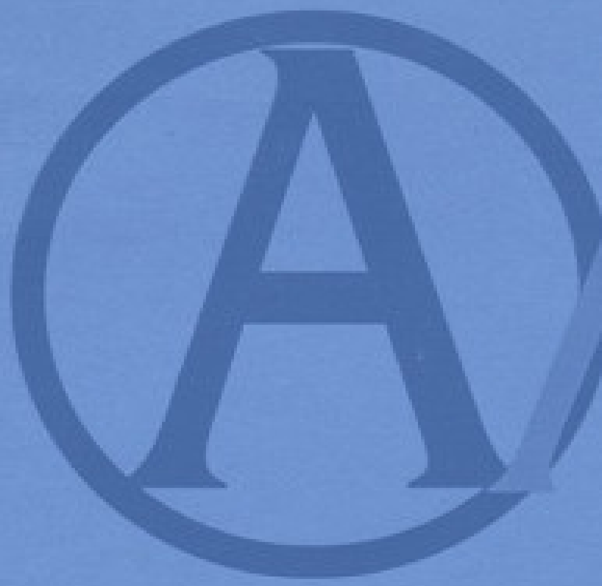


Politika

MAYIS 1994

APOLİTİKA DERGİSİ SEÇKİSİ

Türkiye'de Anarşist Düşünce Tarihi Serisi 5

editör: Can Başkent

propaganda yayınları

İSLAMİ

OTONOMLAR OLUŞTURALIM

...ayıs-Haziran Olayları • M. BOOKCHİN
...ı Yaratmak • M. BOOKCHİN
Deniz Gezmiş'i Anıyoruz!
Otorite, Erk, Tahakküm • A. BERTOLU
1998-1999'da ODTÜ'de Neler Oldu? • C. HIRAŞ
Endüstriyalizme Uyum • S. SARKAR
Vicdani Redçiler Toplu Davasına Hazır Olalım
Bir Showman'ın Günlüğü • M. ÖZTÜRK
Savaş Hakları Bildirgesi
Seks-Pol Yeniden • G. SEVER
Asıl Erkek Olan Devlete Karşı Anarko-Feminizm • ÖZLEM
Ekim Devrimi ve Gayler
Homo Sapiens'in Hazin Öyküsüne Giriş • M. PİR

A-Politika Dergisi Seçkisi

Türkiye’de Anarşist Düşünce Tarihi - 5

Editör: Can Başkent

Şubat 2012 - Birinci Baskı

ISBN No: 978-0-9879366-1-5 (pdf), 978-0-9879366-2-2 (ePub), 978-0-9879366-3-9 (mobi)

Dizgi: Propaganda Yayınları

Kapak: İç Mihrak Propaganda Tasarım Kolektifi

Düzelti: Özlem Akcan, Zeynep Atamer, Ersan Çağatay, Aydın Çam, A. Z. Çamur, Selcen Demirkan, Melek Göregenli, Onur Koçyiğit, Serhat Taşlıca, tirpishon ve karakızıl kolektifi

Propaganda Yayınları

www.propagandayayinlari.net

iletisim@propagandayayinlari.net

Can Başkent

www.canbaskent.net

can@canbaskent.net

Sunuş

Apolitika dergisinin gönlümde apayrı bir yeri var. Öncelikle, ilk anarşizm tedrisatımı ilk aldığım dergi Apolitika'dır. İkincisi, Apolitika'nın üslubu bana anarşist kuramın, bir çok diğer kuramsal bombardımanın yaşandığı siyasette, sıkıcı olmadığını öğretmiştir. Belki bu nedenlerle, bu cildi nispeten uzun tutmaktan gocunmadık.

Apolitika, kısacık yayın hayatında, dolu dolu yayınladığı yedi sayısıyla, anarşizmin biraz ciddi, biraz da entelektüel yüzü olmuştur. Bunu, kimi kapak konularını kapsamlıca işlemelerinden, kimi kuramsal konulara çekinmeden cesurca değinmelerinden anlayabiliyoruz.

Apolitika'nın benim için özel oluşu kendini burada ortaya koyuyor. Zira, bu topraklardaki anarşist dergiciliğin lineer olmayan tarihine, ta Kara'dan beri baktığımızda gördüğümüz sıçramaların en etkileyicisi bence Apolitika'dır. Apolitika, anarşizmin, daha önce ciddiye alınmayan meselelerde ciddiye alınmasını sağlamış, yarattığı özgüven ve ivmeyle anarşist yayıncılığın da önünü açmıştır.

Bu kitap, Propaganda Yayınları'nın yaklaşık altı ay içinde yayına hazırlayıp tamamladığı 'Türkiye'de Anarşist Düşünce Tarihi' serisinin son kitabı. Uzun ve yorucu bir çalışma sonucu yayınladığımız bu seri, bu topraklarda anarşizmin gelişiminin izini sürecek araştırmacılara ve aktivistlere umuyoruz ki fayda sağlayabilecektir.

Bu cildi hazırlarken, geniş bir redaktör ekibiyle çalıştık. Ekibimiz olmasa, bu kitap var olamazdı. Tek tek tüm arkadaşlarımıza içten bir teşekkürü (ve soğuk bir bira ya da güzel bir şarabı) borç biliriz.

Kapak deseni, yine, İç Mihrak tarafından tasarlandı. İç Mihrak'a olan borcumuz, kuru bir teşekkürle ödenemeyecek derece gelmesine rağmen, ortaklaşmamız ve dayanışmamız pervasızca sürmektedir.

Tatlı bir yorgunlukla, bu cildi yayınlayarak, 'Türkiye'de Anarşist Düşünce Tarihi' serimizi nihayetlendiriyoruz.

Can Başkent
can@canbaskent.net
www.canbaskent.net

Şubat 2011

Sayı 1
Mayıs 1994

Neye Niyet Neye Kısmet

İsimsiz

A-Politika anarşistlerin gündelik hayata ve onun önemli bir parçası olan güncel politikaya müdahale ihtiyacından doğdu. Şimdiye kadar çıkan anarşist yayınlar politik alana doğrudan müdahale edemediler; bunda henüz anarşizmin Türkiye'de yeni olması, 'politik hareket' olmaktan çok bir 'ahlak felsefesi' olması özelliğine yapılması zorunlu vurgunun yanında, bu yayınların düzensiz, çoklukla birkaç ayda bir çıkmasının da etkisi vardı.

A-Politika bu yüzden 15 günlük, olmazsa aylık, belki de haftalık yayınlanması düşünülen bir dergi projesi olarak gündeme geldi. Bir deneme sayısı hazırlamaya karar verdik. Sonuçta elde toplanan yazılara bir baktık ki, ne görelim. Ortaya çıkan ürün amaçladığımızın tam tersi. Biz güncele yönelik bir haber-yorum-röportaj dergisi amaçlamıştık ama gelen yazılar çoğunlukla ‘teorik’ içerikteydi. Öte yandan aktüel bir yayında görsel malzeme, grafik ve sayfa düzenleme teknikleri en az yazı kadar önemliydi ve biz bu konuda çok yetersizdik.

Uzun tartışmalardan sonra A-politika'yı bu haliyle, a, anarşizme özgü aylık teorik dergi olarak çıkarmaya karar verdik. Nedir bu anarşizme özgü teorik dergi? Anarşistlere göre teori ‘teorisyenlerin’ işi değildir. Herkes teorik yazı yazabilir. Bu yüzden teorik dergiden akademik üslup bekleyenler hayal kırıklığına uğrayacaklar.

Periyodik bir yayın için gereksinmelerimiz belli. Düzenli mali kaynak (reklam almayan hiçbir dergi kendini çeviremez), dergiye haber ve yazı akışını sağlayacak ilişki ağı ve mutfakta yemeği pişirecek uyumlu bir ekip. itiraf edelim ki, bunların hiçbiri yok. Daha da önemlisi, gündelik hayata müdahale edebilmek için az çok ayrıntılandırılmış, üzerinde anlaşılmış bir teorik zemin gerekir ki, bu da yok.

O halde, 'bu ne cüret, nasıl böyle iddialı bir projeye soyunuyorsunuz' diye sorabilirsiniz. Biz de kendimize soruyoruz ve cevaplıyoruz. Çok hızlı 'politikleşme yaşanacağını öngördüğümüz Türkiye'de bütün handikaplarına karşın anarşistler var ve artık salt anarşist olmak onlara yetmiyor. Hayatı değiştirmek için somut politikalar üretme gereğinin farkındalar. Elinizdeki dergi yaklaşık olarak nasıl bir yol izlenmesi gerektiğine dair ipuçlarını sunacak, tartışma açacak bir ilk adım.

Derginin anlamlı bir şekilde yayınına devam etmesi ütopyamız, anarşist devrim perspektifimiz, mücadele tarzı ve örgütlenme anlayışımız konusunda netleşmemize bağlı. Önümüzde bir yaz var, bu sıcak yaza bir toplumsal kimlik oluşturmadan girmenin faturası hiç de hafif olmayacak ancak vakit hiçbir zaman geç değil. Sultani tembelliğimizden sıyrılıp, şimdiye kadar fazlasıyla yaptığımız bireysel farklılıklarımızı vurgulamanın ötesine geçip (tabi bu farklılıkları silmeden) toplumsal kimlik oluşturmanın gereklerini yerine getirmeliyiz.

Bu bağlamda, 'örgütlenmeye karşı anarşistlerle' tartışmaya girmeyi tamamen gereksiz görüyoruz. Ayrıca anarşist toplumsal devrimi (içeriğini ayrıntılandırmak koşuluyla) savunma konusunda da netiz. Somut alanlarda pasifist direniş önerilerine açık olsak da bir tarz olarak 'pasifizmle' yollarımızı ayırıyoruz.

Bundan ötesi sizin de aktif katılımınızı umduğumuz yaz tartışmalarına bağlı.

Yaz tartışmaları kimlik oluşturma konusunda elzem gördüğümüz dört konu üzerinde yoğunlaşacak. Ütopyamız, anarşist devrim perspektifimiz, mücadele tarzımız, örgütlenme anlayışımız. Başta bu konular olmak üzere tartışılmasını gerekli gördüğünüz konuları bize yazın. Yazılar elimize ulaştıkça A-politikanın önümüzdeki sayılarında yayınlayacağız. Yaz sonunda da kimlik oluşturma toplantıları yapmayı planlıyoruz.

Bilmem söylemeye gerek var mı? Amacımız yalnızca dergi çıkarmak değil. Yaptığımızı yazmak, yazdığımızı yapmak istiyoruz. Daha önceki anarşist yayınlardan farklı olarak, ‘apolitikacıların’, yani kendini bu dergide ifade

edecek kişilerin ve gurupların ortaya çıkmasını arzuluyoruz. Bu yüzden, elinizdeki dergi teorik çerçevesi henüz net olmasa da sizleri otonomlar kurmaya,, inisiyatifler oluşturmaya ve proje üretmeye çağırıyor.

Şimdilik hoşça kalın.

İslami Faşizme Karşı Otonomlar Oluşturalım

İsimsiz

27 Mart seçimleri Türkiye'ye az çok politik gözle bakan herkesin fark ettiği bir gerçeği kanıtladı. İslami hareket yükseliyor! Savaş boyutlarına ulaşmış Türk-Kürt çatışması eksenine bir de Laik-Müslüman çatışması eklendi. Bu çatışma henüz yaygın ve yoğun bir biçimde şiddet içermiyor. Ama, Maraş ve Sivas'ın gösterdiği gibi içerdiği şiddet potansiyeli geniş kesimlerde haklı olarak derin kaygı uyandırıyor. Öncelikle son zamanlarda iyice yayılan ‘sivil toplumcu’ önyargılardan kurtulmak lazım. Bu bakış açısına göre bütün musibetlerin kaynağı politik toplum yani devlet. Resmi ideoloji dışındaki bütün oluşumlar ise ‘sivil toplum’ , ‘muhalif kategorileriyle olumlanıyor. Ve muhalifler arasında bir toplumsal konsensüsün peşinden koşuluyor. Seçimlerden birkaç ay evvel PKK lideri Abdullah Öcalan'ın olası müttefikler arasında DEP'le birlikte Refah Partisi hatta Büyük Birlik Partisini sayması ibret vericidir.

Devletin ve resmi ideolojinin bir musibet olduğu doğru ama muhalefetteki faşizmin ‘sivil’ bir hareket olduğu da unutulmamalı. Faşizm, sivil toplum içinde örgütlü köle ahlakıdır. Faşizm belasının üstesinden gelmeden devletin, resmi ideolojilerin ortadan kalkması ve özgürlükçü bir yaşam olanaksızdır.

Faşizm, yoksulların ve orta sınıfların, monolitik bir korporatizm talep eden, aşağıdan yukarı doğru örgütlenmiş ‘sivil’ hareketidir. Faşist Partinin iktidara geldiğinde tekelci sermayeyle birlikte yoksullar üzerinde amansız bir tahakküm kurması, muhalefetteki faşizmin bir ‘halk hareketi’ olduğu gerçeğini değiştirmez.

Ekonomik kriz ortamında işsizlik ve açlıkla yüz yüze gelen kitleler, eğer güçlü bir anarşist hareket yoksa,, başta faşizm olmak üzere otoriter seçeneklere yönelirler. Ekonomik Marksistlerin krizden devrim beklemeleri tamamen saçmalıktır. Devrim peynir-ekmek davası olamaz, olduğu noktada otoriter yozlaşmaya uğrar (Rusya'da açlık vardı!), devrim özgürlüğün fethi (Ukrayna'da yok muydu?) olarak tasarlanmalıdır. Bu yüzden faşizme karşı mücadele halkın bir bütün olarak devlete karşı seferber olduğu, kendi yaşamının efendisi olmak için ayağa kalktığı devrim mücadelesinden farklıdır. Esas olarak 'sivil toplum' içinde bir 'ideolojik hegemonya' mücadelesidir. Faşizme karşı direniş devletin mevcut kuvvetlerinin de parçalanacağı bir kutuplaşma, bir iç savaş ortamı yaratır ya da bu kutuplaşmaya karşı halk tepkisinin üzerine oturan askeri Bonapartist devlete yol açar. (12 Eylül dersleri)

Tatsız bir durumdur bu. Uzun süren bir iç-savaştan genellikle 'devrim' çıkmaz, çıkan devrimden de hayır gelmez. Çünkü üzerinde savaşın ve militarizmin gölgesi vardır. Savaşla 'devrimi' kazanan kahramanlar 'devrim' sonrası ayrıcalıksız sıradan kişiler olmayı kabul etmez. Kendilerini 'devrimin sahibi' , kendi dışlarındakileri potansiyel karşı-devrimci görürler. Bu bakış açısı iktidar nimetleriyle birleştiğinde gelsin Bürokratik Sosyalizmler..

Ne var ki, devrimciler faşizmin yarattığı kutuplaşma ve iç savaşın dışında da kalamazlar. Devrimin önünü açmak için faşizmin yok edilmesi zorunluluğu bir yana, fiziki varlıklarını korumak için bile savaşmak zorundadırlar. Faşizme karşı mücadelede pasifist direniş yöntemleri hiçbir işe yaramaz. Pasifizmin dayandığı temel 'insanlık vicdanıdır' . Oysa faşist ideoloji, kendisi dışındaki bütün oluşumları fizik olarak ortadan kaldırmayı programlaştırarak daha baştan 'insanlık vicdanım' reddeder. Faşizm örgütlü vicdansızlıktır.

İslami faşizmi tarihsel gelişimi içinde anlamak daha ayrıntılı bir politik analizin konusu. Şimdilik onu 12 Eylül öncesi faşist hareketten ayıran bazı özelliklerini gözden geçirelim.

Birinci olarak, çok odaklı bir akımdır İslami faşizm. MHP ve yavrusu BBP'nin yanında İBDA-C'den 'Müslüman Gençliğe' RP'nin oy potansiyeli

zemininde hareket eden çok sayıda odak mevcuttur. Önümüzdeki dönem çok ciddi ve kanlı liderlik kavgaları muhtemeldir. Faşist ideolojide Führer'in (İslami faşizmden söz ettiğimize göre halifenin) olmazsa olmaz bir yeri vardır. Görünen o ki, Türkeş'ten Erbakan'a, Cemalettin Kaplan'dan Mirzabeyoğlu'na varolan adaylardan hiçbiri ‘tek liderliğini’ kabul ettirebileceğe benzemiyor.

ikinci olarak, şovenizm ve milliyetçilik yedekte tutulmakla birlikte İslami söyleme giderek ağırlıklı vurgu yapılmaktadır. MHP'nin 12 Eylül öncesinde ırkçı-Turancı ideolojisi yüzünden çok değişik etnik kökenlerden gelen bir kültür mozaiği görünümündeki Türkiye halkından yalıtılmışlığıyla karşılaştırıldığında, faşizmin kitle temelini genişletici bir olgu olarak karşımızdadır bu durum. Bütün zamanların doğrusu olarak sunulan 'Kuran'ın halk içindeki saygınlığı örneğin ‘9 Işık’ ile kıyaslanmayacak düzeydedir. İslami faşizm Kuran'da toplum tarafından da kolaylıkla benimsenebilecek bir monolitik totalite yakalamıştır. Ki bu faşizmin ilk koşuludur. Faşist yaklaşıma göre bütün korporasyonlar (toplumsal-mesleki örgütlenmeler) bu totaliteye (Kurana) tabi olarak varlıklarım sürdürebilirler. Neyse ki, ciddi sorunları vardır. Tefsir ve içtihadlarda da anlaşabilmeleri ve daha önemlisi Anadolu'nun üçte birinde etkili olan heterodoks Alevi - Bektaşi Kuran yorumunu başarabilmeleri gerekir.

Üçüncü olarak, İslami faşizm bir aksiyon hareketidir. 12 Eylül öncesi gerek faşist MHP gerekse şeriatçıların ana özelliği anti-komünist reaksiyoner hareketler olmalarıydı. Bu yüzden işlevleri sola karşı statükonun silahlı savunucuları olmaktan ibaretti. Sağ kitle partisi AP'nin sokak gücü konumundaydılar. Bugünse İslami Faşizm kapitalizmden acı çeken en alttakiler için ciddi bir seçenektir.

Dördüncü olarak, İslami faşistler çok büyük ekonomik kaynaklara hükmetmektedirler. Bu durum da 12 Eylül öncesi faşist hareketten farklıdır. 12 Eylül öncesi faşist hareket daha çok muhafazakar işadamlarının bağışlarıyla ayakta durmaktaydı. Bugünse tarikat yapıları holdingleşmiştir. Faşist odakların iş dünyasında organik yatırımları vardır. MÜSİAD (Müstakil İşadamları Derneği) artık TÜSİAD'ın yanında adım sıklıkla duyurmaktadır.

Beşinci olarak, İslami faşistler yalnızca politik önermeler etrafında değil hayatın içinde ekonomik ve toplumsal dayanışma örgütleri oluşturarak, cemaatler halinde örgütlenmektedir. Bu durum, biraz da cemaatlerin yukarıda andığımız mali olanaklara kavuşmasıyla ilintilidir. Ekonomik dayanışma İslami cemaatlerin klasik kabuğunu çatlatmış, özellikle küçük esnaf arasında onlara büyük prestij sağlamıştır.

Altıncı olarak, İslami faşizmin korporatist önermeleri ezilen kitleler tarafından ciddiye alınmaktadır. Bunun en somut göstergesi Hak-İş'in işçi sınıfı içinde sağladığı etkinliktir.

Yedinci olarak, İslamcı faşistler deneyimli devlet kadrolarına sahiptir. Devlet içinde faşist kadrolaşmanın kökenleri MC hükümetlerine kadar gider. Bu süreç 12 Eylül'de ve ANAP iktidarları döneminde de hızlanarak devam etmiştir. Generaller, faşist ve şeriatçı odakları siyaset dışına iterken, bu odakların alt ve orta kademe kadrolarını komünizme karşı olmaları yüzünden devletin çeşitli kademelerine doldurdular. Dört eğilimi birleştiren (!) Özal, sembolik birkaç eski solcunun yanında binlerce İslamcı ve ülkücüyü başta polis örgütü olmak üzere, en alt kademeleri bile kontrol edecek düzeyde yerleştirdi. Başlangıçta kaba saba politik militanlar olan bu devlet (!) görevlileri zamanla bürokrasiyle kaynaştılar, bürokratik metotları benimsediler. Artık binlerce faşist odaklarla organik ilişki içinde bürokrat var. Öyle ki, bunların konuşma ve davranışlarını sıradan bürokratlardan ayırt etmek olanaksız.

Sekizinci olarak, İslami faşizm artık sivilliği tartışma götürmez bir harekettir. 12 Eylül öncesi 'devletin güvenlik kuvvetlerinin yardımcısıyız' diyen Türkeş dahil bütün faşist odaklar resmi ideolojiden, statükodan uzak durmayı öğrenmişlerdir.

Dokuzuncu olarak, İslami faşizm modernisttir. Solcuların İslamcıları gericilikle suçlaması tamamen yüzeysel bir değerlendirmedir. İslami faşizmin çok ciddi bir sanayileşme, özellikle de askeri sanayileşme programı vardır.

Onuncu olarak, aslında bir paradoks olmasına karşın propaganda teknikleriyle modernizme karşı tepkiyi kendi içinde massedebilmek

yeteneğindedir. Bunu da kültür ve teknolojiyi birbirinden ayırarak yapar. Yıllardır ısrarla işledikleri tez, teknolojide modernist kültürde geleneksel olmaktır. Aslında bunun mümkün olmadığı ortadadır. Örneğin, toplumsal örgütlenmelerinde tarikat merkezli cemaat yapıları ikinci plana itilmekte, modern bir biçim olan holding destekli siyasal parti örgütlenmesi ön plana çıkmaktadır.

Onbirinci olarak, İslamcı faşistler artık bağımsız bir entelejansiyaya sahiptir. Faşistler ve şeriatçılar, yıllardır kendi kabuklarının içinde dar kafalı insanlar olarak varolmuşlardır. Bu eksikliklerini onlarla geleneksel muhafazakar sağ iktidarlar arasında köprü işlevi gören aydınlar ocağının tezlerini ödünç alarak kapatmaya çalışmışlardır. Ancak, 12 Eylül sonrası İslamcı kesimde çok yoğun bir entelektüel faaliyet başladı. Yalnızca kendi geleneksel kaynaklarıyla sınırlı olmayan bir çalışmaydı bu. ilk elde sola açıldılar, bununla da yetinmeyip batı dünyasındaki post-modern düşünürlerle buluştular, İslamcı entelektüeller giderek her tartışma ortamında beğeni ve hayranlık kazandılar. Yalnızca üst düzeyde entelejansiya yaratmakla kalmadılar, ortalama bir İslamcı ortalama bir solcudan daha kültürlü ve birikimli hale geldi. Bu gelişmeler entelejansiya içindeki geleneksel sol iktidarı sarstı ve ideolojik hegemonya mücadelesinde İslamcılara büyük avantaj sağladı.

Onikinci olarak, İslamcı faşizm MHP dahil bütün kollarıyla birlikte şiddetten ve sokaktan uzak durmaktadır. Bu konuda kendi tabanları üzerinde sıkı bir denetim kurmuşlardır. Yer yer ürkütücü isyan provaları yapmakta (Sivas, Taksim) ama 12 Eylül öncesi MHP gibi şiddeti sıradanlaştırmamaktadırlar. Özellikle okullarda çıkan çatışmalarda haklı zeminde olmaya dikkat etmektedirler. Demokrasi söylemlerinin olanaklarından yararlanmakta ve kitlelerdeki ‘şiddet yanlısı’ imajlarım silmeye çalışmaktadırlar.

Ancak her şey aslına rûcu eder. Bu durum sürgit devam edemez. Kendini az çok güçlü hisseden odaktan başlayarak artık fiziksel şiddet uygulamanın zamanının geldiğine inananlar sokağa çıkacaklardır. Bu durum, kendi içlerinde iktidar mücadelelerinde bir koz olarak kullanılacağından hiçbir kesim ‘kafirlere’ karşı göğüs göğüse kavgadan imtina edemeyecektir.

Sivas'ta olduğu gibi toplu eylemlerde hep birlikte karşımıza çıkmaları da olasıdır.

Belli başlı özelliklerini yukarıda sıraladığımız İslami faşizme karşı mücadele nasıl olmalıdır? Önce nasıl olmamalıdır sorusuna cevap arayalım.

Soruna devlet katında çözüm aramak beyhudedir. Medyanın çözüm olarak sunduğu merkez sağın güçlendirilmesi (ANAYOL), Kemalizm'in rehabilitasyonu (Solun birliği) ve laik cephe (milli birlik hükümeti) formülleri İslami faşizmin gelişmesini durduramaz.

Merkez sağın güçlendirilmesi durduramaz çünkü: Şimdiye kadar Kemalizm ve Komünizme karşı merkez sağı desteklemiş İslami cemaat yapıları içindeki kitleler artık kendi korporatist talepleriyle ortaya çıkmaktadırlar. Merkez sağ bu talepleri karşılayamaz. DYP-ANAP birleşmesi şeriatçıları güçlendirmekten başka bir şeye yaramaz.

Kemalizm'in rehabilitasyonu durduramaz; çünkü: bu projenin temeli mevcut sosyal demokrat partilerin Kemalist bir önderlik altında (Ecevit ?) birleştirilmesidir. Bu proje gerçekleşse ve merkez sağın bölünmüşlük durumunun sürmesi halinde geçici iktidar durumu sağlansa bile İslami gelişmenin önlenmesi mümkün değil. Sosyal demokratlar yoksulların ekonomik taleplerini karşılayamaz. Devletin elinde Batı Avrupa'da olduğu gibi geniş kaynaklar yoktur. Devletin ana sorunu şu anki bütçesini denkleştirmektir. Yeni kaynak yaratmak yani yeni vergi koymak da mümkün değildir. Konulabilecek bütün vergiler konmuştur. Dolaylı vergilere yüklenilmesi yoksulların daha da ezilmesinden başka bir sonuç vermez. Sosyal-demokratların burjuvaziyi elindeki kaynaklardan birazından vazgeçmeye ikna etmeleri söz konusu değildir. Zaten böyle bir şeye niyetleri de yoktur. Sosyal demokratlar ‘bu düzen değişmelidir’ söylemini terk etmiş, daha ‘gerçekçi’ (monetarist) politikaları benimsemişlerdir. 'Eskiden sosyal-demokratları umut olarak gören kent yoksulları hızla Refah'ın adil düzenine destek verir konuma kaymaktadır.

Bütün düzen partilerinin bütünleştiği ‘milli birlik hükümeti’ formülü ise iç-savaşı öne almaktan başka bir işe yaramaz. Ekonomik krizin derinleştiği

koşullarda iktidar yürüyüşleri parlamenter yolla engellenen İslami faşistler Erbakan'ın dediği gibi iktidarı ‘kanla’ ele geçirmeye yöneleceklerdir.

Ayrıca şu faktör de unutulmamalıdır. Biz yazımızın konusu gereği yalnızca laik- Müslüman kutuplaşması eksenini ele aldık. Şu anda en az onun kadar önemli bir Türk-Kürt kutuplaşması ekseni de vardır. Buna bir de birinci-ikinci cumhuriyet tartışmalarını, ABD'nin yeni dünya düzeni projesi çerçevesinde Orta-Doğu ve Orta-Asya'ya ilgisini, Iran-ABD çatışmasını, Jirinovski'nin yükselişini, Avrupa'da yükselen faşizmi ekleyin. Sos olarak da ekonomik kriz. Siyasi tabloda ortaya çıkan kaotik yemek tam İslami faşizmin ağzına layıktır.

İslami faşizmin karşısına bürokratik sosyalizmle çıkmak olacak iş değildir. Bürokratik sosyalizm faşizmle mücadele yeteneğine sahip olsaydı 70 yılın ardından Rusya'da Yeltsinleri, jirinovskileri görmezdik. Bürokratik sosyalizm İslami faşizmin esin kaynaklarından biridir.

Yapılması gereken, sivil toplum içinde faşizme karşı ‘ideolojik hegemonya’ mücadelesidir. Bu mücadelenin yoğun bir biçimde şiddet içereceği şimdiden öngörülmelidir. Faşist saldırılara hak ettiği sertlikte karşılık verilmelidir. Ancak, at izinin it izine karışmamasına da dikkat edilmeli, hedef iyi tespit edilmeli, meşru zeminden ayrılmamalı (buradaki meşruiyetin ölçüsü anarşist ahlaktır), İslami faşist odaklarla bu düşüncelerin etkisi altındaki kişiler ayırt edilmelidir.

İdeolojik hegemonya mücadelesinin ilk adımı İslami Faşizmin ideolojik teşhiridir. Korporatizmin, yani zenginlerle yoksulların uyum içinde yaşamasının olanaksızlığı vurgulanmalıdır. Bu bağlamda, yoksulların kapitalizme karşı doğrudan eylemleri ve öz-örgütlerini oluşturmaları teşvik edilmelidir. Devrimcilere çağrı! Yeniden tozlu, çamurlu gecekondu yollarına...

Faşizmin köle ahlakı sürekli teşhir edilmelidir. Burada kilit kavram ‘vekalettir’. Faşistler yoksullara ‘adil düzen’ vaat etmekte karşılığında mutlak itaat talep etmektedirler. ‘Adil düzenin’ ne kadar adil olduğu tartışması bir yana gerçek bir adil düzen başkalarına vekalet çıkartılarak kurulamaz. ‘Adil düzen’ dümeninin tek başına teşhiri de fazla işe yaramaz,

çünkü kendilerini yalnızca profesyonel politikacılar tarafından üretilen seçenekler arasında seçim yapmakla yükümlü sayan yığınlar inanmak istedikleri için inanmaya devam edeceklerdir. Reel-sosyalist projelerle İslami faşizmin aynı vekalet kulvarında yarışmak da çözümsüzlüktür. Bu projelerin de despotizmin bir başka türü olmaları bir yana, halkın İslama olan kültürel yakınlığı, ki bu yakınlık yüzünden yıllarca soldan uzak durmuştur, yenilgi anlamına gelir. Yapılması gereken köle ahlakı yerine özgürlükçü ahlakı geçirmek, bu bağlamda İslami bir kültür olarak benimsemiş insanlara İslami n heterodoks yorumlarını (Alevi-Bektaşi-Tasavvufi) önermek ve halka öz-örgütlerini oluşturarak istemlerini doğrudan eylemle hayata geçirmesini telkin etmek. Başarılı olacağı su götürür de olsa uğruna çaba harcamaya değer bir perspektiftir bu. Başkaca da bir çıkış yoktur.

En sonu, devrimciler halkın modernizme karşı toplumsal dayanışma ihtiyacına tekabül eden cemaatleşme eğilimini artık anlamalıdırlar. Modernizmin savunucuları olmayı derhal terk edip devrimci cemaatler oluşturmalıdırlar.

Şu kesinlikle saptanmalıdır, sayıları 104'ü bulan ve hepsi de önce soliçi sonra da ülke çapında iktidara talip ‘sol’ siyasi merkezlerin bu mücadelede yeri yoktur. Faşizme karşı mücadele semtlerde, okullarda, fabrikalarda yerel güçlerce gerçekleşecektir. Bu sert mücadele devrimciler arasındaki kardeşliği gereksinir. Bu siyasi merkezler sonu gelmez iktidar talepleriyle bu kardeşliği tahrip ederler. Hem de ne adına, merkezde yer alan bir avuç profesyonel devrimcinin egolarının statü ihtiyacını tatmin adına! Merkezler ve liderlere ihtiyacımız yok! Vekaletçi ve vesayetçi politikaya hayır! Faşistleri eleştirdiğimiz noktada onlarla aynı konuma düşmeyelim. Halkın öz-örgütlerini yaratmak için seferber olalım!

İslami faşizme karşı direniş için otonomlar oluşturalım !

İslamcıların Kutsal Cehennemi

Osman Konur

‘şol cehennemin ateşleri / yakar Allah deyyu deyyu’

1979'da Iran devrimi patlak verdiğinde bu olayın yaşadığımız bölge ve dünyada yeni gelişmelere yol açacağı gün gibi ortadaydı. Ortadoğu'da Iran devrimi doğrultusunda gelişen hareketler, enternasyonal Humeynicilik (İslamcılık), Irak-İran savaşı bu gelişmelere sadece birkaç örnek. Belki de bu olaylar sadece gelecekteki çok daha büyük patlamaların habercisi.

Çok geçmeden İran'daki ‘muzaffer İslam devriminin’ yankıları Türkiye'de de belirmeye ve her çeşidinden İslami hareketlere, gruplara yeni bir ivme kazandırmaya başladı.

Bu yazıda hedeflenen, Iran devriminin devrim kavramına uzun süredir algılananının dışında yeni bir içerik kazandırması olgusunun özet olarak ele alınması, Türkiye'de gelişen İslami dinamiğe genel bir bakış, Iran devrimi türünden olayların Türkiye'de muhtemel dinamiklerinin kısaca ele alınmasıdır. Bu yazıda ayrıca İslamın günümüzde önerdiklerinin ve hiç şüphesiz ta kendisinin kolay eleştiri yöntemlerine kapılmaksızın (resmi ideolojinin arkasına saklanmaksızın) eleştirisine bir giriş hedeflenmiştir.

Ben, kendi adıma şunu söylemek isterim, Türkiye'de -yani Müslüman kültür iklimindeki bir ülkede-yazarların, çizerlerin (İslam dışı olanlarının) bu kadar önemli bir konuda ‘irtica’ vb. gibi hazır şablonları kullanmaktan öte geçmemelerini acıklı buluyorum. Koskoca bir toplumsal olay karşısında İslamın temel önermelerini tartışmak yerine araya ‘laiklik’ vb. yasal kavramları sokuşturmalarına şaşıyorum, gerçekten bu durum insana ismet Özel'in şu yazdıklarını sordurtuyor: ‘Devamla şöyle sözler edebilecektir: Eskiden ne iyiydi, irtica diye bir şey vardı. Gerektiği zaman ‘irtica var’, ‘irtica hortladı’ derdik ve böylelikle siyasi rakibimizi köşeye sıkıştırırdık. Eskiden ne iyiydi. Defalarca peynir gemisinin lafla yürüdüğünü ispat etmiştik. Birine mürteci, gerçi, sağcı dedik mi işi bitikti. Şimdi öyle mi ya? Şimdi ne zaman irtica lafı etsek bazıları çıkıp ‘siz Müslüman değil misiniz?’ diye soruyorlar. Bu soruya menfi cevap vermek de müspet cevap vermek de işimize gelmiyor.’

Evet! Şurası çok açıktır, zülfiyare dokunmaksızın ne Iran devrimi eleştirilebilir, ne de Türkiye'deki İslami hareketler. Kuran'dan alıntılar

yapacaksın, İslamcı ya da Müslüman da olmayacaksın ve bütün bunları eleştireceksin. Bu tereciye tere satmak olur. Bugün hala birçok Iran ve İslami hareket eleştirmeni karşılarında Derviş Vahdeti'nin, Şeyh Sait'in olduğunu sanıyorlar, bu deve kuşu gibi kafayı kuma gömmektir.

Her insan, bilim adamı, yazar, ressam vb. belirli bir konumdadır. Belirli istemleri, düşünceleri, önyargıları, inançları vardır. En nesnel olduğu sanılan konuda bile bunlar onun ürünlerine çarpıcı bir şekilde yansıyacaktır. Bazı_ durumlarda bu durumun açıkça ortaya konulması iletişimi kolaylaştırmaktadır, ismet Özel merak etmesin bu satırların yazarı ‘siz Müslüman değil misiniz?’ sorusuna çok açık bir cevap verecektir. Bu yazının yazarının amacı İran'da olanların Türkiye'de ya da dünyanın herhangi bir yerinde tekrarlanmamasına katkıda bulunmak, İslami bir toplum düşüncesine karşı çıkmaktır. KARA dergisinde sanırım daha uzun süre devam edecek bir tartışmanın belki de ilk adımıdır, bu yazı.

Müslümanlık, tarihin en büyük devrimlerinden biri olarak patlak verdi. Bu devrim süreci içinde tarihteki her başkaldırıda görünen öğeleri taşıdı, geliştirdi. Fakat o da politik iktidarı fetheden bütün devrimler gibi varlığıyla ve varlığını geliştirmeye çalışmakla yetinmedi, siyasal erki elinde tutmanın bütün avantajlarını kullandı, kalıplaştı, ehlileşti nihayet statükonun araçlarından biri haline geldi. Müslüman dünyası ‘re-el dünya’ üzerinde gücünü imparatorluklar ve benzerleriyle sürdürdüğü sürece önemli bir sorun yaratmıyordu bu durum. Bütün incelikleriyle de yaygın bir motivasyon aracı halinde sürüp gitmesine pek gerek de yoktu. Halk kendi bildiği gibi Müslümanken ve güçlü devletler bu vergi verenler kitlesini kafirlere karşı korurken bu kadarı yeterliydi. Devlet bir din adamları kadrosu besler, bu kadro aracılıyla halkın Müslümanlığının nabzını yoklar, bazen dinsel belagat bazen de zor ve ikisinin karışımıyla statükoyu sürdürür, götürürdü. Müslüman kültürü de o kadar boş bırakılacak bir kültür değildi hani. Kuran'a, fıkıh ve kelama başvurmazsanız, Batıniler, Hasan Sabbah, Baba İshak, Şeyh Bedrettin gibi tatsız olaylarla da karşılaşabilirdiniz. Yine de devlet güçlüyken ehli İslamın fazla ateşli olmayan bir üslupla resmi ideolojiyi koruması mümkündü. Birçok Osmanlı, birçok İranlı ve Arap için bu durum, doğuştan Müslüman olmayı, hayatı boyunca ailesinin ve otoritelerin öğütlediği kültürelleşmiş din kurallarını uygulamasını, üzerinde de fazla kafa yormamasını getiriyordu. Tek insan

olarak bu insanların birçoğu Fransa'da doğsalardı şüphesiz Hıristiyan olurlardı. Toplum seçmişti ve onlar sürdürüyorlardı.

Ve birgün Hıristiyanlar geldi. Bilinen hikaye. Her-şeyleriyle geldiler. Teknolojileri, siyasi fikirleri, kendi ahlakları ve kendi ahlaksızlıklarıyla. Müslüman toplumlarda her şey ‘Müslüman’ mıydı o zamana kadar. Hayır! Onların da kendi günahları, kendi ahlaksızlıkları ve kendi sıkıntıları vardı. Fakat yabancı ve yeni bir güç girmişti devreye artık. Kendinin olan bir şeyleri savunmak için eski silahını müzeden çıkardı. Herhangi bir çarpışma için ateşli fikirlere gerek vardır. Ve Müslümanlık bireysel seçmeye dayanan özel bir durum yaratmaya başladı: İslamcılık. Batılılaşmanın düşman kardeşi olarak gelişmeye başladı. Öyle ki örneğin Osmanlıda batılılaşmanın önderi olan bazı padişahların isimlerinde bile görürüz bu durumu ‘Abdülmecit’ (Yüce'nin kulu), ‘Abdülaziz’ (Aziz'in kulu) gibi. Batıcı baba günah çıkarıyordu.

Unutulmuş kurallar tazelenmeye başlandı, İslam popüler bir yeniden canlanma sürecine girdi. Statükonun koruyucusu, yani devlet, sanıldığı kadar ilgisiz kalmadı olaya. Osmanlı'da yeniçeriler bile batılı nizami orduya geçilmek istenirken ‘dinsiz - Bektaşi’ denilerek kesildi. Yüzyıllardır kültürel bir öğe olarak taşınan İslamiyet artık ideolojik bir öğe haline geliyor ve senelerdir içinde taşıdığı unsurlara karşı da acımasız davranmaya başlıyordu. Kendi sürüsünü başka çobanlara karşı korumak isteyen devlet için de eşi bulunmaz ideolojik araç gibiydi. Fakat yeni bir ideoloji belirmekte gecikmedi: Milliyetçilik. Derken sosyalizm, komünizm falan filan.

İslamcılığın yıldızı söner gibi oldu. Müslüman ülkelerde ulus devlet oluşturma sürecinde milliyetçilik ön plana çıktı. Ama ulus devlet bir kere kurulduğunda dünya sisteminin içinde yer almaya başladığında, uluslararası kapitalizmin eklemleri içinde yer almaya başladığında, ‘geri kalmış’ bir ülke için milliyetçiliğin pek uygun bir ideoloji olmadığı ortaya çıkacaktı. Dünya kapitalist sistemi bir ulusa ‘ne kadar para o kadar ulusal onur’ gözüyle bakıyordu. Ayrıca uluslaşma sürecini batıdakinden daha geç yaşayan Müslüman ülkelerde bu yeni ideoloji derin köklere sahip olamıyordu. Fransız-Hıristiyan sentezi gibi kavramlar söz konusu değilken

örneğin Türkiye'de Türk-İslam sentezi dilden düşmeyen bir kavram olmaya başladı.

Ortadoğu'da daha sonra bütün kavramların sentezlerini görmeye başladık. Arap sosyalizmi, Türk sosyalizmi, İslam sosyalizmi vb. Sanki herşey birbirinin içine girmişti. Son gözde sosyalizmin, gözden düşmeye başlamasından sonra İslamcılık tekrar parlamaya başladı. Artık İslam kavramından takılara gerek kalmaksızın bahsedilmeye başlanmıştı.

Kültürel öğelerden alınan bir miras olarak değil de bireysel seçimin sonucu olarak beliren küçük İslami grupların büyüme ve iktidar mücadelesi.

Önce küçük gruplar, küçük yayın organları vardı ‘radikal’ İslamın. Fakat bu küçük grupların önemli bir avantajı vardı. Üzerinde yaşadıkları toprağın ürettiği tek ideoloji onlarınkiydi. Bunu iyi değerlendirmeleri gerekirdi, ideolojik katılaşma sağlanmalı, İslami metin çalışmaları yoğunlaştırılmalıydı. Son İslamcı kuşağın gözler önüne serdiği gibi, batılı eğitim de alınmalıydı; karmaşık bir ideolojinin yeniden üretimi yapılacaktı. Emperyalizme, kapitalizme, sosyalizme karşı İslami bir toplum için bir İslam devleti oluşturmalı, sonra da bu devlet aracılığıyla topluma tekrar çeki düzen verilmeliydi.

Fakat bu grupların önemli dezavantajları da vardı. Birincisi, artık düşman ideolojilerin hakim olduğu devlet yapıları, ikincisi dinsel açıdan iyice ehlileşmiş sünni Müslümanlık, üçüncüsü yeri belirli ülkelerin dünya sisteminin hiyerarşisi içinde yer değiştirme çabalarını güçlendirecebilecek hareketlere büyük bir kuşkuyla yaklaşan dünya güçleri.

‘Zincir en zayıf halkasından kopar’ denir, öyle oldu. Iran İslami bir patlama için en uygun koşullara sahip bir ülkeydi. Her şeyden önce İran Şii Müslümanların ülkesiydi. ‘Ortodoks’lukları ile tanınan Şiiler, ‘radikal’ bir ideoloji için gereken hızlı bir katılaşmaya uygundular. Sonra İslamiyetin ayrı bir kurum olarak örgütlendiği (Şii mezhebi nedeniyle) dolayısıyla diğer ülkelerde olduğu kadar devletle içice girmediği ve hazır bir dinsel hiyerarşiyi barındırdığı bir ülkeydi Iran. Örneğin Türkiye'de olduğundan çok daha fazla özerk bir kurumsal yapıya sahipti İran'da din.

Bütün bunlara bir de Şah'ın komik yönetimi eklenince: işte devrim. Fakat bütün bunlar şimdi, olaylar olup geliştikten sonra görebildiğimiz, söyleyebildiğimiz şeyler, doğrusu bu ya kimse ‘bu kadarını’ beklemiyordu.

İran'da Şah'a karşı mücadelenin kahramanları uzun yıllar hep sosyalistlerdi. Suikast eylemleri, protestolar, yurt dışı faaliyetlerde en göze çarpan muhalif unsur sürekli onlardı. İran'lı sosyalistler sosyalizmi batılı bir düşünce halinden de çıkarmaya çalışmış, ülkelerine ‘uyarlamaya’ çalışmışlardı, İslami sosyalizm. Bir şeyin safı varken kim bakar alacalı bulacalısına.

Yine de İran'da devrim kendiliğinden ayaklanmalar olarak patlak verdiğinde liderlik belirginlik kazanmış değildi. Şah döneminin ünlü örgütü Fedayin hızla eridi. Sentez yapmaya çalışan Mücahidin belki de sentezinin kurbanı oldu. Yıllarca Şah'la bazen didişmiş, bazen de kardeşçe birlikte yaşamış mollalar hiyerarşisi, her şeyiyle hazır kurumuyla -geldi ve kendiliğinden hareketin başına oturdu, o hareketin kendisi tarafından da oturtuldu. Gitti Şah, geldi Şahbaz.

Bu olayların ayrıntısı şüphesiz çok daha geniş tartışılabilir ve tartışılmalıdır da, yalnız burada özellikle dikkat çekmek istediğim nokta tamamen farklı Şah'a karşı yıllarca sürdürülen mücadelenin kahramanları, şehitleri ve onuru çoğunlukla başka hareketlere ait iken, İslamcı ideolojinin bu hakimiyeti nasıl oldu? Var olan bir kurumun ve hiyerarşinin tartışılmaz ağırlığını bir yana bırakırsak, bu sorunun cevabı olarak belki de Iran devriminin en özgün yanını buluruz.

Dinle Marksist!

İsimsiz

Yönetici sınıf haline gelmiş proletaryadan bahsediyorsun. O halde sorabilir miyiz proletarya yönetici sınıf olmuşsa kimi yönetecektir? Ayrıca ‘yönetici sınıf düzeyine yükselmiş proletarya’ ne demektir? Proletarya bir bütün olarak hükümetin başına mı geçecektir? Şu anda Türkiye'de yaklaşık 6 milyon işçi vardır. Bunların hepsi birden yönetici mi olacaktır? Eğer bütün halk yönetici olacaksa, o zaman hükümet yok olacak, devlet yok olacak

demektir; ancak ortada bir devlet varsa orada yöneten efendiler ile yönetilen köleler de var demektir.

Son söyleyeceğin söz halkın yöneticilerini demokratik seçimle seçeceği, gerektiği zaman da görevden alacağı olabilir. Burjuvalar da aynı şeyi söylüyor. Ama biz özel mülkiyeti kaldıracağız, dolayısıyla herkes işçi olacak ve temsilci olarak kendi aralarından birini seçecekler diyorsun. Eski işçi demek istiyorsun. Çünkü geçmişi ne olursa olsun bir milletvekili, bir bakan artık bir milletvekili ve bakandır. Koltuk ve ayrıcalık çok tatlıdır. Hem sen demez miydin, insanların bilinçlerini sosyal konumları belirler diye. İşçi sınıfı devleti öncü partisi aracılığıyla yönetir diyeceksin, öncü partinin kimlerden oluştuğunu biliyoruz. Marksizm - Leninizm'in bilimini, onun rehberliğini kabul etmiş profesyonel devrimcilerden. Bu formülasyona bakıyoruz. Ortada Marksizm - Leninizm var, profesyonel devrimciler var, bilim var. Ama hani işçi sınıfı? Cevabın hazır biliyorum. Marksizm - Leninizm işçi sınıfının çıkarlarını savunur diyorsun. Sana Sovyet Deneyinden söz etmeyeceğim, cevabını biliyorum. Onlar revizyonistti, Stalinist'ti falan.

Ama dünyanın hiçbir yerinde işçiler senin gibi Marksizm - Leninizm bizim çıkarlarımızı savunur diye düşünmüyorlar. Tam tersine şöyle düşünüyorlar: Devlet kapitalist de olsa, sosyalist de olsa benim yaşamımda ne değişecek. Ben gene sabah 8'de işe geleceğim 5'te çıkacağım. Fabrika eskiden patronunken şimdi devletin olacak. İyi de bundan bana ne? Ben zaten patronun suratını hiç görmem ki. Benim işim ustabaşıyla nadiren de müdürlerle. Ustabaşım SHP'li, müdür ANAP'lı. İkisi de komünist olsa ne olacak? Hem duydum ki, artık fabrika anonim şirket oluyormuş. Bir sürü patron olacak, ben de para biriktirirsem biraz hisse senedi alabilirim. Diyorlar ki, sosyalizmde fabrika devletin olacak, devlet senin olacak, o halde fabrika senin olacak. Nasıl yani? Fabrika benim olacaksa ben şu Allanın belası işi bırakabilir miyim? Ya da çalışma saatlerini kısaltabilir miyim? Yok, ona merkezi planlama karar verir. İyi o zaman şu hesaplara bir göz atalım bizim ücret herhalde 3-4 kat artar. Olur mu Yoldaş, karın hepsini sen alırsan yeni yatırımları nasıl yaparız, savunma sanayi nasıl olacak, komünist partisinin, gizli polisin, bürokratların maaşları nereden verilecek, ücretleri de merkezi planlama belirler. Peki grev? Ne grevi, kendi kendine mi, grev yapacaksın fabrika zaten senin. Peki sendika? Sendika olacak tabi,

komünist parti politikalarını sana benimsetmek için. İyi, o zaman ben sosyalizm almayayım, şimdi hiç değilse arada bir grev yapıp bazı isteklerimi kabul ettirebiliyorum.
Yoldaş, bu işçi sınıfı çok dar kafalı değil mi? 'Tarih yapmak' falan umurunda değil. İyi de başka türlü olabilir mi? Devrimciliğinde samimiysen, biraz düşün işçi olmak ne demektir? Ücretli kölelik. Köleler köle kalarak yeni bir hayat kurabilir mi? İşçi sınıfının devrimci olabilmesi için 'işçi' olmayı reddetmesi gerekir. Bu durumda -gene başa geldik- kim yönetecek işçi devletini?

Sakın ağzı laf yapan yeni partili akademisyenler, bürokratlar ve politikacılar olmasın?

Seks-pol Yeniden

Gönül Sever

Seks-pol, ilk kez Wilhelm Reich tarafından ortaya atılan bir kavram. Psikanalizle Marksizm'in sentezi peşinde koşan Wilhelm Reich, uluslararası Psikanaliz Derneğinin tutucu üyelerine karşı geliştirdiği muhalefetin bir parçası olarak 1930'larda Berlin'de yaygın olarak 'seks-pol' olarak da bilinen 'Cinsel Politika Derneğini' kurar. Reich'ın bütün kitapları Türkçe'ye çevrilmiş durumda ve görüşleri oldukça iyi biliniyor.* Burada çok kısa değineceğiz.

Reich'ın Marksistliği sadece metodolojiyle sınırlı bir Marksistliktir (Freud'çuluğu da öyle) Ekonomik determinizmi kabul etmediği gibi, 'proletarya diktatörlüğünü' de reddeder. Bolşevikleri başlangıçta 'cinsel politika' alanında cesur, deneysel tutumları nedeniyle destekler. Eşit işe eşit ücret, politik eşitlik, boşanma ve kürtaj hakkı gibi devrimin kazanımlarını selamlar, öte yandan, bürokrasinin kurumlaşmasıyla atbaşı giden ve Stalin'le ayyuka çıkan otoriter, tutucu yapılanmaya da şiddetle karşı çıkar. Reich'ın temel kaygısı 'özgürlüktür'. Bu yüzden temel kaygısı 'iktidar' olan Marksizm'in ana gövdesiyle sürekli çatışma içindedir. Kitapları Sovyetler Birliğinde de yasaktır. Görüşleri yüzünden Alman Komünist Partisinden de kovulur. Ona göre ekonomik alanda yapılan devrim yetersidir, ancak bir ilk

adımdır. ‘Özgürlükçü’ kültürü kurumsallaştıracak bir cinsel devrimle desteklenmezse bürokratlaşma kaçınılmazdır. Reich'ın bu görüşleri, Marksizm içinde Rosa Luxemburg, Clara Zetkin ve özellikle de Kollontai ile uyum içindedir. Ne ki, tümü de kadın olan bu isimler Marksizm içinde marjinaldir. Bir yanda Kautsky'nin Weimar cumhuriyetini kuran babayani sosyal-demokrat partisi, diğer yanda Kollontai'ı ‘bahriyelisiyle yetinsin’ diye aşağılayan Lenin. Zetkin'in sosyal- demokrat parti içinde kadın sorununu tartışmaya açmasına Lenin'in nasıl köpürdüğü iyi bilinir. Lenin Zetkin'i devrimci görevleri unutmakla suçlar. Ona göre kadın sorunu devrimden sonraya ertelenmeliydi. Zetkin de Marksizm'in ‘erkek’ söylemi içinde sıkışmış olduğundan savunmaya çekilir.

Bolşevik iktidarında cinsel politika alanında olumlu ne varsa Kadın Bakanı olan Kollontai'nin imzasını taşır, Lenin ‘işçi muhalefetini’ tasfiye sürecinde Kollontay'ı bakanlıktan alıp uyduruk bir büyükelçilik göreviyle sürgüne gönderince bir taşla iki kuş vurmuş oldu. Ailenin tasfiyesi yönünde atılan bütün adımlar durduruldu, aile yeniden restore edildi. Stalin döneminde on çocuk doğuran annelere kahramanlık madalyası verildi vs.

Marksizm'i ‘erkek’ olarak nitelememiz okuyucularımıza aşırı gelebilir. Ama öyleydi. Özgürlükçü insanların Marksizm içinde marjinal kalmaları tesadüf değildir. Marks kızıyla yaptığı oyun-söyleşide ‘erkekte en büyük erdem olarak güçlülüğü, kadında en büyük erdem olarak zayıflığı’ gördüğünü söylüyor. Marks gibi bir adamın bu ‘samimi’ itirafının mutlak teorik bir arka planı vardır. O da tarihselciliktir. Engels devlet-aile-özel mülkiyet arasındaki ilişkiyi - eksik olmakla birlikte- iyi saptıyor. Ancak, ‘uygarlığa’ yani devletli, aileli, özel mülkiyetli yaşama geçişi tarihsel olarak olumlu buluyor. Bu uygarlık övgüsü, Marksı Hindistan'daki İngiliz sömürgeciliğini hatta Kuzey Amerika'da Kızılderili jenosidini desteklemeye kadar götürüyor. Komünist manifestoda burjuvaziye düzülen övgüler de ortada. Güçlülükle simgele-şen erkek ve zayıflıkla simgeleşen kadın kimlikleri uygarlığın önde gelen görüngülerinden biri. Adı Platon ve Hegel'le birlikte anılması gereken bu uygarlık ve tahakküm savunucusunun kızına verdiği cevaplar fikirleriyle tam bir uyum içinde. Marksist söylem içerisinde, Zetkin'den ‘kadın sorununu’ devrim sonrasına bırakmasını isterken ya da Kolontay'a ‘bahriyelisiyle’ yetinmesini söylerken Lenin haklıydı. Keza Reich da komünist partiden atılmayı fazlasıyla hak etmişti. Çünkü bütün bu

isimler Marksizm'e göre tarihsel olarak- fi tarihinde- çözülecek olan sorunu iradeleriyle çözmeye kalktılar. Halbuki, örneğin aile ve cinsiyetçiliğin ‘sosyalist anavatanın’ savunulması için daha başka bir sürü kurum gibi (devlet, ordu, polis, gizli polis) ‘güçlendirilmesi’ gerekirdi.

Reich'ın kendisini Marksist olarak tanımlamasında Marksizm'in -ne yazık ki- anarşizme düşünsel üstünlük kurarak sosyalizm alanını işgal etmesinin de payı büyük. Özellikle Reich'ın yaşadığı Almanya'da durum böyle. (Not: Bu vakıa Marksistlerin haklı, anarşistlerin haksız olduğunu göstermez. Sadece o devirde Marks ve yandaşlarının daha iyi retorikçiler olduğunu gösterir. Ayrıca tartışmaların ‘tahakküm kültürü’ içinde ve onun ‘diliyle’ yapıldığı da unutulmamalı. Yani anarşistler maça yenik başlamışlardır üstelik de deplasmanda oynamaktadırlar. Nitekim, Sovyetler Birliği gerçeğinin (kuruluş, işleyiş ve yıkılış) netleşmesiyle birlikte, örneğin Bakunin'in Marx'la tartışma içinde geliştirdiği argümanların doğruluğu kanıtlanmıştır. Artık Marksizm'in ‘sosyalizm’ alanından kovulma süreci başlamıştır.) Bir diğer faktör de ‘bilimin’ otoriter karakterini kavrayamamış olmasıdır. Ayrıca ‘cinsel devrimin’ programını oluşturma iddiası da Marksistliğinden ve bilimselliğinden kaynaklanan talihsizliğidir. Bilimin bir ‘kurum’ olduğunu, ‘gayrı-resmi’ bir bilim olamayacağını görememiştir. Onun bilim, saplantısı hayatının son döneminde ölçülebilir, depolanabilir, bütün hastalıkların özellikle de kanserin tedavisinde kullanılabilir orgon (yaşam enerjisi) iddiasında kendisine trajik bir son hazırlamıştır.

Reich Freudçu kavramlarla düşünmüş ama farklı sonuçlara varmıştır. Freud gibi otoriter kişilik organizasyonunu mutlaklaştırmamış bunu aşmanın yolları üzerine kafa yormuştur. Bugünden bakıldığında Reich'ın Cinsel Devrimin hedefleri olarak önerdiklerini çoktan aşılmış şeyler olarak görebiliriz. Reich'ın talihsizliği cinsel devrimi programlaştırmasındadır derken bunu kastediyoruz. Reich ana sorun olarak cinsel dürtülerin bastırılması, yok sayılması, çok katı kurallar içine alınmasını görüyordu. Bu durum hastalıklı otoriter kişilikler yaratıyordu, ‘insanlar bir kez cinselliklerini dışa vurup yaşamaya başladıklarında otoriter kişilik yapıları çökecek, sağlıklı tepkiler veren insanlar da ekonomik ve toplumsal düzeni yaşamın kaynakları olan sevgi, bilgi ve çalışma temelinde yeniden inşa edeceklerdi.’ Batı toplumlarında sorunun artık ‘bastırma’ olmadığı ortadadır, ama Reich'ın vaat ettiği ‘sağlıklı kişilikler’ ve ‘sağlıklı toplum’

ortada gözükmüyor. Reich'ın fikirleri doğrultusunda bir ‘cinsel devrim’ 68 sonrası gerçekleşmiştir. Ancak, özgürlük sorunu daha da çetrefil hal almıştır.
Cinsellik ilk kez Reich'la birlikte politik etkinliğin bir alanı olarak tanımlandı. Ancak, gerek dönemin havası, gerek ilk olmanın dezavantajı gerekse Marksistlerin ambargosu sex-pol düşüncesinin taraftar bulmasını engelledi. Derneğe gelenler de Reich'ın tanımıyla ‘orayı üstü açık genelev’ gibi görenlerdi.

Bu arada ‘cinsiyetçiliğe’ karşı mücadele de kendi mecrasında ilerliyordu. Yukarıda Marksizm içinde Zetkin ve Kollontay'ın cinsiyetçiliğe karşı başarısız mücadelesini andık. Üst-orta sınıf kadınlar arasında da Sufrajet hareket taban buldu. Talepleri kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesinden ibaretti. Ancak gerek yalnızca kadınlardan oluşmaları gerekse işi sabotajlara kadar götüren militan bir hareket olmaları dolayısıyla feministlerin ataları olarak görülürler. Emma Goldman anarşizm içinde cinsiyetçiliğe karşı mücadeleyi başlattı ve başardı! Modern feminist düşüncenin de kurucuları arasında adı geçen Goldman'dan sonra anarşist hareket ‘feminist’ bir karakter kazandı. Bu doğaldı çünkü anarşizm tahakkümün bütün biçimlerine karşı olmayı gerektiren bir ahlak felsefesidir ve anarşistlerin tarihselci bir bakışları olmadığından kadın sorununun çözümünü geleceğe havale edemezler. Anarşist hareket içinde hala bazı maço öğeler olduğunu inkar etmiyoruz ancak anarşist ahlak açısından ‘maşizm’ gayrı-meşruyken ‘feminizm’ meşrudur. Sufrajet hareketin başarısı ve kadınların siyasal haklarını almalarından sonra kadın hareketi duraklama devrine girdi. ‘Siyasal haklar’ kadınların konumunda fazla bir değişiklik yaratmadı. (Goldman uyarmıştı) 68 başkaldırısında hem ‘sex-pol’ hem de ‘kadın hareketi’ patlama yaptı. Cinsel devrimle cinsiyetçiliğe karşı mücadelenin tarihi buluşmasıydı. Artık cinsiyetçiliğe karşı mücadele de ‘sex-polun bir parçası haline gelmişti.

Kadınlar verili cinsel kültür değişmedikçe kurtuluşun olanaksız olduğu görüşünü giderek daha fazla savunur oldular. Cinsiyetçiliğe karşı mücadele kulvarında güçlü bir hareket daha belirdi: Eşcinseller. Genel başkaldırı dalgası onları da sarmıştı ve bu ortamda ‘dolaplarından çıkmaya’ karar verdiler. 68 Paris'inde ilk gösteri kız erkek öğrenci yurtları birleştirilsin

talebiyle başlamıştı. Öğrencilerin istekleri arasında ‘Reich'ın kitaplarının okullarda ders kitabı’ olması da vardı.

Ne ki, bu flört kısa sürdü. Cinsel devrim Reich'ın çizdiği çerçevede başarıya ulaşmış ama kadınların yaşamında köklü bir değişiklik olmadığı gibi bazı açılardan durum daha da kötüleşmişti. Aile kurumunun parçalanmasının kendi başına devrimci bir anlamı olmadığı ortaya çıktı. Kapitalizm pekala ailenin işlevlerini değişik kurumlara dağıtarak da varolabileceğim kanıtladı. Çocuk yetiştirmeyi yuvalar, ekonomik dayanışmayı sosyal güvenlik sistemine, ideoloji üretimini medyaya, okul öncesi eğitimi ana okulların devretti. Ailenin üretim işlevi zaten en başından ortadan kaldırılmıştı. Tüketici potansiyeli olarak atomize birey aileden daha çekiciydi-Ailenin tahribiyle birlikte talep artışı olan seks de bir endüstriyel patlamaya maruz kaldı. Kadın vücudu genel bir imge olarak kullanıma sunuldu. Eskiden kadın yalnızca tek bir erkeğin kullanımındaki cinsel metayken, cinsel devrimin başarıya ulaştığı oranda bütün kadınlar bütün erkeklerin objesi haline geldi. Kadın bütünüyle kuşatıldı, zorunlu çalışma düzeni içine sokuldu (üzerindeki ev işi yükü de aynen devam etti) eskiden aile içinde sahip olduğu iktidar alanları da elinden alındı.

Sex-pol'ün ikinci başarısızlığının nedenleri ney-.di? En önemli eksiklik ‘cinsel devrimle’ toplumsal devrim arasındaki bağın yeterince güçlü vurgulanamamasıdır. izole bir aile eleştirisinin devrimci bir anlamı olmadığını yukarıda açıkladık. Cinsel potansiyellerin dışa vurulmasının da kendi başına devrimci anlamı olamaz. ‘Erkek’ ve ‘kadın’ kimlikleri aynı kaldığı sürece serbestçe dışa vurulan cinsel potansiyeller erkeğin kadın üzerindeki tahakkümünü pervasızlaştırmaktan başka bir işe yaramaz. Cinsellik alanındaki ana sorun da yanlış tespit edilmiştir. Ana sorun cinselliğin bastırılması değil Foucoult'nun parlak bir biçimde ortaya koyduğu gibi egemen söyleme tabi kılarak maniple edilmesidir. Bu durumda cinsel potansiyellerin serbestçe dışavurumu ‘cinsel devrimin’ kendisi değil olsa olsa bir ilk adım olabilir. Bu ilk adımın Avrupa'daki faturasını görünce ‘istemez teşekkürler’ demek zorunda kalıyoruz.

Faturayı görünce feministler de haklı olarak ‘istemez teşekkürler’ dedi. Cinsiyetçiliğe karşı mücadeleyi içermeyen bir cinsel özgürlük hareketinin devrimci olamayacağı gün gibi ortada. Öte yandan feministler de kendi

açmazlarını görmek zorundalar. En önemli açmazları da anti-seksist erkeklerle ortak hareket zeminini reddetmeleridir. Cinsiyetçiliğe karşı mücadele de kendi başına devrimci olarak tanımlanamaz. Kapitalist sistem ve devlet için karar mekanizmalarının başındakilerin cinsiyet olarak erkek olmaları gerekmez. ‘Erkek gibi davransınlar yeter!’ iktidar mevkileri için erkek egemenliğine karşı mücadele eden bir feminizm devrimci olamayacağı gibi, bazı kadınları iktidara taşısalar bile sonuçta gerek iktidar mevkilerini elde ediş gerekse mevkinin gereklerini yerine getiriş ve iktidar konumunu muhafaza ediş süreci yarışma - çatışma - tasfiye - tahakküm türünden erkek 'davranışlarını içerdiğinden erkek egemenliği kadınlar eliyle sürdürülecektir.

Çözüm ‘yeniden sex-pol’dür. Bu kez daha önceki hatalarını tekrarlamadan. Anarşist bir toplumsal devrim gerçekleşmeden ‘özgür cinsellik’ yaşanamaz. Özgürlük bir bütündür ve hayatın bütününün yeniden organizasyonunu gerektirir. Kısmi özgürlük olamaz. Sorunu Marksistlerin yaptığı gibi devrim sonrasına ertelemek değildir bu. Anarşist toplumsal devrim mikro düzeyde ‘hemen şimdi, burada’ başlar. Öte yandan toplumsal devrim projesi ‘özgür cinselliği’ gündemine almıyorsa bir ayağı topal olacaktır. Otoriter kişilik yapıları korunarak ‘yeni’ bir toplumsal organizasyon gerçekleşemez. Cinsellik alanını denetleyen insan ruhunu, kişilikleri ve davranışlarını da denetler. Devlet, din, medya, bilim, tıp gibi otoriter kurumların bu alana ilgisi nedensiz değildir. ‘Cinsel devrim'in devrim adını hak edebilmesi için bu kurumları hedef alarak yaygınlaşması gereklidir. Gerek Reich'ın gerekse 68'lilerinhatası ‘bastırma’nın, geleneksel formda tutucu baskıların ortadan kalkmasının ‘özgür’ bireyleri yaratacağını ve bu bireylerin ‘yeni’ bir hayat kuracağını ummalarıdır. Yapılan bir tür indirgemeciliktir. Psikolojik süreçler toplumsal yaşamın ana belirleyicisi olarak sunulmaktadır. Bu doğru olmadığı gibi, alan da doğru tahlil edilmemiştir.

‘Seks-pol’ün kapsamı nedir ve hangi güçlere dayanılarak hayata geçirilecektir. Kilit sorun cinsiyetçiliğin tasfiyesidir. Otoriter cinsel ahlak da büyük ölçüde cinsiyetçilik temelinde yükselir. Her alanda olduğu gibi bu alanda da tahakkümden acı çekenler ön plandadır. Kadınlar, eşcinseller ve gençler. Öte yandan anti-seksist erkekler de hareketin bir parçasıdır.

Reich'ın yaptığı hataya düşmüyoruz. Seks-pol'ü bir programa hapsetmeyeceğiz. Türkiye coğrafyasında hepsi de hayati öneme sahip bir dizi mücadele alanı var seks-pol kapsamında. Başlık parasından genel evlere, cinsel tacizden bekaret kontrolüne hemen hepsi haftalık haber dergilerinde ıcığı cıcığı çıkarılmış, ama örgütlü bir seks-pol hareketi olmadığından gündelik hayat içinde olagelmeye devam eden bir dizi sorun. Seks-pol örgütlenmesinde her biri kendi bağımsız örgütlenmesine sahip kadın inisiyatifleri, eşcinsel inisiyatifleri ve anti-seksist erkek inisiyatiflerinin birlikte hareketini öngörüyoruz.

Anarko-feministlerin Duygu Asena türü feministlerle birlikte yapabileceği hiçbir şey yoktur. Tam tersine bu tür feministlere karşı mücadeleyi erkek egemenliğine karşı mücadelenin bir parçası olarak görüyoruz. Bize göre Duygu vajinası olmasına rağmen toplumsal konumu itibarıyla bir ‘er-kek’tir. Keza kaymakam olmak isteyen ama engellenen (vah vah) kadınlarla dayanışmayı da hiç düşünmüyoruz: Mücadelelerinde başarılı olurlarsa gözlerini oymayı düşünebiliriz. Öte yandan anti-seksist erkekleri yoldaşımız olarak görüyoruz. Bu yoldaşlık yalnızca anarşizm bağlamında değil seks-pol bağlamında, cinsiyetçiliğe karşı mücadele bağlamında da bir yoldaşlıktır. Buradan feminist eleştiriyi anarşist harekete taşımayacağız anlamı çıkmaz. Tam tersine en ciddi işlevlerimizden biri bu olacak.

Sonuç: Şimdilik bir sonuç yok. Bu bir başlangıç yazısı, seks-pol tartışmalarına başlangıç yazısı. Sonuca hep birlikte ulaşacağız.

Asıl Erkek Olan Devlete Karşı Anarko-feminizm

Özlem

Bu yazı Anarko-feminizm hakkında bir giriş yazısıdır. Bu yazıyı okuyanlardan ‘Ya... feminizm varken neden anarko-feminizm?’ diye soranlar çıkacaktır. Elbette bu yazı kısa ve öz bir biçimde bu soruya cevap verebilecek bir yazı olma iddiasıyla yazılmış da olsa okuyanların eleştirileriyle, eklemeleriyle tamamlanacak yanları da vardır. Neden Anarko-feminizm?

Yaklaşık iki yüzyıllık bir geçmişi olan feminizm, toplumsal ilişkiler içinde kadının konumunu eleştirir. Kadınların erkeklerden daha fazla saldırıya maruz kaldığını iddia eder ve bunun için mücadele eder. Amaç; cinsiyet ayrımını, ayrımcılığını ortadan kaldırmaktır. (Her ne kadar burjuva feminizmi bu amaçlardan sapıp, cinsiyetçi bir yaklaşımla hareket etse de...) Feminizmin, bu amacına rağmen, toplumsal değerlere karşı çıkıp, bu dererlere göre mekanizmalar geliştirdiğini ve yıkıcılıktan çok eksik olanları tamamlamak için çabaladığını görmek mümkündür. Varolan değerlere karşı savaşmak... Peki hangi kavramlarla? ‘Eşitlik’ ve ‘hak’ bu iki kavram feminist söylemde sürekli geçen kavramlar olmasına rağmen, gerektiği gibi tartışılmamıştır. (Eşitlik sözcüğünün sözlük anlamı: Aynı haklardan yararlanan, aynı düzeyde olan. örneğin ‘Herkes. kanun önünde eşit haklara sahiptir’. Anayasa) Bir kadının, erkeklerle eşit olma isteği, erkeğin ondan daha özgür olduğunu kabul etmesi anlamına gelir. Ulaşmak istenen nokta, erkeklerin yaşam standartları mı olmalıdır. ‘Eşitlik’ istemiyle kadın, asıl otoriteyi (devleti) baştan kabullenmiş ve tek isteğinin sokakta, evde, her yerde erkek gibi rahat (!) yaşamak isteğini belirtmiştir. ‘Hak’ kavramına gelince, hangi hak, kimin verdiği ha, kimin laf edip erkeklere verdiği (!) ve kadınların sakındığı haklar...

Feminizm bu kavramlarla yıkıcılığın yapıcılığından çok, ne kadarı muhalif de olsa sistem içi bir mantıkla kendini geliştir, düzenler. Ne kadar radikal da davransa asıl gücü devleti hedef almadıkça feminizm eksik kalacaktır.

Anarşizm, içinde ekolojizmi, anti militarizmi, anti kapitalizmi barındırdığı gibi feminizmi de barındırır. Anarşizmin amacı, her türlü otoritenin ortadan kalktığı, sınırsız, mülkiyetsiz, cinsiyetsiz bir toplumdur. Ve varolan devlete karşı bu savaşımda kadınların sorumluluğu biraz daha fazladır. Çünkü devlet erkektir. Devlet varlığını, iktidarını korumak için; kendi iktidarını taklit edecek gruplarla, kurumlarla ilişki içindedir. (Aile kurumu gibi)

Erkeklerde bu oyunun kuklalarıdır. Erkek devletin erkek vatandaşları olarak; ezen, sömüren, öldüren devleti örnek alırlar ve kendilerinden farklı olanlar (!) ezerler, sömürürler. Böylece devlet, huzur içinde gücünü her gün kendine kanıtlayacak vatandaşlarıyla yaşamının tadının çıkarır. Bunu yaparken bir yandan onları da nasır sömüreceğini düşünmekten geri kalmaz tabii.

Feminist söylemlerde insanların ezildiği, sömürüldüğü kabul edilir ama kadının ikinci bir saldırıya maruz kaldığı eklenir. Bence bu saldırıyı, ikinci bir saldırı olarak görebilmenin altında yatan mantık şudur: Karşısındaki güç ne kadar yalınsa, saydamsa, ne kadar basit ve hantalsa ona karşı mücadele de o kadar kolaydır. Yani; neye karşı nasıl savaşacağını görmek önemlidir. Hatta o gücü ortadan kaldırmanın birinci koşuludur. Bu nedenle günlük yaşamda, toplumsal ilişkilerde ikinci bir saldırıya maruz kalan bizlerin -kadınları- bu duruma müdahale etmesi en azından bunu görmesi daha kolaydır. Neden?

Kadının karşısında etten, kemikten oluşmuş bir yumruk, ağız dolusu iğrenç küfürler ve yaşamının her anında onu ezen, sömüren, aşağılayan anlaşılacak kadar bariz bir güç vardır. Bunları görmenin kolaylığıyla kadın erkekten önce harekete geçerek bu saldırılara karşı savaş açar.

Peki, erkeğin kendini ezen, sömüren gücü görmesi ve bunla savaşması nasıl olur? Asıl erkek olan devlet, erkeklerin iliklerine kadar işlemek ister, işlemiştir de. Onlara sünnet' fotoğraflarıyla böbürlenmelerini söyler, silahlarla, arabalarla oynamalarını, pantolon giymelerini, kısa saçlı olmalarını, askere gitmelerini söyler, evlerinin ‘reisi’ olmalarını söyler, ‘itaat et’ der. ‘Devletine itaat et ve tam bir erkek ol, kendine itaat ettir, kadınlar sana itaat etmeli’ ve ekler ‘kadınlar sizin tarlalarınızdır, dilediğiniz gibi sürebiliriz’, erkek bunları dinler, askere gider, evinin reisi olur, penisiyle gurur duyar, ölene kadar santim (cm) sorunu olur, kadını döver, onun kadın olan anasına küfreder. Kadın üzerindeki bu baskılar artar, artar ve etten, kemikten oluşmuş yumruktan bıkan kadın ‘hayır’ deyip onunla mücadeleye başlar. Kadın savaşır, peki ya erkek?

Erkek bu saldırıyı, sömürüleri, yani devletin ona verdiği gücü reddederse başına ne gelir? Devlet ona güç vermiştir; Tanrı ona penis vermiştir, anayasa, ailenin koruyucusu, kollayıcısı unvanını vermiştir. Bunları nasıl reddeder, askere gitmeyi, kadınlara küfretmeyi, kısa saçlı olmayı, pantolon giymeyi, ezmeyi redde bilir mi?

Ezen kimliğini reddedip, ezilenin saflarına geçmek hasımları içinde en aşağılayıcı durumdur onun için. Ezen olmak yerine, ezilenin yanında yer

almayı tercih etmiştir o. (Hele bir de eşcinseller vardır ki, onlar kadınlardan da çok horlanırlar, aşağılanırlar. Çünkü onlar erki reddedenlerdir devletin onlara verdiği erki -erkekliği- terk edenlerdir ve devletin erkek ahlakını tehdit edenlerdir) Erkek kimliğine yaklaştıkça pohpohlanan kadının tersine, erkekler erki reddettikleri ölçüde aşağılanırlar.

Hem erkek hem de kadınlar için görülmesi , gereken asıl otorite devlettir. Erkeği ve kadını birbirinden uzaklaştıran, birbirine kırdıran, yalnızca kadını değil erkeği de tehdit eden asıl güç odur.

İşte! Anarko-feminizm -feminizmin unuttuğu şeyi- mücadelesini toplumsal yargının dışına taşır. Yıkıcıdır. Devletin, varolan tüm otoritelerin düşmanıdır. Tüm kurumların karşısındadır. Varolan yargıların, değerlerin karşısında ‘birey’ olmanın verdiği güçle savaşır. Varolan ahlakı reddeder. Tüm ezilenleri, erki reddedenleri bu ahlaka karşı mücadeleye çağırır.

‘kahrolsun erkeklik, kahrolsun kadınlık. Yaşasın Birey.’

Sayı 2
Ağustos 1994

Kürt Ulusal Sorununda Çözüm: Devletsiz Federal Kantonlar

Bert Alan

Yüzyıldır süregelen -çözümü de oldukça zor- bir sorunla karşı karşıyayız: Kürt ulusal sorunu. Bu sorun karşısında başta, Kürtleri zorla kendi egemenliği altında tutan TC. İran, Irak ve Suriye gibi devletler olmak üzere; irili-ufaklı parti ve gruplarıyla, soldan-sağa her siyasal tondaki Kürt hareketi de dahil, tüm siyasi tarafların çözümü yıllardır biliniyor. Bu çözüm etrafında tarafları kabaca iki kutba ayırabiliriz: Mevcut statükoyu koruyan ve devamından yana olan taraf ile, Kürt toplumunun mevcut statüko dışında, bağımsız siyasal kurumlaşmasını savunup isteyen taraf.

Bir asırdan beridir, politikanın her veçhesinde değişmez bir gündem olarak yerini alan Kürt sorunu, yakın tarihin en kanlı çatışmalarıyla, kitle katliamları ve topyekûn sürgünleriyle bugün çok daha vahim sonuçlar doğurarak, bu iki taraf arasında ve bir kaç ülkenin sınırları içinde bölgesel bir savaş olarak devam ediyor. Yalnızca Türkiye'nin denetimindeki bölgede son on yıldır süren çatışmalarda 15.000 ölüden söz edilmektedir. Milyonlarca insan, yaşamları parçalanarak, evleri, köyleri, hayvanları, ekinleri imha edilerek yabancı oldukları kent yaşamına zorla göç ettirilmekteler. Yaşanan bunca acıya rağmen, savaş basını tarafından şartlandırılan 'kamuoyu', bu binlerce ölüyü, bu denli azap verici olayları tümüyle kanıksamış, sorunun çözümünü politikacılardan bekleyen bir umarsızlık içinde... İnsanlar adeta sıranın bir yakınlarına ya da kendilerine gelmesini büyük bir körlük içinde bekleyen kurban konumunu sürdürürken, ‘radyolardan, ajans bültenlerinden her gün okunan kanlı bildiriler ölümü, korkunç bir kabus olarak yaşama sevincinin alnına mühürlüyor’.

Tarafların soruna yaklaşımı

Kürt sorununa birinci bakış, egemen devletlerin ve kurumlarının (üniversiteler, siyasi partiler, sendikalar, meslek odaları, basın ve devletin ideolojik etkinliğiyle yaratılan geniş bir kamuoyu kesiminin) bakışıdır. Bu yaklaşıma göre; devletin yapısı üniterdir. Devlet sınırları içindeki herkes, vatandaşlık bağıyla devlete bağlı ve egemen ulusun bir ferdidir. Farklı etnik kökenlerden olanların varlığı resmen kabul edilemez. Örneğin, Türkiye'de herkes Türk kökenindendir ve bu nedenle de mutludur anlayışı devletin temel yaklaşımlarından biridir. Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Türk ulusal egemenliği ve Türk milliyetçiliği devletin resmi siyaseti ve milli eğitiminin temel bir prensibi olarak belirlenmiştir. Tarih ve kültüre bu türden ideolojik bir yaklaşım, devlet tarafından, yetmiş yıldır Türkiye'de yaşayan herkese zorunlu eğitimle, basın-yayınla, üniversite ve kitle iletişim araçlarıyla, devletin her türden kültür ve askerlik kurumu aracılığıyla dayatılarak benimsetilmeye çalışılmıştır. Devletin dayattığı bu resmi bakış açısı, sokaktaki vatandaşın anlık siyasal tepkisinin kaynağını oluşturan ideolojik-kültürel değer yargılarını belirlemiştir.

Sonuç: ‘Devletin ve milletin birliği, ülkenin bölünmez bütünlüğü’ şiarı eleştirilemez, tartışılamaz, kadir-i mutlak bir gerçek olarak devletin baskı mekanizmaları ve tüm politik kurumları tarafından toplumsal hayata egemen kılınmaktadır.

Devletin bu resmi düşüncesine karşı çıkıp onu reddetmek ya da toplumsal yaşamın ortaya koyduğu gerçekliği savunmak, suç ve ceza mekanizmasını harekete geçirerek, her defasında devletin inkarcı siyasete dayalı otoriter tahakkümcü saldırısına yol açmaktadır.
Kürtler üzerinde egemen olan diğer devletlerin (günlük yaşamdaki bazı biçimsel ilişkiler dışında) TC.?den temelde bir farkları yoktur. İran, Irak ve Suriye anayasalarında Kürtler, etnik ve sosyolojik bir kategori olarak resmen tanınıp tanımlanmamışlardır. Ancak, günlük toplumsal ilişkilerde siyasi partiler ve devlet kurumları, gayrı resmi bir terminolojiyle anayasal formalitenin dışında, etnik bir kabulü topluma benimseterek ‘Kürt kimliği ve kültürel haklar’ çerçevesinde siyasal bir denge oluşturmuşlardır. Bu dengeye bağlı olarak, Kürt bölgelerindeki okullarda, basın ve iletişim araçlarında Kürtçe'nin ikinci bir dil olarak kullanılması, Kürt etnik varlığına ilişkin toplumsal bir kabullenişi beraberinde getirmiştir. Bu dengenin politik olayların boyutuna bağlı olarak sürekli değişmesi ve Kürtlerin ayrı bir ulus

olarak resmen kabul edilmeyişi, Kürt sorununun bu ülkelerde de günün gerçekliği olarak, tüm dinamizmiyle kendini gündemde tutmasına yol açmıştır.

Sorunun yüzyıllık sahibi ve asıl muhatabı (yukarıdaki şemalaştırma uyarınca ikinci tarafı) elbette Kürtlerin kendisidir. Ne var ki, bugün -ve bence hiç bir zaman ve hiç bir ulus için- ortak bir Kürt ulusal iradesinden söz etmek mümkün olmadığından Kürt tarafının yaklaşımını siyasal gruplar nezdinde ele almak gerekir.

Kürdistan'da milliyetçi siyasal düşüncenin tarihi, Osmanlı parlamentosuna kadar dayanır. Meclis-i Mebusan'da ki Kürt milletvekillerinin 'Kürdistan'a muhtariyet' talepleri I. Dünya Savaşı ve Osmanlı Devleti'nin yıkılışı yıllarında oldukça yaygın bir düşünce haline geldi. Erzurum ve Sivas kongrelerinde 'Kürt eşraf, mütegallibe ve aşiret şürekası' ile Kemalistler arasında Türk-Kürt ortak hükümeti mutabakatına bile varıldı. Ancak, Sevr çözümlerini reddeden Ankara Hükümeti'nin İngiltere tarafından tanınmasıyla birlikte peş peşe Kürt ayaklanmaları dönemi başladı.

Bu ayaklanmalarla iyice şekillenip pekişen Kürt .siyasi hareketi ve ulus düşüncesi, II. Dünya Savaşı?nın diplomatik trafiği içinde 'siyasi parti' gibi bir kurumla buluşarak 1946'da (bir yıl sonra İran Şahlık rejimi tarafından yıkılan) Mehabad Kürt Cumhuriyeti'ni ilan etti. Bu tarihten itibaren Kürt hareketi aşiret reislerinin etkinliğinde olsa bile siyasi parti gibi, Batı tarzı örgütsel kanallara doğru açılmaya başladı. Bu sürecin Türkiye kesitini ele almak gerekirse:

Cumhuriyet döneminden başlayıp 1960'lara kadar süren 'Şark Vilayetleri Meselesi', 1960'lı yıllarda 'Ezilen Doğu', 'Doğu Sorunu', 'Doğunun Sesi' gibi süreçlerden geçerek, 'Devrimci Doğu' ve 1970'lerin ortalarında 'Kürt Sorunu', 'Kürdistan Devrimi', 'Kürdistan Kurtuluş Hareketi' gibi bir sonuca varmıştır. Sosyalist düşüncenin Kürdistan'da politik örgütler nezdinde güçlenmesi, Kürt ulusal sorununda yepyeni bir dönem başlattı. Merkezi otoritelere karşı aşiret ve toprak sahiplerinin otoritesiyle başkaldırma dönemi, yerini modern siyasi örgütlerin otoritesine bırakmak zorunda kaldı.

Kürt ulusal sorununu bugünkü talepleriyle şekillendirip, yıllardır (Türkiye'de tamamen, diğer ülkelerde de kısmen) politik gündemde tutan ağırlıklı güç sosyalist gruplar olduğu için, sorunun siyasi boyutunu ve çözümüne ilişkin ikinci tarafın yaklaşımını sosyalist grupların bakışıyla ele almak gerekir.

12 Mart ile 12 Eylül arası dönemde, Kürdistan'da 10'dan fazla siyasi grup vardı. Birbirinden farklı uluslararası siyasi kutuplara bağlı olan bu sosyalist gruplar, Kürt ulusal sorununda (küçük nüansları olsa da) ortak bir düşünceyi dile getiriyorlardı. Hemen hepsi Lenin'in, Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı adlı kitabını aynı yaklaşımla yorumluyor, Lenin'in programlaştırdığı tezleri ‘Kürdistan devrimi’ için geçerli bir çözüm yolu olarak ele alıyorlardı.

Bu grupların o gün ileri sürdükleri (ve bu gün de savundukları) ortak düşünceler, şu şekilde özetlenebilir:

‘Kürt ulusu Ortadoğu'nun ortasında dört sömürgeci devlet tarafından bir asırdan beridir, çağdaş yaşamın gerektirdiği tüm siyasi hak ve özgürlüklerden mahrum bırakılarak, ulusal varlığı, tarihi ve tüm kültürel değerleri inkar edilerek köle statüsünde tutulmaktadır. Sömürgeci güçler (TC. Iran, Irak, Suriye) en son Lozan'da emperyalistlerin iradesi doğrultusunda Kürdistan'ı dört parçaya bölüp sömürgeleştirmişlerdir. Bugün, Kürdistan sömürge bir ülke, Kürt ulusu da ezilen, sömürülen ve kendi iradesi dışında zorla köle statüsünde tutulan bir ulustur. Kürdistan'ı sömürgecilerin askeri işgalinden kurtarmak, yani ülkenin bağımsızlığı ve ulusun özgürlüğü için, Kürt siyasi hak ve özgürlüklerinden yana olan tüm toplum kesimlerinin aralarındaki sınıf farklılıklarına rağmen, sömürgeci işgale karşı ulusal bir mutabakata vararak, ulusal demokratik kurtuluş hedefine doğru harekete geçmeleri gerekmektedir. Çünkü, tüm çağdaş toplumlar gibi Kürt toplumu da kendi siyasal iradesiyle, bağımsız ulusal devletini kurma, kültürel değerlerini koruyup geliştirme hakkına sahiptir.’

Ulusal sorunu, Marksizm - Leninizm'in analizleri gereğince, sosyalizmin temel bir sorunu olarak gören Kürt sosyalistleri, zamanla Kürt liberal burjuva siyasetini etki alanlarına alarak sürece damgalarını vurdular. Ancak, bugün gelinen noktada bu grupların tümü kendi teorik tezlerinin epey

uzağında, savaşın seyrine pek de uygun olarak belirgin bir milliyetçiliğe bulaşmış durumdalar. Bu konu başlı başına bir eleştiri ve irdelemeyi gerektiriyor.

Dışarıdakinin bakışı

Buraya kadar ulusal sorunda tarafları ve yaklaşımlarını kaba taslak da olsa vermeye çalıştım. Başta da belirttiğim gibi, tarafların bu konudaki düşünce ve siyasi tavırları bütün açıklığıyla biliniyor. Ancak, tarihsel ve siyasal nitelikleriyle her iki taraftan da olmayan, üstelik her konuda olduğu gibi bu konuda da düşünce ve tavırları yeterince bilinmeyen üçüncü bir taraf daha var; Anarşistler!

Sıkıcı bir tekrar olmasına rağmen yeniden bu üçüncü tarafın bazı özgünlüklerini hatırlayalım.

Anarşistler varoldukları bütün devrimlerde hep dışarıdakiler olarak kaldılar. Her türlü iktidar ve yönetim ilişkisini reddettiklerinden, yönetim aygıtının şu ya da bu tarafında konumlanmaları söz konusu olamaz. Onlar, yalnızca ister, ayaklanır ve yaparlar. Hiçbir zaman varlığını istemedikleri bir kurumun sağ ya da sol tarafında oturmak gibi bir amaçları yoktur ve olmadı. 1789'da ve 1871'de ikinci kez Paris'te olmak üzere, dünyanın bir çok yerinde devrimin isyan ruhu, devrimin çılgın çocukları olarak hep dışarıdaydı onlar. Çünkü, her defasında kanlı sonuçlarla görüyorlardı ki; ele geçirilen devlet, devrimi boğuyordu.
İşte bu nedenle, her türlü devleti reddeden anarşistlerin, ulusal devlet kurmak isteyen yurtsever, milliyetçi, liberal, demokrat ve sosyalistlere, devletin kötü ve ahlak dışı bir kurum olduğunu bir kez daha anlatmaktan başka söyleyecek bir şeyleri yoktur. Hal böyleyken, bugün karşı karşıya olduğumuz sorunla ilgili kimsenin de anarşistleri dinleyecek durumda olmadığı açıktır. Bunun bir çok nedeninden biri; anarşistlerin henüz herkesin duyup, görüp, etkilenebileceği toplumsal bir güç olarak ortaya çıkmamış olmalarıdır. Diğeri ise; ulusal ve toplumsal mücadelenin iktidar mücadelesi olarak ikame edilmesi ve bir hedef olarak iktidarın, hala milyonlarca insanı bu denli büyülemesidir. Bugün Kürdistan'da süren kanlı çatışmaların karşısında bir çok kesim gibi anarşistlerin de çaresiz ve acz içinde olmaları işte bundandır.

Evet, çaresiz ve acz içinde olduğumuz açıkça teslim edilmelidir. Çünkü, bir kişi bile özgür değilse hepimizin tutsak olduğuna inanan bizler, kaç yıldır düşünsel eğilimlerimizle uyumlu, hemen her yerden sesi duyulabilen etkili bir çalışma başlatamadık. Bu, aynı zamanda, milyonlarca insanın yaşamına kanla müdahale edilmişken, pratikte tercih edilebilir bir taraf olamayışımızın nedenlerinden biridir. Elbette henüz birçok şeyin başındayız ve bunu herkes açıkça biliyor. Ama şu da yine aynı açıklıkla biliniyor ki; ulusal soruna yaklaşımımızla tüm politik eğilimlerden kesin bir ayrımla ayrılıyoruz. O nedenle, bugün bağımsız bir devlet kurmak için ayaklanmış olan Kürtlere önereceğimiz ütopyanın, onlar açısından pratik bir anlamı yoktur. Demek ki, ya kendimiz ütopyamızı yaşayacağız ya da ölen bunca insanın cesetlerine baktıkça derinden derine iç geçirmekle yetineceğiz. Hangisi?

Disa Anarşi*

Diğer politik düşünceler gibi anarşizm de ulusal sorun karşısında uzun süre (hatta tarihi boyunca) bocaladı, belirsizlik gösterdi ve çoğu kez de yanlış tutumlar takındı. Ulus'u yeterince tanımlayamadı ve kimi zaman yanlış teşhisler koydu. Bunlar bilinen veya (tarihi vesaikin azıcık karıştırmasıyla) hemen görülebilecek şeyler. Kısacası olan oldu. Yanlış yapıldı, doğru yapıldı ve her ne olduysa yaşandı tarih oldu. Oysa, bugün capcanlı ve oldukça da acımasız bir mücadele pratiğinin tam ortasındayız. Yaşananları görmezden gelmek gibi bir sorunumuz da yok. Acilen yapılması gereken şeyler var. Bireyi vicdanıyla baş başa bırakmak ahlaksal bir prensip olarak doğru olabilir. Ama, hayatın bize dayattığı bunca pratik sorun karşısında nasıl bir tutum takınacağımızı tamamen sezgilerimize dayanarak açıklayamayız. Çünkü siyasal ve toplumsal olayların nedenlerini salt sezgilerimizle kavrayamayız. O halde olguları, oluş nedenlerini, etkilerini ve bizim için ne anlama geldiklerini irdeleyerek bilebiliriz.

Bütün bu izahattan çıkarmak istediğim sonuç şu: Bir önceki yüzyılda yazılmış ve bizim bugünün sorunlarına çözüm ararken, temel alıp gönderme yapabileceğimiz bir ?anarşist manifesto?muz olmadığına (olsa da bu yöntemi kabul etmeyeceğimize) göre; her siyasal toplumsal sorunun çözümünde önerebileceğimiz bir tek yol var: Anarşi!

Besbelli ki, Kürt sorununun çözümünde de anarşiden başka bir yol öneremeyiz. (Bıji anarşi bıji azadi) Ulusal devleti amaçlayan Kürt siyasi hareketi için her ne kadar bu bir anlam ifade etmese de, henüz vatandaşlık duygusundan ve bilincinden uzak, aşiret törelerinin yüzyıllarca belirlediği kantonal yaşamdan tamamen kopmamış milyonlarca Kürt, Zaza ve Asuri halkları için çok şey ifade edebilir. Anarşi bu insanların geleneksel yaşam tarzına, dayatılan vatandaş kimliğinden çok daha kolay girebilir. Ve anarşi bir hayat tarzı olduktan sonra, Ulusal Demokratik Cumhuriyetin otoriter merkezi yasaları Köy Cumhuriyetleri'nin mülksüz-federal kantonlarında boy veren özgürlüğü asla sınırlayamaz.

Kantonal yaşam

Gelecekten beklentimiz, toplumsal yaşama dair düşlerimiz, arzu ve özlemlerimiz, kısacası ütopyamız nedir? Kendi kendime sorduğum bu soruyu, teorik tezlere, tarihsel-determinist süreçlere, teferruatlı programlara, bilimsel-sosyolojik gerekçelere sığınmadan, tamamen özgürlük tercihimden yola çıkarak cevaplıyorum:

Ben bu ülkenin -ve bütün ülkelerin- parça parça bölünmesini istiyorum. Yalnızca ülkelerin mi? Kentlerin, kasabaların da mahalle mahalle, köy köy küçülmesini, küçülüp özgürleşmesini istiyorum!

Çünkü, merkezileşme hangi sistemde olursa olsun, kaçınılmaz olarak tahakküme yol açıyor. Böylesi bir toplumsal merkezileşmenin önüne, ancak federalizmi sonuna kadar işleterek, köy ve mahalle cumhuriyetlerini hedefleyecek bir toplumsal desantralizasyon ütopisiyle geçilebilir. İstediğim; etnik, dinsel ya da sınıfsal temellere dayalı bir toplumsal bölünmüşlük değil kuşkusuz. Hatta buna bölünmüşlük de denilemez. Çünkü, ben toplumsal yaşam birimleri arasına din, dil, ırk, cinsiyet ve sınıf ayırımlarına dayalı yeni yeni çitlerin çekilmesini değil, varolanların da yıkılıp kaldırılmasını istiyorum. Bunun da ancak ve ancak, büyük kent egemenliklerine ve merkeziliğe son veren, her türlü mülkiyeti, (din, dil, ırk, sınıf ve cinsiyete dayalı) her türlü kültürel ayırımcılığı yok eden toplumsal bir devrimle mümkün olabileceğine inanıyorum. Devletlerin, orduların,

sınırların, efendi ve kölelerin, yöneten ve yönetilenlerin olmadığı, ekolojik federatif kantonal yaşamı hedeflemiş olan toplumsal bir devrimle...

Yukarıda, bu ülkenin -ve tüm ülkelerin- bölünmesini istediğimi belirttim. Beni özellikle anlamak istemeyen kimi okurlarla cim savcıları büyük bir olasılıkla bu arzu ve önermemi basit bir Türk-Kürt ayrışması biçiminde yorumlayacaklardır. Yazık!.. Halbuki, çok açık ve anlaşılır şekilde söylüyorum: Toplumun bölünüp parçalanması değil istediğim, ülkenin siyasi coğrafyasının değişmesidir. Mesela, iki-üç bin yıl önce bu topraklar üzerinde Trakya, İyonya, Frigya, Likya, Lidya, Medya, Armenia gibi küçük küçük ülkeler yok muydu? Sözgelimi, 12 ayrı site devletinin kendi aralarında oluşturdukları Likya Konfederasyonıı'nun bugün, kütüphane-müze ve dağ-taş dolusu kalıntıları, 'devlet? gibi politik yapıların toplum yaşamındaki gereksizliğini göstermiyor mu? Keza, Roma ve Bizans döneminden Osmanlı'nın yükselme dönemine kadar bağımsızlıkları yüzlerce yıl devam eden, Kürt Beylikleri ile Anadolu Beyliklerinde devlet, henüz toplumsal yaşam içinde dal budak salabilmiş siyasi bir kurum değil, Hanedanım otarşik iradesi olarak kamu yaşamının dışında soyut, gereksiz bir fazlalıktır. Bu ve buna benzer örnekler yakın geçmişte olduğu gibi, bugün ve gelecekte de devletsiz yaşanılabileceğini çağrıştırır.

Bugünkü devlet merkezli siyasi coğrafyanın, tıpkı iki bin yıl öncesinin şehir cumhuriyetleri gibi, küçülmesini istiyorum. Ama, önemli bir farkla! Şehir cumhuriyetlerinde ve daha sonra beyliklerde, hangi biçim içinde olursa olsun devlet vardı. Oysa, benim ütopyamın temelini devletsizlik oluşturuyor. Şehir cumhuriyetleri derken, devletsiz (isterlerse belli bir konfederasyon da oluşturabilen) federal kanton bölgelerini kastediyorum. Yasaların, hukukun, özel mülkiyetin, sınıfların; her türlü etnik, kültürel ve cinsel ayırımcılığıyla kapitalizmin yok edildiği, alabildiğine sınırsız, devletsiz kantonlar! Bu önermenin, ABD. İsviçre, Hindistan ve pek çok kapitalist ülkede olduğu gibi, eyalet, kanton, ve federasyon tarzı devlet örgütlenmesiyle bir benzerliği kurulmamalıdır. Çünkü, sözünü ettiğim kantonal oluşumun, en küçük bir yerleşim birimi bile hiç bir merkezi yapıya bağlı olmadan, hiçbir otorite tarafından denetlenmeden, tamamen özgür iradi bir topluluk olma inisiyatifine sahiptir. En önemlisi de, devlet ya da onun yerine ikame edilebilecek hiyerarşik yapılara hiçbir biçimde yol

verilmemesi, ekolojik-toplumsal ve özgür bir yaşam tercihinin sürekli kılınmasıdır.

Elbette bu bir ütopyadır. Ancak, bu ütopik arzunun bir inanca, bu inancın da toplumsal bir mücadele hedefine dönüşmesiyle, düş olmaktan çıkıp gerçekleşebilir bir ütopya olduğuna inanıyorum. Kaldı ki, bu aynı zamanda anarşist toplumsal bir idealdir. Bu ideali, varılacak tarihsel zorunlu bir süreç olarak değil, yaşanan an'a hemen şimdi indirgenmesi gereken bir özgürlük tercihi olarak düşünüyorum.

Şu son yüzyılın sosyal olayları gözlendiğinde, devleti ortadan kaldırma noktasına varmış pek çok devrim hareketiyle karşılaşırız. Bu devrimlerin devleti yok edememiş olmalarının en önemli nedeni; iktidar odağı olarak, özünde ondan vazgeçememeleridir. Yani sorun, devletsizlik talebini toplumsal devrim hareketinin biricik sorunu olarak gündemleştirmekle ilgilidir. Yoksa, sanıldığı gibi ?gerçekleşmesi imkansız bir ütopya'yla karşı karşıya değiliz.
Kürdistan somutunda ulusal sorunun çözüm mantığını tartışabilmek için, tekrar konunun başına dönelim.

Tüm siyasi Kürt örgütlerinin ortak bir talep olarak, bağımsız ulusal bir devlet amaçladıkları biliniyor. Bu örgütler, ulusal bağımsızlıkla birlikte, söz konusu devlet iktidarını devralarak bizzat kendileri devletleşeceklerinden, bu taleplerinin son derece açık ve anlaşılır bir nedeni vardır. Peki, ortak siyasi bir iradeyle kendilerini ifade edemeyen (ya da etmek istemeyen) köylü ve halk kitleleri tam da despot devletlerden kurtulmak isterlerken, kendilerini yeniden baskı altına alıp yönetecek bir devleti neden istesinler? Çünkü, özünde toplumun böyle bir talebi yoktur. Ama, politik örgütler iktidarı ?özgürlük? diye tanımlayarak Kürt toplumuna bu talebi benimsetmeye çalışmaktalar. Şüphesiz bunun yeterince elverişli koşulları da vardır. Bugün Kürdistan'da uygulanan bunca vahşete maruz kalmış herhangi bir insana ne istediğini sorarsak bize öncelikle, 'adalet, özgürlük ve barış' istediğini söyleyecektir. Mevcut siyasi örgütler, ulusal devleti 'adalet, özgürlük ve barış' olarak tanıtıp sıradan insana, pekala benimseyeceği bir hareket zemini sunmuşlardır. Artık birilerinin çıkıp her türlü iktidarın bir zulüm kaynağı olduğunu, zulmün özgürlükle nasıl bağdaşacağını, devletin olduğu yerde özgürlüğün olamayacağını haykırmaları gerekir. Çünkü, sorun

herkesin anlayabileceği ölçüde açık ve yalın: Kürtler egemen mi olmak istiyorlar yoksa özgür mü? Egemen olmak istiyorlarsa doğru, bunun aracı, devlettir. Ancak, kimsenin kimse üzerinde egemenlik kurma hakkı olmadığına göre bu devlet egemenliği kimin üzerinde kurulacaktır? Yok eğer sorun özgürleşmekse, zaten özgürlüğün yolu devlet kurmaktan geçmez. Tekrar ediyorum: Devletin olduğu yerde özgürlük olamaz!

Sonuç

Bugün kendilerine dayatılan savaşı sonsuz acılar içinde doğrudan hisseden, her türlü sonucundan doğrudan etkilenen ve yalnızca hayatta kalmaya çalışan yüz binlerce Kürt insanı için artık afaki teorik önermelerin bir inandırıcılığı kalmamıştır. Bunu biliyorum! Çünkü, savaş kendi çözümünü sunmuştur. Oldukça realist ve rasyonalist olan bu çözüm; milliyetçi, liberal ve sosyalistlerin ortak bir zeminde buluşup, benimsedikleri bir çözümdür. Kürt Realitesi'nden başlayıp aşama aşama tüm siyasal haklan içeren bir re-enformasyon süreci. Bu sürecin bağımsız ulusal devletle sonuçlanması kuvvetle muhtemeldir. Hatta, Kürt ulusal sorunu çözüm yoluna girerken, çözülen her ulusal sorun gibi yeni yeni ulusal sorunların (kuzeyde Zaza, güneyde Asuri, Türkmen ve diğer azınlık sorunlarının) başlangıcı bile olacaktır. Buna inanmayanlar, son iki yüzyılın, nasıl onlarca ulusal sorun örneğiyle bu gerçeğe tanıklık ettiğini tarih arşivlerine bakıp görebilirler.

Bağımsızlığını kazanan ulusların, bağımsızlık için döktükleri kanlar daha kurumadan kendi siyasi sınırları içindeki diğer halklara karşı egemen/ezen ulus konumuna geldikleri günlük haber bültenlerinin değişmeyen konusudur. Bugün, Kürt siyasi hareketi, her düzeyden politik kişi ve kuruluşlara çok açık bir soru soruyor:

Bizim ulusal varlığımızı tanıyor ve buna bağlı olan tüm siyasi haklarımızın teslim edilmesini kabul ediyor musunuz?

Açık ki, bu sorunun muhataplarından biri de bu realist-rasyonalist yönelişe olumsuz bakan anarşistlerdir. Kendi adıma cevaplıyorum:

Ulusal ya da sınıfsal devlet kurarak özgürleşme düşüncesi, iki yüzyıldan beridir burjuvaziyle ‘proletarya aydınlarının’ topluma benimsettiği, tarihin

en büyük yanılgısı ve özgürlüğe ihanetidir, işte bu nedenle, mevcut devletlerden başlamak kaydıyla, tüm ulusal hak ve hukuku ortadan kaldırıp, ulus temeli üzerindeki örgütlenmeleri lağvetmek, özgürlük için zorunlu bir koşuldur. Hemen her gün karşılaştığımız, ‘herkesin devleti var, Kürtlerin niye olmasın?? türünden yaklaşımlar, her defasında köleliğin kaynağının devlet olduğunu gözden kaçırmaktadır. Bu anlayışa göre; devleti reddetmek, Kürtlerin köle olarak kalmasını savunmakla eşanlamlı görülmektedir. Düpedüz milliyetçilik olan bu yurtseverliğin, devrimci bir tutum olarak sunulması fanatik bir devlet savunuculuğuna dönüşüyor. Oysa, yurtseverlik burjuvazinin uluslaşma düşüncesidir. Öyle sanıldığı gibi ‘tarihsel olarak ilerici’ değil, ülke, ulus ve devlet savunuculuğuyla açıkça milliyetçidir. Sosyalistlerin, milliyetçiliği reddedip yurtseverliği baş tacı yapmaları gülünesi bir saçmalıktır.

Marksistlerin temel aldıkları ve kabullenmemizi istedikleri ulusal sorunun çözüm programı, yüz elli yıldır burjuvazinin hemen hemen her ülkede uyguladığı Finlandiya modelidir. Bugün bu model, Birleşmiş Milletler’in Self-determinasyon (kendi kaderini tayin hakkı) olarak, uluslar arası hukuk için benimsediği (tabi ki her zaman çiğnediği) bir ilke haline gelmiştir. Sanılıyor ki, BM'nin çözümüne uyulduğu zaman toplumların acıları dinecektir. Koşullar, imkansızlıklar gerekçe gösterilerek bu burjuva çözümü hiç bir şekilde önerilemez. Bunu önermek, büyük bir körlük içinde özgürlüğe ihanet etmektir.

Kürtlerin siyasal ve toplumsal haklarından söz edilince, ben yalnızca özgürlüğü anlıyorum. Özgürlük ise, BM'nin çözümü ya da uluslararası diplomasiyle değil, toplumsal devrimle gerçekleşir. Dolayısıyla; hiçbir ulusal ve uluslararası meşruiyeti tanımadan, bugünkü silahlı devrimci isyanı, ulusal devlete değil, yüzlerce mülksüz kantona yol açacak şekilde iktidarsızlık hedefine yöneltmek gerekir. Bunun diğer adı anarşidir.

Anarşi deyince, ithal bir reçeteden söz etmiyorum. Bir ayağı henüz aşiret geleneklerinin yoğun ilişkileri içinde duran, bugünkü Kürt toplumsal yaşamının kapitalist uygarlık ve devlet kurumuna olan yabancılığı bir şans olarak görülmelidir. Anarşi, Kürdün kaotik hayat tarzında bir özgünlük olarak gizlidir. Sorun; binlerce aşiret ve kabilenin doğal yaşam çizgilerinde saklı duran bu özgünlüğü açığa çıkarmak, yani anarşiyi yaratmaktır. Aşiret

yerleşim alanlarının her biri zaten kendi başına doğal bir kanton sayılabilecek bir bölünmüşlüğü (desantralizasyonu) yansıtır. Bugünkü merkezdik ise devletin tahakkümle yaşama dayattığı yabancı bir baskıdır. Bu baskıdan, mevcut statükoyu parçalayıp, her tür tahakküm ilişkisinden uzak, özgür ve eşitlikçi bir ahlak temelinde gelişen toplumsal bir devrim mücadelesiyle kurtulunabilir.

Bütün bu anlatıma rağmen, hala eksik bir yanı var bu yazının. Görüldüğü gibi, konunun genel başlığındaki programatik imaj metnin içeriğinde yok. Okuyucu doğal olarak bu tür metinlerden plan ve projeler bekler. Çünkü, teoriyi şematikleştiren akademisyenler bu tür düşünce kalıplarına uygun bir okuyucu tipine yol açmışlardır. Okur, beş sayfalık bir metinde Kürdistan sorununu adeta çözümlenmiş, toplumsal kurtuluş yollarını bütün ayrıntılarıyla belirlenmiş olarak görmek ister. Oysa, hiçbir yazı hiçbir zaman tamamlanamaz. Nihayet, bu yazı da Kürt ulusal sorunu, federal kantonlar gibi bir kavramla ele almış, ulusal devlet ve merkezileşmeyi köy ve küçük şehir kantonlarıyla tasfiye eden de-santralize bir örgütlenmeyi önermiştir. Yazının mantığını -tam da okurun beklentileri doğrultusunda- bir adım daha zorlayıp, çeşitli şemalarla bitirmek mümkündü. Örneğin; mülkiyetsiz federal kanton sistemini siyasal bir çözüm planı olarak, yukarıdan aşağıya doğru kağıt üzerinde Kürdistan coğrafyasına uygulamak mümkün olabilirdi. Ancak, 'aşağısı ve yukarısı olmayan toplumsal bir hareketin kendi doğal mecrası içinde oluşamayacaksa hiçbir projenin teorik olmaktan öteye bir şansı yoktur. Yazıda eksik kalan bu yanın, pratikte gerçekten bir çözüm olabilmesi için ayaklarımızın toprağa temas etmesiyle yakından bir ilgisi var.

(*)Yeniden Anarşi

Otonomlar Nasıl Oluşacak?

Yükselen Umut

Geçen sayıda İslami faşizme karşı otonomlar oluşturma çağrısı yapmıştık. Hemen belirtelim, bu çağrının kendisi ‘özel bir politika’ değildir. Yani yalnızca İslami faşizme karşı değil; kapitalizme karşı, devlete karşı,

doğanın tahribine karşı, ırkçılığa-cinsiyetçiliğe karşı, kısacası tahakkümün bütün biçimlerine karşı mücadele için aynı ‘otonomlar oluşturma’ çağrısını yapabilirdik, yapıyoruz da. Otonom sözcüğüyle dile gelen, anarşizmin genel mücadele ve örgütlenme çağrısıdır.

Geçen sayıda özel ve önemli olan, ‘İslami faşizmin? nitelikleri üzerinde yapılan vurguydu. Yoksa otonomları yalnızca ‘İslami faşizme’ karşı mücadele zemininde örgütlemek gibi bir anlayışımız yok. O zaman ‘anarşist’ değil ‘anti-faşist’ olurduk. Anarşist olduğumuz için kuşkusuz faşizme karşıyız. Ancak ‘faşizm’ bizim varlık nedenimiz değil.

Öte yandan şurası da bir vakıa: ‘İslami faşizm’ otonomların ele almak zorunda olduğu belli başlı alanlardan biri olacak. Bu durum otonomların oluşma ve mücadele tarzında da ‘somut biçimler’ aramamızı zorunlu kılıyor. Örneğin 19.yüzyılda anarşist hareketin önüne çıkan asıl sorun ‘sömürüye ve kapitalizme’ karşı mücadele idi. Bu koşullarda anarşist hareket ‘otonom’ örgütlenme anlayışıyla, esas olarak işçi sınıfı içinde örgütlendi ve sendikalist bir tarz yarattı.

Bakunin işçi hareketinde karar kılmadan önce Osmanlı, Rus ve Avusturya hanedanlarına karşı bir pan-slavist özgürlük hareketi tasarlamıştı. Anarşizm ispanya'da Sendikalist tabana oturmadan, uzun bir süre ‘federalizm’ olarak yapılanmayı denedi. Anarşistler Rus Devrimi?ne hazırlıksız yakalandılar. Rusya'nın uçsuz bucaksız coğrafyası, bu coğrafyada yaşayan milliyetler arasında son derece çetrefil ilişkiler, çarlığa, yerel soylulara, kapitalizme ve en sonu emperyalist savaşa karşı mücadelenin iç içe geçmiş karmaşık görevleri Rus anarşistlerinin bir federasyon çatısı altında toplanarak etkin bir güç oluşturmalarını ve bir tarz yaratmalarını engelledi. Ukrayna'da ise Makhno ve diğer doğal önderlerin karizmaları etrafında kümelenmiş bir köylü hareketi oluştu.

Anarşizm, gerek 19. yüzyılda gerekse yeniden hortladığı tarih olan 68 sonrasında sendikalizm dışında da birçok tarz denemiş (hepsi de otonom örgütlenme anlayışını içeren) ancak Makhno hareketi dışında bunlardan hiçbiri sendikalizmin ulaştığı, bir toplumsal devrimin içeriğini belirleyecek derinliğe ve yaygınlığa ulaşamamıştır.

Bize göre sendikalizm (tabi ki Anarko-sendikalizmden bahsediyoruz) hala tahakküme karşı mücadelenin önemli bir bileşenidir. Ancak gerek teknolojinin gelişmesi sonucu ekolojik felaket olasılığının güncelleşmesi, sermayenin ve erkin ultra temerküzü, militarizmin ulaştığı yıkıcılık düzeyi, medyokrasi aracılığıyla gündelik hayatın bir bütün olarak tahakkümcü odaklarca manipülasyonu; gerekse tahakkümün yapısı ve mekanizmalarına ilişkin bizim bugünkü kavrayışımız, sendikalizmi ya da başka bir mücadele alanını anarşist hareketin ana gövdesi haline getirmemizi olanaksız kılıyor. Karmaşık görevlerin hepsini birden eşit önemde görmek, asıl olarak Marksizm'e yönelik olsa da anarşist hareketin geçmişini de kapsayan ekonomik indirgemeciliğe karşı eleştirel tavrın bir sonucudur. Ancak şurası da günümüz anarşistleri tarafından gözden kaçırılmaktadır. Sorunlar ya da tahakkümün aldığı biçimler açısından bir önem sıralaması yapılamaz ama toplumsal muhalefetin her siyasi coğrafyada ve zaman diliminde akacağı mecralar ve de buna bağlı olarak anarşist hareketin farklı farklı rengi de olacaktır. Yani teorik akıl yürütmenin değil ama pratik hareketliliğin bir sonucu olarak bir tarz baskın olacaktır. Bir tarzın baskınlığı, söz konusu olan anarşist hareket olunca diğer tarzların boğulması ve bastırılması anlamına gelmez. Tartışmasız bir ‘işçi hareketi’ geçmişine sahip anarşizm, en fazla işçi hareketi olduğu dönemde bile diğer anarşist tarzlarla yan yana yürümüştür.

Türkiye'deki anarşist hareketin tarzının ne olacağına dair bir öngörüde bulunabilir miyiz? Sorunun kipine okuyucunun dikkatini çekmek isterim. ‘Ne olmalı?’ diye sormuyorum. ‘Ne olacak’ diye soruyorum. Çünkü ‘ne olmalı’ sorusu ruşeym halinde de olsa devrimin programını oluşturma çabasıdır ki, anarşistler tiksintiyle reddederler, insanların canı tahakkümün hangi somut görüngüsünden daha çok yanıyorsa anarşizmin baskın rengi de o renk olacaktır.

Geleceğe ilişkin öngörüler niçin gereklidir? Devrimcilerin elindeki zaten çok küçük nicelikte erkin ‘rasyonel’ kullanımı için. (Erk sözcüğünün bu nötr kullanımı için bkz. Otorite, erk, tahakküm yazısı, Apolitika sayı-1.) ‘Rasyonalite’ sözcüğü karşısında hemen irkilmeyin. Burada sözünü ettiğimiz sistemin rasyonalitesi ya da bireye sunduğu rasyonel davranış modelleri değildir. Keza kendi dışımızdaki insanlar için ‘devrimci rasyonel davranış modeli’ de oluşturmuyoruz. Anarşistler tahakkümün bütün

biçimlerinden nefret ederler, ancak birer insan olarak güçleri sınırlı olduğundan belirli mücadele alanlarını seçerler. Bu seçimlerinde kendi bireysel yetenekleri, birikimleri ve ilgi alanları kadar genel olarak anarşist hareketin ihtiyaçları ve toplumsal muhalefetin varolduğu kanalların tespiti de rol oynar/oynamalıdır, işte kastettiğimiz rasyonalite budur.

Anarşizm içinde 'akıl' ve onun politik biçimi olan 'teorinin' rolü sorunu hala çözülememiştir. Devrimin, insanların kendi yaşamlarına sahip çıkmak üzere ayağa kalkmaları, istedikleri ve istemediklerini dışa vurdukları spontan hareketlilikler olduğu noktasında bütün anarşistler hemfikirdir. Yani devrimci teori olmadan da devrimci pratik olur. Bazı anarşistler buradan yola çıkarak aklın ve teorinin, devrimden uzaklaştırıcı rolü olduğunu öne sürmüşlerdir. Dahası 'teorinin' kendisinin tahakkümcü karakteri olduğunu ileri sürenler de vardır.

Bu görüşlere katılmıyorum. Vesayetçi-vekaletçi politikaya karşı çıkarken popülizme düşülmektedir. Bu görüşleri öne sürenlerin göremedikleri nokta kalabalıkların ancak devrim anında buluştukları, o da el yordamıyla, kararsız ve her an geri dönmeye hazır bir şekilde buluştukları devrimci ideallerin, tahakküm düzeninin hüküm sürdüğü koşullarda ancak devrimci gruplar içinde yaşatabildiğidir. Devrim rüzgarları esmediği koşullardaki devrimci etkinlik 'teoriyi' gereksinir. Çünkü bu koşullarda anarşistlerin Bütün istemlerini açıkça ortaya koyup, doğrudan eylemle hayata geçirmeleri söz konusu değildir. Derhal yok edilirler. Anarşistler kendi aralarında öncelikler-sonralıklar konusunda anlaşamasalar da, anlaşmaları zorunlu değilse de, her bir anarşist için eylemliliğinde 'öncelikler' ve kendi fiziki-siyasi varlığını koruma sorunu vardır. Bu süreç salt duygulara bırakılamaz. Anarşistler önlerine çıkan ilk kayaya kafalarını vuran kişiler değildirler.

Teori, ikinci olarak, anarşist ideallerin tekamülü için zorunludur. Çünkü, bireyler tekil yaşantıları içinde tahakkümün belirli veçheleriyle yüz yüze gelirler. Bu durumda bireyin tahakküme karşı duygusal potansiyeli kendi yaşadıklarıyla sınırlı kalacaktır. Sistemin bütününü sorgulayan, kısmi muhalefet alanlarının dışında, devrimci bir seçenek.oluşmayacaktır. Dahası hayatın bazı alanlarındaki mazlumlar, diğer alanlarda da sıklıkla zalim olabildiklerinden, anarşi ideali temanız edemeyecektir. Bilinen örnektir,

fabrikada devrimci mücadele içinde yer alan bir işçi sıklıkla karısını dövebilmektedir. Anarşi idealinin güçlülüğü içerdiği ‘ahlaki bütünlük’ten kaynaklanır, işte ‘teori’ bir anlamda bu bütünlüğün ifade edilmesidir. Karısını döven işçinin devrimci mücadele içinde yer alması onun ‘spontanlığı’dır. Marksistlerin amacı ‘kendi iktidarlarını savunacak’ askerler toplamak olduğundan ‘devrimci’ işçimizin karısını dövmesini, fazla sorun etmezler. Anarşistler ise, işyerinde devrimci mücadele içinde yer alsa da o işçiye eleştirel yaklaşırlar.
Teorinin en can alıcı işlevi ise devrim anında ortaya çıkar. Devrim isteyen kalabalıklar yıkımın hemen ertesinde çözmek zorunda oldukları hayati sonullarla karşılaşırlar, işte bu momentte anarşistlerin teorik yetkinliği tayin edici olabilir. Eğer devrim anında karşılaşılan hayati sorunlara, daha önceki devrimlerin anarşistlerce çözümlenmesinden alınan dersler ışığında yaklaşılırsa; en azından ne yapılmamasına dair, artık devrimlerin ‘klasikleşmiş’ sayabileceğimiz otoriter yozlaşma yönelimlerinin önüne geçilebilir. Çünkü çözümsüzlük, devrimci yığınları şaşırtıcı kadar kısa sürede nötralize eder ve tahakkümün yeniden yeşermesine zemin hazırlar.

Anarşistlerin ‘teori’ derken kastettikleri ‘gerçeği elinde tuttuğunu iddia eden doktrinler’ değildir. Hiçbir anarşist kendi teorik yaklaşımını devrimin programı haline getirmeye kalkmaz. Aynı zaman ve mekanda hepsi de meşru, farklı teorik yaklaşımlar bir arada bulunabilir. Bu durum daha çok doktrinler için geçerli olan ‘köleleştiricilik’ tehlikesinin panzehiri olduğu gibi teorik yaklaşımların çeşitliliği, hareket etmek için zorunlu olan geleceğe ilişkin öngörülerde yanılma payını da azaltır.

Yukarıdaki uzun giriş eşliğinde Türkiyeli anarşistlerin günümüzde yüz yüze olduğu toplumsal problemlerin başlıcalarını şöyle sıralayabiliriz:

1 - İslami faşizme karşı mücadele,

2 - Yaygın olarak ‘Kürt Sorunu’ diye adlandırılan problematikte ‘halkların boğazlaşmasına’ karşı tavır almak ve Kürtler üzerindeki baskılara karşı çıkmak,

3- Kapitalizme karşı devrimci işçi hareketi yaratmak,

4- Militarizme karşı mücadele,

5- Doğanın tahribine karşı mücadele,

6- Cinsel ayrımcılığa ve cinsiyetçiliğe karşı mücadele,

7- Tahakkümcü eğitim sistemine karşı mücadele.

Bu görevlerden hiçbiri ‘teorik’ olarak diğerinden öncelikli değildir. Diğer çelişmeleri de çözecek anahtar bir ‘temel çelişme’ yoktur. Öte yandan anarşistlerin şu anda güçleri de bellidir. Hangi alanlara yönelinecektir? Baştan da söylediğim gibi burada iki faktör vardır. Birincisi bireylerin yetenekleri, birikimleri ve ilgi alanlarıdır. Bunların üzerinde hiçbir ‘genelleşmiş’ teorik gerekçe olamaz. Yani bir anarşist hayatın belirli bir alanında tahakküme karşı mücadeleyi kendisi için çok önemli görüyorsa, bunu ‘erteleyecek’ hiçbir teorik gerekçe olamaz. Ancak daha ‘mobil’ anarşistler de vardır. Yani tahakkümün şu ya da bu görüngüsü kendisi için fazla bir önem taşımayan, çabasını anarşist hareketin bütününün çıkarları doğrultusunda değişik alanlarda yoğunlaştırabilecek anarşistler de vardır.

Nasıl her bireyin kendi açısından ‘öncelikler’ sorunu varsa, anarşist hareketin bütünü için de aynı sorun vardır. Ne ki, burada da öncelikli olan ‘a priori’ belirlenmemiştir. Karşılıklı tartışmalar ve etkileşimler içinde ortaya çıkacaktır.

Bazı arkadaşlar, anarşist hareketin kitleselleşmesinin yolunun anti-militarist mücadeleden geçtiğini ileri sürüyorlar. Bu iddia üzerinde durmaya değer. Anti-militarizmi bir toplumsal mücadele alanı haline getirenler ağırlıklı olarak anarşistlerdir. Bu doğru. Bu alan büyüdükçe, ki büyüyor, anarşistlerin güç kazanacağı da doğrudur. Ama gene de anti-militarizmin, Türkiye'de anarşist hareketin ana rengini oluşturamayacağını söylüyoruz. Çünkü militer aygıt tahakkümün bütün biçimlerinin koruyucusu olsa da toplumda tahakküm ilişkileri yaygın olarak militarist tarzda örgütlü değildir. Anti-militarizm esas olarak askerlik çağındaki erkekleri doğrudan ilgilendiren bir alandır. Militarist tarzın okul, aile, hapishane, hastane, bürokrasi ve hatta işyerlerinin örgütlenmesi üzerindeki etkilerini reddetmiyoruz, ama sorun militarizmi insanların nasıl gördüğüyle ilgilidir.

Militarizme karşı mücadele ancak ‘askeri darbe’ dönemlerinde halkın gündeminin başına oturur. Bir de genelleşmiş açık savaş durumlarında (belki?). Kürdistan'da on yıldır süren yerel savaş bile, örneğin metropollerde kitlesel bir anti-militarist tepkiye yol açmamıştır. Üstelik varolan ekonomik krizin ana nedeninin bu savaş olduğu herkes tarafından bilindiği halde. Bu duranı yalnızca milliyetçiliğin ve şovenizmin güçlülüğüyle açıklanamaz, insanlar eğer askerlik problemleri yoksa militarizmi kendi sorunsallarının dışına koymaktadır. Bireysel seçim olarak bu alanda çalışma yapılmasına hiçbir itirazımız yok. Hatta bu satırların yazarının da ‘askerlik redcisi’ olması dolayısıyla esas mücadele alanı budur, itirazımız, yukarıda sıraladığımız bir dizi temel görevden yalnızca birine sıkışıp kalmayadır. Denilebilir ki, militarizme karşı mücadele anarşist tarzda ele alınırsa diğer görevleri de kapsar. Ona bakarsanız cinsiyetçiliğe veya doğanın tahribine karşı mücadele de ‘anarşist’ tarzda ele alınırsa aynı sonuca varır. Bir sorunu ‘anarşist tarzda ele almak’ sözlük anlamıyla tahakkümcü bütünlüğün ortadan kaldırılmasını hedeflemektir.

Aslında anti-militarizm için öne sürülenler ekoloji hareketi için de aynen geçerlidir. Türkiye'de yeşil hareketin miladı sayılan kaplumbağa eylemi ağırlıklı olarak anarşistlerin bulunduğu bir grup tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu grup eylemden sonra kendini ‘Kara Sanat’ dergisinin ekoloji özel sayısında ifade etmiştir.

Gene aynı dergide yer alan Osman Konur'un ‘Çevrecilik mi ekolojik devrim mi?’ yazısı bu alanda yazılmış en tutarlı, temel bir teorik metindir. Bugün SOS Akdeniz grubu tarafından yapılan tek bacaklı ‘endüstriyalizm ve modernizm’ eleştirisi (tek bacaklı diyorum çünkü aynı grup tarz olarak ‘reel politikanın’ dışına çıkmamakta direnmektedir) ‘Kara Sanat’ın yıllar önce söylediklerinin ötesine geçememiştir. Anarşistler en büyük kitlesel ‘yeşil’ eylem olan Termik Santrallere karşı mücadele içinde de önemli roller oynamışlardır. ‘Ne nükleer, ne termik ne de ideolojik santral istemiyoruz’, ‘Aliağa'ya termik santral yaptırmayacağız!’, ‘Biz istemiyoruz, yapamazsınız!’, ‘Hayır!’. Kampanya bu sloganlar çerçevesinde yürütülmüştür ve bu söylemin anarşist içeriği ayan beyandır. Türkiye'de ilk kez ‘daire içinde A’ pankartı bu eylemlerde kullanılmıştır. Geçen sayıda. Saral Sarkar'ın yazısında okudunuz, başta Batı Almanya olmak üzere bütün Batılı ülkelerdeki yeşil hareketler ‘termik santralleri’ ‘nükleer santrallere’

karşı alternatif olarak görüyorlar. Çünkü düzen içi düşündüklerinden üretimi, tüketimi, enerji üretimini azaltmak gibi bir niyetleri yok. Oysa bugün Türkiye'de yeşil harekete herhangi bir biçimde bulaşmış birinin termik santralleri savunması olanaksızdır. Bunun nedenlerinden biri de anarşistlerin en başından beri ekoloji hareketine koydukları ağırlıktır. Anarşistler ekoloji hareketinde çalıştıkları sürece turnusol kağıdı işlevi gördüler. Genç, gerçekten doğa sever, aktivist, özgürlükçü unsurlarla orta sınıftan-orta yaşlı, doğaya arabasıyla gitmek isteyen!, medyatik, monden unsurları ayrıştırdılar. Bu alanda kalmaya devam etselerdi aynen anti-militarizm gibi; bir toplumsal mücadele alanını daha kontrol ediyor olacaklardı. Ama kalmadılar, neden? Birincisi, anti-militarist mücadelede olduğu gibi kendini sorunun asıl sahibi olarak gören anarşistler yoktu, ikincisi ve daha önemlisi ağırlıklı olarak bu alanda etkinlik göstermek anarşistlerin içine sinmedi! İçine sinmedi çünkü, bu alanda gerçek bir toplumsal mücadele ekseni oluşmadı, Aliağa kampanyası dışında ‘yeşil hareket’ medya tarafından şişirildi, popülerleştirildi ve iğdiş edildi, isterse anarşist tarzda olsun bu alanda varolmak, risksiz ve tehlikesiz bir ‘sözüm ona muhaliflik’ konumuydu.

Anti-militarizm de anarşizmin ana gövdesini oluşturamaz. Çünkü bir toplumsal mücadele eksenine oturmamaktadır. ‘Toplumsal mücadele ekseni’ derken kastettiğim şudur: Bu mücadele öyle bir mücadele olmalıdır ki herkes kendini bir tutum belirlemeye zorunlu hissetmelidir. ‘Kürt sorunu’ işte böyle bir eksendir. ‘İslami faşizme karşı mücadele’ de, bir ölçüde ‘kapitalizme karşı ücretlilerin mücadelesi’ de böyle bir eksen oluşturmaktadır. Diğer mücadele alanları henüz kozasını patlatamamıştır. Toplumsal muhalefetin çeşitli eksenlerde parçalanması bizim arzu ettiğimiz bir durum değildir. Ancak çağın gereğidir. Tahakkümün modern biçimleri ‘iktidarın parçalılığı’ gerçeği üzerinde yükselir. Bu parçalar arasında aynı sembolik evrene ait olmak, başka bir deyişle ‘aynı dili’ konuşmaktan kaynaklanan adına ‘sistem’ dediğimiz bir bütünlük vardır. ‘Toplumsal mücadele eksenleri’ spontan olarak oluşur, bu eksenler arasında ilişki kurarak alternatif bir sembolik evren yaratmak anarşistlerin iradi çabasını oluşturur. Anarşist hareketin ana gövdesinin, çok kısa dönemli pragmatik kaygılarla bu toplumsal mücadele eksenlerinin dışında oluşturulması tasarlanırsa, ne zaman geleceği hiç belli olmayan bir toplumsal devrimin de marjında kalınmış olur.

Anti-militarizmin, anarşizmin ana gövdesini oluşturamayacağı şuradan da bellidir: ‘Hareketin şu anda ulaştığı toplumsal örgütlenme biçimi Savaş Karşıtları Dernekleridir. Buna bir de Apolitika'nın önerdiği informel askerlik redcileri örgütlenmesini ekleyin. Ana gövdesi bu olan bir anarşist hareket tasavvur edebiliyor musunuz?’

Anti-militarist hareket içinde yer alan bazı arkadaşlar büyük bir kibirlilik örneği göstererek kendi bulundukları konumu ‘rasyonalize’ edip bir toplumsal örgütlenme arayışı içindeki diğer anarşistleri ‘içi boş’ söylemler üretmekle suçlamışlardır. Doğrudur, anarşistler şu ana kadar anti-militarizm dışıda somut, mücadeleler yaratamamışlardır. Ancak bu alanın ne kadar kitleselleştiği de ortadadır. Anarşist bulunduğu konumdan, hatta anarşistliğinden rahatsız olan kişidir. (Kara bayrakları yakmamız boşuna değildir.) Hal böyle olunca, kendi seçtiği mücadele alanını anarşist hareketin genel programı haline getirme çabası kabul edilemez. Buradan bizim anti-militarist eylemliliği küçümsediğimiz sonucu çıkmasın. Ben de kişi olarak önümüzdeki dönem ‘askerlik redcileri’ toplu davası için çalışmayı planlıyorum. Ama anarşist hareketin ana gövdesinin birazdan açıklayacağım nedenler ve dinamiklerle ‘semt otonomlarından’ oluşması gerektiğini savunuyorum.
Ayrıca ekoloji alanının da boş bırakılması doğru değildir. Hele cinsiyetçiliğe karşı mücadelede hiç görünmememiz utanç vericidir. Bütün bu alanlar anarşist hareketin niteliksel gelişimi açısından hayati öneme sahiptir.

Toplumsal mücadele eksenleri üzerinde yükselen anarşist hareket! Güzel, ama nasıl? Çünkü bu eksenler bugünden yarına oluşmuş olmadıkları gibi kollarını açmış anarşistlerin müdahalelerini bekliyor da değiller. Örneğin ‘Kürt sorunu’ ekseninde şu anda Kürdistan'da açık savaş vardır. Bütün güçler (TC, PKK, Hizbullah ve Hizbukontra) dişlerine, tırnaklarına kadar silahlıdır. Bu coğrafyada silahlı güç olmayanın varolma şansı yoktur. Ayrıca bütün bu sayılan güçlerin yerel, çoğu zaman da aşiret bağlarına dayalı kitle destekleri vardır. Anarşistlerinse güçleri bellidir. Bu aşamada Kürdistan'da varolma şansımız yoktur. Anarşist Kürt inisiyatifi metropollerde örgütlenmek zorundadır. Temel görev halkların boğazlaşmasının önüne geçebilmektir. Özellikle Kürt mahallelerinde örgütlenecek anarşist Kürt

inisiyatiflerinin yanında, bu çalışmaya paralel olarak komşu Türk semtlerinde anti-şovenist inisiyatifler de oluşturulmalıdır. Aynı zamanda Kürtlerin Kürt kimliğiyle yaşamalarının ‘hak’ kavramı dışında ‘doğrudan etkinlikle’ hayata geçirilecek biçimlerini bulmak zorundayız. Ancak şurası kesindir, Kürdistan coğrafyasında yerleşik toplumsal güçler oluşturmadıkça ‘Kürt dinamiğinin’ ana yönelişini etkilemek şansımız yoktur. Metropollerdeki örgütlenmenin Kürdistan'da ne kadar karşılık bulacağı ise çok belirsizdir.
Ayrıca Kürt sorunu artık şu ya da bu şekilde çözüm aşamasına gelmiştir. Olası sonuçlardan hiçbiri bizim arzuladığımız yönde olmayacaktır. Militaristler bütün güçleriyle PKK'yi çökertmek için yükleniyorlar. Her gün 30-40 gerilla öldürüyorlar. Ya becerecekler ve ondan sonra ufak tefek reformlarla, Kürtlerin mevcut ekonomik sisteme giderek daha fazla entegrasyonları sonucu asimile olmalarını umarak, sorunu en azından uzunca bir süre ertelemiş olacaklardır. Ya da PKK Eylül'e kaçlar gücünü koruyacak, artık günde bir trilyonluk savaş yükünü kaldıramayan devlet ve burjuvazi, Batı'nın telkinleri doğrultusunda ‘barışçı’ bir çözüme yanaşacaktır. Bu barışın unsurları muhtemelen PKK'nin ‘Bağımsız Kürdistan’ talebinden vazgeçip, silahları bırakması karşılığında Kuzey Irakta kumlan Kürdistan'ın resmen tanınması, Kürtçe radyo-TV serbestisi, Kürtçe'nin okullarda ders olarak okutulması, Kürt partilerinin kurulabilmesi ve genel af olacaktır.
Tabi olayların gelişmesi bambaşka bir seyir izleyebilir. PKK iyice sıkıştığı noktada savaşı metropollere taşıyabilir, bu durumda halk içinde Türk-Kürt çatışması devasa boyutlar kazanır, toplu kıyımlar ya da askeri darbe gündeme gelebilir. Keza, devlet içinde barışçı çözüm yanlılarının çoğalması karşısında da ordu darbe yapabilir. Ya da ikinci cumhuriyetçiler, militaristleri kesin tasfiye etmek için onları çok kısa ömürlü olabilecek bir prematüre darbeye zorlayabilir, en sonu bunların hiçbiri olmaz ve savaş kronikleşir, Türkiye Lübnanlaşabilir.

Anarşistler kısa sürede etkili olamasalar da böylesine önemli bir konuda somut politikalar ortaya koymadan varolmaya devam edemezler. Anarşist Kürt inisiyatifinin acilliği ortadadır. Acaba bu konudaki görevlerimizi gerçekleştirmek için nasıl örgütlenmeliyiz? Semt otonomları, özellikle Türk-Kürt çatışması olasılığının olduğu bölgelerde yoğunlaşmalıdır. Şimdiden söyleyebileceğimiz yalnızca budur.

Kapitalizme karşı işçi mücadelesi, 'sendikalizm' başlığıyla ayrıca ele alınması gereken bir konu. Ancak şu kadarını söyleyelim, sisteme karşı kitlesel ayaklanmadan vazgeçtik, henüz tarihinde doğru dürüst bir genel grev bile olmayan bir 'işçi sınıfına' sahibiz. Bu koşullarda 'sendikalizm' anarşistlerin ilgilendikleri konulardan biri olabilir ancak.

Türk-Kürt çatışmasının yerini giderek İslami faşizme karşı mücadelenin alacağını öngörüyoruz. Bütün öngörüler gibi bu da yanlış çıkabilir tabi. Neyse ki, Kürt sorununa müdahale olanaklarımızın alacağı biçimle, İslami faşizme karşı mücadelenin gereksindiği örgütsel biçim kesişiyor. Bu da 'semt otonomlarıdır'. 12 Eylül öncesinin faşizme karşı mücadelesinde iki önemli alan vardı. Okullar ve semtler. Okullarda faşist işgaller kırıldıktan sonra, ağırlık büyük ölçüde semtlere kaydı. İslamcı faşistler şu anda semt temelinde, ev ev, son derece sistemli bir çalışma yürütüyorlar.

Bu çalışmaya cevap verilmelidir. Ayrıca bizim semtlere yönelmemizin anarşist devrim anlayışından kaynaklanan köklü bir nedeni daha vardır. Osman Konur, Efendisiz dergisinde şunları yazıyor: '...Efendisizler yaşamı bir bütün olarak algılarlar. Onu üretim, eğitim vb. alanlara bölmezler. Bütün tanımlılığına ve bütün kodlanmışlığına karşın mahalleler hala özgünlüklerini koruyabilmekte, değişen dengelerle de olsa toplumun değişik kesimlerinden insanları bir araya ve benzer sorunlar çerçevesine getirebilmektedir. Aynı zamanda mahalleler, söz gelimi bir fabrika mekanına kıyasla hayatı çok daha büyük ölçüde çeşitliliğiyle kucaklamaktadır. Mahallede kadınlar vardır, işsizler, hastalar, sakatlar ve çocuklar vardır, üretim ilişkilerinden çok daha boyutlu ve yaratıcılığa çok daha açık bir ortam vardır....(Efendisiz, sayı-1 sf.ll)'

Kendini toplumsal yaşam alanlarında var edememek 'sendikalistlerin' en büyük, hatası, Batılı çağdaş anarşistlerin de talihsizliğidir. Talihsizliğidir çünkü, kapitalizm geliştikçe modernite öncesi özgün 'mahallelerden' oluşan kent dokusu ve hemşerilik bilinci tahrip edilmiş, kentler tahakkümün kaleleri haline getirilmiştir. Keza tarımın kapitalistleşmesiyle birlikte 'köy cemaatleri' de yerini kapitalist çiftliklere bırakmıştır. Artık Batı dünyasında kendine özgü toplumsal yaşam birimleri olarak yalnızca kampüsler ve gettolar kalmıştır. Anarşistler de ya bu mekanlara sıkışmakta ya da

toplumun diğer bireyleri gibi aralarındaki doğal iletişim olanaklarını yitirmiş atomize yaşantılar sürmektedirler. Sonuç ortadadır. Türkiye'de değişim hızla aynı yöndedir, ancak hala bir şansımız vardır. Kent nüfusunun büyük çoğunluğunun gecekondu mahallelerinde yaşıyor olması bize son bir olanak sunmaktadır.

Sonuç olarak, Türkiye'de anarşist hareketin esas olarak semt otonomları temelinde örgütlenmesi gerektiğini öngörüyoruz. Tabi, gerek anarşist sendikaları gerekse okullarda özellikle de liselerde otonom örgütlenmeleri, çeşitli konularda gelişebilecek inisiyatifleri ve her düzeyde oluşabilecek projeleri reddetmeden.

Otonomlar ne yapacak?

Anarşistlerin yerel örgütlenmeleri olan otonomlar bir dizi görev üstlenirler. Hepsi de birbiriyle bağlantılı bu görevlerden başlıcaları şunlardır:

Propaganda: Anarşist ilke ve ideallerin propagandası otonomların daimi görevidir, ilke olarak bizim kontrol ettiğimiz sözlü, yazılı, görsel bütün araçlar kullanılabilir ancak asıl olan ‘eylemli propaganda’ ya da ‘yaparak propagandadır’. Medyanın kullanılması bazı özel durumlar dışında uygun değildir.

Anarşistler için propaganda ‘devrimci bilincin’ kitlelere taşınması demek değildir. Kendilerini özne olarak var etmek üzere yola çıktıkları için anarşistlerin kendi ‘doğruları’ yani iddiaları vardır. Doğal olarak bu iddialarını tezler halinde insanlara aktarırlar. Ancak başkalarının da kendi doğalları olacağı, birçok durumda başkalarının hakikat'e daha yakın olabileceği gerçeğini de unutmazlar. Bu yüzden ‘propaganda’ anarşistler için tek yönlü bir pedagojik pratik değil, iki yönlü iletişim pratiğidir. Ve hiçbir araç doğaldan, yüz yüze iletişimin yerini tutamaz.

Tavır oluşturma: O birimde gündelik hayatın bütün ayrıntılarına ilişkin tavır oluşturma, bu tavrın ajitasyonunu yapmak, bu tavrı hayata geçirmek, hayata geçirirken de olabildiğince dışımızdaki insanlarla birlikte davranmak. Konu seçimlerde alınacak tavır da olabilir, karı-koca kavgaları da. Derinleşmemiz o birimdeki gücümüzle doğrudan bağlantılıdır. Dikkat etmemiz gereken

oluşturacağımız tavrın sözde kalmamasıdır. Bunun için gücümüzü iyi ölçmeli, üzerimize altından kalkamayacağımız yükler almamalıyız. Başta da belirttiğimiz gibi, öncelikli olarak İslami faşizme karsı ve halkların kardeşliğine yönelik tavır geliştirmeliyiz.

Doğrudan eylem: Anarşist eylem tarzının bu temel ilkesi daha uzun ve ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Diğer eylem biçimlerinden en temel farkı mevcut otoritelerden hiçbir şey talep etmemesidir.

Toplumsal eylemliliklere katılım: Anarşist tarzda oluşmamış da olsa, mazlumları bazı talepleri etrafında gelişecek eylemliliklere (örneğin grev, boykot, yürüyüş, vb) anarşistler katılır ve bu eylemliliği elinden geldiğince doğrudan eyleme dönüştürmeye çalışır.

Anarşistlerin örgütlenmesi: Otonomlar üye sayılarını arttırmayı da hedeflerler.

Yayın faaliyeti: Her otonom şu ya da bu biçimde mutlaka bir yayın çıkarmalı ve bu yayını hem çalışma yaptığı bölgedeki insanlara hem de diğer otonomlara ulaştırmalıdır. Yayın faaliyetinin propagandayı aşan bir işlevi vardır. Yayın faaliyeti anarşist ideallerin o birim somutunda özgül politikalara dönüşmesinin aracıdır. Bundan da önemlisi yerel yayınlar ‘politika oluşturma’ işlevini yayarak hareket içinde ayrıcalıklı siyasal merkezler oluşmasını engeller. Genellikle underground fotokopi dergilerden oluşacak bu yayınlar hareket içinde yer alan bireylerin kendilerini özgürce ifade edebilmelerinin de aracıdır. (Örneğin ‘teorik’ dergi olarak çerçevesi çizilmiş, periyodik, Türkiye çapında dağıtımı yapılan ve sayfa sayısı sınırlı Apolitika'da bu şans genellikle yoktur. Belli bir teorik bağlamda kullanmayacaksak, örneğin kişinin yaşadığı bir aşktan duyduğu hayal kırıklığı türünden ‘özel’ ama kendi yerelliğinde önemli ölçüde politik denemeler ya da Şiirler, pratik gerekçelerle Apolitika'da yer alamaz. Ama otonomun yayın organında yer alabilir/ almalıdır.)
Yazının bütün handikaplarının yanında ‘sistemli düşünmeye’ aracılık etme gibi olumlu bir işlevi de vardır. Anarşistler günün birinde ‘teorisyenlere’ maruz kalmak ve bu duruma karşı önlem alacağız diye ham bir ‘teori’ düşmanı tutuma düşmek istemiyorlarsa yazılı iletişimi öğrenmek zorundalar. Evet, İspanya'dakilerin çoğu okuma bile bilmiyorlardı ama

şimdi pek revaçta olan, kendi düşünsel tembelliğine çok güzel de kılıf olan ‘bilgi’ düşmanı tutuma da çok uzaktılar. Anarşistler etkin oldukları her yerde okuma yazma kursları açtılar. Burjuvazinin onları bilgiden uzak tutmaya çalıştığının çok iyi farkındaydılar (bkz. Einzensberger, Anarşinin Kısa Yazı), işte bu otonom dergileri yazılı iletişim alışkanlığı kazanmak için de önemli bir fırsattır.

Toplumsal örgütlenme: Otonomların halkın öz-örgütlenme biçimlerini yaratmak gibi çok temel bir görevi daha vardır. Anarşist devrim kitlesel ayaklanma momentini içerse de bugünden başlayan bir süreçtir. Anarşistler kendi politik çalışmaları ve örgütlenmeleriyle eş zamanlı olarak toplumsal örgütlenme sorununu da ele almak zorundadır. Bu aşamada semt otonomlarının amaçladığı toplumsal örgütlenme biçimi olarak semtlerde etkinlik gösteren ‘özgürlükçü kültür derneklerini’ öneriyorum.

Toplumsal dayanışma: Otonomlar bulundukları birimde toplumsal dayanışmanın somut biçimlerini bulmak ve hayata geçirmekle de yükümlüdür.

Özgürlükçü kültürün oluşturulması: Anarşistler gündelik hayatın radikal eleştirisi temelinde kendi iç ilişkilerini ve etki alanlarındaki insan ilişkilerini farklılaştırmak, giderek özgürlükçü bir kültür yaratmak amacındadır.

Bu görev birçok anarşist projenin sona ermesine yol açan tehlikeli bir görevdir. Anarşist gruplar ‘dışa’ karşı devrimci tavır alma ve mücadele sorumluluklarını unutup ya da etkinlikleriyle orantılı olmayan bir ölçüde gözlerini kendi iç ilişkilerine çevirdiklerinde, yani tahakküm toplumunda anarşist bir adacık yaratabilecekleri zehabina kapıldıklarında çoğu zaman kişilik çatışmalarının ağır yüküyle dağılmakta, başarılı olsalar bile bütün güç ve enerjilerini bu alanda tükettiklerinden toplumsal devrim açısından işlevsiz, hatta zararlı küçük alt-kültür gruplarına dönüşmektedirler, iç ilişkilerin anarşistleşmesi, anarşistlerin genel toplumsal etkinliklerinin artmasına paralel olarak ele alınmalıdır, istisnai durumlar dışında iç ilişkiler otonomların ana gündem maddesi olamaz. Özgürlükçü kültür, bugünden yarına anarşistlerin kendi iç tartışmalarıyla oluşamaz. Bu tartışmalar kuşkusuz gereklidir ancak anarşist mücadelenin diğer görevleriyle birlikte ele alınmalı ve zamana yayılmalıdır.

Projeler oluşturmak: Hayatın tahakküm ilişkilerinin dışında da yaşanabileceğinin ipuçlarını veren ‘anarşist projeleri’ hayata geçirmek, halkın öz-örgütlenmesinin devrimci kurumlarını yaratmak, doğrudan eylem-doğrudan etkinlik anlayışının en önemli öğelerinden biridir.

Bu da başarısızlık halinde sıklıkla ters sonuç veren, yani tahakkümcü ilişkilerin dışına çıkılamayacağını kanıtlayan bir yaklaşımdır. En sık yapılan yanlış, bu projelerin ancak anarşist varoluşun ipuçlarını verebileceğinin unutularak, projeye kendini aşan anlamlar yüklenilmesi, projenin bu toplumda ayakta kalabilmesi için kuşkusuz anarşistçe olmayan rasyonalitesinin iyi saptanamaması ve bu anarşist öğelerle anarşist olmayan öğeler arasındaki dengenin önceden tespit ve ilan edilmemesidir. Eğer bütünüyle anarşist projeler hayata geçirilebilseydi devrime gerek kalmazdı.

Anarşist literatürün incelenmesi: Sosyalist örgütlerde ‘eğitim çalışması’ olarak adlandırılan bu pratik (ki onların amaçlarına çok uygundur bu isimlendirme) bazı işlevleri açısından otonomlarda da -tabi anarşist tarzda- vazgeçilmez önemdedir. Marksist örgütlerde olduğu gibi önceden belirlenmiş doğalların üyelere aktarılması ve üyelerin bu doğrulara göre ‘eğilmesi’ değildir amaçlanan. Anarşistlerin zaten eğitime temel teşkil edecek böyle doğruları yoktur. Öte yandan maalesef Türkçe'ye çevrilmemiş çok geniş bir literatür vardır bu literatürü Türkçe'ye çevirmek önümüzdeki dönemin görevlerinden biridir. Yayıncılık bugün büyük paralar gerektiren bir endüstri haline gelmiştir. Anarşist hareket kısa zamanda bu parasal olanaklara kavuşacak gibi durmamaktadır.Ama çeviri metinler kendi aramızda elden ele dolaşabilir. Ayrıca şimdiden Türkiye'de küçük de olsa bir anarşist kitaplık oluşmuştur. Literatürün incelenmesi ve tartışma konusu yapılması kollektif bir çalışma olarak ele alınmalı ve bütün anarşistler literatürle ilgilenmeye teşvik edilmelidir.

Otonomlar nasıl çalışacak?

Tüzük, partinin üyelere karşı örgütlü güvensizliğinin ifadesidir’ der Lenin. Bu soyutlama bütün tahakkümcü örgütlenmeler için geçerlidir. Bu yüzden otonomların iç işleyişi tüzük hükümleriyle düzenlenemez. Her yeni

durumda otonomu oluşturan anarşist bireyler kendi tavırlarını kendi iradelerine göre yeniden saptamak zorundadırlar.

Otonomlar gönüllü birlikteliklerdir. ‘Gönüllü birliktelikten’ ne anladığımızı burada açmak zorundayız. Bu temel ilkenin uç noktada algılanışı günümüz Batı anarşizminde yaygın olan ‘çekim grupları’ (affinity groups) tarzında örgütlenmedir. Affinity group, ‘otonom’ sözcüğünün anarşist gelenek içindeki esas olarak işaret ettiği örgütlenme biçimine denk düşmez. Otonomlar ‘belirli bir anarşist anlayıştaki’ federasyonun yerel organlarıdır. Henüz federasyon oluşmadan da ‘otonomlar’ ortaya çıkabilir. Ancak otonomlar hiçbir zaman ‘kendisiyle sınırlı’ örgütlenmeler olarak var olamazlar, kendi yerellikleriyle yetinemezler. Kuruldukları andan itibaren kendi anlayışları doğrultusunda ‘evrensel anarşist devrimi’ hedeflerler, bu doğrultuda çaba gösterirler. Otonomu oluşturan bireyler arasındaki ‘gönüllü birliktelik’ aynı ideallere Ve bu ideallerin yaşama geçirilişine ilişkin aynı perspektiflere sahip olma temelindeki gönüllü birlikteliktir. Kastedilen ‘kişiliklerin uyumu’ değildir. Oysa ‘affinity group’ta asıl olan kişilik uyumudur. Perspektif birliği gerekmediği gibi grubun üyelerinin anarşist olmaları da gerekmez, muhalif olmaları yeterlidir. Keza anarşist devrimin organları olarak tasarlanmadıklarından yerellik de zorunlu değildir.

‘Çekim grupları’ en yaygın olarak 80-90 arası Almanya'da ortaya çıktı. ‘K grupları’ adı verilen birçoğu Maocu grup 70'lerin sonlarına doğru hızla dağılınca ‘radikal sol’ potansiyel önceleri yeşil-alternatif hareket şemsiyesinde toplandı. Bu hareketin genel özelliği ‘anarşizan’ olmasıydı. Öte yandan, anarşist geleneğin aksine parlamentoyu reddetmeyip, onu düzenin teşhiri doğrultusunda kullanmayı benimsedi, bu amaçla ‘yeşil parti’ projesini hayata geçirdi. Radikal düşünce böylece ‘K gruplarının’ marjinalliğinden kurtuluyor, 68 başkaldırısı ölçeğinde olmasa bile yeniden kitleselleşerek toplumun %5'ini peşinden sürüklüyor, daha da önemlisi uzunca süre gündemi belirliyordu. ‘Affinity group’ tarzında örgütlenme ‘K gruplarından’ ‘yeşil-alternatif harekete’ geçiş sürecinde yaygınlaştı. Politik mücadelede bu örgütlenme tarzı feminist hareket tarafından uzun zamandır zaten başarıyla uygulanıyordu. ‘K gruplarının’ ideolojik iflasında bir numaralı faktör ‘demokratik merkeziyetçilik’ tarafından cendereye alınan aktivistlerin politikayı yalnızca bir görevler ve sorumluluklar manzumesi olarak gören bu çileci ve tahakkümcü anlayışa isyan etmeleriydi. Bu

aktivistlerin birçoğu 68'lerin özgürlükçü havasını solumuşlardı ve birçoğu ‘Leninist parti’ modelini burjuva devletini yıkmak için bir zorunluluk olarak gördüklerinden seçmişlerdi. 68'lerden bakıldığında ‘devrim’ de o kadar uzakta değildi. Devrim için bu cendereye katlanmaya değerdi! ‘İktidar yürüyüşüyle’ tanımlanan ‘özgürlük ideallerinin’ kirlendiğini gören öte yandan ideallerinden vazgeçmeyen, ‘yeşil parti’ türünden şekilsiz örgütlenmelerin uzun boylu radikalliğini muhafaza edemeyeceğini saptayan aktivistler ‘otonom’ adını verdikleri ‘çekim grupları’ oluşturdular, giderek Avrupa'da özellikle de Almanya'da toplumsal muhalefetin ana rengini belirler hale geldiler.

Otonom terimini anarşist gelenekten ödünç alan bu yeni tip muhalif oluşumlar otoriter sosyalizmle eksik bir hesaplaşmayı ve anarşist gelenekle eksik bir tanışmayı temsil ediyorlardı. Eksik de olsa bu yöneliş onları Avrupa'nın tek devrimci gücü kılıyor, tabi handikaplarıyla birlikte. Bir dizi handikapın en önemlisi birleşik bir devrimci örgütlenmenin yaratılamaması ve örneğin ‘ev işgalleri’, ‘anti-nükleer’ kampanyalar gibi devrimci eylemlerin süreklilik kazanarak ‘toplumsal devrimi’ hedefleyen bir oluşumun, bir federasyonun ortaya çıkmamasıdır. Bu durumda ‘otonom’ sözcüğü ‘devrimi’ değil, ‘karşı çıkışı’ çağrıştırıyor. Ne kadar radikal olursa olsun bir karşı çıkış, yeni bir yaşamı hedeflemediği ve bu hedefi doğrultusunda yaşantılar/eylemlilikler oluşturamadığı, hem nicelik hem nitelik olarak bu yaşantılar/ eylemliliklerde bir tekamül oluşturamadığı taktirde mevcut statükonun kendi eksikliklerini de onararak varlığını sürdürmesinden başka bir şeye yol açmayacaktır.

Bir başka handikap da ‘çekim grubu’ anlayışının anarşistlerin gündelik hayatı belirleyebilecek yerel bir güç olmalarının da önüne geçmesidir. Sınırlı da olsa belli bazı coğrafyalarda varolan anarşist potansiyel tahakkümcü toplumsal düzende gedik açabilecek düzeydeyken ''’çekim grubu’ anlayışında dile gelen atomizasyon eğilimi tahakkümün etkinlik alanlarını genişletici bir faktördür.

En sonu, hele Batılı bir anlayışla ele alındığında, ‘kişilik uyumu’ son derece tedrici ve sınırlı olmak durumundadır; bu durumda ‘otonom’ belli bir yerellikte anarşist hareketin sürekliliğini temsil etmek bir yana makul süreler içinde bile ayakta kalamayacağı ortaya çıkan ‘çekim grupları’

nezdinde (ayakta kalamazlar çünkü yaşadığımız hayat kişilik çatışmalarını her an yeniden üretmektedir.) Anarşist tasarımların olanaksızlığını vazeden bir sözcük haline gelmektedir.

Yukarıdaki yaklaşımın ışığında 'otonom kimlerden oluşacak' sorusuna cevap ararsak belli bir yerellikte anarşist toplumsal devrimi amaçlayan ve mücadele tarzına ilişkin belirli perspektifleri paylaşan insanlardan cevabını veriyoruz. Otonomu oluşturan bireylerden beklenen çekim grubunda olduğu gibi mutlak bir uyum değil, birlikte çalışmayı olanaksız kılacak çatışmaların olmamasıdır. Böylesi bir çatışma ancak ahlaki sürçmelerin olduğu yerde yaşanabilir. Gönüllü birliktelikten aynı ideallere, aynı morale ve aynı perspektiflere sahip olmayı anlıyoruz, yoksa bazen gerekçe göstermek lüzumunu bile hissetmeden Avrupai 'ben onunla birlikte olmayı seçmiyorum' züppeliğini değil.

Otonom arkadaş grubu değildir

Tüzüğü reddediyoruz, ama karar alma mekanizmalarını değil. Otonom bir 'çekim grubu' olmadığından zaman zaman çalışmalı karar alma süreçleri kaçınılmaz olacaktır. Bu süreçlerde kullanacağımız belli başlı mekanizmalar olarak aşağıdakileri öneriyorum:

1- Gönül Birliği: iktidarı hedefleyen politik oluşumlar için bir fantezi olan bu yüzden sözü bile edilmeyen bu mekanizma anarşist örgütlenmelerin işleyişinde ulaşılmaya çalışılan temel mekanizmadır. Gönül birliği ?Oy Birliği?nden farklı olarak alınacak bir kararı uygun bulmanın ötesinde duygusal yükü de içeren aktif bir desteği ifade eder. Otonomların çalışmalarında gönül birliği nadiren oluşur. Maksimalist bir anlayışla otonomların çalışmalarını 'gönül birliği' aramak adına aksatmak sıklıkla düşülebilecek bir hatadır. Kısa bir araştırmadan sonra diğer karar alma mekanizmalarına geçilmelidir. Tanım gereği 'gönül birliğiyle' alınan kararlara otonomun bütün üyeleri bütün güçleriyle hayata geçirmeye çalışır.

2- Oy Birliği: Otonomların işleyişinde muhtemelen en sık kullanılacak olan karar alma mekanizması budur. Durumları elverdiği zaman, sınırları içerisinde 'oy birliği' aranmalı; tartışmalar mümkünse oy birliği

sağlanıncaya kadar uzatılmalıdır. Oy Birliği ile alınan kararları hayata geçirecek pratik görevler bireylerin gönüllü katılımıyla dağıtılır.

3- Genel Kabul: Oy birliği sağlanamadığı koşullarda karar almak zorunluysa başvurulabilecek bir mekanizmadır. Alınan karara bazı itirazların olduğu, ancak bu itirazların otonom içinde bir ağırlık oluşturacak kadar çok sayıda kişi tarafından benimsenmediği hem de karara katılmayanların böyle bir kararın alınmasında büyük sakınca görmedikleri durumu tarif eder. Karara katılmayanların uyma zorunluluğu yoktur. Ancak tanım gereği 'genel kabulle' alınmış bir karara karşı eylemlilikte bulunulmaz.

4- Kararsızlık hali: Yukarıda sıraladığımız üç mekanizmayla karar alınamadığı durumlarda acil bir durum yoksa karar almamak, anarşist ilkeler açısından en uygun durumdur. Çünkü bundan sonra ele alacağımız mekanizmalar anarşizmin doğasına ters ve ters olduğu için de o yerellikteki anarşist etkinliği yaralayacak mekanizmalardır. Ancak, karar almamanın daha büyük zararlara yol açacağı durumlarda zorunlu olarak gündeme gelebilir.

5- Oy Çokluğu: Bu mekanizma esas olarak tahakkümcü demokrasinin bir kurumudur. Çoğunluğun azınlık üzerindeki tahakkümünü öngörür. Bu mekanizmayı bu haliyle kullanmamız mümkün değildir. Azınlık haklarını gözeterek yeniden tanımlamak zorundayız. Ancak, anarşist revizyondan sonra bile iktidar ve muhalefet konumları oluşturacağı ve bu mekanizmanın sıklıkla kullanılmasıyla bu konumların kurumlaşma olasılığının da yüksek olduğu göz önüne alındığında oy çokluğuyla karar almaktan olabildiğince kaçınmak gerekir. Zorunlu durumlarda oy çokluğuyla alınan karar otonom adına ama kararı alanlarca hayata geçirilir. Genel kabulden farklı olarak azınlıkta kalanların otonomun olanaklarını kullanarak, ama otonomun adını kullanmadan 'bir gurup otonom üyesi' ibaresiyle kendi kararlarını hayata geçirme hakları vardır.

6- Konsensus: Sivil toplumcu önyargıların ötesinde aslında oy çokluğundan da beter bir mekanizmadır. Oy çokluğunda oluşan iktidar ve muhalefet konumları, tahakkümcü bir sembolik evrenin göstergeleri olsa da 'bireylerin' iradelerini yansıtır.

Anarşist revizyondan geçmiş ‘oy çokluğu’ yönteminde azınlık-çoğunluk ayrımı varlığını sürdürse de bireylerin iradeleri boğulmaz. Konsensusta ise tahakküm daha soyut ve daha genel bir karakter taşır. Alınan karar hiç kimsenin iradesini yansıtmaz. Bu yönüyle gayr-i insanidir. Kimsenin içine sinmeyen bir kararı uygulamakla yükümlüdür bireyler. Bu durum boğucu bir iklim yaratır. Moralin yerini reel-politika alır. Konsensüs arama çabası içinde insan ilişkilerinde açıklık kaybolur, diplomatik dil egemen olur. Bir otonomda konsensusla karar alınmak zorunda kalınması ahlaki yozlaşma işaretidir ve ciddi bir tehlike sinyalidir.
Konsensüs ancak takiyenin zorunlu olduğu ve karar almanın ertelenemeyeceği koşullarda bir karar alma mekanizması olarak otonomun gündemine gelebilir. Yani ‘dışa karşı ortak irade’ göstermenin zorunlu olduğu ama bu ortak iradenin oluşamadığı koşullarda. ‘Bu ahlaksızlıktır, biz bunu reddederiz’ demek çok kolay ve kolay olduğu için de ikna edici olmaktan çok uzaktır. Her şey bir yana anarşistler kendi bireysel yaşamlarını sürdürmek için binlerce küçük ahlaksızlık yapmıyor mu? Çok seyrek olmak koşuluyla otonom da kendi fiziki varlığını sürdürmek için ahlaksız davranmak zorunda kalabilir.

7- Veto hakkı: ‘Hakikati’ bazen binlerce insanın arasındaki bir tek insan elinde tutuyordur. Ve hakikat bazen çok yakıcıdır. Yanlış atılan bir adım bazen geri dönüşü olanaksız sonuçlara yol açabilir. Otonomun işleyişi içinde ‘veto’ hakkı bu duruma karşı bir önlem olarak varolan bir mekanizmadır.

Veto hakkı anarşizmin bireye verdiği önemin göstergesidir. Bir tek birey otonomun hatta federasyonun hareketini durdurma hakkına sahiptir. Hiyerarşik kademelerin ötesinde bireyi yok sayan ‘Leninist Parti’ vb otoriter örgütlenmelerle karşılaştırıldığında anarşist örgütlenme anlayışında bireye tanınan rol çok çarpıcıdır.
Böylesi bir hakkın kullanımında sorumluluklar da çok fazladır kuşkusuz. Veto hakkı da çok seyrek kullanılması gereken bir mekanizmadır. Veto kararı veren birey bu kararının hesabını mutlak vermek zorundadır. Her vetodan sonra otonomla ‘vetocu’ arasındaki ilişki gözden geçirilmek zorundadır.

8- Dayatma hakkı: Artık uç noktalarda konuşmaya başladık. Dayatma hakkı da veto hakkıyla benzer bir zeminde yükselir. Atılan bir yanlış adım nasıl geri dönülmez sonuçlara yol açabilirse, atılmayan bir adım da benzer sonuçlara yol açabilir. Dayatma hakkı veto hakkından daha ağır sorumluluk gerektirir. Veto hakkı eğer bir teşbih yapacak olursak, 'savaşan kişinin elinden silahını almaksa', dayatma hakkı 'savaşmak istemeyen insanın eline silah tutuşturmaktır'. Veto hakkı engellemedir, dayatma hakkı 'buyruğa sokmaktır'.
Dayatma hakkı hiç kullanılmayacağını umduğumuz, ancak sıcak çatışmalarda gündeme gelebilecek bir haktır. Haklılığı kanıtlanan 'dayatma hakkı' kullanımları ortaya Durruti gibi karizmatik doğal önderler çıkarır. Ama böyle önderler zaten otonomun doğal işleyişi içinde de temaruz ederler. Bu kişilerden gelen öneriler çoğu zaman buralara varmadan, en azından 'genel kabulle' otonomun kararı haline gelir. Paradoksal bir durumdur bu, demokrat bir kafa kolay kolay anlayamaz. Anarşistler bir bireye tahakküm toplumlarında ancak bir despota tanınabilecek hakları tanırlar. Şu farkla ki, bu haklar bütün bireylere tanınmıştır. Anarşist örgüt yaşantısı içindeki kaçınılmaz asimetri doğal önderlerin gerçek despotlara dönüşmesinin zeminini hazırlar. Buna karşı tek güvence anarşist moraldir. Anarşistler çatışmanın kritik noktalarında önderin atacağı adımların tayin edici olabileceğinin ayırdındadırlar. Bu yüzden karar alma mekanizmalarını doğrudan demokrasinin yöntemleriyle kısıtlayamazlar. Anarşizm ortalamanın egemenliği değildir. Öte yandan anarşist moral doğal önderlerin despotlara dönüşmesinin karşısına en azından birkaç kişinin çıkacağını öngörür. Bu yüzden de doğal önderlere hiçbir sıfat ve işleyiş içinde ayrıcalıklı yetki vermez.

Veto hakkının kullanılması sonucu bireyle otonom arasında oluşan gerginlik genellikle zaman içinde giderilebilir. Ancak söz konusu olan dayatma hakkı olunca daha tehditkar bir tonla konuşmak gerekiyor. Bu hakkı yanlış kullanan, hareket içindeki yeri, geçmişi ne olursa olsun çeker gider.

Otonomların işleyişinde hayati öneme sahip karar alma mekanizmalarına ilişkin önerilerim esas olarak bunlar. Bunun dışında önemli gördüğüm bazı ilkeleri de birer cümleyle belirtmek isterim.

Otonomlarda ‘zorunlu aidat’ sistemi yoktur. Bunun yerine gönüllü bağış sistemi bütçe ve kısa dönemli çalışma programları örgütlü çalışmanın göstergesi olan zorunluluklardır. Otonom içinde başkanlık, sekreterlik, sözcülük türünden kurumlaşmış yönetici mevkiler yoktur. Otonomu temsile ilişkin görevler rotasyonla yürütülür. Keza koordinatör de her eylemlilik/durum için yeniden belirlenir. Bunun dışındaki işler için bireylerin yeteneklerine ve ilgi alanlarına ilişkin iş bölümüne gidilebilir.

Otonoma üyelik, bireyin başvurusu ya da otonomun aldığı kararla teklif usulü gerçekleşebilir. Her üye istediği zaman otonomdan ayrılabilir.

Otonom içinde çatışmalar giderilemiyorsa ayrışma yaşanır. Ayrışma tartışması otonom üyelerinin herhangi birinin talebi halinde gerçekleşir. Ayrışma sonunda otonomun olanakları paylaşılır.

Üyelikten çıkarılma, ancak yorum gerektirmeyecek kadar açık ahlaksızlık durumunda gündeme gelebilir. Bu kişinin bütün anarşist çevrelerde teşhiri yoluna gidilir.

Otonomun çalışması hakkında bütün bu söylediklerim, baştan yaptığım tüzük reddiyesiyle çelişme halinde. Farkındayım. Söylediklerimi ‘resmi’ bir üslupla maddeler halinde yazarsam ortaya bir ‘tüzük’ çıkar. Gene de tüzüğü reddetmekte ısrarlıyım. Aradaki fark ‘hukuk’ ile ‘yasa’ arasındaki farktır. Otonomun çalışma tarzına ilişkin söylediklerim benim kişisel otonom tanımımdır. Aynı perspektifi benimsediğim arkadaşlarla bir otonom oluştururum. Ancak, herhangi bir çatışma halinde ilk yapacağımız şey yazılı, donuk metinler üzerinden birbirimizi yargılamak olmamalı. Öncelikle birbirimizi anlamak zorundayız.

Öte yandan, yukarıdaki önermeleri de dile getirmek zorundayım. Yoksa ‘otonom’ sözcüğüyle ne kastettiğimizi kimse anlayamaz. Kuşkusuz otonomların çalışma tarzına ilişkin başka görüşler de öne sürülebilir. Sonuçta aynı örgütlenme perspektifine sahip olanlar bir araya gelir.

Otonomlar nasıl oluşacak?

Gene başa döndük. Kuşkusuz ilk gereken ideal birliği. Bu birlik anarşist olmanın tanımı içinde vardır, fazla üzerinde durmayacağım. (Her ne kadar günümüzde bazı anarşistlerin anarşistliği bana fazlasıyla kuşkulu görünse de), ikinci olarak perspektif birliği gerekir. Bu perspektif birliği de Apolitikanın 1. sayısında belirttiğimiz gibi başlıca ütopyamız, anarşist devrim anlayışımız, mücadele tarzına ilişkin görüşlerimiz ve örgütlenme anlayışımızdan oluşur. 'Türkiye'ye özgü anarşist kimlik' derken kastettiğimiz budur.

Birinci sayıdaki 'İslami Faşizme Karşı Otonomlar Oluşturalım' çağrımıza en sık gelen eleştiri, bu çağrının içinin yeterince doldurulamadığıydı. Katılıyorum. Aslında çağrıyı yaparken de bu durumun farkındaydık. Tartışmalara ve bu tartışmaların sonucu ortaya çıkacak kimliğe bağlı olarak yapılabilecek bir çağrıyı henüz ilk sayıda yaptık. Bu, bilinçli bir seçimdi. 'Tartışmaktan' maksadımızın ne olduğunu somut olarak göstermesi açısından önemliydi. Bizim için amaç 'tartışmanın' kendisi değil, tartışmalar sonucu oluşacak örgütlenmeler ve ortaya çıkacak devrimci mücadeleydi. Mücadele 'her an' vardı ve bizim tartışmalarımızın sonuçlanmasını bekleyemezdi. Siyasal İslamın yükselişi karşısında toplumun değişik kesimlerinden kişilerden gelen haklı kaygılar yanıtsız bırakılarak meramı mücadeleyi yükseltmek olan bir dergi çıkarılamazdı. Olsa olsa bir 'entelektüel' dergi çıkarılabilirdi. Önümüzde bu tür olumsuz tartışmalara ilişkin çok somut örnekler de vardır. Birincisi, kapak dizaynını yaparken oldukça yararlandığımız ve 'kalite' olarak ulaşmayı hedeflediğimiz Birikim dergisi. Bunlar (Birikim yazarları) yıllardır aklınıza gelen her şeyi tartışıyorlar; herhalde bir on-onbeş yıl daha tartışırlar. Ancak somut bir örgütlenme ve mücadele çağrısı yaptıkları görülmemiştir. Herhalde bunu yapacak yeterli 'Birikim'e henüz sahip değillerdir. Keza sosyalistlerin ciltler dolusu niçin birleşemeyeceklerine dair tutanak yayınladıkları ünlü birlik tartışmaları. Sosyalistler bu birlik tartışmalarıyla eğlenedursun, İslamcılar o sıralar ev ev örgütleniyorlardı. Nihayet, bazı açılardan benim de umutlu olduğum ancak ne yazık ki umduğumu bulamadığım Dev-Yol tartışmaları, (tartışmaların doğal sonucu olarak birkaç parça olacakları neredeyse kesinleştiğinden bir türlü bitmek bilmeyen) henüz bir güç olarak temanız edememeliğimize karşın niyetimizin mücadele etmek olduğunu göstermek açısından yayına bir

çağrıyla, muğlak da olsa, boyumuzu çok aşsa da, muhtemelen fazla yankı yaratmayacak olsa da bir çağrıyla başlamak önemliydi.
Bu yazıyla ‘otonom’ sözcüğünü kendimce tarif ettim. Ancak, otonomun üzerinde yükseleceğini umduğum zemin hala çok kaygan. Ütopyam, devrim anlayışım, mücadele tarzına ilişkin görüşlerimi hiç ifade etmediğim bir yana, ‘örgütlenme anlayışımı’ da bütünüyle açabilmiş değilim. Zaten ‘nasıl bir yaşam istediğini, bu yaşama nasıl ulaşmayı düşündüğünü’ belirlemeden bir örgütlenme anlayışı sunmak pek mümkün de değil. Anarşist politik örgütlenme açısından ‘otonom’ kilit bir kavram. Ancak otonomla birlikte inisiyatif,proje ve federasyonu da tarif edersem ‘politik örgütlenme’ konusunda söyleyeceklerimi tamamlamış olurum. Kaldı ki, ben bir ‘cemaat’ örgütlenmesini öngörüyorum. Bunun bir ayağı politik örgütlenmeyse bir diğer ayağı da ‘ruhani’ örgütlenme. Son derece çetrefil olduğundan anarşistlerin genelde yan çizdikleri bir konu bu. Ama sorunun çözümü yönünde adımlar atmadıkça bir türlü ‘cemaatleşmeyi’ beceremiyoruz. Bu da ayrı bir vakıa.

‘Tartışma’ ve ‘hayatla’ kurduğumuz ilişkiye tekrar dönecek olursak; ‘otonomlar oluşturalım’ dedik, bize soruldu: ‘otonom nedir ve nasıl oluşacak’. Kendi kimlik oluşturma tartışmalarımıza devam ederken hayata müdahale babından yaptığımız çağrıların asgari yankılarını da yanıtsız bırakamayız.

Tarifin ardından ‘nasıl oluşabileceğine’ ilişkin önerilerimi de dile getirmek isterim. ‘Otonomların’ üzerinde yükselebileceği yeterince sağlam bir zemine, yani politik özne olmaya elverişli bir kimliğe sahip olduktan sonra ilk yapılacak işin, aynı perspektiflere sahip kişilerin öncelikle üç büyük şehirde otonomlar oluşturmalarını, diğer şehirlerdeki anarşistlerin de bu otonomlara bağlı olarak çalışmaları gerektiğini düşünüyorum. Bu büyük otonomlar zamanla semt otonomlarına ve taşra otonomlarına tomurcuklanmak ve parçalanmalıdır.

Büyük şehirlerin dağınık yapısı ve sayıca azlığımız göz önüne alındığında uzunca bir süre sıcak mücadeleden kopuk olmamak için bütün arkadaşların, toplumsal mücadele eksenlerini de göz önüne alarak belirlenen bir semte taşınmalarını öneriyorum. Böylece ilk otonomlar esas olarak semt otonomu olarak temanız edebilecektir ki bu da yapabildiğimiz siyasi tespitlerimizle,

İslami faşizme karşı mücadele hedefiyle uyum içerisindedir. Bu fikir ilk olarak benden çıkmış orijinal bir fikir değildir. KARA zamanından beri hep lafı edilen ama bir türlü hayata geçirilemeyen bir düşüncedir. Hayata geçmemiştir çünkü; kimse kendi yaşam alışkanlıklarını değiştirmeye yanaşmamıştır. Saflarımızda türlü biçimde ortaya çıkan bu konformist eğilime karşı mücadele edilmelidir. Semte sağlam bir şekilde adım atmalıyız. Sadece ikametimizi taşımakla yetinmemeli mümkünse iş yerimizi de taşımalı, işsiz arkadaşlarımızla dayanışmaya girerek çok sayıda işyeri açmalıyız. Market, kahve, berber gibi işyerleri semtin nabzının attığı, bilgi dolaşımının gerçekleştiği mekanlardır. Öncelikle böyle mekanlara sahip olmalıyız.

Tabi bütün bunlar bir ‘kimlik’ çerçevesinde belirgin bir anlam kazanır. Henüz böyle bir ‘kimliğe’ sahip değilken ne yapmalıyız? Ben geçici otonomlar oluşturmayı öneriyorum. Başlangıç olarak Apolitika'yı destekleyen bir okur olmanın yeterli olduğunu düşünüyorum. Bütün Apolitika okurları üç büyük şehirdeki geçici otonomlarda toplanmalıdır. Böyle bir geçici otonom, adı konmadan, fiili olarak Ankara'da oluşmuştur. Bütün sarsaklığımıza rağmen l Mayıs ve 2 Temmuz eylemlerinde, işte bu çalışma sayesinde ses getirebilmişizdir. Geçici otonomlar oluşturma düşüncesinin fazla bir sakıncası yoktur. Bir yandan tartışmalar yürür, diğer yandan otonomlar çalışmalarını sürdürürler. Tartışmalar sonunda ayrışma yaşanırsa, aynı semtte çalışma yürüten farklı otonomlar ortaya çıkmış olur. Fikirlerimiz farklı olsa da anarşist olmaktan kaynaklanan doğal bir dayanışma zeminimiz olması gerektiğine göre, yaptığımız çalışmalar boşa gitmiş de olmayacaktır.
Apolitika'nın bütün destekçi okurlarına sesleniyorum. Geçici otonomları hayata geçirelim. ‘Hemen şimdi!’ Yerleşeceğimiz semti tespit edelim ve yerleşmenin pratik sorunlarıyla boğuşmaya başlayalım. Anarşistlerin tartışması da bir başka olmalı, hayatın içinde, hareketin ve örgütlenmenin içinde!

Çünkü, Anarşizm Örgütlülüktür!

Hızır Yetiş

Örgütlenme ve anarşizm kavramlarını bir arada görmek çok kişiyi şaşırtmaya yetecektir. Zira ortalama solcunun kafasında anarşizm örgütsüzlükle eşanlamlıdır. Liberter, anarşist geleneğin tarihindeki büyük çeşitlilik arz eden örgütlenme biçim ve yöntemleri bir çırpıda yok sayılır. En azından hesaba katılmaz ya da hükmedenlerin yazdığı resmi tarihlerde yer almadığı için bilinmez. Masa başlarında kurgulanan tarihler sırf devletleri, kurumları, alışıldık tipte örgütlenmeleri, bilindik politik güçleri hesaba katar çünkü.

Sadece örgütlenme kavramıyla sınırlı değildir bu yanlış anlama ve anlatma. Eylem tarzından mücadele biçimine, daha bir çok konuda anarşizmin yarattığı birikim, tahakkümün zihniyet kalıpları içinde ya yok sayılmış ya da içeriğinden boşaltılarak sunulmuştur. Nedeni malum, insanların içinde yaşadığı hiyerarşik toplum kendi anlayışını onlara dayatmakta, düşünüş kalıplarına dahi hükmetmektedir.

Çeşitli biçimlerde zihnimize, dolayısıyla davranış ve edimlerimize işler bu hiyerarşik düşünüş tarzı. O kadar ki, tahakküm düzeninin temelini oluşturan kavram ve kurumlar ‘doğal’, daha da ötesi, vazgeçilmez şeyler olarak gösterilir, düşünülür. Koordinasyon merkeziyetçiliğe, örgütlenme hiyerarşiye, kollektivite tek düzeliğe, disiplin emir-itaat düzenine, sorumluluk inisiyatifin reddine, eşitlik konformizme indirgenir.

Sonuçta düzene karşı çıkılırken bile o düzenin iradesine boyun eğilmiş, karşı olunduğu iddia edilen sistem yeniden üretilmiş olur. Etik değer ve ilkeler ikinci plana itilir, kendinden menkul program ve tüzüklere tabi kılınır. Verimlilik yaratıcılığın, kolay yoldan etki dönüşme ve dönüştürme çabasının, mekanikleşmiş kurallar inisiyatifin, ‘eğitim’ öz-bilinçlenmenin, politika doğrudan eylemin yerini alır. içinde yaşanılan hiyerarşik düzenin değerleri karşı çıkışı belirler, köreltir hale gelir. Ya hükmeden ve dolayısıyla etkili olduğu sanılan kurum ve işleyişler çaresiz kabullenilecek ya da örgütlenme toptan reddedilecektir bu anlayışa göre. O andan sonra da tahakkümün koyduğu sınırların dışına çıkmak imkansızlaşmış, hiyerarşinin kurallarına boyun eğmek kaçınılmaz olmuştur. Reddedişin yerini yavaş yavaş uzlaşma, ‘koşulları’ kabullenme alır. Uzun uzun anlatmaya gerek yok bu süreci. Marksizm'in tarihi, bir başkaldırının adım adım, karşı olduğu düzeni bile imrendirecek bir despotizme dönüşmesinin tarihidir. İnsanların

zihinlerinde egemenliğini kuran tahakküm epistemolojisi, her türden kavramı belirleyici bir ilke, yani hiyerarşi ilkesi etrafında basitleştirme, içerikteki zenginliği yok etme üzerine kuruludur, insanların anlam aleminde benzerlik ve farklılıklar vardır. Oysa tahakküm epistemolojisi benzerlikleri özdeşliğe, farklılıkları karşıtlığa indirger, salt kutupsallıklarla düşünme alışkanlığını dayatır. Buna göre örgütlenme ancak katı bir merkeziyetçilik, yukarıdan aşağı disiplin ve emir-komuta zinciri olabilir. Önüne demokratik gibi süslemeler eklense, yumuşatılmaya çalışılsa da yöneten-yönetilen ayrımının baştan sona geçerli olduğu, en azından ancak ileri bir tarihte ortadan kalkacağı ve o zamana dek katlanılması gerektiği varsayılır, işin garibi tahakküm ve hiyerarşiyi reddeden kimi anarşistlerin de bu kutupsal düşünüşü kabullenmeleridir. Bunlar da sonuçta hiyerarşik düşüncenin yarattığı ikilemlere boyun eğerek ya anarşist örgütlenmeleri bu kalıplara uydurur ya da çoğunlukla, çareyi örgütlenme kavramını reddetmekte bulurlar.

Oysa bir çok alanda olduğu gibi örgütlenme, mücadele, eylemlilik gibi konularda da esas olan ‘ne’ sorusu değil ‘nasıl’ sorusudur. Anarşistleri otoriter sosyalistlerden ayıran yan örgütlenmeyi reddetmeleri değildir. Anarşistler, daha doğrusu devrimci anarşistler, Anarko-komünistler örgütlenmeyi reddetmez, tam tersine çok daha köklü, temelleri sağlam bir örgütlenmeyi savunurlar. Asıl olan bu örgütlenmenin nasıl ve ne amaca yönelik bir örgütlenme olduğudur.

Örgütlenme, topluluk halinde yaşayan insanın her zaman karşı karşıya olduğu bir durumdur. Birden fazla insanın bir arada bulunduğu, bir şeyler yaptığı her yerde örgütlenme söz konusudur. Örgütlenmeyi reddedip reddetmeme bu yüzden anlamsız bir tartışmadır. Varolan toplumda otorite ve hiyerarşi ilkeleri üzerine kurulu bir örgütlenme, bu toplumda yaşayan insanlar, kendileri istesin veya istemesinler bu örgütlenmenin bir parçasıdırlar. Öz örgütlenmeyi reddedenleri devlet örgütlemektedir zaten.

Anarşistler ise, düzenin kurumları gibi otorite ve hiyerarşiyi sürdürmek ya da devletçi Marksistler gibi iktidar ilişkilerini sadece yeniden düzenlemek için değil, tahakkümü her biçimiyle ortadan kaldırmak için örgütlenirler. Anarşist toplumsal devrimi salt politik devrimden, yani sosyalist ve diğer radikallerce savunulan ve aslında hükümet değişikliğinden başka bir şey

olmayan değişmeden ayırt eden temel yan tahakkümün her biçimini ortadan kaldırmayı amaçlaması, hedefini salt ekonomik baskı ve sömürüyle sınırlamayıp hiyerarşiyi, otoriteyi, mülkiyeti, patriyarkiyi, sadece insanın insan üzerindeki tahakkümünü değil, erkeğin kadın, yaşlının alt yaş grupları, yetişkinin çocuk, insanların diğer canlı türleri, kurum ve kuralların insanlar, geçmişin bugün, araçsal aklin duygu, sıradanlığın coşku, tekniğin estetik, çıkarların etik üzerinde kurduğu egemenliği de yok etmeye yönelmesidir. Anarşist toplumsal devrim insanın kendi başına bir amaç ve insan hayatının her anıyla yaşanabilen olağanüstü bir deneyim olduğu bir ütopyayı uygulamak, dünyayı ve bireysel benliği buna göre yeniden tasarlamak ve yaratmaktır. Anarşizmin dünyaya bakışı bütünseldir, birliği anlamayı, kavramayı esas alır. Anarşist toplumsal devrim toptan ve bütünsel bir karşı çıkıştır. Bu bütünsellikten ötürü anarşizm alışılagelmiş anlayışlardaki gibi, güncel pratiğe ilişkin sorunları 'nihai amaç' denilip ertelenen ütopyanın ilkelerinden, bugünün mücadelesini yarının sorunlarından, taktikleri amaçlardan ayırmaz. Örgütlenme anlayışında bu bütünsellikten kaynaklanan bazı etik kurallar geçerlidir. Şimdi kısaca bunlar üzerinde duralım.

1. Araç Amaçtır: Hiyerarşik düşünce parçalı ve bütünsellikten yoksun bir düşüncedir, Yönetme mantığı her alana uygulanır Her şey, gerek insanlar, gerek örgütler birer araçtan ibaret görülür. Bunlar amaç denilen şeye varmak için kullanılacak, maniple edilecek nesnelerdir sadece. Oysa anarşizm bu araçsallığı, tahakküm epistemolojisinin dayattığı bu ayrımı reddeder en baştan. Aynı terimleri kullanacak olsak bile, özgürlük amacına ancak ve ancak özgürlükçü araç ve yöntemlerle ulaşılabilir. Bu bir ahlaki ilke olmakla sınırlı değildir, on dokuzuncu yüzyıldan bu yana tüm radikal hareketlerin deneyimleri, otoriter sosyalistlerin denetimi altına girmiş 'devrimlerin' akıbeti devrimci amaçla araçların birbirinden ayrılamayacağını göstermiştir. Diyalektik adı altında sunulan Batı metafiziği, bu ikisi arasındaki ayrımı sürdürmek için çok sayıda süslü formül üretir (bugün Marksizm'in en gelişkin burjuva ideolojisi olmasının göstergelerinden biri de budur). Ama aracın amaca tabi olması bahanesi altında otoriter, baskıcı araçların meşrulaştırılması ve sonuçta bürokratik despotizmin akla büründürülmesinden başka bir işe yaramaz bu. Özyönetime dayalı bir topluma ancak öz-etkinlikle,' özgürlüğe ancak özgürlük temelinde kurulu örgütlenmelerle varılabilir. Merkeziyetçi,

hiyerarşik örgütler, içinde yaşadıkları baskıcı toplumun modelini muhalif saflara taşır ve bu sistemi küçük ölçekte yeniden üretir, pekiştirirler.

Anarşist örgütlenme, belirsiz bir gelecekte yer alan ütopyaya varmak için bir basamak değil, amaçlanan toplumun mevcut düzende açılan gedikler içinde adım adım, tohum halinde kurulmaya başlanmasıdır. Anarşist örgütlenme devletsiz ve mülkiyetsiz toplumun bugünden yaratılan bir ön-biçimlenişi, bir çekirdeğidir, sistemin içinde ama sisteme ait değildir. Bu nedenle anarşist örgütlenmede esas olan eşitlik ve inisiyatiftir. Çünkü, amaçlanan toplumun bir hücresi, dokusu, organik birimidir her bir anarşist otonom ve -adı ne olursa olsun- gruplaşma. Elbette, yepyeni bir toplumun bugünkü tahakküm düzeninin bağrında sancısız ve kolayca kurulabileceği anlamına gelmez bu. Tam tersine, yeni toplumu bugünden örgütleme çabası er ya da geç -ama asla çok geç değil- varolan otorite ile çatışacak, güç denemesine girişecektir. Tahakküm düzeninin örgütleyici kurumlarının yerle bir edileceği, bunun zorunluluk olacağı kesin hesaplaşma kaçınılmazdır. Ama anarşistler için devrim öncesi, devrim sonrası ayrımı belirleyicilik taşımaz. Devrim burada ve bu anda başlayacaktır.

2. Süreç Sonuçtur: Tahakkümün baskıcı aklı, deneyimleri amaç ve araç hiyerarşisine göre düzenlediği gibi amaç denilen şeyi sürekli ertelemekte, ne zaman geleceği bilinmez bir geleceğe atmakta da ustalaşmıştır. Özlemler, arzular hep daha uzağa itilir, ileriye bırakılır ve onlara ulaşabilmek için bir dizi aşamalar konur. ‘Karşı tarafın’ neler söylediği malum, biz gene ‘içimizde’ gibi görünen sosyalistlerin meşhur şemalarını hatırlayalım. Devletin yok olması, sınıfların ortadan kalkması, eşitlik, özgürlük, ‘herkesten yeteneğine göre, herkesin ihtiyacına göre’... Bütün bunlar yarının gerçekleridir sosyalistlere bakılırsa. Bunlara varmak için bugün geçilecek aşamalar vardır. Yarın özgür olmak için bugün esarete katlanmalıyız der bu anlayış. Oysa o atasözünde dendiği gibi ‘yarın asla gelmez’. Bu aşamalar da bir türlü bitmek bilmez üstelik. Komünizmden önce sosyalizm gelecek denir, ama onun da alt aşamaları, demokratik devrimleri, demokratikleşme süreçleri, işçi hükümetleri, daha neleri vardır. Bunlar da yetmezse ‘güncel politik taktikler’, ‘devrimimizin acil sorunları’, ‘bugünkü hedeflerimiz ve görevlerimiz’. Zenon'un paradoksundaki gibi atılan ok asla hedefine varamaz, çünkü önce o yolun yarısını katetmesi gerekmektedir, ama ondan önce de yarısının yarısını, ve yarısının yarısının

yarısını... Sonsuza, geride bir hiç kalana kadar böyle gider. Hedefi, pek sevdikleri deyimle ‘nihai hedefi’ erteleyip duran bu yaklaşım böylece hiçle uğraşır hale gelir. Bir devrimci için gerçekten tam anlamıyla hiçtir bu ‘gündelik’ denen politikanın uğraşları.

Oysa, tıpkı araç ve amaç bütünlüğündeki gibi sonuçla süreç, hedefle yol birdir, bütündür. Özgürlük özlemi ile özgürleşme süreci, Anarko-komünist ütopya ile mücadele yolu birbirinden' ayrılamaz. Hayatın kesintisiz, yekpare akışım parçalayan, denetlenebilir ve kendi başına anlamsız birimlere indirgeyen, yaşamın dolu dolu deneyimini çizgisel bir zaman kavrayışı içinde donduran tahakküm mantığının aksine, anarşizm, sürecin her bir anını bütünden ayrılmaz görür.

Tahakküm insanları biyolojik, mekanik ve toplumsal işlevlerle sınırlı otomatlara dönüştürmektedir. ‘Kimse evinin yolunu bilmez’ diye bir söz vardır; tek düşündükleri ‘eve’ varmaktır ve yola dikkat etmez, yol boyu nelerle karşılaştıklarını fark etmezler. Anarşist devrimin amacıysa, her bir an içinde duyarlılığı, uyanıklığı geliştirmektir. Çünkü anarşist eylem, doğrudan eylem, bir öz-eylemlilik, öz-etkinliktir ve en yoğun ifadesini devrimde bulur. Devrim bu benliğin yaratılmasıdır, insanın kendini yaratmasıdır. Bu nedenle devrim yolunda her adım sonuçla bir bütün arz eden bir öz-bilinçlenme, öz-eğitimdir.

Anarşist örgütlenmede karar süreçleri, atılacak her bir adımın kendi başına değer taşıdığı ilkesinden yola çıkar. Oybirliği ilkesi, ikna sürecine tanınan ağırlık, herkesin her aşamada sınırsız söz ve karar sahibi olması düzen içi anlayışlara göre ‘verimliliği’ azaltan etkenler olarak, zaman kaybı olarak görülebilir belki. Ne var ki zaman kaybetmenin en yararlı biçimidir bu. Anarşistler için sadece yapılan ‘işler’ değil bunların nasıl yapıldığı, kararların nasıl alındığı da aynı ölçüde değerli ve önemlidir. Bu işleyiş çok vakit alsa da süreç içinde örgütlenmenin her bir bireyinin etkinliği, inisiyatifi, yaratıcılığı artacak, özgür toplumun bireyleri adım adım oluşturulmaya başlanacaktır.

3. Örgüt Bireylerin Toplamından Fazla Değildir: Alışıldık örgütlenme anlayışında hep tekrarlanan bir söz vardır: ‘örgüt bireylerin toplamından fazladır’ diye. Belki başlangıç, yola çıkış için doğrudur bu. Tek tek

etkinlikten yoksun bireyler -ki hiyerarşik burjuva toplumu içinde gerçek anlamıyla birey değil atomize olmuş küçük varlıklardır bunlar- bir örgütlenme içinde kolektif irade oluşturarak etkilerini arttırırlar. Ya da öyle sanırlar. Çünkü, bir noktadan, hiyerarşik örgütler için hiç de uzak olmayan bir noktadan sonra bu formül tersine işlemeye başlar. Örgüt bireylerin toplamından fazla bir şey değil, bireyler örgütün parçalarından az şeylerdir artık. Düzenin örgütlenme anlayışı işbölümü üzerine kumludur. Kısa bir süre ‘verimlilik’ denen şeyi arttırır bu, tıpkı seri üretimin üretim hacmini arttırdığı gibi. Ama asıl amaç bu mudur diye sormak gerekir burada. Çünkü artan etki, tahakküm düzeninin politika anlayışı içinde bir etkidir. Bireysel inisiyatif, yaratıcılık, öz-bilinçlenme, benliğin serpilip gelişmesi... Bütün bunlar düzende biraz olsun söz sahibi olmak için bir kenara bırakılır. Birey giderek daha fazla örgüte tabi olur, gelişmek şöyle dursun sınırlı işlevlerden ötesine aklı ermeyen bir makine parçası, bir bürokrat haline gelir. Sonuçta ‘örgütü’ olmayınca kendi başına inisiyatif koyamayan, karar alamayan, harekete geçemeyen bir kişiye dönüşür. Tam da otoriter düzenin ideal kişiliğidir artık.

Anarşist bir örgütlenme bireyselliğin, burjuva anlamda rekabetçi, parçalanmış düzmece bireyselliğin değil dayanışmacı, bütünsel bireyselliğin gelişmesini esas alır. Bu nedenle örgütlenme onu oluşturan bireylerin üstünde soyut bir varlığa sahip değildir, ‘Ayı gösteren parmak ayın yerine geçemez.’ Anarşist bir örgütlenmenin her ferdi tüm kişiselliğiyle, farklılığıyla, kendine özgülüğüyle yer alır o örgütlenmenin içinde. Anarşist örgütlenmeler kararlarını oy birliğiyle alırlar. Çoğunluk egemenliği gibi insanları soyut niceliklerden ibaret gören demokrasi aldatmacaları geçersizdir burada. Asıl olan doğrudan demokrasidir. Her bir birey sınırsız denebilecek yetki ve söz sahibidir, çünkü tepeden belirlenmiş bir işlevi yerine getiren bir parça olarak değil, kendi kişiliği ve kişiselliğiyle orada bulunmaktadır.
Anarşist örgütlenmelerde bunun bir sonucu ve gereği olarak mutlak eşitlik geçerlidir. ‘Herkesten yeteneğine göre herkese ihtiyacına göre’ ilkesinin bir uygulamasıdır bu. Kişiler arası deneyim, bilgi, etkinlik alanlarında düzenin yarattığı eşitsizliğin sonucu olan farklılıklar onların söz haklarını belirlemez. Çok tartışma yaratacağını tahmin etmekle birlikte şunu ileri sürüyorum ki anarşist bir örgütlenmede bireylerin yaptığı katkılar onların örgüt içi konumlarını belirlememelidir. Örgütlenme içindeki her anarşist

eşit oranda karar ve yetki sahibi olabilmelidir. Eşitlik ve özgürlük devrimin ilerideki hedefi değil başlangıcı, önkoşuludur.

Bu etik kurallardan hareketle, anarşist örgütlenmelerin bazı ilkesel tezahürleri üzerinde duralım biraz da. Bunları da şimdilik genel, şematik başlıklar altında toplamaya çalışacağım.

1. Örgütlü Kendiliğindenlik: 'Kendiliğindenlik' denen kavram sosyalistlerimizi ya dehşete düşürür (başlarına gelmesin diye dua ederler, onlar için bir hakarettir) ya da güvensizlik uyandırır, rahatsız, eder. Ama kendi dışlarında gördüler mi 'kendiliğindenlik' denen şeyden ağızları sulanıverir; 'önderliğin' tepesine oturacağı bir fırsattır bu.
Bundan yedi, sekiz yıl kadar önce Sokak Yayınları tarafından yayımlanan ? Kronstad 1921? adlı kitabın önsözünde, Stalin döneminde basılmış bir Sovyet ansiklopedisinde verilen 'kendiliğindenlik' tanımı zikrediliyordu. 'Kendiliğinden' demek 'bir önderliğe sahip olmayan, belirlenmeyen' demekmiş bu tanıma göre. Böylesine zengin içeriğe sahip bir kavramı kendinden menkul 'önderliğin' olmayışıyla 'malul' olarak tanımlamak tam da kendisini vazgeçilmez gören hükümdarların mantığıdır. O kitleler 'kendiliğinden' ayaklanıp tepelerine oturmuş olanları alaşağı ettiklerinde de bu hükümdarlar bir türlü anlam veremez olup bitene.

Oysa 'kendiliğindenlik' denip geçilen bu durum her devrimde, devrimci kalkışmada gördüğümüz asli ve temel özelliktir. 1830 ve 48 ayaklanmaları, 1871 Paris Komünü, 1917 Şubat ayında Çarlığın devrilmesi, İtalyan Konseyleri, özyönetim ve doğrudan eylemin tarihteki en yetkin örneklerini sunan ispanya Devrimi, 1956 Macaristan Ayaklanması, modern çağın dünya devrimi provası 1968, hepsi o 'önderliklerin' talimatlarını beklemeden sokağa dökülerek, öz-örgütlenmelerini oluşturan insanların tarihe bıraktığı değerli mirastır. (Geçerken küçük bir not: Şimdi hevesle bekliyorum, tek bir sosyalist çıksın da 'önderlik olmadığı için bunlar başarılı olamadı' desin ve artık hak ettiği cevabı alsın.) Anarşistlerin kendiliğindenliği vurgulaması oturup 'kitlelerin' sokağa dökülmesini beklemek değildir kesinlikle. Kendiliğinden kavramını böyle yorumlayan sosyalistlerdir. Çünkü hayattan kopuk 'profesyonel devrimci' örgütlenmeleri, kitabi programları, kafalarında kurdukları sonsuz aşamaları ile sokaktaki insanın dinamiğini geriden takip eden onlardır. 1968 Paris ayaklanması herkesi şaşkına

çevirmiş, hazırlıksız yakalamıştı. Dünya kapitalizmi en müreffeh çağını yaşıyor, hiç bir yerde yaprak kımıldamıyordu. Ama, Gilles Deleuze'ün söylediği gibi, Fransa'nın taşrasındaki yaşlı bir toprak sahibi bütün sosyologlardan da sosyalistlerden de daha önce fark edebilirdi bu alttan alta kaynayışı. O sene hangi köyde köylüler toprak sahibi geçerken şapkalarını çıkarmadılar, buna bakmak gerekir diyor Deleuze. Bu moleküler kıpırdaşmaları politikanın içindekiler, ‘merkezler’ göremez elbette. Anarşistler içinse kendiliğindenlik çok farklı ve zengin anlamlar içerir. Kendiliğindenliği vurgulamak demek, oturup beklemek demek değildir dedik. En azından anarşistler için böyledir. Çünkü anarşistler o kendiliğinden denilen kıpırdaşmaların, kalkışmaların bir parçasıdırlar, tam içindedirler. Bürokratik örgütler tepede, ‘merkezde’ bekler, kendi varlıklarını devrimin önüne koyup öncelikle örgütsel iktidarları için uğraşırken, anarşistler sonunu düşünmeksizin direnir, savaşır ve çoğunlukla telef olurlar (daha doğrusu direnmeli, savaşmalı ve telef olmalıdırlar, elli yıl önce ezilen gelenek yeniden canlanana dek bu ikinci ifadeyi kullanmamız gerekiyor). Ama bir gelenek de böyle yaratılır ancak.

Kendiliğindenlik kavramının içeriği gündelik kullanımda çok boşaltılıyor, oysa açılımları çok geniş. Kendiliğindenlik, Batı dilerindeki kullanımıyla spontanlık, aynı zamanda anlık davranışları, içtenliği, içselliği çağrıştırır. Bu anlamda kendiliğindenlik dıştan yönlendirilen, zorlanan değil içten doğan bir süreçtir. Gerek eski doğu düşüncesi ve heterodoksinin gerekse çağdaş eleştirel ekolojik düşüncenin de yeniden anlamamıza yardımcı olduğu bir kavramdır. Eko-sistem kendi akışı içinde müdahale görmediği, kesintiye uğramadığı müddetçe farklılaşacak, karmaşıklaşacak, dengeyi, uyumu bulacaktır. Burada mekanik bir doğalcılık söz konusu değildir. Bilakis, doğa ve toplumu da birbirine karşıt kutuplar gibi sunan tahakküm epistemolojisinin iddiaları aksine insanın toplumsal mücadelesi, onun doğal bir özelliği, türüne özgü bir boyutudur.

Tabii, bilgisizlik, bilinçsizlik ya da örgütsüzlük anlamına gelmez kendiliğindenlik. Değişik yaşlardaki, toplumsal gruplardaki, kültürlerdeki, farklı deneyim ve birikime sahip insanların kendiliğinden tepkileri farklı olacaktır. Anarşist örgütlenmeler bilinçli ve örgütlü bir kendiliğindenliği savunurlar. Yani, süreç karmaşıklaştıkça her birimin, her bireyin davranış yetilerinin de gelişeceğini, küçük birimlerdeki, ‘alt’ düzeylerdeki tepkilerin

nitelikçe daha gelişeceğini bilirler. Bu süreçte aslında örgütlenme de genişleyecek, iç ve dış, örgüt ve toplumsal hareketlilik arasındaki sınır gitgide silinecek, böylece örgütlenme toplumu en temel düzeyde saracaktır. Kendiliğindenliğin sınırlı ; kavranması ve reddedilmesi, inisiyatifi yok etmektedir. ‘Yüz fersahlık yolun doksanını giden bunu yarıya saysın’ der bir Zen atasözü. Yolda gidildikçe bilgilenme düzeyi artacak, izlenen yol daha da karmaşıklaşacaktır. Sürecin sonrası baştan belirlenemez. Bir noktadan sonra belirleyici mekanizmaların daha da ‘alta’ inmesi gerekecektir. Bu nedenle her birimin, giderek her bireyin kendi başına bir örgüt gibi davranabileceği inisiyatif oluşturabileceği bir örgütlü kendiliğindenliktir anarşizm.

2. Kolektif Bireysellik: Anarşistlerin bireyi ve bireyselliği ısrarla vurguladıkları bilinir. Ne var ki bu birey liberalizmin rekabetçi ve çıkarcı düzmece bireyinden, anarşistlerin vurguladığı benlik, burjuva bencilliğinden kesinkes ayrıdır. Gerçek anlamıyla gelişkin, özgürleşme sürecini sürdüren bir bireysellik ancak dayanışma ve kollektivite içinde yaratılabilir. Geleceğin özgür toplumu benliği yaratmayı amaçlar ve bunun gerçekleştirilmesine bugünden başlanacaktır. Örgütlenme bu anlamda bireyselliği yadsımaz; bilakis anarşist örgütlenme mevcut toplumda bunun yaratılmaya başlanmasının ön koşuludur. Anarşist örgütlenme içinde her bir birey diğerinin aynasıdır.

3. Merkezsiz Koordinasyon: Birliktelik, örgütlenme, koordinasyon hep merkeziyetçiliği çağrıştırır, onunla eşanlamlı düşünülür. Oysa bunun nedeni varolan tahakküm örgütlenmesinin merkezi olmasıdır. Merkeziyetçilik ‘modernlik’ denen tahakküm sistemine damgasını vuran üç kurumla birlikte en gelişmiş biçimini almıştır: Kilise, ordu ve ulus-devlet. Bürokratik sosyalist partiler bu kurumları taklit etmektedir. Aslında haksız da değillerdir, zira merkeziyetçilik yönetmek için gerçekten en uygun örgütleniş tarzıdır, ama devrim, için hiç de değil.

Merkeziyetçilik bilgi tekeli ve yetki devri üzerine kuruludur. Demokratik, vesaire sıfatları dikkate almaya bile gerek yok, piramitsel yapı ve yetkinin giderek daha soyut, dolayısıyla denetlenemez birimlerde toplanması inisiyatifi yok eden bir etmendir. Sonuçta ‘alt’ birimler kendi başlarına iş göremez hale gelirler. Merkezin daha bütünsel bir bakışa sahip olduğu ileri

sürülür. Oysa bu bütünsellik sahtedir, ulus-devlet denilen tahakküm kurgusunun bir yanılsamayıdır. Mücadelenin yürüdüğü asıl alan yerelliklerdir. Merkez ise bunların dışında, yani esas olarak hayatın dışındadır. Üstelik merkez denen kurumlanış buraya aktarılan ‘kadroları’ somut mücadele alanlarından koparmakta, mücadele içinde kazandıkları yetileri köreltmektedir.

Koordinasyon ve birlik için merkezin gerekliliği tahakküm epistemolojisinin bir diğer dayatmasıdır. Oysa, anarşist örgütlenmenin otonom birimleri inisiyatifi her alana yayarak, en geniş ve çok yönlü iletişim kanallarını kullanarak, dahası bilgi akışını tek yönlülükten ve tek boyutluluktan kurtararak koordinasyon içine girerler.

4. Yasallık Ötesi Meşruiyet: Anarşist bir toplumsal örgütlenme alışılagelmiş legalite-illegalite kutupsallığının dışındadır. Doğrudan demokrasi mekanizmalarının alışılagelmiş anlamıyla ‘gizli’ bir örgütlenme içinde gerçekleştirilemeyeceği açıktır. Ancak bu tamamen legalizmin savunulacağı anlamına gelmez kesinlikle. Anarşist bir toplumsal hareket direnciyle, göğüs göğüse çarpışarak ‘dokunulmazlık’ kazanacak ve açık alanda varolacaktır. Bürokratik-otoriter örgütlerin ‘illegalite’ fetişizmi aslında örgütün varlığını koruma kaygısından, yani iktidar kaygısından başka bir şey değildir. Ve bütün iddiaların aksine baskı karşısında, hiç de öyle korunaklı olmadığı deneylerle sabittir. Sonuçta dişe diş mücadelenin sürdüğü alanların terk edilmesi anlamına gelmektedir.

Anarşist toplumsal örgütlenme devrim amacından koparılmış, somut hayat alanlarından uzak bir örgüt fetişinin varlığını korumayı tek kaygı haline getirmemelidir. Devrim mücadelesinin sürmesi ve sürdüğünün dosta, düşmana gösterilmesi, o an için yenilgi kaçınılmaz olsa da geleneğin yaşatılması esastır. ‘Önce tedbir sonra tevekkül’ değildir anarşizmin ilkesi. Daha çok direngen bir tevekküldür. ‘Bir ben mi düşmüşüm can telaşına’ der bir anarşist hareket. Ve gerekirse ‘ne gelirse gelsin başa’ diyerek kendini her ne pahasına olursa olsun ifade eder, örnekler, gösterir.

Anarşizmin örgütlenme anlayışına ilişkin ilk bölümü bu genel önermelerle bitirmek istiyorum. Önümüzdeki sayıda tarihsel deneyimler ve bazı somut örnekler ele alınmaya çalışılacak. Şimdilik şunlarla kapatalım:

Özgürlük, modern toplumun bütün o içi boş kavramlarından öte bir direnme ve örgütlenme sorunudur. Zahiri görüntülerden öte insanın özüne ilişkin bir sorundur. Liberalizmin sahte serbestileri değildir burada söz konusu olan. Eşitlik ve dayanışma ilkeleriyle içice giden bir özgürleşme, özün gürleşmesi, gelişmesi mücadelesidir. Mücadele alanları, direniş, kavga, özgürlüğün yaşanacağı, hissedileceği ve yaratılacağı asıl alanlardır, insan ancak bu süreçte özgürlüğü ve devrimi hissedebilir. Meğer ki o deryaya dalmaktan korkmaya.

Gayret bizden, başarı gene bizden.

Faşizme Karşı Mücadele Toplumsal Devrim Mücadelesidir

H. Hüseyin Pirdal

1980 yenilgisinden yıllar sonra faşist hareketin yükselişi yeniden gündeme geldi. Bunun tek bir anlamı var: İç savaş. Bu tespitin bugünün cıvık cıvık liberal ortamında nasıl bir ürperti yaratacağının farkındayız. Ne var ki faşist totalitarizmin iktidara yürüyüşü karşısında iç savaş ürkütücü olmak bir yana, direniş içinde özgürlükçü formların yaratılma şansını taşıdığından bizler için ciddiye alınması gereken bir fırsat. Burjuva liberalleri yaprak kımıldamayan tahakküm barışına sadakatlerini sürdüre dursunlar, anarşistler kutuplaşma ve çatışmaya taraf olmakta gönüllü olmalıdırlar, iç savaş potansiyelini içinde barındıran günümüzün tüm kutuplaşma ve gerginlikleri, anarşistler buralarda bir taraf, kutup olduğunda yerli yerine oturacaktır.

Tarih denilen, nesnel koşullar denilen şeylerin her zaman ezilenlere karşı çalıştığını yüzyıllık deneyimimiz açıkça gösteriyor. Bugünse bu durum daha da acı ve ironik. Henüz oluşum halinde bulunan ve tarihin talihsizliğiyle yanlış yerlerde, sokakta değil yayın dünyasında gecikmiş doğumunu yaşayan anarşist hareket, olağandışı bir oransızlıkla milyonlarca taraftar kütlesine, muazzam mali ve askeri kaynaklara hükmeden ‘ülkücü’ ve İslami faşist hareketin karşısına dikilmek durumunda. Ne var ki başka bir seçim söz konusu bile değil. Fiziksel varlığımız bir yana kendi tarihimiz boyunca savuna geldiğimiz tüm değerlere toptan bir tasallut demek olan faşizmin

yok edilmesi, herkesten önce anarşistlerin işi. Üstelik tarihsel örneklerden de bildiğimiz gibi bir kitle hareketi olan faşizmin karşısına dikilebilecek tek güç onunla aynı topraktan beslenen liberalizm ve ruhtan yoksun bürokratik sosyalizm değil, bir dirim atılımıyla, ahlaki bir özne olarak ortaya çıkabilen anarşist harekettir. Daha açık bir ifadeyle, faşizmin karşısına dikilecek olan yalnızca anarşist toplumsal devrim olabilir. Dahası şu nokta özellikle vurgulanmalı ki, faşizme karşı devrimci savaşı örgütleme yükümlülüğü anarşizmin başına gelmiş bir talihsizlik değil, tam tersine kamusal alana çıkabilmek için olağanüstü bir fırsattır. Nicel azlık her devrimci hareketin başlangıçta veri olarak kabul etmek zorunda olduğu bir koşuldur. Bir toplumsal hareket ve toplumsal devrim düzenin kıyılarında, icazet alanlarında değil sokaktaki dişe diş kavganın ortasında yaratılır.

Evet, iki koldan birden tırmanışa geçen bir faşist taban hareketiyle karşı karşıyayız. Türkiyeli devrimcilerin çok yakından tanıma fırsatı bulduğu ‘ülkücü’ faşizmle sınırlı değil bu. Şimdilik RP'de toplanan ‘İslamcı’ hareket, MHP'nin alışılmış çizgisinden çok daha fazla başarı şansına sahip. Sivas katliamında görüldüğü gibi saldırganlık ve vahşette ondan hiç geride kalmayan ve düzen karşıtlığı iddiasıyla Almanya ve İtalya gibi ‘klasik’ örneklere daha yakın bir faşist potansiyel içeriyor... Üstelik RP'nin hal-i hazırda sağladığı destek, buzdağının sadece görünen ucu.

Şu anda birbiriyle rekabet halinde olan liderlik odaklarından hangisinin öne çıkacağı, faşizmin popüler söyleminin hangi biçimleri alacağı, liderlik ve örgütlenme mekanizmaları süreç içinde belirlenecek. Ancak bizlerin bu sürecin tamamlanmasını beklemek gibi bir lükse sahip olmadığını -umarız- herkes biliyor. Tabii, faşizmin gelişimi karşısında burjuva demokrasisine sığınanlara, İslami faşizm gerçeğini hala ‘irtica’dan, şeriattan ibaret sanıp laiklik şarkıları söyleyenlere, meyhane-kerhane derdi dışında düzenle sorunu olmayanlara söyleyecek sözümüz yok. Ancak faşizme karşı mücadelenin toplumsal devrim mücadelesinden ayrılamayacağını bilen anarşistler ve geçmişte bunu el yordamıyla, sezgileriyle keşfeden devrimciler sokaklarda faşist kütle hareketiyle göğüs göğüse çarpışarak sürdürülecek bir toplumsal devrimin örgütleniş biçimleri üstünde kafa yormak zorundalar.

Bu topraklarda yaşayan anarşistlerin tek bir üstünlüğü var: 1970'lerde yürütülen anti-faşist direniş geleneği. O dönemin mücadelesinde öğrenilecek ve sahip çıkılacak pek çok ilke ve değerin yaratıldığını düşünüyoruz. Aynı şekilde önümüzdeki sıcak döneme hazırlanabilmek için hepimizin onuru olan 1970'li yılların direniş geleneğini eleştirebilmemiz, onun ötesine uzanabilmemiz gerekiyor. Faşizme karşı mücadelenin devrim mücadelesinden ayrılmaz olduğu, hatta devrim mücadelesinin ta kendisi olduğu Türkiye'de çokça dile getirildi. Bu söylenenler yalnızca lafta kalsa da biz bu anlayışın 1970'lerdeki anti-faşist mücadele deneyiminin en önemli düşünsel kazananlarından biri olduğu kanaatindeyiz. Gerçekten de Türkiye, anti-faşist direniş alanında bugün küçümsenemeyecek bir geleneğe, deneyim birikimine sahip. 1976-80 yılları arasında süren anti-faşist mücadele dünyadaki geçmiş örneklerden çok farklı yanlar taşıyor. Bizce bu gelenekte en önemli yanlardan biri bu mücadelenin belkemiğini bürokratik KP'lerin ya da sosyal demokrat partilerin değil, militan silahlı hareketlerin oluşturmuş olmasıdır. Bugün o mirastan gelenler dahi bu geleneği reddetmiş ve burjuva demokrasisine angaje olmayı kabullenmiş durumdalar. Ancak anarşistler toplumsal devrim hareketini hangi kültürel gelenek ve ortam içinde oluşturacaklarını, özgürlük mücadelesinin bürüneceği olası formları ve içinde taşıdığı dinamikleri hesaba katmak zorundalar. Bu yazıda faşist hareketle göğüs göğüse kavga içinde gelişecek toplumsal devrim mücadelesinin izleyebileceği yollara ilişkin bazı ipuçlarını ele alacak ve 1970'li yılların anti-faşist mücadele geleneğinin kısa bir değerlendirmesini yapmaya çalışacağız. Bunun için öncelikle faşist hareketin belirleyici özelliğinin ne olduğunu incelemek ve Türk faşizminin bazı dinamiklerini tartışmak gerekiyor.

Faşizm ve Hiyerarşik Toplum

Faşizme karşı savaş sürecinde örgütlenecek bir toplumsal devrim mücadelesi öncelikle faşizmin ayırt edici karakterini göz önünde tutmak zorunda. Aşamacı ve ilerlemeci mantığıyla burjuva demokrasisine sığınmaktan, egemenlerle ittifak aramaktan öte bir perspektif sunamayan Marksizm'in, bu direnişte bir işe yaramayacağını sezgileriyle fark eden Türkiyeli devrimciler geçmişte kolay yolu seçtiler ve kendi teorik kökenlerini sorgulamak yerine dolambaçlı kurgular üretip her türlü baskı rejimini faşizm olarak nitelediler. Ancak böylesi yaklaşımlar faşist

hareketin en güçlü yanını anlamayı engelliyor. Faşizmi tüm geleneksel despotizm biçimlerinden ayıran yan, onun bir kitle hareketi olması, ezilenlerin, yoksulların örgütlenmesi üzerinde yükselmesidir. Faşizme paradoksal bir görüntü veren ve yerleşik düşünüş tarzlarına göre yapılan açıklamaları geçersiz kılan özellik budur. Gerek sosyalist gerekse liberal yaklaşımlar faşizmin bu temel karakterini anlayamamış ve faşist hareketin kapsamlı bir analizini hiç bir zaman yapamamışlardır. En yaygın anlayış faşizmi salt baskı ve zorla özdeşleştirmektir. Türkiye'de bir zamanlar sıkça bağırılan bir slogan vardı: 'Zam, zulüm, işkence, işte faşizm' diye. Oysa baskı, terör, işkence, vs. hiç de faşizme özgü, daha doğrusu onunla sınırlı uygulamalar değil, her devletin sunduğu 'hizmetlerden' bir kaçıdır sadece. Devlet örgütlenişinin temeli baskı ve terördür. Güç dengelerine göre belirli durumlarda bu uygulamalar nicel olarak azalsa dahi bu potansiyel her zaman otoritede içkindir. Zor, belirli bir anda uygulanmıyor olabilir; ancak zor tehdidi, çıplak biçimde insanların fiziksel varlıklarına yönelik tehdit devlet örgütlenmesinin belkemiğidir, insanların varlığına yönelik çıplak zor tahakkümün bir aracından ibaret değil onun kurucu, düzenleyici ilkesidir. Tıpkı kağıt para hacminin ardında yatan altın rezervi gibi fiziksel baskı o an için 'piyasaya' sürülmese de her zaman bir yerlerde beklemekte, görünmeden belirleyiciliğini sürdürmektedir. Gerek faşizme gerek devlet terörüne karşı insan haklarından, demokrasiden, hukuk devletinden, vs. medet ummak bu yüzden beyhudedir. En 'demokratik' hukuk sistemi dahi baskı potansiyellerini her zaman içerir ve burada devlet terörünün tek sınırı güçler dengesidir. Başka bir deyişle koşullar elverdiğince devletin uygulayacağı baskının hiçbir sınırı ve engeli yoktur. Kuralları koyan ve yorumlayan tahakkümün kendisidir. Hakem, oyuncu ve saha amirinin aynı yerde kişileştiği bir oyundur bu ve tek amaç kaybetmemektir.

Hiyerarşik düzenin faşizme sıra gelene dek başvurabileceği, yedekte duran sınırsız bir baskı ve terör dağarcığı mevcuttur. Bu nedenle faşizmin ayırt edici özelliğini salt baskıdan öte toplumsal örgütleniş formunda aramak gerekir. Faşizm, kamusal alanda örgütlenen ve ezilenlerin gönüllü kulluğuna dayalı bir halk hareketidir. Sade despotizmler değil, diğer totalitarizm biçimlerinden de farklı olarak faşizm iktidar öncesinde kurulan bir savaş aygıtının işleyişidir. Faşist hareket iktidarı almakla yetinmez, kendi iktidar mekanizmasını toplumun bağrında kurar ve devleti top yekûn devralır. Faşizmin özgünlüğü 'sivil toplum' denilen şeyin bağrından doğan

ve tahakkümün kurulu mekanizmaları dışında moleküler düzeyde bir savaş aygıtı olarak örgütlenip iktidarı almadan önce kendi devlet mekanizmasını oluşturan bir halk hareketi olmasında yatar. Klasik despotizmler muhafazakardır. Faşizm ise, Virilio'nun deyimiyle alışılmış totalitarizmden öte adeta bir intihar rejimidir, tam anlamıyla hayat bulmuş nihilizmdir. Faşizme paradoksal bir görünüm veren, hiyerarşik toplum gerçeğini anlamayanlar için onu anlaşılmaz kılan şu özelliklerdir: Devleti yücelten bir 'başkaldırı', kapitalizmi kötüleyen bir katılaşmış mülkiyet sistemi, kendi iradelerini kendi arzularıyla terk eden 'kitleler', baskı altına alınmak, ezilmek, daha da sıradanlaşmak için sokağa dökülen sıradan insanlar. Faşist hareketin analizinde üzerinde durulması gereken en önemli yan budur, istesek de istemesek de devrimi insanlarla birlikte yapacağız ve onları harekete geçiren mitosları, motiveleri bilmemiz gerekiyor. Marksizm'den burjuva sosyolojisine tüm düzen içi yaklaşımlar bu gerçeği anlamakta zorlanır ve kitlelerin aldatılmış olduğunu, faşizmin demagojiden ibaret olduğunu söyler dururlar, 'bilimsel' ve 'nesnel' izahatlara girişip faşist söylemi burjuva rasyonalitesi kalıplarında 'mahkum ederler.' Oysa kendini avutmaktan başka bir şey değildir bu. Sokaktaki insan bilimsel ve akılcı programları değil, aldatılmayı, güdülmeyi, demagojiyi tercih etmektedir. Faşist söylemin 'boş lafları' aslında onun en dolu yanıdır, iktidarın arifesinde kendisine 'İtalya'yı yönetmek için programınız nedir?' diye soran bir gazeteciye Mussolini şu yanıtı veriyordu: 'Programımız İtalya'yı yönetmektir.' Evet, gerçekten de faşist programın içeriği böylesine dolu böylesine 'kapsamlıdır': Yönetmek. Faşizm, kitle toplumunun, hiyerarşik toplumun, insanların ta bilinçaltlarına dek işlediği güdüleri, alışkanlıkları, davranış kalıplarını açığa çıkartır. Gündelik hayatın kaosuna karşı düzen tapınmasını, karar ve öz-yönetim sorumluluğuna karşı yönetilme ve hükmedilme kolaylığını, erk ve irade korkusuna karşı kolektif aczin rahatlığını sunar. Sözgelimi RP?nin 'adil düzen'i boş laflarla dolu eklektik bir bulamaç gibi görünür bizlere. Oysa buradaki asıl vurgu 'adil'de değil 'düzen'dedir. Faşist ideoloji düzeni alabildiğine eleştirir, ama hedeflenen bizatihi düzen gerçeği, yöneten-yönetilen ayrımı değil, bu düzenin eksik kalmış, başarılamamış olması, daha doğrusu böyle sunulmasıdır. Mevcut rejimin aslında 'düzensizlik' olduğu söylenir ya da ima edilir. Faşist korporatizmin anti-kapitalist, düzen karşıtı söyleminin ardında yatan herkesin kendi yerini bildiği ve bunun asla değişmeyeceğinden emin olduğu bir mutlak düzen arayışıdır.

Faşist söylemin dünyada olup bitenleri açıklamak için kurduğu sembolik evren bu mutlaklaştırılmış emir-itaat düzeninin zorunlu olarak sunulmasını sağlar. Faşist söylem her şeyi büyük bir komplo, gizli güçlerin, dış mihrakların, Yahudilerin, Siyonistlerin, masonların, vs. oyunlarıyla açıklar. Buradaki 'şer kaynakları' değişebilir, yerlerine başkaları konulabilir. Ama kesin olan şudur ki bu sembolik evrende aczi, güçsüzlüğü sürekli vurgulanan sıradan insanın yapabileceği tek şey o güçlerle baş edebilecek aygıt ve onun şefine mutlak olarak itaat etmektir. Faşizmin isyancı görüntüsünün ardında yatan hiyerarşik toplumun emir ve itaat sisteminin, erk eşitsizliğinin iyice mutlaklaştırılması, sabitleştirilmesidir.

'Kapitalizmden söz etmek istemeyen faşizmden söz etmesin'

Horkheimer 1930'ların başında faşizm karşısında dehşete düşüp de hala burjuva demokrasisine sarılmaya çalışanlara karşı söylemişti bu sözü. Gerçekten de faşizmin analizinde sıkça düşülen bir yanlış, belki de bilinçli düşülen bir yanlış onu arızi, rastlantısal bir terslik, sistemin işleyişinden bir sapma olarak görmektir. Oysa faşizm tümüyle modern burjuva toplumunun, kapitalizmin özünden doğan bir vakadır. Şüphesiz burada sözünü ettiğimiz kapitalizm burjuva iktisat ideolojisiyle aynı gelenekten beslenen Marksistlerin anladığı gibi salt ekonomik bir kategori değil hiyerarşik toplumun özgül bir örgütlenme tarzıdır. Başka bir deyişle burjuva toplum ve yaşam biçimi söz konusudur. Faşizmin kapitalizmle olan bağını göstermeye çalışan yaklaşımlar ekonomik kriz, tekelleşme gibi olguları ön plana çıkarırlar. Bunlarda şu veya bu ölçüde hakikat payı olabilir. Ne var ki faşist ideolojinin ezilen kitleler üzerinde kurduğu cazibeyi açıklayamaz bu görüşler. Zira kapitalizmi önceki tüm tahakküm sistemlerinden ayırt eden yan onun inorganik karakteridir. Modern toplumu kutsayan 'ilerlemeci' düşünceler ne derse desin içinde yaşadığımız toplum daha önceki toplumsal örgütlenişlerden daha gelişkin, daha karmaşık değildir. Sırf teknik anlamda bir karmaşıklaşma olsa da kültürel düzeyde basitleşmiş, zenginliğini, karmaşıklığını yitirmiş inorganik niteliğe bürünmüştür. Kapitalizm insanlar arası ilişkileri salt ekonomik ilişkilere, alıcı-satıcı ilişkisine dönüştürür, evreni, doğayı, insanları nesneler olarak gören bir tahakküm epistemolojisini zihinlere yerleştirir. Kişisel ve toplumsal bağları Marx'ın deyişiyle 'bencil hesapların buzlu sularında boğar'. Eko-sistemin yanı sıra

toplumsal ortamlar, insanlar arası ilişkiler homojenleşmiş, tekdüzeleşmiş, aidiyet ve ortaklık duygusu bastırılmış, bireysel özgürlük ezilmiştir, insanlar arası ilişkilerin yerini hiyerarşik temsil ve mübadele sistemi alır. Bu sistem iki prototiple ifade edilir: Piyasa ve bürokrasi. Modern toplumda bürokrasinin sürekli büyümesi sık sık vurgulanmıştır. Ancak bundan da öte bizzat toplumun kendisi bir bürokratik aygıta ve onun tüm fertleri de bu aygıtın bir memuruna dönüşmüştür.

Faşizmin sıradan insanlar nezdindeki çekiciliğinin temel nedenlerinden biri burada yatar. Nesneleşmiş, atomize olmuş insana yeni bir aidiyet, bir cemaate bağlanma duygusu sunmaktadır, ilerlemeci liberaller faşizmin ve dinsel hareketlerin 'geriliğini' vurgularlar. Oysa onları çekici kılan işte bu geride kaldığı söylenen bağları, bağlılıkları, cemaat ve ortaklık duygusunu hatırlatmalarıdır. Faşizm inorganik, soyut, nesneleşmiş ilişkiler aleminde bir başına kalmış ezilen insana çağdaş bir din sunmuştur. (Şimdiyse eski bir dinin çağdaş bir faşizm sunmasıyla karşı karşıyayız, ancak sonuç pek değişmiyor.)
Faşizmin kitleler nezdinde yarattığı cazibenin bir diğer nedeni de buna bağlı olarak düzmece bir 'etkinlik' izlenimi, hissi sunmasıdır. Modern burjuva toplumunun bireyci olduğu söylenir. Oysa tam tersine bireysel özerkliğe hiçbir yer tanımayan bir toplumsal formdur kapitalizm. Birey denilen, sanılan şey atomize olmuş, somut tüm ifade ve tezahürlerinden koparılmış, biyolojik işlevlerine indirgenmiş bir sürü yaratığıdır. Hiyerarşik toplum bir kütle toplumudur. Bireye kişilik ve kişisellik sağlayan topluluk bağlarının yıkıldığı, insansızlaşmış bir toplumdur. Soyutlamaların egemenliğindeki bir toplumdur. Bireylerin topluma etki edişi ancak dolayımlarla, temsil mekanizmalarıyla sağlanabilir ki bu da düzen kanalları içinde her türlü etki imkanının yok edilmesinden başka anlam taşımaz. Geleneksel denilen toplumsal örgütlenişlerdeki kısmi özerkliğe dahi yer yoktur burada. Toplumsal bir varlık olan insana ancak soyutlamaların bir parçası olarak varolma hakkı tanınmaktadır. Demokrasi seyirliğinde 'halk iradesi'nden söz edilir ama bu 'halk' denen şey nerededir, ne yapar, ne yer ne içer, bilen yoktur bunu. Bilinen tek şey şudur: 'Halkın' ancak soyut bir kurgu olarak var olmasına izin verilmektedir. Toplumda olup bitenler, ekonomi, politika, toplumsal olaylar kendi başlarına özerk bir yaşama sahip bağımsız süreçler görünümüne bürünürler. Sıradan denilen insanlar toplumun olaylarında birer seyirci durumuna indirgenmişlerdir. Faşizmin düzenlediği

seyirliklerdeyse sokağa çıkma hissi, güçlü bir aygıtın parçası olarak süreçlerde yer alma yanılsaması yaşanır. Faşist hareketler kitle hareketinde sokak estetiğinin rolünü çok iyi anlamış ve uygulamışlardır.

Faşizme karşı anarşist toplumsal devrim

Faşizm en genel hatlarıyla bir başkaldırı görünümüne bürünmektedir. Kimi araştırmacıların dikkatini çekmiş ve özellikle anarşizmin hasımlarınca kullanılmaya çalışılmış bir vaka vardır: Anarşizmle faşizm arasında görünürdeki benzerlikler. Burada anarşizm karşıtlarını şaşırtalım ve gerçekten böyle yüzeyde bir benzeşmenin var olduğunu söyleyelim. Bunun nedeni de faşizmin isyan hareketlerini taklit etmesidir. Anarşizmse her şeyden önce ilkel, içgüdüsel bir başkaldırıdır. Ancak faşizmin isyanı salt bir taklitten ibarettir ve her taklit gibi aslının olmadığı yerde geçerli olabilir. Faşizmin karşısına dikilen, ona ket vuran da gerçek asilerin hareketi olur ancak, işte bu yüzden Almanya ve İtalya örneklerinde geleneksel bürokratik sosyalist partiler hiçbir varlık gösteremezken ispanya'da güçlü bir anarşist hareketin varlığı falanjizmin faşizme ve nazizme özgü kitleselliği yakalamasını engellemiş, Franco diktatörlüğü ancak askeri bir hareket olarak ve uluslararası faşizmin muazzam desteği -ve tabii. Marxistlerin arkadan vurması- sonucu başarılı olabilmiştir.
Anarşizmi diğer tüm karşı çıkışlardan ayıran temel özellik, onun kurulu düzen tarafından belirlenmiş ve dayatılmış kimlikleri veri kabul etmeyi reddetmesidir. Anarşizm dışındaki düzen içi mücadele ve muhalefet tarzları insanların hiyerarşik düzen içinde konuşlandırıldıkları yerleri, onlara dayatılan toplumsal işlev ve rolleri kabul eder, bu noktadan harekete geçerler. Örneğin, Marxizm için işçinin işçi olarak üstlendiği toplumsal rol, ana çıkış noktasıdır. Düzenin iktisat ideolojisinden yola çıkan Marxizm ve sosyal demokrasi gibi otoriter ve devletçi hareketler kapitalist tahakkümün piyasa mantığını ve varsayımlarını köküne inmeksizin kabullenir, ekonomik çıkar gibi kurgusal kategorileri temel alırlar. Bu yaklaşımla otorite için çözümler bulmak kolay olabilir. Ne var ki tahakkümü kısmen, parça parça reddetmek, karşı çıkışı bununla sınırlamak aslında tahakkümün bütününe örtük bir onay vermekten başka bir şey değildir. Reddediş bir anda ve toptan olmak zorundadır.

Anarşist toplumsal devrimin amacı tahakküm düzeni tarafından belirlenmiş, bir yerlere yerleştirilmiş insanların bu konumlarını biraz daha tahammül edilebilir kılmak değil, bu konum ve rolleri reddederek yeni özgür bireyin kendini yaratabileceği ve ifade edebileceği koşulların yaratılmasıdır. Devrim öz-etkinliğin en gelişkin biçimidir. Hayatın her alanında dönüştürme ve yaratımı esas alır, kapitalist tahakkümün piyasa sistemi içinde yok ettiği kollektiviteyi yaratmayı hedefler, bunun için de eşitlikçi bir toplumun organik dokusunu yeniden oluşturmaya çalışır.

Anti-faşist mücadelede gelinen süreçte, anarşizmin ve anarşistlerin yeri nedir sorusu gündeme gelir burada. Paradoksal gibi görünmekle birlikte şunu söyleyelim ki salt anti-faşist mücadele, daha sarih bir ifadeyle faşizme karşı savunmadan ibaret kalan bir düzen içi mücadele anarşistleri hiç ilgilendirmez. Tabii, anarşistlerin faşizmle dişe diş bir kavgaya girmeyecekleri anlamına gelmez bu. Hareketimizin bu alandaki tarihsel deneyimi ve mücadele geçmişi pek bilinmiyor olabilir, ama sırf bu konuda yazmamız dahi anarşistlerin bu kavganın dışında kalmayacaklarını belirtmektedir. Ancak anarşistler mücadele ve devrim perspektiflerini faşizmin dışsal tezahürlerine karşı çıkmakla sınırlamaz, hele hele savunmadan ibaret kalan bir yaklaşımı kesinlikle benimsemezler. Anarşistler için faşizme karşı mücadele tahakkümün her türüne karşı mücadeleden, toplumsal devrim mücadelesinden hiç bir şekilde ayrılamaz. Esasen faşizme karşı direniş ve savaşta başarı şansına sahip tek yaklaşım da budur. Burjuva toplumunun demokrasi seyirliğinin kitleler nezdinde itibarsızlaşmasını avantaj olarak kullanan, kapitalist piyasa despotizminin kişilikten yoksun bıraktığı, atomize ettiği insanlara sahte bir komünarlık, cemaat duygusu sunan ve erksiz, etkisiz burjuva bireyine göstermelik bir etkinlik hissi yaşatarak onları kendine kazanan faşizmin karşısına dikilecek toplumsal örgütleniş insanların toplumsal dayanışma ve ortaklık ihtiyacına, hayatın her alanında estetik bütünlük özlemine, etkinlik ve yaratma yetisinin gelişimine dayanan anarşizm olabilir ancak. Kapitalist tahakküm 'halk,' 'ulus,' gibi bireyin hiçe indirgendiği soyutlamalar yaratır, insanlar arası her ilişkiyi temsil dolayımına bağlarken bu tahakkümü berhava edecek olan anarşist toplumsal devrim yerelliği, somut hayat alanlarında kollektivite ve dayanışmayı canlandıracak, doğrudan eylem içinde öz-etkinliğin, gerçek bireyselliğin, özgür benliğin gelişimi için koşulları yaratmaya girişecektir. Gerek Almanya ve İtalya gibi faşizmin klasik

örnekleri, gerekse sözüm ona Iran ‘devrimi’ ve Isla-mi faşist hareketin yükselişi gibi olgular göstermektedir ki sokaktaki insanı cezbeden rasyonal ekonomik çıkarlar ve buna hitap eden programlar ya da demokrasi gibi zamane aldatmacaları değil, hayata ilişkin bütünsel bir etik ve estetik yaklaşımdır. Faşizmin karşısına ancak bir ‘ruhla’, bir dirim atılımıyla çıkmak mümkündür.

Bu noktada Apolitika'nın 1. sayısındaki faşizme ilişkin yazılarda yer alan bir formülasyon üzerinde durmamız gerekiyor. 1. sayının 1. sayfasından alıntılayalım:

‘Bu yüzden faşizme karşı mücadele halkın bir bütün olarak devlete karşı seferber olduğu, kendi yaşamının efendisi olmak için ayağa kalktığı devrim mücadelesinden farklıdır. Esas olarak 'sivil toplum' içinde bir 'ideolojik hegemonya' mücadelesidir. Faşizme karşı direniş devletin mevcut kuvvetlerinin de parçalanacağı bir kutuplaşma, bir iç savaş ortamı yaratır ya da kutuplaşmaya karşı halk tepkisinin üzerine oturan askeri Bonapartist devlete yol açar. (12 Eylül dersleri)

Tatsız bir durumdur bu. Uzun süren bir iç savaştan genellikle 'devrim' çıkmaz, çıkan devrimden de hayır gelmez. Çünkü üzerinde savaşın ve militarizmin gölgesi vardır.’
Bu pasajda kullanılan terimlerin faşizm konusundaki iki yazının bütünlüğünü bozacak, bir çok olumlu tespit ve öneriyle çelişecek ve yanlış anlamalara yol açacak şekilde hatalı seçildiği kanaatindeyiz. Bunda şüphesiz tahakkümün zihinlerimizde yer etmiş olması ve düşünce tarzımızı ister istemez etkilemesi rol oynuyor. Çoğumuz için tahakküm ve hiyerarşinin düşünüş tarzlarını, kavramlarını içimize taşıyan düşünsel ‘ajan’ rolünü Mandzm üstlenmekte. Anarşizmin henüz kendi dilini, terminolojisini tam oluşturamamış olması ve Marxist kavram ve terimlerin dilimizde yarattığı alışkanlık kimi zaman toplumsal devrim perspektifimizi -sırf söz düzeyinde de olsa- ıskat eden formülasyonlara yol açıyor. Burada öncelikle geleneksel bir anti-faşist mücadele anlayışına yakın bir formülasyonun varlığına itirazımız var. Devrim mücadelesi ‘halkın bir bütün olarak seferber olduğu, kendi yaşamının efendisi olmak için ayağa kalktığı’ mücadeledir; evet, ama hangi halkın?

Varolan tahakküm düzeninde ‘halk’ denilen şey bir soyutlamadan, dolayısıyla aldatmacadan başka bir şey değildir. Doğrudan eylem ve onun en gelişkin ifadesi demek olan toplumsal devrim gerçek anlamıyla ‘halkı’ yeniden yaratacak, yani kişisellik, bireysellik, eşitlik ve özgürlük temelinde yükselen bir kollektiviteyi, öz-örgütlenmeler aracılığıyla yeniden oluşturacaktır. Geçmiş devrimlerde ‘kendi yaşamının efendisi olmak için ayağa kalkan’ düzene boyun eğmiş şekilsiz kütleler değil, bu soyutlamayı parçalayıp öz-örgütlenme ve öz-etkinlik içinde yeniden bir araya gelen ezilen insanlardır. Anarşistler ‘genel ayaklanma’ mitosuna her zaman sahip çıkar ve bunu örnek gösterir, elverdiğince yaparak da örneklemeye çalışırlar. Ancak her mitos gibi bunun da bir idealizasyon olduğunu unutmamalıyız. Toplumsal devrim biz beklerken bir anda, saf ve temiz biçimde gelmeyecek, tam tersine gündelik hayatın pisliği içinde boğuşarak, arınarak nihai biçimine kavuşacaktır. Özgürlüğün fethi için en uygun koşul merkezi otoritenin parçalanmaya başladığı iç savaş ortamıdır. Bu nedenle soyut bir ‘genel ayaklanma’ modeliyle iç savaşı birbirine karşıt şeyler olarak sunmak hatalıdır. Bilakis gerek geçen yüzyılda gerekse bu yüzyılın ilk yarısında ispanya ve İtalya deneyimlerinde devrimci anarşizmin yöntemi yerel ayaklanmalar örgütlemek, tahakküm barışını sarsmaya çalışmak olmuştur. Özgürlükçü deneyimler ancak otoritede gedik açılan anlarda ve mekanlarda yaşanabilir, uygulanabilir.
Kutuplaşma ve iç savaşın askeri Bonapartist devlete yol açacağı iddiası da biraz aceleyle varılmış bir sonuç ve ne tarihsel deneylere ne de bu pasajda iddia edildiği gibi ‘12 Eylül’ derslerine uygun değil. Bonapartizm ve askeri rejimleri ayrıntılı olarak incelemek bu yazının kapsamı dışında. Ama yalnızca şunu belirtelim ki Bonapartist yönetimin toplumsal güçler arası bir kutuplaşma, yenişememe gibi bir denge durumunda ortaya çıkabildiği görüşü esas olarak Engels'in ileri sürdüğü aşın mekanik bir toplum anlayışından yola çıkan bir analizdir ve Marxizm sözgelimi Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i gibi görece kapsamlı ve ayrıntı bakımından zengin bir yapıtındaki görüşle dahi çelişmektedir. Bonapartist-askeri diktatörlükler kutuplaşma, iç savaş ortamında değil, kutuplaşma ve iç savaşın sonuçsuz kaldığı, toplumsal muhalefetin tıkandığı ve gerilemeye başladığı koşullarda başarılı olabilir.

12 Eylül'ün dersi de budur. iç savaştan genellikle devrim çıkmadığı iddiasına gelince böyle bir tezin daha sağlam kanıtlarla desteklenmesi

gerektiğini düşünüyoruz. Tarihteki örneklerde devrim çıkmamış' olabilir, ama tarihteki ayaklanmalar da pek farklı olmadı. Şimdiye kadar olanlar bundan sonra olacakları bağlayacak diye bir şey yok -en azından anarşistler için böyle. Bizce pekala çıkabilir, zira burada belirleyici olan savaş ve direnişin hangi örgütsel yapı ve yöntemlerle, hangi ahlaki-politik anlayışla sürdürüldüğüdür, iç savaştan çıkacak devrimde savaşın ve militarizmin gölgesi olduğu söyleniyor. Ama unutmayalım tahakküm düzeninde varolan her şeyde vardır militarizmin gölgesi. ‘Barış’ denile gelen toplumsal durum da aslında savaşın başka araçlarla sürdürülmesinden başka bir şey değildir. Bu düzenin barışında da savaşın, militarizmin, baskı ve terörün gölgesi, hatta gölgeden öte ta kendisi bulunmaktadır. Anarşistler bu yüzden devrimci mücadeleyi aynı zamanda kitlelerin bir öz-eğitim ve öğrenme süreci olarak görür, özgürlükçü örgütlenmelerin bugünden başlanarak hayata geçirilmesi gerektiğini savunurlar. ‘Nesnel koşullar’ her zaman başlangıçta olumsuz olacaktır, ama anarşist toplumsal hareketin amacı da bu olumsuzluklar içinde devrimi baştan sona yaratmaktır.

Faşizme karşı mücadelenin ‘esas olarak 'sivil toplum' içinde bir 'ideolojik hegemonya' mücadelesi ‘ olmasına gelince burada ‘sivil toplum’ teriminin kabullenilerek kullanılmadığı tırnak işareti içinde yer almasından belli. Gel gelelim ‘ideolojik hegemonya’ kavramı bu kadar masum bir kavram değil, ‘ideoloji’ kavramı ne kadar işe yarar, ne -ölçüde kullanılabilir ve açıklayıcı bir kavram, bu konuda teorik tartışmalarla vakit kaybetmek istemiyor ve buna gerek de görmüyoruz. Marxist akademisyenler yeterince vakit ayırabilir buna-hem bırakalım böylece bir işe yaradıklarını düşünsünler. Bizce burada en ciddi sorun mücadele alanına ve tarzına ilişkin böyle bir kavramın kullanılmasının mücadelenin bütünlüğünü anlamayı engellemesinde yatıyor, insanları düzen içinde yerine getirdikleri işlevlere göre tasnif etmek gibi hayatın alanlarını da ekonomi, politika, ideoloji gibi parçalara bölmek bütünsellik kavrayışını yok eden ve tahakküm epistemolojisinin sürmesine yarayan bir düşünce tarzı. Oysa hayat kesintisiz bir akıştır. Müdahale etmek, mücadele etmek toptan ve bütünsel bir kavrayışı ve tepkiyi gerektirir. Bu nedenle anarşistler ekonomik mücadele, politik mücadele, demokrasi mücadelesi gibi ayrımlara girişmez, her alanda toplumsal devrime yönelik, doğaldan eylemi esas alan bir mücadele tarzını benimserler. Örneğin anarşizmin ‘eylemli’ propaganda anlayışı salt ideolojik alanla sınırlı kalmayan, alışılagelmiş propaganda anlayışının

tamamen dışında, eylemek ve düşünmek ayrımlarını aşan bir tarzdır. Yaparak göstermek, eyleyerek anlatmak, yeni deneyleri yaşamak ve yaşatmaktır. Nitekim söz konusu yazıda da ideolojik mücadelenin yazıp çizmekle sınırlı olmadığı, yoğun biçimde şiddet içereceği öngörülüyor. Ancak ideolojik mücadele gibi Marxizm kalıntısı bir terimin hala kullanılması bu anlayışı zedelemekte. Üstelik bir tür ‘aşamacılık’ yani toplumsal devrimin önüne anti-faşizmi koymak gibi yanlış anlamalara yol açabilir ki bizce en mahzurlu yan bu. ‘Hegemonya’ terimine gelince bu daha sakınılması gereken bir kavram, 'Plehanov ve Lenin1 kullanıldığı biçimiyle bildiğimiz önderlik kavramından başka bir şey değil. Bu terime bugünkü yaygınlığını veren Gramsci başta olmak üzere, ‘Batı Mandzmi’ başlığı altında toplananlara gelince onların yaptığı da bildik Leninist parti anlayışını süslemektir sadece. Öyle sanıyoruz ki bu türden terim ve kavramlar Marxistlerle diyalog kurmak, onlara meram anlatmak gibi bir kaygıdan doğuyor. Bu çaba gerçekten gerekli, özellikle kendilerini her şeye rağmen hala Marxist sanan devrimci grup ve kişilere bunları bıkmadan anlatmamız lazım. Ama, dikkat bunu yapalım derken kendilerine bile faydası olmayan ve gerçekten mücadele etmek isteyen bir çoğunun üstü kapalı olarak reddettiği formülleri yeniden canlandırır duruma düşmeyelim.

Son olarak şunu belirtelim: ‘Anarşistler faşizme karşı mücadeleyi aslında hiç sevmezler’ diye bir ifade var aynı sayıdaki ‘Faşizm ve Sivil Toplumculuğun Eleştirisi’ adlı yazıda. Evet, anarşistler faşizmden, onun köle ahlakından, gönüllü kulluk için sokağa dökülen, ‘postlarını gerdirmek için davul sesine koşturan’ yaratıklardan ve yeryüzünde böyle şeylerin olmasından tiksinirler gerçekten. Tıpkı tahakkümdem, eşitsizlikten, otoriteden, baskıdan, boyun eğişten, uzlaşmadan tiksindikleri gibi. Ama mücadeleyi neden sevmesinler? Bilakis, gerek faşizme gerek tahakkümün her türüne karşı mücadele bir anarşistin bu dünyada en sevdiği, onun için hayatı tahammül edilebilir kılan tek şeydir, varoluşunun tek nedenidir. Bir anarşist, insanın ancak mücadele içinde, tahakküme karşı savaş içinde kelimenin olumlu anlamıyla insan olabileceğini, hayatına anlam verebileceğini düşünür. Bir anarşist mücadeleyi de onun için ödeyeceği her türlü bedeli de sever ve arzular.

Anarşist bir yayında anti-faşist mücadele ve toplumsal devrim bağlantısına ilişkin dikkatimizi çeken bu noktalar üzerinde özellikle durduk. Çünkü

gerek bugün ‘solda’ hala etkili olan, gerekse 1980 öncesi dönemde mücadelenin gidişatına damgasını vurmuş ve bu yüzden de bir devrimci durum fırsatını harcamış olan anlayışlarla hesaplaşabilmek için bu konuda net olmak gerekiyor. Türkiye'de muhtemel gelişme dinamiklerini ve bazı taktik, yöntemsel sorunları bu perspektif ışığında tartışmalıyız. Öncelikle Türk faşizminin dinamikleri ve geçmişteki deneyimler üzerinde duralım.

Türkiye yakın geçmişte dünyada en kitlesel ve klasik modellere yakın bir faşist hareketin doğumuna tanık oldu. Bugün de açık ki bu tehlike bertaraf edilmiş değil. Tam tersine bir yandan MHP'de temsil edilen ‘ülkücü’ faşist hareketin geçmişteki oy potansiyelini yeniden yakaladığını, üstelik 1970'li yılların sonunda karşı karşıya kaldığı tıkanıklığı aşma şansına sahip olduğunu görüyoruz. Öte yandan da Sünni-lslam temelinde gelişen ve çok ciddi bir potansiyele sahip bir yeni faşist kitle hareketinin oluşumunu. Türkiye'de devletin ‘destek gücü’ olmakla sınırlı kalmayan ve kendi dinamiğine sahip, iktidarı hedefleyen faşist hareketin biçimlenişi 1970'li yıllarda doruğuna erişti. Popüler niteliğini bu dönemde kazandı ve kimliğini oluşturan esas ideolojik öğeler bu süreçte belirginleşti. Irkçı-milliyetçi motifler Türkiye'de oldum olası resmi ideolojinin bir parçası olarak halk nezdinde her zaman revaçta olmasa da şu veya bu ölçüde geçer akçe olmuş, 1940'larda Nazi Almanyası ile kurulan yakınlığın etkisiyle sesini duyuran Turancılık TC'nin dış ilişkilerine ve uluslararası ittifaklarda tuttuğu yere göre endeksli olarak kimi zaman devletin hoşgörüsü, hatta desteğiyle taltif edilmiş kimi zamansa denetim altına alınmıştı. 1960'lı yıllarda toplumsal muhalefetin gelişmesiyle faşizan reaksiyoner örgütlenmeler yeni imkanlara ve desteğe kavuştu, CKMP'den MHP'ye giden süreçte yeni bir merkezi parti ‘teşkilatına’, Türkeş'in kişiliğinde bir lidere ve para-militer gençlik örgütlenmelerine sahip oldu. 1960'lı yılların ortasından itibaren bir sokak gücü olarak kendini hissettirmeye ve bu arada giderek kitlesel karakter kazanmaya başladı.

1970'li yıllarda kitle desteğinin doruğuna varan ve giderek özgül bir faşist hareket kimliği kazanan MHP kelimenin tam anlamıyla bir reaksiyon hareketiydi. Ancak bu reaksiyonun sadece yükselmekte olan toplumsal muhalefete karşı değildi. Bundan daha belirleyici olan ve faşist hareketin kitle tabanına saldırgan, gözü kara niteliği kazandıran esas olarak modernleşme sürecine reaksiyondu. MHP'nin kitle tabanı en başta

Anadolu'da, özellikle Orta Anadolu'da geleneksel alt-orta sınıflardan, ‘muhafazakar’ tabir edilen aile kökenlerinden gelen, Sünni ailelerin çocuklarıydı. Geleneksel cemaat yapılarının çözülmesi, orta sınıfların alışageldiği, istikrarlı, katı toplumsal statünün sarsılması ve geçiş sürecinin yarattığı kaos duygusu ve korkusu bu kesimlerin tepkisini ve öfkesini ‘modernleşme’ ile ifade edilen sürece yöneltmelerine yol açıyor, donuk, hiyerarşik kural ve kurumların en katı biçimde yaşatıldığı ve bir sürü kimliği içinde eriyerek güvenliğin sağlandığı bir toplum isteğini hızlandırıyordu. Kısa sürede bunlara aynı kesimin daha ‘yaşlıları’ katıldı, en azından sempatiyle bakmaya başladı. Faşist hareket kitleselleşirken ırkçı-milliyetçi temaların yerini giderek Sünni - lslami motifler alıyordu. Gerek taşrada gerekse büyük şehirlerde faşizmin kitle tabanı edinebildiği yerler Alevi-Sünni, Türk-Kürt nüfusun yaklaşık oranda bir arada bulunduğu semtler ve bölgelerdi. Geleneksel toplum yapısında sağladıkları konumlan sarsılan ve cemaat yaşamının ortadan kalkmasıyla modern kütle toplumu içinde yalnızlaşmanın dehşetini yaşayan kesimler yüzyıllardan devraldıkları otoriter düşünsel formlarla modern kapitalist toplumun kendisini değil, bu yapı içerisinde kendi durumlarının bozulmasını esas sorun olarak gördüler, hiyerarşik toplum değerlerine daha da sarılarak tarih boyunca hiyerarşi içinde kendilerinden altta yer tutmuş ve bu nedenle de tahakküme karşı özgürlükçü değerleri benimsemiş ve sürdürmüş kesimleri hedef aldılar. 12 Eylül sonrası göstermelik olarak askeri mahkemelerde yargılanan MHP şefleri kendi hareketlerinin bir tür ‘milli refleks’ olduğu iddiasıyla savunmaya çalışıyorlardı kendilerini. Faşizm bir reflektsi gerçekten, ama düşünce ve vicdan gibi insani değerlere hiç yer vermemek tahakküm düzeninin davranış kalıplarını bir otomat gibi ortaya sermek, insani her türlü değer ve ilkeyi bir kenara bırakmak türünden bir refleks,1973-80 döneminde faşist hareket küçümsenemeyecek bir kitle desteğine ve kendine özgü bir kimliğe kavuştu, ama öte yandan da bu gelişmenin sınırlarına vardı ve tıkandı. Kitle desteği belli bir sınırı aşamadı, geleneksel sağın sempatisini kazanmakla birlikte hepsini harekete geçiremedi ve karşısında yer alan kesimleri etkisizleştirip tarafsızlaştıramadı. 1970'lerin sonuna gelindiğinde ciddi iç gerilimler yaşıyordu. Bu gelişme sınırını oluşturan en önemli etken faşizme karşı direnişin yaygınlığı ve militan karakteriydi.
1980 sonrasında 70'li yılları kötülemek bir rnoda oldu. Tarihin ve talihin bir tuhaflığı daha: Sosyalistlerin yakın geçmişini savunmak da anarşistlere kaldı sonunda! Yalnız bir konuda içimiz rahat, o da şu: 70'li yıllarda anti-

faşist direnişi sürdüren hareketler geleneksel anlamda Marxist - Sosyalist hareketler değil büyük ölçüde Marxizmden bir ‘sapma’ özelliği taşıyan ve Marxizmden ‘saptığı’ ölçüde militanlaşan, kitleleri yakalama, devrimci bir direniş ruhu sunma şansı yakalayan hareketlerdi. Anti-faşist direniş geleneksel parti ve örgüt bürokrasilerinin dışında, yerel temelde, el yordamıyla da olsa otonomi ilkesine göre, Marksistlerin sıkça kötülemek için kullandığı deyimle ‘kendiliğindenci’ bir .tarzda yürüdü. Faşist hareketin iktidara yürüyüşünü erteleyebilmesi ancak bu sayede oldu. Ama nihai bir çözüm getiremedi, çünkü toplumsal devrime yönelemedi. 1973-80 yılları arasında gelişen devrimci durum değerlendirilemedi. Bunun nedeniyse hareketin kendiliğindenliği, ‘öncü’nün yokluğu filan değildi. Ortada ‘bolşevik öncü’den bol bir şey yoktu o zamanlar. Anti-faşist direnişin devrim atılımını gerçekleştirmesine engel olan sosyalist örgüt ve önderliklerdi.

1970'li yıllardaki anti-faşist direnişin önemli deneyim ve düşünsel kazanım oldu. Önce bunlar üzerinde duralım biraz:

1) 1970'li yıllardaki anti-faşist direniş yerellik temelinde ve geleneksel bürokratik örgütlerin denetimi dışında gelişti. Bu direnişte aktif rolü üstlenen sol gruplar 1971 silahlı direnişinin mirası üzerine kurulu, bürokratik KP geleneğinden uzak gruplardı. Mücadele alanı geleneksel sosyalist kalıpların aksine işyerleri değil esas olarak yerleşim birimleri, özellikle büyük şehirlerin varoşları, gecekondu mahalleleri ve taşra merkezleriydi. Mahalle temelinde örgütlenme işyeri örgütlenmesine nazaran önemli zenginlikler içeriyor, hayatın her alanını sorgulama, farklı kesimlerden insanı içine alma ve hiyerarşiyi değişik boyutlarda sorgulama potansiyeli içeriyordu. Bu potansiyel kullanılamadı, savunmayla sınırlı kalındı. Ama mücadelenin mahalle temelinde sürmesi ve örgütlenmesi sayesinde faşizmin hayat bulduğu esas alanda, sokakta onun karşısına çıkılabildi. Mücadelede geleneksel devletçi sosyalistlerin etkin olamaması çoğunun iddiasının aksine yerel otonomiye imkan sağlıyor ve anti-faşist direniş için vazgeçilmez olan esneklik ve hareketliliği ortaya serebiliyordu.

2) Mahalle temelinde gelişen anti-faşist direnişin en önemli kitlesel gücü kent yoksullarıydı. Bürokratik sosyalizmin ‘işçici’ mitoslarının aksine modern toplumda en devrimci potansiyele sahip bu dışlanmışlar kesimi

gözü pek, militan bir direniş içine girdi. Üstelik bu alanda örgütlenilmesi faşizmin en önemli beslenme kaynağını kesiyordu.

3) 1970'lerin anti-faşist direnişi yasallıkla, legalizmle sınırlanmış bir hareket değildi. Düzen içi bürokratik yapıların etkisi yoktu. Öte yandan devletçi sosyalizmde devralınma 'illegalite' fetişizmi de lafta etkisini sürdürmekle birlikte örgütlenme ve mücadele biçimlerini belirleyemedi. O dönemin devrimci, anti-faşist hareketleri savaşarak meşruiyet kazanan, direngenlikle açık alanda varlık elde eden kitlesel örgütlenmelerdi.

4) 1970'li yılların anti-faşist mücadelesi yaygın şiddet içeriyordu. Sanıldığının aksine İtalya ve Almanya örneklerinde pek rastlanan bir durum değildi bu. Anarşistlerin etkin olduğu ispanya dışında faşizmin karşısına sözü edilmeğe değer bir sokak gücü çıkmamıştı. Almanya ve İtalya'da sosyalistler yalnızca legal gösterilerle sınırlı, reformist örgütlenmelerdi ve faşist sokak çeteleri kolaylıkla sokağa hakim olabiliyordu. Türkiye'de ise büyük ölçüde 1971 THKO ve THKP-C çıkışının sunduğu örnek ve yarattığı gelenek sayesinde reformizmin etkisi -hiç olmazsa taktik düzeyde- kırılabilmişti. Faşizmin karşısında onun anladığı dilden konuşabilen bir kitlesellik vardı.

5) Türkiye'deki anti-faşist direnişin en önemli kazanım ve düşünsel formülasyonlarından biri 'aktif savunma' anlayışıdır. Bu formülasyon bir ölçüde dolaylıdır, alışılagelmiş kalıplara lafta bağlı kalmaya çalışmakta, bunun için asıl. görevi savunmayla sınırlamaktadır, ama Türkiyeli devrimciler sıcak pratiğin gerekleri içinde bunun yetersizliğini kavramış ve bu yaklaşımı geliştirmişlerdir. Bu anlayışa göre anti-faşist direniş hareketi esas olarak savunmada olmakla birlikte faşistlerin saldırısını bekleyecek değildir. Savunma taktik saldırılar içerir, faşist saldırı odaklarının bir an önce etkisizleştirilmesini, saldıracak güç ve fırsatı elde etmeden devre dışı bırakılmasını gerektirir. Faşist saldırılar karşısında hiç bir şekilde zaman kaybedilmemesi kuraldır. Faşizm gibi insanın zihninde, bilinçaltında yerleştirilmiş en aşağılık içgüdü ve alışkanlıklar üzerinde yükselen kıyıcı bir hareket karşısında hiç duraksamaksızın 'kısasa kısas' ilkesinin uygulanması hayati bir zorunluluktur.

1974 sonrası gelişen ve ‘klasik’ örneklerine yakın bir kitlesellik imkanına kavuşan faşist hareket karşısında büyük ölçüde kendiliğinden gelişen direniş MHP'de cisimleşen sivil faşist hareketin iktidara gelişini engelleyebildi. Bugün yenilginin rüzgarına kapılıp o dönemi bir çırpıda reddedenler bu hakikati unutmamalı bizce. Ne var ki bu direniş hareketi yenilmekten kurtulamadı, askeri diktatörlüğün gelişini engelleyemedi. Bunun tek nedeni var: Toplumsal muhalefet hareketi bir toplumsal devrim, bir isyan hareketine dönüşemedi ve devrimi gerçekleştirememenin bedelini ödedi.

1974 sonrası gelişen toplumsal muhalefet kelimenin tam anlamıyla bir devrimci durum yaratma sürecine girmiş, bu olağanüstü fırsatı elde etmişti. Bugün dünyayı reaksiyon dalgası kaplamışken inanılmaz görünüyor belki ama o dönemi hatırlayan herkes, eğer hala biraz olsun inanç ve umut taşıyorlarsa gerçekten ‘her şeyin mümkün’ olabileceğine inanacaklardır. Ne var ki, bu kitlesellik bir genel ayaklanmaya sıçrayamadı. Bunun nedeni, tekrar söyleyelim; ‘öncü’nün yokluğu değildi. Tam tersine kendinden menkul ‘öncüler’di devrimin yaratılmasının önüne dikilen. Faşizme karşı direniş sıradan insanların yetileri, sezgileriyle ilerleyebildi. Ama direniş ve dayanışma duygusunu devrim özlemine sıçratacak, otoriteyle yüz yüze gelecek, tahakkümün kalelerine saldırı düzenleyecek devrimci azınlıklar yoktu ortada.

1970'lerin anti-faşist direnişi o dönem için dünyada eşine az rastlanır bir militanlık ve gözü pekliğe sahipti. Eksik olan başkaldırı ruhuydu. Faşizme karşı mücadele içinde yer alan sol gruplar adeta zorunluluktan, görev icabı yer almışlardı bu direniş içinde. Her grubun kaygısı kendi merkezi örgütlenmesini, yani iktidar yapısını gerçekleştirmekti. ‘Kitlelere önderlik’ safsatası altında sürdürülen insanları dönüştürme, yeni bir devrimci öznelliğin yaratılma imkanlarının reddi ve kolay yoldan destek kazanma anlayışıydı. Sol hareketler içinde yer alan bir çok insan salt mahallesini, okulunu, işyerini faşist saldırılara karşı korumak gibi bir amaçla o konumu seçmişti. Bunun sonucunda sivil faşist hareketin oluşturduğu yakın tehdidin ortadan kalkmasıyla direniş de ivmesini kaybetti. O dönemde en büyük güce, kitleselliğe sahip, toplumsal muhalefete damgasını vurmuş DY gibi bir hareket sonuçta askeri diktatörlüğün hapishanelerinde direnişi sür-düremiyor, çünkü sadece faşizme karşı savunma bilinciyle sınırlı

taraftarlarını böylesi bir kalkışmaya çekemiyordu. Devletle yüz yüze gelme iddiası olmadığından çok daha sınırlı bir kitle desteğine sahip olan 1971 hareketinin gerçekleştirdiği direnişe girişilemedi bile.

Toplumsal muhalefet hiç küçümsenemeyecek boyutlara erişmişti. Ama salt bir muhalefet olarak kaldı, toplumsal devrim perspektifiyle, hayatın her alanında örgütlenerek ortaya çıkamadı. Tahakküm düzeninin belirlediği politika anlayışıyla, iktidar mücadelesiyle sınırlı hareketler insanlara gerçek anlamda bir etkinlik ve eylemlilik sunamadılar. Öz-örgütlenme, öz-eylemlilik gibi anlayışlar hiç düşünülemedi bile. 1980'e gelirken ‘direniş komiteleri’nden, ‘öz-savunma komitelerinden’ daha bir çok yeni, konsey tipi örgütlenmeden söz edilmeye başlanmıştı. Ama bunların her biri o dönemin deyimleriyle ‘Parti’nin kitlelerle ‘bağlantı kayışları’ yani destek sağlama mekanizmaları olarak görülüyor, öz-örgütlenme ve etkinliğin önü kapatılıyordu. 1970'li yılların sol hareketinin küçük çaplı, mikro iktidarlarla yetinmesinin en iyi örneklerinden biri ‘kurtarılmış bölge’ anlayışıydı. Mahalle ve bölgeler düzeyinde doğal bir ihtiyaçtan doğmuşa) bu. Faşizme karşı direnişin kilit noktalarından biri sokak hakimiyeti elde etmektir gerçekte. Ama solun etkin olduğu, kitle desteği kazandığı yerleri kolayca ‘kurtarılmış bölge’ olarak görmek kolaycı bir yaklaşımdı. Çünkü devlet biraz zorlanarak da olsa girebiliyordu buralara ve daha önemlisi sivil faşistlere karşı gözünü budaktan sakınmayan devrimci gruplar devlete karşı hiç bir kalkışmaya girişmiyorlardı. Sosyalist hareketin o zaman gurur kaynaklarından biri olan Fatsa'da 12 Eylül'ün provası yapılır, bölgenin yerlisi faşist muhbirlerin kılavuzluğunda operasyona girişilirken o büyük güç direnmek için kullanılmadı. Fatsa gibi en azından başlangıç için başarılı sayılabilecek bir örnek bile devrimci durumu derinleştirmek için değil, politika sınırları içindeki iktidar kavgasında koz olarak kullanılıyor, beldede parça parça hayata geçirilmeye çalışılan öz-yönetim deneyi ile değil ‘AP'lisi, CHP'lisi, MSP'lisinin barış içinde bir arada yaşaması’ ile övünülüyor (DY'nin o zamanki yayınları ve lider kadrolarının daha sonra sıkıyönetim mahkemelerindeki savunmalarında kelimesi kelimesine böyledir bu) hatta bu imkanın verdiği güvenle henüz tabana açıklanmasa bile alttan alta legal parti hazırlıklarına girişiliyordu.

Sonuçta doğal bir savunma tepkisiyle, faşizmde buharlaşmış, en keskin biçimine kavuşmuş olan hiyerarşi ve otoriteye karşı duydukları insanca

tiksintiyle harekete geçen kalabalıklar düzenin sınırlarının ötesinde yeni bir eylemlilik duygusu, yeni bir yaşam deneyimi bulamıyor, kendiliğinden sezgileriyle soğudukları politikanın, aldatmaca ve iktidar dalaşının minyatür örnekleriyle karşılaşıyor ve oldum olası yaşadıkları, gördükleri politikadan temel bir farklılık sunmayan sosyalizmden uzaklaşıp yeniden düzenin 'kolaylığına' geri dönüyorlardı. Devrime sıçrayamayan direniş kendini tüketti en sonunda.
Bugün faşizme karşı direnişi örgütleme görevi yeniden karşımızda. Koşullar olumsuz demek dahi hafif kaçıyor, bunun ne kadar zorlu bir iş olduğu apaçık. Ama başka bir çıkış yok. Üstelik böylesi bir gem vurulmamış ve saldırgan totaliterizm belki de düzen içinde elde edilmiş küçük mutluluklarla oyalanan uyuşmuş solu canlandırmak için son fırsat. Ancak asla taviz verilmemesi ve unutulmaması gereken ilke şu: Faşizme karşı mücadele sokaktaki insan için, bizler için zerrece anlamı olmayan burjuva demokrasisinin, tahakkümün bu en istikrarlı biçiminin, hiyerarşi düzeninin sınırları içinde tutulamaz. Anti faşist mücadele toplumsal devrim mücadelesinden, tahakkümün her türüne karşı mücadeleden ayrılamaz. Canı pahasına faşizmin karşısına dikilecek devrimcilerin çabasını, sonuçta düzen güçlerinin makamlarını korumak için harcamaya kimsenin hakkı yoktur.

Kapitalizmin Gelişmesi Devrimi Yakınlaştırır mı?

Gün Zileli

Kapitalizmin gelişmesinin (Marxizm'in kamufle edilmiş terimleriyle ifade edecek olursak üretici güçlerin gelişmesinin) devrimi daha da olanaklı kıldığı yanılgısının vebali Marxizm'in omuzlarındadır. Bu teoriyi Marxizm'in her biçimi yaymıştır ve bugün de kendini yenilemekte ve devrimcileşmekte ölümcül bir tutukluk gösteren Marxizm'in bütün türleri tarafından bu yanılgı sürdürülmeye çalışılmaktadır. Artık bu inatçı ısrarın Marxist sosyalizm'in kapitalizmin bir türevi olmaktan ileri geldiğini düşünmemiz için elimizde yeterince veri biriktiğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Günümüzün bütün Marxist teorisyenleri artık ağızlarda çiğnene çiğnene sakız olmuş şu saptamayı her zaman yaparlar: Marx, devrimi ileri kapitalist

ülkelerde bekliyordu, ancak tarihin bir cilvesi olarak devrim, ileri kapitalist ülkelerde değil, geri ülkelerde gerçekleşti.
Bu, gerçekten de tarihin Marx'a yaptığı bir oyun muydu? Tarihin bir cilvesi miydi? Yoksa Marx'ın, sonunda kapitalizmin koltuk değneği haline gelen teorisindeki en büyük yanlışlıklardan birini tarih tarafından saf dışı bırakılması mıydı? Aslında ortada ‘cilve’ diye nitelendirilebilecek şaşırtıcı bir durum olmadığı, bugün bakıldığı zaman daha iyi anlaşılmaktadır. Doğal olan, devrimin ileri kapitalist ülkelerde değil, kapitalizmin henüz bütün kurumlarıyla yerleşemediği geri denen ülkelerde olmasıydı ve zaten de öyle oldu. İ nsanlık kapitalizmi kabul etmek istemedi.

Marxistler tarafından ‘burjuva demokratik devrimi’ yakıştırmasıyla anılan, ama aslında özü itibariyle kapitalizme karşı özgürlük ve eşitlik ideallerinin başlatıcısı olarak ele alınması gereken Fransız devriminden bu yana gerçekleşmiş devrimleri (Paris Komünü, 1905, Şubat, Ekim 1917 Rus Devrimlerini, 1936 ispanya Devrimini, Çin Devrimini vb.) ele aldığımız zaman bu devrimlerin ortak paydalarının (aralarındaki özgül farklılıklara rağmen) kapitalist sömürüye ve gelişmeye karşı eşitlikçi ve özgürlükçü ideallerle harekete geçen yığınların özlemlerinden kaynaklandığını, ama sonunda bu devrimlerin bizzat kapitalistler ve bürokrasi tarafından yenilgiye uğratıldığını, saptırıldığını ve kapitalizmin üretici güçleri geliştirme programlarının payandaları haline getirildiklerini görürüz.

Evet, kapitalistleşmenin başlangıç aşamaları yol açmıştır bu devrimlere. Birincisi, işçi sınıfını ve yoksulları dağınık durumlarından çıkarıp bir araya getirerek, böylece ortak hareket etme olanaklarım sağlayarak, ikincisi kapitalizmin korkunç sömürüsüne ve gelişmesine karşı kitlelerin direncini doğurarak. Ama asla sanıldığı gibi kitleler, ayaklanırlarken üretici güçlerin, dolayısıyla kapitalizmin daha da gelişmesini, ya da burjuva demokrasisinin oturup yerleşmesini arzu ediyor değillerdi. Bu, devrimlerin yenilgisinden sonra kapitalistlerin ve bürokrasinin devrimleri yozlaştırarak soktukları biçimin ifadesinden başka bir şey değildir.

Bütün bir 19. yüzyılı ve 20. yüzyılın bir bölümünü ele alacak olursak, bu bir buçuk yüzyılda meydana gelen bütün devrimler, aslında kapitalist sömürüye ve gelişmeye karşı toplumların ve kitlelerin canhıraş direnişini gösterir bize. Bu anlamda bu antikapitalist direniş devrimleri, kapitalizmin ve üretici

güçlerin gelişip oturmasıyla serpilen kapitalizme içsel devrimler değildir. Tam tersine kapitalizm oturdukça ve geliştikçe ezilen ve henüz kapitalizm yerine oturmadan onu defetme fırsatını kullanan, ama ne yazık ki bunu başaramayan kapitalizme dışsal devrimlerdir. Kapitalizmi kabul etmek istemeyen kitlelerin kapitalizmin başlangıç ve yerleşme çağında giriştikleri direnişlerdir. Bir kere kapitalizm oturtulduktan, kurumlarını yerleştirdikten sonra, artık kıpırdamak mümkün olamamış, olsa bile onu defetme, yıkma şansı neredeyse sıfıra inmiştir.

18. yüzyılın başında Fransız toplumu, 20. yüzyılın başlarında Rus ve İspanyol toplumları, 20. yüzyılın başlarında ve ortalarında Çin toplumu şöyle bir seçimle karşı karşıyaydılar. Kapıyı çalan büyük kapitalizm ve sanayiydi. Kapının çalındığının en iyi göstergesi, kapitalizmin bu ülkelerin büyük metropollerinde (Paris'de, Petrograt'da, Şanghay'da), büyük sömürü merkezlerinde oluşan isçi sınıfına karsı giriştiği korkunç ve vahşi sömürüydü. Ayrıca köylülüğün parçalanarak bu şehirlere sürülmesi ve buralarda büyük işçi ordusunu ve yedek işsizler ordusunu oluşturmak zorunda bırakılmasıydı. Bu koşullarda işçiler ve köylüler için iki seçenek görünmektedir. Ya, kapitalizme boyun eğecekler, onun sömürü sistemini ve kurumlarını kabul edecekler, bu sistem ve devasa kurumlar arasında un ufak edilmeyi göze alıp, çok uzun yüzyıllar kapitalizmin sömürü nesneleri olacaklar, ya da kapitalizmi, sanayileşmeyi, üretici güçlerin gelişmesi denen ilerlemeci burjuva mantığını ve bütün bunların yardımcı ve kabul ettirici gücü olan demokrasiyi baştan reddedip, eşitlikçi ve özgürlükçü bir gelecek için devrime girişeceklerdi. Sözünü ettiğimiz ülkelerde işçiler ve köylüler çoğunlukla ikinci yolu seçtiler veya yenildiler ya da giriştikleri devrimler saptırılarak, yeniden kapitalizmin sanayici ve üretici güçleri geliştirici çarkına bir başka biçimde tabi kılındılar.
Eğer zafer kazanmış olsaydılar, onların kuracakları toplum ya da Proudhoncu bir deyişle likide edecekleri toplum, hiç de bugün kapitalist metropollerde örneklerini gördüğümüz dev sanayi toplumları olmayacaktı. Onlar, o zaman anarşistlerin büyük bir öngörüyle belirttikleri gibi, kapitalist sanayi toplumlarından, kapitalist dev teknoloji toplumlarından bambaşka bir yol izleyecekler ve insana yabancılaşmayan federalist, özgürlükçü ve sanayi devrimleri denen ucube gelişmenin etkisinden kurtulmuş, ekolojist topluluklar oluşturacaklardı.
Yani, Marxistlerin belirttiği gibi, illa toplumların bir büyük sanayi hamlesi

dönemi geçirmeleri gerekmiyordu, gerekmiyordu ne kelime, eğer özgürlük ve eşitlik istiyorlarsa, bu yolu kesinlikle reddetmeleri gerekiyordu. Aşırı merkeziyetçiliği zorunlu kılan dev sanayi toplumlarında ancak kapitalizm ya da bürokratik kapitalizm yaşardı. Eşitlik ve özgürlük değil. Bu nedenle de, günün birinde eğer kapitalizm yıkılabilirce, insanlık yeniden eşitlik ve özgürlüğe dönebilmek için, bu dev sanayi toplumlarını tasfiye etmek zorunda kalacaktır. Yoksa bu temelde daha da ileri gidip üretici güçleri sonsuza dek geliştirmek değildir izlenecek yol. Marxizmin önerdiği bu yolun iflas olduğu anlaşılmıştır. Daha da ötesi, bu yolun kapitalizmin devletçi varyantlarını yaratmaktan ve sonuç olarak kapitalizmin iyice yerleşmesine hizmet etmekten başka bir işlev görmediği artık bugün net bir şekilde ortaya çıkmıştır.

Bugün de aynı şey...

Bugün de duruma baktığımız zaman aynı şeyi görüyoruz. Kapitalizmin, faşizmiyle ve demokrasisiyle, sanayisi ve sendikalarıyla, her türlü kurumuyla yerleştiği toplumlar için artık eşitlikçi, ve özgürlükçü bir devrim umudu en azından uzun bir dönem için söz konusu değildir. Devrimci kesimler, unsurlar ve güçler bu toplumlarda marjinalize edilmişlerdir. Marjinalize edilmeyenleri de devrimci görünümlü düzen örgütleri tarafından denetim altına alınmış ve kapitalist işleyişin hizmetine sokulmuşlardır. Bu ülkeler için geçmiş ola diyelim. Kapitalizmin uzun bir evrim sonucunda iyiden iyiye çürüyüp, Leninist propaganda anlamında değil ama, gerçekten can çekişecek ölçüde çöküşe gideceği zamana kadar bu ülkelerde devrimci bir gelişme umudu yoktur.

Umut yine, kapitalizmin henüz bütün kuram ve kurallarıyla oturtulamamış olduğu. ve sanayi devrimlerinin demir cenderesi içine tam anlamıyla sokulamamış olduğu, geri denen toplumlardadır. Eğer bir devrim dalgası yükselecekse yine bu ülkelerde yükselecektir ve yine kapitalizmin ülkeyi bütünüyle pençesine alma girişimlerine karşı olacaktır bu. Çünkü, Marxistlerin ağzının suyunu akıtan şu ‘üretim araçlarının gelişmesi’ denen olay gerçekleştikçe, yani kapitalizm ve sanayi gelişip kök saldıkça, kapitalizmin kurumlan kitleleri denetim altına alıp un ufak ettikçe devrimsiz hale gelmekte ve işçi sınıfı, Batı ülkelerinde gördüğümüz gibi sistemin içine alınıp ehlileştirilmekte, orta sınıf illüzyonu içine sokulmakta, ev sahibi olma

hülyalarıyla ömür boyu takside bağlanan yük beygirine döndürülmektedir. Bu, geri denen ülkelerde henüz gereğince yerine getirilememiştir, işçi sınıfı ve yoksul kitleler atomize edilememiştir, demokratik kurumların pençesine tam olarak alınamamıştır, delişmenliği henüz yatıştırılamamıştır. Sanayi toplumunun merkeziyetçiliği ve demokrasi denen, toplumu labirentler içinde boğan ve saydamlığı yok eden aldatmaca tam egemen kılmamamıştır. Öyleyse umut buralardadır. Kapitalist ve sanayici yoldan özgürlükçü ve eşitlikçi bir ekoloji topluluğuna, bir özgürlükçü ekolojistanarşist federasyona doğru sapma umudu üretici güçlerin devasa ve tekdüze gelişmesinden kurtulma umudu bu toplumlarda yaşatabilmektedir.

Teknoloji sınıflar üstü ve tarafsız mıdır?
Bugün Marxistler, hele kapitalizme rakip olma iddialarını iyiden iyiye yitirdiklerinden beri daha da fazla ‘üretici güçler’ci ve teknoloji hayranı kesilmişlerdir. Buna demokrasi hayranı olmalarını da eklemeliyiz. Dolayısıyla Bernsteindlik, Marxizm içinde yeniden egemenliğini kurmuş ve dolayısıyla Marxistler artık büyük çoğunlukla ‘ileri yönde gelişmeleri’ kapitalizmden ve onun teknolojisinden bekler hale gelmişlerdir. Tabi bu teknolojizme, günün modasına uygun olarak biraz da ekolojizm salçası bulaştırmak koşuluyla. Yer yer bu konularla ilgilenen herkesin kulağına şu tür ‘umutların’ çalındığından eminim: Efendim teknoloji öyle hızla ilerlemektedir ki, kitle iletişim araçları öylesine hızla gelişmektedir ki, bütün bu hızlı gelişmeler son tahlilde emekçi sınıfların lehine durumlar da doğurabilmektedir. Örneğin telekomünikasyondaki son buluşlar haberleşmeyi son derece kolaylaştıracak ve ucuzlaştıracak ve bu sayede insanların arasındaki iletişim daha da gelişecek ve bu da doğal olarak emekçilerin gelişmesini getirecektir. Sonra ne bileyim, teknolojinin ilerlemesi sayesinde robotların birçok işi devralmasıyla örneğin iş saatleri kolaylıkla dört saate indirilebilecek ve böylece emekçiler kendilerini eğitebilecek, entelektüel faaliyette bulunabilecek ve dolayısıyla entelektüelleşen emekçiler kurtuluşa bir adım daha yaklaşmış olacaklardır, vb.
Bu safsatalara inananlar eğer gerçekten inanıyorlarsa dünyanın en safdil kişileri olmalıdırlar. Bunlar, sınıflar üstü bir demokrasi düşledikleri gibi, sınıflar üstü bir teknoloji de hayal etmektedirler. Oysa onların sandığı gibi emekçiler boş zamana kavuştukça entelektüelleşecek olsalardı, örneğin bugün İngiltere'nin publarını ve Londra'daki işsiz kahvelerini dolduran ve

sabahtan akşama bira çekip televizyon izleyen işsiz emekçiler ve göçmenler dünyanın en entelektüel ve ileri emekçileri olur, çıkarlardı. Ya da telekomünikasyondaki teknolojik buluşlar gerçekten telekomünikasyonu ucuzlatacak olsaydı, örneğin bugün İngiltere'de en son teknolojiyi kullanan Telekom adlı kuruluş emekçilerin sırtına bir de bu teknolojinin vergisini bindirme utanmazlığını gösterip, yıllık % 80 gibi korkunç karlarla hepimizin nefretini kazanmazdı. Teknolojik gelişmeye bel bağlamış olan bu iflah olmaz iyimserler, aslında sınıf sorununu unutmuşlardır ve teknolojinin kapitalizmden bağımsız, kapitalist denetimden bağımsız sınıflar üstü bir güç olduğu yanılgısına kapılmışlardır. Ve yine bu gibiler, Batı'da, geçen yüzyılda 1416 saat çalışan işçinin, bugünün orta sınıf illüzyonuna kapılmış işçisinden çok daha bilinçli, çok daha entelektüel olduğunu görmezden gelmeye çalışmaktadırlar.

‘Demokratik aşama’ hülyası

Sanayileşme aşamasını sosyalist bir toplum için zorunlu bir aşama olarak gören Marxistler, üstyapısal alanda da bu aşamaya tekabül eden demokrasiyi zorunlu görürler. Bu, Marxist teorinin temelinde vardır ve bugünkü Marxistler bunu, adeta kendileri demokratlar haline gelecek ölçüde ateşli bir şekilde savunur olmuşlardır.

Örneğin Engels, sanayileşme aşamasıyla özgürlük arasında doğrudan bir bağlantı kurarak şöyle demektedir: ‘İspanya, sanayi bakımından o kadar geri kalmış bir ülkedir ki, orada, işçi sınıfının derhal tam özgürlüğe kavuşması düşünülemez bile. Bu duruma gelmeden, İspanya, zorunlu olarak önceden geçirilmesi gereken çeşitli evrim aşamalarından geçmeli ve bir takım engelleri aşmalıdır. Cumhuriyet, bu aşamaları en çabuk bir şekilde atlatmak, bu engellerin en kısa zamanda üstesinden gelmek gibi olasılıklar sağlıyordu.’(l)

Uzun lafın kısası hep birlikte ‘Yaşasın burjuva cumhuriyeti’ diyelim! Türkiye solunda, Şefik Hüsnü gibi Mantisi önderleri, Kemalizm'in kuyruğuna takıldıkları için eleştirmede kolay lokma olarak seçen kimi Marxistlerimiz, nedense Şefik Hüsnü'nün Marx ve Engels'in sadık bir takipçisi olmaktan ileri gelen Kemalizm kuyrukçuluğuna veryansın ederler de, Engels'in bu satırlarını terbiyeli öğrenciler gibi baş sallayarak geçiştiriverirler. işçi sınıfı tam özgürlüğe kavuşabilmek için önce burjuvaziyi, onun sanayileştirme hamlelerini ve en uygun siyasal biçim

olarak da onun cumhuriyetini desteklemelidir. Bu desteklerin mükafatını elbet bir gün görecektir. Bütün bu aşamalar tamamlandıktan sonra kendi tam özgürlüğünün koşullarının yaratılmış olduğunu görmekten mutlu olacaktır.
Öyle mi olmuştur? Hayır! Bütün bu desteklerin sonucu ortaya çıkan burjuva sanayici cumhuriyetlerinde işçi sınıfı özgürlüğünün değil, tam köleliğinin koşullarının, adeta içinden çıkması olanaksız gibi görünen boğucu kölelik koşullarının yaratıldığını görmüştür. Henüz sanayileşme olmadan ve burjuva düzeni tam olarak oluşmadan işçi sınıfının tam özgürlük şansı vardı ve İspanyol işçi sınıfı bunun için uzun yıllar savaştı, ama sonunda yenildi ve Engels'in öngördüğü aşamalar gerçekleştiğinde artık özgürlük umutları da son bulmuş oldu. Aynı mantık, Stalin tarafından şu şekilde ifade edilmiştir: ‘Proletaryanın sınıf bilincinin, birliğinin ve kendi davasını yönetme yeteneğinin olması gerekir. Tüm bunları elde etmek için de, siyasal özgürlük denen şey, yani söz, basın, grev ve dernek kurma özgürlüğü, kısaca, sınıf mücadelesi özgürlüğü gerekir. Siyasal özgürlükse her yerde eşit derecede güven altında değildir. Bu nedenle hangi koşullar altında... mücadele verdiği proletarya için önemsiz olamaz. Siyasal özgürlük en iyi haliyle demokratik cumhuriyette güvence altındadır...Proleter sosyalizm taraftarları sosyalizme geçiş için en iyi köprülerden biri olan demokratik cumhuriyetin kurulması için kesin kes çaba harcarlar.’(2)
Bernsteinci ‘revizyonizmi’ ya da Menşevizmi yıllar yılı başka yerde arayanlar önce kendi içlerine bakmalıydılar. Yakardaki tanım, aşamacı Menşevizme çok güzel uymaktadır ve Mandzm'in bütünü (Lenin'in 1917 Devrimi sırasında yaptığı belli bir ‘sapma’ dışında) bu anlayıştan oluşmaktadır. Bu yüzden, Menşevizm Marxizm'in esasını oluşturur ve ondan ayrıldıklarını sananlar da temelde bir reddediş içinde olmadıklarından dönüp dolaşıp aynı yere gelirler. Burjuva demokratik cumhuriyette güvence altında olan sınıf mücadelesi değil, bizzat kapitalizmin kendisidir ve dolayısıyla sınıf mücadelesinin ehlileştirilmesidir. Bugün baktığımız zaman bunu çok iyi görüyoruz. Sanayileşmiş burjuva cumhuriyetlerinde ya da demokrasilerinde sınıflar kapitalizmin çarklarının içine alınmışlardır ve sınıf mücadelesi denen şey, salt ekonomik hak alma mücadelesine indirgenmiştir ki, burjuvazinin istediği de bundan başka bir şey değildir. Bu yüzden, bir devrime yol açabilecek sınıf mücadelesi koşullan, ancak burjuva demokratik devletlerin

labirentleri içine hapis olmamış toplumlarda söz konusudur. Burjuva demokrasisi, sınıf mücadelesinin ve devrimin tehlikeli bir düşmanıdır. Bugün de Türkiye'de, Batı demokrasileri ölçüsünde bir demokrasi özleminin bizzat sol kesim tarafından sık sık dile getirildiğini duyuyoruz. ‘Demokratik kurumlar ve kurallar’ sözlerini en çok kullanan da solculardır. Aslında Batı demokrasilerinin özlemini çekmek, devrimi nerdeyse sonsuza kadar yok etmeyi istemekle birdir. Toplum bir kere burjuva demokrasisi oyununa alet olduktan sonra, artık onun pençesinden kurtulma şansı olmayacaktır. Keza, bugün demokratik kitle örgütleri aracılığıyla devrimcilik yaptıklarını ilan edenler, aslında kurdukları sendikalarla ve kurumlarla devrimi ortadan kaldıracak burjuva demokrasisinin oluşumunun yardımcı güçlerini oluşturduklarının acaba ne kadar bilincindedirler?

Bugün herkesin ağzında pelesenk olmuş bir demokrasi lafıdır sürüp gidiyor. M. Ali Birand medyada Deniz'lerin idamına ah vah eden ‘demokratik’ programlar hazırlayıp, ‘yazık oldu bu gençlere’ edebiyatını yineledikten sonra halkın rahatsız olan vicdanını demokrasi haklarıyla yatıştırmaya çalışıyor. Öte yandan İngiltere'de radikal görünümlü sol, AntiNazi ligler vb. kurarak antifaşist mücadelenin şampiyonluğuna soyunup, ‘never again’ (bir daha asla) sloganını atıp, farkında olarak ya da olmayarak bugünkü burjuva demokrasisine razı olduğunu açıkça ilan ediyor. Bu ‘antifaşist’ görünümlü demokrasi hayranı çıkışlardan son derece memnun olan burjuvazi bir yandan ihtiyaç duyduğu ölçüde, ırkçı saldırılar için yabancı düşmanı faşistleri kullanırken, bir yandan da insanların faşistlerden korkup, kendi demokrasisine sığınmasını kullanıyor, böylece bir taşla üç beş kuş birden vuruyor.
Burjuva demokrasisi, devrim hedefini ortadan kaldırdığı gibi düşmanı da muğlaklaştırıp belirsizleştiriyor. insanları kendi dar labirentlerine hapsediyor. Burjuva demokrasisi, toplumdaki politik saydamlığı ve protestonun etkisini sıfıra indiriyor. Bugün, her gün Londra'da kendini devrimci olarak adlandıran yüzlerce etkinlik olmaktadır. Ama bunların hiçbirinden kimsenin haberi bile olmamaktadır, insanların güya ağızlan kapatılmıyor ama ağızlarından çıkan sesler boğulup gidiyor.(3) Bu anlamda, örneğin bir Türkiye, İngiltere'ye göre çok daha saydam bir toplumdur. Hiç değilse sesiniz labirentlerde boğulmaz. Bir yerden bir protesto yükselttiğiniz zaman topluluğa ulaşma şansınız vardır.

Bugün devrimcilerin hedefi ne demokrasi, ne özel bir antifaşist mücadele, ne de demokratik kurumlar oluşturma mücadelesi olmamalıdır. Gerçek antifaşist mücadele devrim mücadelesinin kendisidir. Bunun dışında özel bir antifaşist mücadele burjuva demokrasisi illüzyonuna hizmet edecektir. Devrimin demokrasiyi gerçekleştirmek diye bir hedefi yoktur. Demokrasi temsili kuramlarıyla ancak burjuvaya ait olabilir ve gerçekleştiği oranda özgürlüğü boğar. Demokrasi gerçek özgürlüğün düşmanıdır. Gerçek özgürlük, temsili burjuva demokrasisini de yıkacak olan devrimle kazanılır. Demokratik kurumlar, ismi üstünde kurum olarak oluştukları an' artık burjuvazinin araçlarıdırlar ve onların, son tahlilde kitleleri düzenin ağılı içine sokmaktan başka bir işlevi olmayacaktır. Bu yüzden devrim mücadelesi, bütün burjuva kurumlarıyla birlikte demokratik kurumların, sendikaların vb.de yıkılmasını hedef almak zorundadır.

'İşçi sınıfının kazanımları' ve reformlar

Eski bir dava arkadaşımla birlikte Germinal filmine gitmiştik. Filmden çıktıktan sonra tartışıyorduk. Arkadaşım, filmdeki anarşistin sabotaj eyleminin de bir sonuç vermediğini hatta gariban işçilerin ölümüne yol açtığını söylüyor, ben ise bu eylemin o koşullarda en doğru eylem olduğunu savunuyordum. Bir ara arkadaşım lafı bugüne getirerek 'ama işçi sınıfının bugünkü kazanımları da edilemez' dedi. Ben de hiç düşünmeden 'ne kazanımıymış, söyle bakalım' diye karşı çıktım. Arkadaşım 'af edersin bir an için seni Marxist olarak düşündüm' diye espri yaptıktan sonra 'işçi sınıfının kazanımlarını mı ediyorsun' diye sordu. 'Peki gel bir gözden geçirelim, neymiş bu kazanımlar' dedim ve birlikte düşünmeye başladık. Sonunda vardığımız sonuç şu oldu: Evet, bugün işçiler madenlere daha modern asansörlerle indiriliyorlardı. Ya işçi sınıfının kayıpları? O gün işçiler hep bir arada, bir gettoda yaşıyorlardı, birlikte yiyor içiyor, birlikte eğleniyorlardı. Bu da birleşip bir anda harekete geçmelerini çok daha kolaylaştırıyordu. Bugün bu durum ortadan . kalkmıştır. Altık iki işçinin birbirini, iş yeri dışında (iş yerinde görme ve iletişim koşullan da çok azalmıştır ya!) görmesi şansı son derece azdır. Ortak işçi mahalleleri yoktur. Ortak işçi mekanları yoktur. Bunlar devasa bir toplum içinde kaybolmuşlardır, işçiler atomize edilmişlerdir. Öte yandan o zaman patron belliydi. Germinal filminde de gördüğümüz gibi işçiler patronlarını,

yaşamıyla birlikte açık seçik görebiliyorlardı, ücret pazarlığı için onun karşısına doğrudan doğruya çıkabiliyorlardı. Her şey çok daha açıktı işçiler açısından. Şimdi işçilerin patronları bile belli değildir, sermaye hisse senetleri aracılığıyla kollektifleşmiştir (böylece Marxistlerin çok sözünü ettikleri, üretimin kolektif niteliği ile sermayenin özel niteliği arasındaki çelişme de ortadan kalkmıştır). Bırakın işçilerin patronlarını tanımalarını, görmelerini ve onlarla yüz yüze gelmelerini, işçiler, güya haklarını koruyan sendikaların binalarının nerede olduğunu bile bilmemektedirler. Bankalar onların ücretlerinden belli bir miktarı sendika kesintisi olarak keserler ve o devasa sendika kurumlarına aktarırlar, işçiler sendikalarının yöneticilerinin kim olduğunu bile bilmezler, onların yüzlerini de göremezler. O zaman işçileri açlık dışında tehdit eden, eylemden alıkoyan bir şey yoktu. Açlığı ve ölümü göze alan, eyleme çıkabilirdi. Şimdi işçilerin kaybedecekleri çok şeyleri vardır. Normal gidişte ufak bir oynama bir sürü şeyin sarsılmasını getirebilir. Önce ev taksitlerini ödeyemezler. Bu ise onlar için korkunç bir şeydir, içinde oturdukları evin onlara ait olduğu söylenmiştir ama, bu ev için ömür boyu taksit ödemek zorundadırlar. Kira yerine taksit! Üstelik kira zamanla, içinde oturanın hakkı olarak azalır. Ama taksit azalmaz. Sonunda işçi emekli olur ve ölümüne yakın bir zamanda evin sahibi olur ki, bu zaman içinde ev de iyice eskimiştir ve onun tamir masrafları çocuklarına kalır ve bu böylece gider. Bununla kalsa yine iyi. işçi, tüketim eşyalarının taksitlerini ödemek zorunluluğu ile bir çok yerden bağlanmıştır. Arabasının sigorta parasını, vergisini ödemesi gerekmektedir ki, bir greve çıktığı zaman sendikanın bunları ödemesini bekleyemez, vb. Hadi bakalım! Nerde işçi sınıfının kazanımları! Ortada olan koskoca bir kayıptan başka bir şey değildir.

19. yüzyıl anarşistleri, Marxistlerden farklı olarak (ki, l. Enternasyonal'deki anarşist/sosyaldemokrat bölünmesinin ilk devrimci/reformist bölünmesi olduğu bugün daha net görülebilmektedir) reformlar için mücadeleyi ve ücretlerin arttırılması için mücadeleyi reddedip, kökten bir devrim mücadelesine çağrı yaparak, çok isabetli davranmışlardır.
Hepimizin mantığında yer etmiş çok köklü bir düşünce tarzı vardır, işçiler, emekçiler, ücretlerin arttırılması için, reformlar için mücadele ederken adım adım eğitilirler ve bilinçlenirler, bu yüzden reformlar için mücadele etmek son tahlilde devrim mücadelesine hizmet eder. Hiç de değil! Emekçiler devrim için mücadele ederken devrimcileşmezler, reformculaşırlar. Yüz elli

yıllık bütün deneyler bunu göstermiştir. Grevlerin bir okul olduğu doğrudur. Ama bu okulda her iki dersi birden öğrenmek olanaklıdır. Eğer işçilere ücret arttırma, grevlerinin son tahlilde işçi sınıfını uyutmaya hizmet edeceğini, bu yüzden bu grevleri acilen devrimci ve yıkıcı grevlere dönüştürmek gerektiğini anlatmazsanız, aynı, işçilerin seçimlerde oy verirken seçimle kurtulacağı yanılgısı gibi, onların ücret artışlarıyla kurtulacakları yanılgılarına katkıda bulunmuş olursunuz. Bu yüzden, devrimciler, son tahlilde reformcu olan, ama o anda sistemle çatışan bütün hak alma mücadelelerine katılmalılar (böylece, ellerimizi kavuşturup oturalım mı, demagojisini ele açığa çıkarmalılar), ancak bu mücadelelerin bu haliyle sistemin değirmenine su taşıyacağını, işçilerin köleleştirilmesine hizmet edeceğini açıkça belirterek bu mücadelelerin yıkıcı, düzen karşıtı mücadelelere dönüşmesinin propagandasını yapmalıdırlar. Bunu yapmayanlar kaçınılmaz olarak (o anda sistemle çatışıyor görünseler bile) sistemin hizmetindeki unsurlar haline geleceklerdir.

Devlet sorunu, sanayiden ve demokrasiden bağımsız değildir

Marxistler, geçici bir dönem için de olsa devlete gereksinme olduğunu söylerlerken hep burjuvaziyi bastırma zorunluluğu gerekçesini ileri sürmüşlerdir. Ama mantıklarının arka planında yatan çok önemli bir başka gerekçeyi ileri sürmekten hep kaçınmışlardır. Bu gerekçe, öngördükleri (hatta kapitalizmin ulaştırdığı noktadan da daha gelişmiş) devasa bir sanayi toplumunu yönetmek için devlete gereksinme olduğudur. Ve gerçekten de doğrudur. Eğer bu ölçüde devasa bir sanayi toplumu oluşturursanız, böyle bir toplum kaçınılmaz olarak ve ama Mantistlerin iddia ettiği gibi geçici bir süre değil, ebediyen devlete gereksinme duyacaktır. Çünkü böylesine dev bir sanayi toplumunda, böylesine karmaşık mekanizmalar gerektiren bir toplumda işlerin organizasyonu için, toplumun belli hedefler uğrunda yönlendirilebilmesi için bir sürekli işleyen yönetici mekanizma, bir disiplin aygıtı, bir büyük otorite, bir zorlayıcı güç her zaman gerekecektir. Bu anlamda Marxistler haklıdırlar. Onların yalan söylediği nokta, günün birinde, böyle dev bir sanayi toplumunda da sınıflar kalktıktan sonra devletin gereksiz olacağıdır. Oysa böyle bir toplumda sınıflar kalkmayacağı gibi devletin kalkması da artık olanaksızdır. Bildiğimiz anlamda klasik burjuvaproleter sınıf karşıtlığının kalktığını farz etsek bile, yöneten/yönetilen karşıtlığı kalkmayacağı için (ki, Marks ve Engels bunu görememişler, sınıflar kalkınca devlet de kalkar elemişlerdir. Oysa devleti

gerektiren yapı kalkmadıkça sınıflar ortadan kalkmayacaktır) sınıflar tekrar tekrar üreyecekler ve bu da yine baskı mekanizmasını zorunlu kılacaktır.

Devleti gerçekten ortadan kaldırmanın tek yolu, Proudhon'un belirttiği gibi bildiğimiz anlamdaki toplumun tasfiye edilmesidir. Bu tasfiye, toplumu küçük komünler haline getirip, merkezi bir toplum olmaktan çıkartacak ve yerine komünal birimlerin dayanışmayla kurulan federasyonunu koyacaktır. Bu anlamda dev sanayi tröstleri de yok edilecek ve dolayısıyla o ölçüde dev organizasyonlar yapmak zorunluluğu ortadan kalkacaktır. Her şey insanların gönüllü, yerinde ve basil kendi kendine yönetimine dayanacak, dolayısıyla insana yabancı bir merkezi disiplin aygıtının zorunluluğu ortadan kalkacaktır. Böyle bir aygıtın zorunluluğu ortadan kalktığı zaman yeni sınıflan ortaya çıkaran maya da yok olmuş olacak ve gerçek anlamda sınıflar ortadan kalktığı için bu sınıfların egemenliğine hizmet eden silahlı baskı aygıtları da gereksiz olacaktır vb.

Marxistler, kendi devletlerini anarşistlere karşı savunurken son derece müşkül durumlarda kalmışlar, açıkçası büyük çelişkilere düşmüşler ve bu çelişkileri de hayat tarafından ayan beyan ortaya konmuştur. Bir kaç örnek verelim:

‘Böylece anarşistlerin düşüncelerinden şu sonuç çıkar.

1. Sosyal demokratlara göre, başlıca işveren olarak, işçileri hizmetine alan ve mutlaka 'bakanları... jandarmaları ve ispiyonları' olacak olan hükümet olmaksızın sosyalist toplum olanaksızdır...

Anarşist baylar tarafından yapılan bu 'suçlamaların' herhangi bir temeli var mıdır?

Biz, anarşistlerin bu konuda söylediklerinin hepsinin ya düşünce zayıflıklarının ya da haysiyetsiz dedikoduculuklarının bir sonucu olduğunu ileri sürüyoruz. ‘(4)

‘Marx ile görüş birliği halinde Paris Komünü deneyimine uygun olarak, sürekli ordusu olmayan, halka karşı polisi olmayan, halkın tepesinde görevlileri olmayan bir devletin zorunluluğunu savunuyorum.’(5)

Lenin'in savunduğu bu devlet, kanatları olmayan, uçmayan, yumurtlamayan bir kuş türünden söz etmek kadar gariptir. Stalin'in sözünü ettiği devlet de öyledir. Bakanları, jandarmaları ve ispiyonları olmayan bir devlet! Demek anarşistler haysiyetsiz dedikoducu l armış! Zaman kimin haysiyetsiz dedikoducu olduğunu gösterdi. Anarşistlerin devlet konusunda yaptıkları bütün saptamalar doğru çıktı. Komünistler, bakanları, jandarmaları, ispiyonları, sürekli ordusu, halka karşı polisi, halkın tepesinde görevlileri OLAN öylesine korkunç bir devlet mekanizması kurdular ki, bunun karşısında, o zamana kadar devlet oluşturmakta ustalaşmış burjuvazinin bile dudağı uçukladı.(6)

Notlar

(1) Anarşizm ve Anarko Sendikalizm Marx. Engels, Lenin. Sol Yayınları; 1979; çev: Sevim Belli; s. 156

(2) Anarşizm mi Sosyalizm mi?: J.V. Stalin; Evrensel Hasım Yayın; 1979; çev: A. Fırat; s.47

(3) Davulun sesi uzaktan hoş gelirmiş derler. Bu Batı demokrasisi denen meret öyle bir şeydir ki burada Onvell'in 1984 romanı aşağı yukarı gerçek haline gelmiştir. Bu toplumlarda halkın bütünü, tüketicilerin bütünü, çalışanların bütünü, potansiyel hırsızlar olarak günün 24 saati her an kameralarla açıktan açığa gözetlenmektedir. Ve zaman zaman şu tür manzaralarla karşılaşmanız son derece olağandır: Bütün gözetleme önlemlerine rağmen bir kahraman, hırsızlık yapmaya teşebbüs etmiştir. Her mağazada sürüsüne bereket bulunan security adlı av köpekleri (av köpeklerinin sevmediğim tek köpek türü olduğunu burada belirtmeliyim) kurbanlarını yakalamak için seferber olmuşlardır. Sokaklarda ya da pasajlarda fütursuzca bir kovalamacadır gitmektedir. Sonunda kurbanlarını yakalarlar. Halktan hiç bir şekilde çekinmeden (koyun sürüsünden kim çekinir ki!) kurbanlarının kolunu arkadan kıvırıp, hareketsiz hale getirirler, hatta ortalık fazla kalabalık değilse döverler bile. Bunların polis kadar yetkisi vardır. Bu vahşi av gösterilerine bazen silahsız dolaşmasıyla ünlenmiş ama gerektiğinde anında en ağır silahlarla donanabilen İngiliz polisi de katılır. Ve siz Londra sokaklarında bu av sahnelerini yüreğiniz

burkularak seyretmek zorunda bırakılırsınız. Böyle aşağılık kovalamacalara müdahale etmek gerektiğini söylediğiniz zaman size devrimcilerimiz tarafından verilecek yanıt hazırdır. Münferit olaylarla uğraşarak ne yapabilirsin ki! Bu, dilenciye para vererek yoksulların kurtuluşunu sağlayacağını sanmaya benzer. Devrim günü gelince bunların hepsinin hesabı sorulacaktır. Oysa bilmezler ki, bugün bu manzaralara karşı yüreği nasır bağlamış bireylerden oluşan bir toplum devrim falan yapamaz. Hasbelkader yapsa da, sonunda bu, yeni efendiler ve uşaklarını yaratmaktan başka bir sonuç vermez. Sokakta gördüğü haksızlığa karşı şu ya da bu gerekçeyle tepki göstermeyen insan, kendi vicdanına karşı yabancılaşmıştır ve insanı insan olmaktan çıkartan en korkunç yabancılaşma da budur

(4) Anarşizm mi Sosyalizm mi? J V Stalin, s.5859

(5) Anarşizm ve AnarkoSendikalizm. Lenin, s.325

(6) Elimde, Marksistlerin ne soy düzen yardakçıları olduklarını gösteren iki alıntı kaldı. Bunları da yorumsuz olarak buraya ibret olsun diye koyuyorum. Ve bundan yıllarca önce de aynı kitapları okuyup bu satırları vicdansızca atlamış olmamın utancını burada ifade etmeyi bir borç biliyorum:
‘Özgürlük savaşçılarının saflarını kuvvetlendirmek için Cartagena yönetimi, kent zindanında hapsedilmiş olan 1800 kadar kürek mahkumunu, İspanya'nın en berbat haydutlarını ve katillerini salıverdi. Bu devrimci önlemin Cartagena hükümetinin kafasına Bakuninciler tarafından sokulmuş olduğu ittifak konusundaki raporun içindeki açıklamalardan sonra hiç kuşku götürmez... Cartagena yönetimi hapsedilmiş 1800 haydudun 'kötü tutkularını' başıboş bıraktığı ve böylece kendi birlikleri arasında ahlak bozukluğunu son haddine vardırdığı zaman baştan sona Bakunin'in anlayışına göre hareket ediyordu.’ (Anarşizm ve AnarkoSendikalizm. Engels, s. 173174)
‘Napoli yakınlarında başka bir başkaldırıya giriştiler: otuz kadar anarşist 'toplumsal devrim'i ilan ettiler, ama polis icabına baka bir güzel.’ (Age. Engels. s. 197)

Nasıl bir Eğitim Değil Neden Eğitim?

Meltem Irmak

Devlet; yani otorite, insanlara belli yaşama alanları vermiş ve hu alanlarda da onlara kimlikler yüklemiştir. Öğrencilik kimliği de okullulara yüklenen bir kimliktir. Bu kimlikleri ve kimlikleri barındıran alanları sorguluyoruz.

Otoritenin olduğu yerde eğitimin amacı bellidir; gelecek kuşakların rejime bağlılığını sağlamak, bir nevi dayatmak. Eğitilmiş gençlerden oluşan kültürlü bireyler yetiştirmek; rejimin kar amacını sağlamak için bilimin teknik alana uygulanmasını sağlamak. Öğrenci ve öğretici bu amaca hizmet edecek şekilde hazırlanır. Böylece bu rejimlerdeki eğitim anlayışının çelişkileri de ortaya çıkmış olur. Eğitim aynı zamanda, hükümetin otoritesini destekleyecek, vatandaş kimliği yüklediği insanlara milliyetçilik görüşünü yayma amacını dayatacaktır. Kısaca, okul bugün, devlet tarafından politik ve ekonomik açıdan kullanılmaktadır.*

Öğrenim ve bilgi, bireyin kullanımına yönelik araçlardır, bireyi kullanacak araçlar değil. Oysa, öğrenci kullanıldığının farkında olmadan, kullanmayı öğrenir. Kişi üretimtüketim konusunda yetersiz olmasına rağmen, üreten ve tüketen konumundadır. Öğrenci öğrendikleriyle sistemi sorgulamadan ona hizmet etmek için programlanmıştır. Okulun temel dersi şudur: Otoriteye itaat etmek.**

Bizler okumayı reddetmiyoruz. Bilgiyi de reddetmiyoruz. Bilginin otoritesini reddediyoruz. Çünkü bilgi olmadan bilginin otoritesi karşısında duramayız. Ve aklı reddetmiyoruz. Aklın otoritesini reddediyoruz. Çünkü akıl olmadan aklın otoritesine karşı ayakta duramayız. Okumaya hayır demiyoruz; otoritenin getirdiği dayatmacı okuma sistemine hayır diyoruz. Yani zorunlu okumaya hayır! Zorunlu eğitimin dayatması 6 yaşında başlar. Altı yaşma basmış olan her vatandaş eğitilmeye hazır demektir ve eğitim kurumu onu işlemek üzere sistemi içine alır. Devletin dayatması sadece okumayazmayı öğrenmekle bitmez. Devlet, bilimin teknik alanda uygulanmasını sağlayacak bireyler ister ve eğitilene bilimi verir ve her şeyin dağıtıcısı (!) olan devlet işveren konumunda dayatır bireye; üniversiteyi bitirmiş, etiketli, eğitilmiş bireyler alınacaktır işe. Okulda öğretilenlerle, okuldan sonraki hayat arasındaki ilişkinin çok zayıf olması büyük bir trajedidir.

Öyleyse alternatiflerimiz ne olmalıdır? Günümüzde alternatif okullara pek rastlanmasa da, geçmiş örnekler öyle gösteriyor ki bu düşünce bir dönemde yaşatılmıştır. Şimdi bu örneklere değinmek istiyorum.

Alternatif Okullar

1970'ler de Almanya'da 50 kadar alternatif okul bulunuyordu. Alternatif okullar, yani serbest okullar, günümüz okul anlayışının çizgilerinin tam dışındaydı. Şöyle ki; bu okullarda ne birden beşe kadar sınıf, ne ders, ne sınav, ne not; yani okulu okul yapan hiçbir şey bulunmuyor. Alternatif okullarda, çocuklar yaşlarına göre değil de, ilgilerine göre çalışma gruplarına katılırlar. Serbest okul kurucuları, okul sorununun kaynağında da demokrasi ve özgürlük sorununu görüyorlardı. Bu okullarda öğrenilen konular arasında; sebze yetiştirmek, yemek pişirmek, matbaacılık, fotoğrafçılık vs. gibi konular bulunuyordu. Böylece çocuklar dış dünyayla, çevredeki nesnelerle ve en önemlisi de (normal okullarda kitaplar arasına sıkıştırılmış çocuklar) doğayla daha yakından ve dolaysız bir ilişki kuruyorlar. Bu okulların en büyük özellikleri ‘projeler’i temel çalışma biçimi olarak ele almışlardır. Örneğin; çocuk ekmek nasıl yapılır projesini öğrenirken aynı zamanda mutfak bilgisi, insan vücudu hakkında bilgiler alırken, tarım sorunlarıyla da ilgilenir. Veya metal parçalardan bir alet yapmak projesi içinde şunları bulundurur: Çocuk alet kullanımını öğrenir, eski aletleri toplamak için gazeteye nasıl ilan verildiğini ve bu ilanın kaça mal olduğunu öğrenir. Bu gibi projeler öğrencinin okul sonrası yaşantısına yönelik bilgilerdir. Bu okullardan Essen serbest okuluna ait pedagojik talepleri vermek istiyorum:

1. Sınıfların dağıtılıp, değişken, küçük öğrenme gruplarının oluşturulması.

2. En azından belli zamanlarda, yaş esasına göre düzenlenmiş sınıfların dağıtılıp, değişik yaş gruplarından oluşan kümeler halinde çalışma gruplarının olması.

3. Not verme gibi, korku yaratan bütün okul ritüellerinin kaldırılması. Yerine, öğrencilere günün akışını belirleme hakkı tanıyan biçimlerin ve sürekli rehberliğin getirilmesi.

4. Yukarıda belirlenen, kapalı müfredatların kaldırılması, yerine öğrencilerin kendilerinin belirledikleri, açık öğrenim programlarının getirilmesi.

5. Ebeveynlere sorumluluk yükleme ve katkıda bulunma olanağının tanınması. Ebeveynler sadece ziyaretçi ve yardımcı olarak görülmemeli.

6. Varolan öğretmen rolü (ders teknoloğu, yalnız savaşçı) yerine, okuldaki meslektaşları ve okul derneği üyeleriyle işbirliği yapan grup öğretmeni ilkesinin benimsenmesi.

7. Okulun bulunduğu semte yönelik eğitim uygulanması ve öğrenci gruplarıyla her zaman izinsiz okul binasını terk edebilme hakkı gibi, kurumsal olanakların sağlanması.

8. Ruhsal ve toplumsal sakatların uyumunu sağlayacak biçimlerin yeğlenmesi.

9. Okul deneyinin, özel, kendi kaderini tayin etme olanaklarına sahip olması ve varolan kurumsal bağlılıklar üzerine kurulmaması.

Antiotoriter Eğitim

Karşı okul geleneğinin bir diğer kolu da 19.yy'ın başlarında görülen antiotoriter eğitim amacıdır. Bunlardan hümanist temellere dayanan Summerhill Okulunu biraz açalım. Gerçi bu okul 70'li yıllardaki alternatif okullarla kıyaslandığında toplumun oldukça kenarında kalır. Fakat yine de bu okula yer vermek gerekir. Aslına bakılırsa alternatif okullarla, Summerhill ve Montessor gibi okullar arasında nitelik bakımından pek de fark yoktur.

Summerhill Okulu

Antiotoriter eğitim savunucularından biri ele A.S.Neill'dir. Neill'in kuruculuğunu yaptığı Summerhill okulu 1921'de Londra'nın 100 mil kadar uzağında bir kasabada kurulmuştur. Summerhil’deki yaşam, bütün

çocukların ve yetişkinlerin eşit haklarla katıldıkları genel kurulda yapılan yasalar, tartışmalarla düzenlenmekteydi. Çocuklar istedikleri zaman, istedikleri derse girmekte serbesttiler ve çocuklar okuldaki bütün etkinlikleri (tiyatro, dans, müzik, atölye, bahçe çalışması vs.) ve yönetimini kendileri üstlenmişlerdi. Neill, Summerhill'de çocuk psikolojisi, cinsellik, sosyallik gibi konuları da işlemiştir. Örneğin; yatılı olan bu okulda kız ve erkek çocuklar ayrı yatakhanelerde değil de karışık yatırılmaktaydı. Veya suç işleyen bir çocuk, yine çocuklardan oluşan bir grup tarafından, bir süre bahçeyle uğraşmak veya yemekhanede çalışmak gibi alanlarda görevlendirilirdi. Geçmişteki bu alternatiflerin ne kadar yaşadığı veya yaşatıldığı da tartışma konusudur. Yine de, bir dönem de olsa yaşatılan bu alternatifler bize kendi alternatiflerimizi ortaya koyma olanağının varolduğunu gösterir. Sistem içinde alternatifler oluşturmak ne derece doğrudur? Bizim alternatifimiz sistem içi değil, direk sisteme karşı geliştirdiğimiz mücadele içinde olmalıdır.

'Öğrenen bir kişinin yerine yaratıcı bir kişinin eğitileceği, öğretmenin mesaj arkadaşına dönüşecek bir şey olarakta ele alındığı eğitilmiş insan değil özgür insanın hedeflendiği yer neresidir?' ***

Neresi mi? Anarşizm!

Notlar

(*) Otoriter eğitim kişisel duyarlılığı gütmez; aksine insanların kendilerini kitle psikolojisi içinde kaybetmeleri amacını gerçekleştirir.
(**) Okul giderek çocukları daha küçük yaştan toplayıp, dahageç bırakmaya yönelirken, toplumdaki diğer kurumlar da gittikçe okullaşmaktadır. Hastanede, fabrikada, bürokraside yetişkinden istenen şey, bilenler ve bilgi karşısında öğrenciliğini korumasıdır.
(***) J. Spring, Özgür Eğitim, Ayrıntı Yayınlan

Yeni Bir Pencere Açmak

Ferhat Karabay

Şehir yaşamının her parçası özgürlükçü birey için dayanılmazdır. Metropol, insanı her şeyden önce boyutlarının büyüklüğüyle sınırlar. Ulaşım paran varsa da sorundur. Paran yoksa her şey sorundur. Şehrin hızlı akan ve 'nakit' kadar değerli zamanı, bireyler arasında organik ilişkiler kurulmasına olanak tanımaz. Yaşamı sürdürebilmek için günde sekiz saat çalışma zorunluluğu, düşünmek için ne zaman, ne de enerji bırakır. Metropol insanı hep 'biraz yorgun'dur. Çoklukla da 'başı biraz ağrıyor'dur. Zamanın hızlı akmasına alışmış olan insan bu hızın azalmasına dayanamaz. Hep dışarıdan gelecek bir eğlenceye ihtiyaç duyar. Bu da kendisinden hiçbir zaman esirgenmez zaten. Bu hastalıklı kültür, korkunç yayılma hızını yüzeyselliğinden alır. Daha derin ye daha yoğun olana duyduğu içten tutku, 'sisteme yenilmiş olmanın' getirdiği yorgunluk psikolojisiyle sakatlanmış olan insanların en yakın sığınağıdır yüzeysellik.

Sadece gece 'geç' saatte 'ev' denen kutunun dışında olmanın bile, güvenlik ve düzenden sorumlu ekiplerin size şüpheli kişi muamelesi yapmalarına yettiği bir şehirde yaşıyorsunuz. Tartıştığınız trafik polisinin silahını çekip sizi vurabileceği bir ülkede. Bir cinnet kültürünün içinde, bir çılgınlık toplumunda yaşıyoruz. Varolan durumu var eden de bizleriz. Yok etmeye çalışacak olan da biz.

Bu hastalıklı tüketim toplumuna ve önün yüzeysel eğlence kültürüne alternatifler yaratmak bugün bir zorunluluktur. Zamanla kendi dilini, kendi eliğini ve yaşam biçimini oluşturarak karşı kültür halini alacak alt kültürleri oluşturmak zorundayız. Bunun yolunun metropol ilişkilerinin geçersizleşeceği, her bireyin kendisini özgürce tanımlayabileceği mekanlar oluşturmaktan geçtiğini düşünüyorum. Bir mekanı paylaşmak bile bir çeşit özgürlüktür.

Aynı duygu ve düşünceleri paylaşan pek çok anarşistin birbirlerini tanımadığı, pek çoğununsa 'eylemden eyleme' görüşebildiği bu şartlarda, kendi adıma, böyle mekanlara gereksinim duyuyorum, insanların aynı mekanı paylaşarak birbirlerini tanımaları ve beraber davranabilmeyi öğrenmeleri için yaşanması gereken deneyimler olduğunu düşünüyorum. Birlikte üretebileceğimiz, ürettiklerimizi paylaşacağımız, üstümüze üstümüze gelen yaşama karşı birlikte mücadele edebileceğimiz 'kaleleri' artık kurmaya başlamalıyız.

Biraz da ‘nasıl’ına değinmek istiyorum. Önermek istediğim birkaç yöntem var (yöntemler elbette bunlarla sınırlı değil, bunlar benim aklıma gelenler). Birincisi işgal evleri. Ev işgalini tıpkı askerliğin olduğu gibi, mülkiyetin de vicdani olarak reddedilmesi gerektiği düşüncesinin somut bir uygulaması olarak görüyorum. Bu tarz bir eylemlilik polisle ve ‘mülkiyetin temeli’ olan adaletle karşı karşıya gelmeyi de beraberinde getirecektir. Bu noktada, bence asıl önemli olan tavır ve davranışlarımızla ve çevredeki insanlarla kuracağımız olumlu ilişkilerle, polise ‘buradan çıkın’ diyebilme meşruiyetini kazandırmamaktır. Bu tutumun tek amacı işgal evini korumak olmayacaktır. Asıl istenmesi gerekeni, devrimi duygularımızı ve savunduğumuz düşünceyi insanlara örnek eylemlilikle ve birebir organik ilişkilerle aktarmaktır. Yani ister işgal evi olsun, ister kira ödensin oluşturulacak ortam sadece kendi içine dönük olmamalıdır. Mahallelilik, hemşerilik gibi aynı mekanı paylaşmaktan doğan organik ilişkiler gündeme gelmelidir.
İkinci biçim, kahvehane veya lokal benzeri ‘ticari’ ortamlardır. Bu gibi ortamlar katılımcılarının isteklerine göre atölyelere, müzik stüdyolarına ve benzeri yerlere dönüşebilmelidir. Böyle bir ortam çevresinde örgütlenmenin avantajı, gereksinim duyan insanların (stüdyoya müzisyenler, atölyeye el sanatçıları gibi) biz onları bulmaya uğraşmadan, onların bize ulaşmaları olacaktır.

Şehir kültürüne karşı alternatif bir kültürün oluşturulmasına çalışılma alanlarının bir tanesi de; şehirden uzakta, ufak köylerde, görece daha kapalı ortamlar olabilir. Bu ortamlardan dergiler, bildiriler çıkartmak yoluyla yaşanan deneyimler aktarılabilinir.

Yöntemler gerçekten sınırlı değildir. Önemli olan bizi boğmakta olan kapitalist yaşamın dokusunda gedikler açmak ve birbirimize nefes alma fırsatları yaratmaktır. Metropol, duvarlarını henüz yıkamıyorsak onlara bir tuğla daha eklememek için çaba harcamak zorundayız. Tarafsız kalmak ezenden taraf olmak demektir

Sayı 3
Nisan 1995

Devrim Ruhu Gecekondu Yoksullarıyla Ayakta

Gün Zileli

İstanbul'un gecekondu semtlerinde, 15-16 Haziran 1970'den bu yana görülmemiş şiddette, doğrudan devlet güçlerini hedef alan büyük bir devrimci patlama oldu. Bu Mart patlaması, belki de başlayan yeni bir devrimin ilk habercisidir. 1789 Fransız devrimi ya da 1917 Şubat devrimi de böyle spontane patlamalarla başlamıştı.

Nedir bu devrimci patlamanın kitle temeli? Büyük kentlere göç edip sınıf atlama, ya da en azından çoluğunu çocuğunu okutup kenarda köşede bir iş bulup daha iyi bir hayat yaşama illüzyonu artık sona ermiştir. Şehirlerin, İstanbul gibi koca metropollerin insan yutan, yaşamın bir işkence haline geldiği birer bataklık, birer hasta şehir olduğu su yüzüne çıkmıştır.İşte bu bataklık şimdi çiçeklerini vermektedir. Devrimci patlamanın kitle temeli, kapitalizmin istihdam edemediği, yani işsiz bıraktığı, köyden kente yığılmış işsiz ve yarı işsiz gecekondu yoksulları kitlesidir. Direngen özü de doğal olarak kapitalizmin kendilerine hiçbir gelecek vadetmediği umutsuz gecekondu gençleri yığınıdır. Mutlaka direnişin içinde fabrika işçileri ve başka mesleklerden insanlar da vardır ama bunlar esas kitleyi oluşturmuyorlar. Esas direngen güç, yaşları 15-25 arasında olan işsiz ve umutsuz gençlerdir. Ve bu bize şu gerçeği gösteriyor: Sendikalar, kitle örgütleri gibi sistemle kitleler arasında arabulucu rolü oynayan örgütler tarafından ehlileştirilememiş, böyle bir ehlileştirmeden konumu gereği uzak olan kitledir esas devrimci patlamanın temeli. Bugünkü devrimci patlamanın fitili bu kitledir. Gecekondulu kadınlar da keza aynı kitlenin önemli bir kesimini oluşturmaktadırlar. Bu kitllenin içinde elbette çeşitli devrimci örgütlerin sempatizanları bulunmaktadır ama hareketin kendiliğinden patlamasını bu örgütlerin organize ettiği de yalnızca burjuvazinin bir uydurması ve yakıştırmasıdır. Bu kitle, elbette kendiliğinden ortaya çıkan bir haberleşme şebekesine sahiptir. Ama bu

haberleşme ve iletişim şebekesi yukarıdan örgütler tarafından manüple edilebilen birşey değildir. Daha çok alevilik, hemşehrilik, mahallelilik ve akrabalık ilişkilerinin kendiliğinden ördüğü bir şebekedir bu. Mahalleler arası dayanışmanın bu kadar kısa bir sürede ortaya çıkması ve başka mahallelerden insanların da patlama bölgesine akın etmesi yalnızca bunun göstergesidir.

Bu saptama bizi bir genellemeye götürebilir. O da şudur; Türkiye'de devrim temel olarak ne işçilere, ne memurlara, ne okumuşlara dayanmayacaktır. Türkiye'de devrim bu işsiz umutsuzlar kitlesine dayanacaktır. Çünkü onların gerçekten de zincirlerinden başka kaybedecek birşeyleri yoktur, sisteme onulmaz bir öfke duyanlar onlardır, ölümü hiçe sayanlar onlardır ve onları sisteme bağlayacak ne aracı sendikaları ne de kitle örgütleri vardır. Türkiye'de devrim ne köylük bölgelerden ne dağlardan gelecektir. Ne de işçi sınıfının düzen içi sendikalarının göstermelik genel grevlerinden gelecektir. Metropollerin göbeğindeki korkunç yoksulluğu ve umutsuzluğu, hatta alçalmayı barındıran o sonsuz gecekondu apartman semtlerindeki işsizler kitlesinden gelecektir. Çünkü gerçekten sistem dışı olan işçi sınıfı değil onlardır. Ve devrim sanıldığı gibi ne bir fikri yükselmeyle, ne elde edilen haklarla, ne demokratik haklarla, ne örgütlerle, ne planlı hareketlerle, ne ‘genel kurmayların’ öncülüğüyle gelmiyor. Bir paradoks gibi gözüküyor ama devrim yoksulluğun, baskının, hiçe sayılmanın, aşağılanmanın, umutsuzluğun, hatta alçalmanın ürünüdür. Ve sanıldığı gibi örgütler tarafından manüple edilmeyen bu kitle bir ‘başıbozukluk’ içinde değildir. Hepimizin açıkça gördüğü gibi, polisin silahına, panzerine göğüs gererken kaosun ve direnişin yaratıcısı bu kitle, aynı zamanda korkunç bir uyum ve dayanışma içinde hareket etmiştir. Nasıl bir dayanışma ve savaş ruhudur o! Bir kısım gençler pollisin silahına karşı taşlarını fırlatıp geriye taş toplamaya çekilirken, arkadakiler onların yerini doldurmakta ve böylece kitlenin geri çekildiği izlenimini vermemek için kahramanca savaşmaktadırlar. İşte budur kaosun o korkunç ve hayranlık uyandırıcı uyumu. Bu kitlenin hiçbir özveriden kaçınmayan ve zulümü küçümseyen yenilmez ruhu!

Kitlede müthiş bir yerellik ruhunun canlandığı dikkati çekmektedir. O mahalle devletin değildir, oraları ucuz işgücü deposundan başka birşey olarak görmeyen ve varlığını bile unutan burjuvazinin değildir, kendi zulüm

yuvaları karakollarda halka işkence yapan devlet güçlerinin de değildir, böyle bir olay meydana geldiği zaman bu mahallelerin varlığını hatırlayıp ve korkudan alevi önderlerini yanına alıp oraya girmeye çalışan Bülent Ecevit'in ya da Yıldırım Aktuna gibi devlet bakanlarının da değildir. Bu mahalleler o mahallenin çilesini yaşayan mahallenin yoksul halkınındır, gençlerindir. Bu yüzdendir ki, Yıldırım Aktuna'nın küçümsemeyle sözünü ettiği o 15-16 yaşındaki gençlerin 'çekil git mahallemizden bu mahalle bizimdir' demeleri son derece haklı bir tepkidir. Gerçekten de o mahalle orada yaşayanlarındır ve bu yüzdendir ki, bundan sonra o mahalle halkı kendi öz örgütlenmesini yaratarak kendi kendini yönetmek yönünde adımlar atacaktır.

Gaziosmanpaşa'da olanlar, bir alevi sünni çatışması değildir. Gerçek bir halk-devlet çalışmasıdır. Orada yaşayan halkın Alevi olması, yalnızca, halkın sınıfsal konumuna ek olarak ve bununla bağlantılı bir şekilde yoksul alevi kitlesine uygulanan baskılara gösterilen tepkinin daha da büyük olması sonucunu vermiştir. Çünkü yoksul gecekondu halklarının, yoksulluklarının yanısıra bir de alevi olmaktan dolayı baskıya uğradıkları bir gerçektir. Öte yandan Alevi yoksul halk, son Sivas olaylarının ardından meydana gelen yargılamalarda burjuva devletinin adaleti hiçbir zaman yerine getirmeyeceğini , alevileri yakanları himaye ettiğini açık seçik görmüştür. Burjuva adaletine olan son inançlar da böylece yıkılmıştır. Bu yüzden tepkinin misliyle ortaya çıkmasından ve öncelikle alevi gecekondu semtlerinde gelmesinden daha doğal birşey olamaz. Devrimler herşeyden önce devlet ideolojisinin kitleler üzerinde yıkılmasıyla başlar. Bu anlamda, başlayan bir devrimdir.

Hepimizin açıkça izlediği gibi, gecekondu yoksulları sünnilerle ya da dincilerle çatışmadı. Doğrudan doğruya ayrılıkçı devlet güçleriyle, baskıcı polis güçleriyle çatıştı. Açıkça saptayalım ki derindeki sorun Alevilik sorunu değildir. Alevilik yalnızca yüzeydeki örtüdür. Bu örtüyü kaldırdığımız zaman açıkça şehir yoksullarının devlete ve burjuvaziye karşı direnişini görmemiz işten bile değildir.

Doğu Perinçek, kitle hareketini karalayabilmek için sünni dükkanlara saldırılmasını kınıyor. Ama bu davranışın eleştirilmesi başka bir şeydir, bundan dolayı kitle hareketini hakim burjuvazinin diliyle proyakasyon ve

halk düşmanlığı olarak nitelemek ayrı bir şeydir. Hiçbir vahşi kitle fırtınası öyle o kadar nazik, o kadar ayırtedici, o kadar bilinçli olmuyor. Kitle patlamasıyla birilikte bu tür olayların ortaya çıkmasından daha doğal birşey olamaz. Ancak, önemli olan nokta, bundan sonra, hareketin, burjuvaziyle dirsek temaslarına sahip orta sınıf Alevi önderlerinin etkisi altına girip, onların bu hareketi kullanarak, burjuvaziyle pazarlığa oturmalarına meydan vermemektir. Hareketin yoksullar hareketi olma özü korunmalı, alevilik görünümü en azından arka plana atılmalı ve bu hareketin de hegomonik bloktaki çeşitli güçlerin kendi egemenlik mevzilerini güçlendirmelerine dayanak haline getirilmemesine dikkat edilmeli, hatta giderek bu yoksullar hareketinin sünni nüfusun bulunduğu gecekondu semtlerindeki yoksullarla temasa ve dayanışmaya geçmesi sağlanmalı, yalnızca mahalleler değil bütün alanlar mücadele alanı haline getirilmelidir.

Gaziosmanpaşa'daki patlamanın ardından Ankara'da ve İstanbul'un merkezinde ortaya çıkan protesto eylemlerinde görüldüğü üzere aracı rolü oynayan kitle örgütleri kitleyi hemen denetim altına almaya girişmişler ve yatıştırma yöntemlerini uygulamaya başlamışlardır. Demokrasi ve aydın platformları o her zaman ki ‘barış ve hoşgörü’ yaveleriyle ortalığa dökülüp tabandan gelen halk patlamasının önünü tıkamaya çalışmakta, sanki halkın sözcüleriymiş pozlarında televizyon kanallarında boy göstermektedirler. Burjuvazi ve devlet güçleri, bu aracı rolün çok iyi farkında olduklarından hemen bu tür örgütlerin önderleriyle bağlantıya geçmekte ve kendilerinden önce kitle hareketini onların bastırmasını sağlamaya çalışmaktadırlar. Kitle hareketi, bu aracı örgütlerin kendi mücadelesini bastırmaktan başka bir işlevi olmadığını bilerek bu tür önderlikleri reddetmeli ve alternatif olarak kendi öz örgütlenmesini, kendi doğal önderlerini ön plana çıkarmalıdır. Bilinmelidir ki, bizi dışarıdan yönetecek ve bastıracak bir örgüte değil, kendi iç bağlarımızdan oluşan bir şebekenin güçlendirilmesine gereksinim var.

Burjuvazi korku ve telaş içindedir. Uzun yıllar devlet güçlerini bu kadar doğrudan doğruya hedef alan bir kitle hareketi görülmemişti. Ve burjuvazinin kendi medyasının ekranlarından, halkın korkunç öfkesini ve o pek güvendiği polislerinin ellerinde silah olduğu halde, polise taşla karşı koyan gençlerin önünde birbirini çiğneyerek kaçışlarını gözlerken dehşete kapılmasını anlamak mümkündür. Bu korku ve telaş, 32. Gün programında

M.Ali Birand'ın ‘nasıl olabilir bu kadar şiddetli bir patlama’ sözlerinden anlaşılabilmektedir. Ve şimdi bütün hegomonik blok (Kemalist Doğu Perinçek dahil) ‘bu bir provakasyondur’, ‘sükunet’, ‘hoşgörü, barış’ ve ‘biz bu filmi daha önce gördük’ diye ağlaşıyor. Hayır! Siz bu filmi daha önce görmediniz. Korkmayın, şöyle arkanıza yaslanın ve o aşağıladığınız, hiçe saydığınız, devlet güçleriyle bastıracağınızı, medyayla uyutacağınızı sandığınız yoksul halkın, size seyrettireceği yepyeni filmleri izlemeye hazır olun.

Aleviler! Bunu Ancak Siz Yapabilirsiniz!

Tayfun Gönül

Önce olayın kendisine bakalım. Kahveyi kim taradı? Yörede hakimiyet kurmak isteyen, polisle bağlantılı çalışan yerel bir faşist odak mı? Olabilir. MHP'nin artık onlara ihtiyacı kalmadığını düşündüğü, bu yüzden de Ülkü Ocaklarını kapatarak sırtından atmak istediği Profesyonel Katiller mi? Olabilir, geçmişte bu odakların sık yaptıkları bir eylemdi kahve tarama. Varlığını terör eylemleriyle duyurmak isteyen, yeminli Alevi düşmanı İBDA-C mi? İBDA-C genellikle bombalar ama neden tarz değiştirmiş olmasın. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesini engellemeye çalışan devlet içinde bir odak, kontrgerilla mı? Bu da olabilir. Askeri darbe tezgahçıları mı? Mümkün. Avrupa’yla yakınlaşan Türkiye'nin kendi egemenlik planları içindeki yerini değiştirmesinden endişelenen ABD, CIA mı? Bu da mümkün. Dağılan, bu yüzden de yeniden toparlanma zemini yaratmak isteyen Dev-Sol mu, ya da TC'ye karşı yeni bir cephe açmak isteyen PKK mi? Bir dizi yanlış eylem de yapsa bu ‘sol’ örgütlerin tarihinde böylesi halk düşmanı eylemler yok. Onların yaptığına inanmıyorum, inanmak istemiyorum. Kefil olabilir misin? hayır olamam.

Her kim yapmış olursa olsun, bölgenin Alevi halkı tepki göstermek durumundaydı. Gösterdi de. Medya rezillerinin söylediklerinin aksine, asıl tepki göstermeseler vahim durumda olurduk. Bir anlamda yılların suskunluğunun yırtılmasıydı. İçimize su serpti. O an verilmesi gereken ilk karar tepkinin kime yöneleceğine ilişkindi. İki üç sokak altlarındaki sünni yurtaşlara yönelebilirdi; işte o zaman provakasyon olurdu. Kitle sağduyuyla

davrandı ve tepkisini doğru hedefe yöneltti. Karakola yani devlete. Bunda kuşkusuz polislerin olaydan bilgisi olduğunu kuvvetle düşündürtecek şekilde olay mahaline geç gelmesi, Gazi karakolunun polis ekibinin namlı faşistlerden oluşması ve o karakoldan daha önce üç ölü çıkmasının da payı vardı. Buraya kadar tamam. Zaten dikkat ederseniz buraya kadar ne medya, ne devlet ağzını açıp sokağa çıkan halka karşı birşey söyleyemedi. Beklemedikleri bir tepkiydi, alışkın olmadıkları bir tepkiydi, ve cidden korktukları bir tepkiydi.

Şaşkınlık bir gece sürdü. İlk toparlanan RTÜK oldu ve medyayı derhal hizaya getirdi, karşı saldırıya geçtiler. Bunu da toplumsal meşruiyetini sağlayamamış ‘radikal sol’ örgütlerin , olaya katılan kitlenin gerek sayı gerekse niteliği gözönüne alındığında bizce belirleyici olamayacak olaydaki varlığında odaklandılar. Dolaylı ya da açık olarak ‘kahvenin taranmasını’ da bu örgütlere mal etmeye çalıştılar. Hükümetin ve medyanın bu alçakça saldırısına polis kurşunları eşlik etti ve o gün 16 kişi polis kurşunuyla öldü. Medya sözüm ona hükümeti eleştiriyordu; söylem ‘polisin beceriksizliği’ üzerine kuruluydu. Oysa söz konusu olan ‘polisin katilliğiydi’. ‘Radikal Solcuların’ polise ateş açtığı polisin de buna karşılık verdiği iddia ediliyordu ama ne hikmetse kurşunla yaralanan bir tek polis bile yoktu. Bu yalan da ortaya çıktı. Polisin havaya değil kitleye, dağıtmak için değil öldürmek için ateş ettiği geri zekalılar haricinde herkesin gördüğü bir gerçek haline geldi.

Ertesi gün her yerden birden protesto gösterileri başladı iyice köşeye sıkışıyorlardı ki imdatlarına Ümraniye olayları yetişti. Bütün kanallardan birden naklen Necdet Menzir show izledik. Necdet Menzir'in telsizle, ‘teröristlerin oyununa gelmeyin, sakın ateş etmeyin’ sözlerini duyduk. Bu kez sahnede gerçekten de bir provakatör vardı. Sivil giyimli bu şahsın ateş ettiğini gördük. Sonuç 4 ölü. Böylece polis aklandı, sorumluların radikal solcular olduğu kanıtlanmış oldu! ‘Beceriksiz Polis’ gitti kaz adımlarıyla ‘sevecen’ ordu geldi, ‘asker karşıtı’ sivil politikacılar ve entellektüeller fırçalandı, ‘milli birlik beraberlik’, ‘yaraları saralım’ falan filan....

Sonuç: 30'un üzerinde ölü. Doludizgin ilerleyen faşist tırmanışa karşı onurlu bir ‘dur’ deyiş. Evet, ama, böylesine haklı olduğumuz bir olayda kamuoyunun nötralize edilmesine niye izin verdik? Medya'nın alçaklığı.

Evet, ama, bu ilk alçaklığı değil ki, muhtemelen son da olmayacak. Sorumsuzluğu ayyuka çıkmış radikal sol grupları eleştirmek en kolay şey. Cemevine pankartlarınızı astınız da boyunuz mu büyüdü? Bütün protesto gösterilerine damganızı vurmaya çalışmak size ne kazandırdı? Evet prestij kazandınız (belli bir çevrede), sempatizan ve militan sayınızda da bir artış olmuştur. Ya toplumsal muhalefet? İstanbul'da gösterilere katılan toplam elli bin kişi, bu sayı en az üç milyonluk alevi kitlesi içinde bile görece küçük bir sayı. Katıldığım gösterilerden biliyorum, çoğunluk hiçbir gruba mensup olmayan 'solcu' insanlarda. Katılımın görece az olmasında polisin her an saldırıp kurşun sıkabilir olmasının da etkisi vardı, tepkisi olan birçok insan sokağa çıkmaktan korktu. Ama radikal sol gurupların mutlaka polisle çatışma çizgisi nin de etkisi vardı.

Radikal sola ilişkin saptamalar gerçeğin bir yüzü, öte tarafta ise bir başka yüz var: Anarşistler dahil, özgürlükçü sol gruplar; BSP çevresi, Dev-Yol çevresi seyirci konumundaydılar. Cenazelere, protesto gösterilerine katılındı, grup tavrı alınmaması da olumluydu. Ama görülen o ki, tüm bu gruplar insanlara nasıl bir direniş çizgisi izlenebileceğine dair hiçbir şey söyleyemediler. Savaşın en yoğun olduğu gecekondu mahallelerinde yoklardı/yoktuk, oralarda sol adına yalnızca radikal solcular vardı. Biz olsaydık nasıl bir çizgi izlerdik? Bilemiyorum. Bu daha çok hissedişle ilgili, ama herhalde tüm mahallenin ayağa kalktığı bu haklı direnişe damgamızı vurmaya kalkmaz, cemevine pankartımızı asmazdık; bu kadarcığını akıl ederdik. Devlet ve medya faşizme karşı oluşacak toplumsal tepkiyi nötralize etmekte zorlanırdı. Ne ki, biz (diğer özgürlükçü solcuları da içine alacak geniş bir biz) orada yoktuk. Direnişin fitilini beğenelim beğenmeyelim 'radikal sol' ateşledi. Kent yoksullarından ve onların 'ilkel' yaşamlarından, kendimizi soyutlamaya devam ettiğimiz sürece de isyan etmek isteyen ama bunun doğru biçimleri üzerinde kafa yormamış insanlar 'radikal solun' önerileri doğrultusunda harekete geçeceklerdir. Sol adına gösterilen bu tepkiyi sindiremeyenler de evlerine kapanmayı seçeceklerdir.

Uzun yıllar suskunluğun karanlığında yaşadığımız için birçoğumuz bu direnişten duygusal olarak etkilendik. Ama toplumsal tepkinin olması gerekenden daha az olduğunu görmezden gelemeyiz. Neydi insanları engelleyen? Sadece korku mu? Bence hayır. İnsanların kafası karışık. Türkiye'de savaş veren bütün güçler; devlet de, Kürt hareketi yani PKK de,

faşistler de, İslamcılar da, radikal sol da aynı politik yöntemi; 'şiddeti' savunuyorlar. İşte bu ortaklık insanların kafalarını karıştırıyor.onları kendi vicdanlarıyla başbaşa kalmaktan alıkoyuyor. Bu iklimde faşizme karşı mücadele de bütün moral muhtevasından soyutlanıp 'askeri' tekniklere indirgeniyor. Aynı şey Kürt hareketi için de geçerli, bugün Kürt hareketini PKK değil de şiddeti fetişleştirmeyen bir başka grup temsil ediyor olsaydı siyasal dengeler de bambaşka olabilecekti. Sonuç olarak diyorum ki bugün Türkiye'de çok acil olarak toplum vicdanını temsil eden şiddet karşıtı kitlesel bir harekete ihtiyaç var.

Hayal görmeyelim, Türk-Kürt, Alevi-Sünni çatışmalarından ve ekonomik krizden bugün bir devrim çıkmaz. Olsa olsa kitlesel boğazlaşmalar çıkar. Nerede devrimin ahlaki öznesi, anarşistler mi, bugünkü halleriyle mi? Devrimin ahlaki öznesi insanlık vicdanının tekamül etmiş halinden başka bir şey değildir ve at izinin it izine karıştığı günümüz koşullarında bu öznenin oluşumu tayin edicidir. Bu özne kendini tahakkümcü politik odaklardan ayırabilmek için özellikle devletle ilişkisinde tavrını bugün için şiddet karşıtı yöntemlerle, sivil itaatsizlik yöntemleriyle ortaya koymak zorundadır. Devletle şiddet yarışma girildiğinde kaybedileceği bir yana sonuçta toplumsal tepki nötralize olacaktır. Bu yaklaşım şiddet uygulayan spontan tepkileri mahkum etmez; adı üzerinde spontan tepkinin niteliği önceden zaten kestirilemez. Bu yaklaşım daha çok 'iradi' eylemlere ilişkindir, kuşkusuz iradi eylemlerin yarattığı iklim daha sonra oluşabilecek spontan tepkilerin niteliğini de etkileyecektir.

Yeniden Gazi Mahallesine dönelim. Toplumsal olayları değerlendirirken, 'şöyle değil de böyle olsaydı' demek doğru bir yöntem değildir. Ancak, geçmişe ilişkin kurgular geleceğe dair tasarımlardır aynı zamanda. Bir an için olayların seyrinin şöyle olduğunu varsayalım: Kahve taranmasının ardından karakola yönelen kalabalık polisin engellemesiyle karşılaştığında yere oturmuş olsun. Polis ve panzerin saldırıları karşısında hiç şiddet uygulamadan, hatta bağırmadan toplu halde, nefesler söyleyerek yanıbaşlarında ölen ve yaralanan canlara dahi müdahele etmeden, oturmaya devam etsin. Katiller bulununcaya, polis mahalleden çekilinceye kadar oturmaya devam edeceklerini beyan etsinler: 1- Bu kadar açık şiddet karşıtı bir kalabalığa polisin saldırsının boyutları hangi düzeyde kalırdı? 2- Bu kadar insan ölür müydü? 3-Medya olayları aşırı sola maletme

hokkabazlığını yapabilir miydi? 4-Devlet çırılçıplak ortaya çıkmaz mıydı? 5-Bu kalabalık her dakika büyüyüp, protestocu sayısı bugünkünün en az 4-5 katına ulaşmaz mıydı? 6-İnsanlann korkularıyla vicdanları arasındaki bu çıplak gerilim daha yaygın ve daha derin bir direniş ruhunun doğmasına yol açmaz mıydı?

Evet doğru, Neron'a karşı Hristiyan direnişinden söz ediyorum; ki bu direniş Hristiyanlığın zaferi demektir. Gandicilikten söz ediyorum; Genel Vali'nin emriyle açılan ateş sonucu düşen yüzlerce Hintli , ingiliz sömürgeciliğinin Hindistan'da sonu demektir. Derisi yüzülen Nesimi'den söz ediyorum.

Yanıbaşındaki ‘can’ ölürken yerinden kımıldamadan oturmaya devam etmek. Bunu kim yapabilir? İradesiyle ruhunun ve bedeninin bütün kıvrımlarına hükmedebilen biri. Ölmeyeceğine, ölüm diye bir şey olmadığına inanan biri. Bizim kültürümüzde var mıdır böyleleri. Evet vardır!

Önce kimler yapamaz, onu söyleyelim. Batılı materyalist dünya görüşüyle kuşatılmış, anarşistler dahil her tür solcu bunu yapamaz. Solcuların kahramanca ölüme gittiklerine dair yüzlerce örnek vardır, bu toprakta. Ancak solcular savaşarak ölüme giderler. Ölümü beklemezler/bekleyemezler kendi simgesel düzenekleri izin vermez buna.

Bizim kültürümüzde haksızlığa karşı, zalimi düşman ilan etmeden, hatta ona acıyarak; onun da dönüşebileceğinin bilincinde, onu da dönüşmeye davet ederek, ölmeye yatanlar vardır. Onca başkaldırının yenilgisinden sonra bugün hala Alevi-Bektaşi geleneğinden sözedilebiliyorsa, İslami faşizm karşısında böyle bir kitleyi bulabiliyorsa bunun sebebi işte böylesi bir kültürel mirasın varlığıdır. Bu tavır Heterodoksi içindeki Melami etkisidir ve tarih içinde tahakküme karşı şiddet içeren başkaldırılarla, yani Kalenderilikle birlikte, sürekli birbirlerine dönüşerek varolmuşlardır. Son olaylar Alevi geleneğinin Kalenderi yüzünü ortaya koymuştur. Baştan da söyledik, haklıdır, umut vericidir. Ancak, artık Aleviliğin ‘öteki’ yüzünün de açığa çıkmasının zamanıdır. Ya da başka bir deyişle Türkiye Gandi'sini bekliyor.

Kastımız asla Prof. izzettin Doğan'ın başını çektiği devlete ve düzene entegre ‘resmi alevilik’ oluşturma çizgisi değildir. Bu çizgi aleviliği içi boşaltılmış bir ritüeller bütününe indirgeme peşindedir. Haksızlığa ve tahakküme karşı direnecek ancak bunu barışçıl yöntemlerle yapacak bir çizgiden sözediyorum. Alevi temsilciler meclisi de ‘barışçılığa’ vurgu yapıyor ama bunun ‘direniş barışçılığı’ mı yoksa ‘teslimiyet barışçılığı’ mı olduğunu zaman gösterecek.

Keza Aleviliğin kalenderi yüzü derken kastettiğimiz ‘Zülfikar Gerillanın elinde’ diyenler değildir. Gerilla devlet kurmak amacındadır. Zülfikar ise haksızlığa karşı kullanılır, kurumlaşmış haksızlık demek olan devlet kurmak için değil.

Unutmayalım Mehdi'nin bayrağı KARA'ydı.

Nasıl Kurtulmalı Bu Miskinlikten

Cenk Durusu

Türkiye'nin siyasal dinamiklerinin önde gelen mekanlarından birini oluşturan üniversiteler, toplumsal gelişmelerden de etkilenerek öğrencisi, öğretim görevlisi, çalışanı ve polisiyle hareketli günlere gebe. Bu 'teyakkuz' dönemi yine ‘önceden belirlenmiş’ stratejik - politik üstünlük çabalarının sergilendiği, alışık olduğumuz bir oyun.

Bu durumu bir tıkanmışlık olarak adlandırırsak, bunun en önemli nedenlerini şöyle sıralayabiliriz: Sol kültürün içerisinde yer alanların, Sovyetler ve Doğu Bloku’nun dağılmasından sonra yaşadığı umutsuzluk (öyle ki duyduğum ve yaşadığım kadarıyla 89-90'daki İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü ve Basın-Yayın işgalinden beri ciddi bir ‘olay’ yaşanmamış. Nicel olarak düşüş ve bölünme de etkilemiş bunu); toplumun, rahatsızlıklarına cevap ararken başka ideolojilere kucak açması (Yükselen İslam ve Refah Partisi); ve en önemlisi, fakültelerde yıllardır süren (12 Eylül sonrası daha belirgin) solun kemikleşmiş politik ifade tarzlarının, yine kendi içinde diğer alternatiflere ve karşı duruşlara şans tanımamasıdır.

Üniversitelere yansıyan ilk iki neden, zaten bugüne kadar bir şekilde deşilip ele alındı. Benim özellikle üzerinde durmak istediğim, üçüncü neden ve bu nedenlerin içinde anarşistlerin konumu ve yapabilirlikleri olacak. Fakat sıkıntıya düştüğüm bir nokta; Anarşizm gibi inisiyatifi bireyin vicdanına bırakan, yorumlanışı ve tarzı yine bireyin belirlediği bir alanda, 'şöyle yapmalı', 'böyle yapmalı' demenin ne derece samimi olduğudur. Ama yine de dayanamayıp, benim yaptığım ve yapmak istediklerimi önermeden edemem. Zaten amacım diğer önerilere olan merakımı gidermek.

Şu meşhur üçüncü nedene girmeden önce, fakültelerdeki öğrenci kitlesinin profilini yüzeysel bir şekilde ele alırsak; kendini hissettiren kamplaşmalar: Sağcılar, solcular, çaycılar (tabii ki apolitikler) ve 'Hani nerede?' dedirtecek kadar birbirinden bihaber anarşistler söz konusu. Anarşistleri ve kendini anarşizme yakın hissedenleri neden sol kamp içine almadığımı sorarsanız; asıl neden, bu kimlik (ne demekse!) içerisinde yer alan öğrencilerin birliktelikten yana güçlü bir isteğinin açıkçası pek olmaması; daha doğrusu, tek başınalığı çok güzel rasyonalize edip, o anlamsız miskinliğine dönmesi denilebilir.

Bir diğer neden ki; baştaki son nedeni de içinde barındırıyor. Birey olarak var olabilme çabası içine girip, belli bir ahlaki yaşam oturtmaya uğraşan (ki hiçbir anarşist bunu tam oturtamaz, oturtursa en fazla bir hafta yaşar.) ya da böyle bir şeye ihtiyaç duymayan anarşistlerin sesini yükseltebileceği uygun platformu bulamaması.

Sol kampın içine giren anarşistlerin, huzursuz olduğu ve en sonunda tek başınalığa döndüğü bir gerçek. Bu huzursuzlukta sol grupların örgütlenmeyi hiyerarşik ve merkezi bir yapıyla sağlanması mutlaklığını dayatması ve bir kısmının da ortodoksluktan ve feodallikten ödün vermemesiyle ilintili.

Örgütlenmenin, yukarıda belirttiğim yapısının, kişiler üzerinde olumlu-olumsuz etkisini merak ediyorum. İnsanlara ne veriyor, ne götürüyor? Yani insanlar ne şekilde var olabiliyor? Tabii ki 'Devrime ulaşmak için sıkıntı çekmek gerekir.' diyenler çok olacaktır. Bu sıkıntı, yabancılaşmayı, tekdüzeliği ve asık suratlılığı beraberinde getirmiyor mu?

Bence... Platform dedik; şu ana kadar varolan fraksiyonlara: 'Bizce şöyle ya da böyle olmalı' demeli miyiz? Dersek takarlar mı? Tabii ki takmazlar, ama eminim ki 'Aslında ben de böyle düşünüyorum' ya da 'hissediyorum fakat...' diyen insanlar çıkacaktır. 'Kafakol çekmek' bana hiç hoş gelmiyor. Bire bir ilişkiler ve sıkı paylaşımlarla bir yerlere ulaşabileceğimizi umuyorum.

Unutmadan belirteyim, sosyalistlere sırtımızı tamamıyla dönmek bana pek makul gelmiyor. Kültürel farklılıklar olsa bile, tehdit sınırları içerisinde yer aldığımız bir yükselen faşizm tehlikesi var. Fakültelerdeki saldırılar karşısında bir araya gelmeyi gerektiren gerçekten adilikler söz konusu. Adamlar saldırıyor, ardından polis gelip saldırılanları topluyor. Durakta beklemek, sokakta tek başına veya iki-üç kişiyle dolaşmak tedirginliği ve paranoyayı beraberinde getiriyor.

Ama benim de tıkandığım bir nokta , bunu kör dövüşünden nasıl uzaklaştırabileceğimiz. Artık bu, yaratıcılığa,, zekaya ve şeytaniliğe kalmış gibi. İşte bu yöndeki öneriler, hem bizim bir araya gelip bunların nasıl olacağı yönünde kafa patlatmamızla hem de daha önceden kafa patlatmış birinin tek başına bunu pratiğe koymasıyla mümkün. Hasılı velkelam üniversite içerisinde kendimize yaşam alanları, mekanlar, ilişkiler ve karşı duruşlar yaratabilmeliyiz. Bu birlikteliğin adı dernek, kulüp, birlik, çete, tarikat, cart ya da curt ne olursa olsun işlevini biz belirlemeliyiz.

Bu toplumda demokrasi olamaz!!!

Ailede Demokrasi Mümkün mü?

Nezahat Altan

Aile Nedir?

Erkeklerin kendi iktidarlarını kurup denetimi ellerinde bulundurdukları cinsiyetçi politikanın adı patriyarkadır. Patriyarka babanın mutlak egemenliği demektir. Erkeklere ve erkeklerin çıkarlarına öncelik tanıyıp kadınlara ve kadınların çıkarlarını yok sayan bu sisteme de patriyalkal

sistem ya da cinsiyetçi sistem denir. Günümüz toplumları cinsiyetçi sistem tarafından yönetilir. Patriyarkayı tanımlayan ilk kez kadın kurtuluş hareketi olmuştur.

Aile; toplumumuzda ve tüm dünyada patriyarkanın dayandığı en önemli kurumdur. Aile gücünü içinde yaşananların doğal olanı çağrıştırmasından, köklerinin çok derinlerde olmasından ve de erkek iktidarının sürekli korunduğu bir alan olmasından alır. Toplumsal örgütlenmelerin ilk biçimi olan aile, tarihsel süreç içinde, üretim ilişkileri ve yöntemleri geliştikçe bir çok değişime uğramış ve her seferinde daha karmaşık toplumsal biçimlemelere gerek duymuştur. Aile ilk ortaya çıkışından bu yana birçok değişim geçirmiş olsa da her zaman toplumun en temel, en eski ve de en ilkel örgütlenme biçimi olmuştur. Aile ile birlikte insanlık tarihinin en eski işbölümü kadınla erkek arasındaki ev içi işbölümüdür. Onun içindir ki bu ev içi işbölümü cinsiyetçiliğin temellerini oluşturur. Ayrıca cinsiyetçilik kadının ezilmesi üzerine kuruludur. Dolayısıyla insanlık tarihinin ilk ezme ezilme ilişkisi erkeğin iktidarı altındaki kadının aile içindeki ezilmesidir. Günümüz toplumlarında da bu aile içi işbölümü halen devamlılığını sürdürmektedir.

Aile içi işbölümüne dayalı toplumsal rollerde, her erkek evlilikle birlikte koca, her kadın da; ister meslek sahibi olsun, isterse ekonomik bağımsızlığını kazanmış olsun genellikle ev kadınıdır. Aile içinde ev kadınının görevleri kocanın da hakları vardır. Günümüz cinsiyetçi toplumunda ev kadınının görevleri arasında en iyi eş, en iyi anne, en iyi çocuk bakıcısı, en iyi temizlikçi, en iyi aşçı ve de yatak odasında en itaatkar partner olmak vardır,

Ayrıca kadın ev dışında çalışıyorsa, yani kamusal alanda ise cinsiyetçi sistem kendisinden en iyi işkadını en iyi yönetici, en iyi sekreter v.s. olmasını bekler. Aile içinde kadının konumu eğer kamusal alanda çalışmıyorsa meslek olarak ev kadınıdır. Bu konumdaki kadınlar bir eş, anne, kız kardeş yada kız çocuğu olsun, günde 24 saat, haftada 7 gün, baba, koca, erkek kardeş yada çocuklar için her zaman hizmete hazırdırlar. Kendilerine ait zamanları yoktur. Ev onlar için işyeridir. Boş zamanlarını da işyerinde geçirirler. Görevleri ailedeki erkeklerin ve çocukların bakımını

sağlamak ve onlara bakımlı huzurlu sığınacakları mekanları hazırlamaktır. Bazen özgürdürler, ütüyü gününde değil de iki gün sonra yapmak gibi.

Aile içinde meslek olarak ev kadını durumundaki bu kadınlara yaptıkları bu işlerin karşılığında ücret ödenmez. Hatta istatistiklerde işsiz durumda^ olmadıkları belirtilse bile. Bazı resmi formlarda mesleği bölümünün karşılığındaki seçeneklerde 'Ev kadını' ibaresi yer alır. Bütün değerleri paranın belirlediği bu toplumda ev kadınları para ekonominin dışında düşünülürler. Bu durumda ortaya çıkan tek gerçek ev kadınının kölelik konumudur. Çünkü karın tokluğuna çalışılır. Bazen kocanın toplumsal konumuna ve iyi niyetine bağlı olarak mücevher vb. malların kullanım hakkına sahip olabilirler. Aile içinde kocaya ve çocuklara yönelik özel hizmet sürse bile koca kadının özel hizmetini artık istemezse yani bir başka kadına aşık olursa kadın sokaktadır. Parası yoktur, aslında hiçbir şeyi yoktur. Bazen bir şeyleri olabilir, Küçük çocuklar gibi...

Onun içindir ki aile içinde var sayılan 'Bizim Paramız' ideolojisi kadınlar için bir aldatmacadır. Ailenin sayılan para ve birikim, kocanındır. Kadın koca tarafından emekliye ayrıldığında kıdem tazminatı alamamış bir işçi gibi yoksuldur. Genellikle aşk ve sevgili uğruna terk ettiği öğrenim, meslek gibi şeylere geri dönmek isterse müthiş bir hayal kırıklığı yaşar. Koşullar değişmiş, aradan çok zaman geçmiştir. Bu durumda yapılabilen genellikle toplumda kadınlara layık görülen ve aşağılanan işlere aday olmaktır. Sekreterlik, büro hizmetlisi, temizlikçilik, hizmetçilik, çocuk bakıcılığı gibi ev kadını konumuna uygun, benzer işleri bu sefer para karşılığı yapmak, ama en düşük ücretleri kabul etmektir.

Aile içinde kadının kimliği yoktur. Meslek sahibi olan kadınlar toplumun birçok birimlerinde doktor, mühendis, müdür gibi toplumsal statü içinde saygın yeri olan bir işe sahip olsalar bile (doktor hanım, mühendis hanım gibi) aile içindeki kimlikleri ile toplumda tanımlanırlar. Babasının kızı, kocasının karısı, çocuklarının anası, birtakım erkeklerin ablası, teyzesi yengesi ve hengamesidir.

Cinsiyetçi sistemin aile örgütlenmesinde tek dayandığı kavram aile reisi KOCA'dır. Bu kavram bütün evli kadınları kapsar, Ayrıca bu kavram bütün evli kadınları hapseden, bağımlılaştıran yasal bir düzenlemedir. Sadece bu

kavram olduğu sürece toplumumuzdaki başka yasal düzenlemeler kadınlara aile içinde eşitlik statüsü vermeyi reddeder. Bu kavram yasal düzenlemelerde olduğu sürece evli kadınlar kendi bedenleri üzerinde tasarruf edemez, istemediği bir hamileliği bitiremez, kocanın tecavüzüne sürekli maruz kalsa bile dava açamaz, vergi mükellefi olamaz. Ekonomik bağımsızlıkları olmadığı sürece de kolay kolay boşanamaz. Ayrıca boşanmış kadın olarak bu toplumda yaşamayı göze alamaz. Çünkü; bu cinsiyetçi toplum boşanmış kadınları sevmez, doğrusu boşanmaları hiç sevmez. Her boşanma ailenin yıkılışıdır. Yıkılmış her aile de toplum için bir tehdittir.

Cinsiyetçi sistem için gerekli olan ailenin en önemli işlevi çocuk yetiştirmektir. Aile çocukları yetiştirmekle kalmaz işlemden geçirir. Erkek ve kız çocuklarına gelecekteki rollerini öğretir. Kız çocukların annelerini, erkek çocukların da babalarını örnek almaları öğütlenir, Sistem için gerekli olan cinsiyetçi roller çocuklara öğretilirken birçok yöntem uygulanır. Eğitim kurumları, bilim, sanat, birçokta bilimsel aile araştırması gibi çalışmaların hepsi geleceğin ev kadınlarını ve kocalarını üretmek için aile kurumunun hizmetindedir. Gelecekteki rollerini öğrenmede uyumsuzluk göstermeyen çocuklar hem ailede hem de toplumda çok sevilen iyi ve uslu çocuklardır. Ev kadınının iyi anne olmasının ölçüsü uslu çocuk yetiştirebilmesidir. 'Uslu çocuk' olamayanlar aile içinde cezalandırılırlar, çoğunlukla da dövülürler, genellikle bu işi aile, çocukların eğitimlerinden sorumlu anneye verir. Onun içindir ki kadınlar sadece çocuklarını döver. Aile çocukları yetiştirirken daha doğrusu işlemden geçirirken kız çocuklarına nasıl ev kadını olacaklarını erkek çocuklara da nasıl koca olmaları gerektiğini öğretmektedir. Ve biz kadınlar aile içinde önce babaya sonra büyüklere genellikle de aile içindeki erkeklere nasıl itaat edeceğimizi, onların kuralları ile nasıl yaşayacağımızı öğrenip evleniriz. Sonuçta aile, sistemin ideolojik üstyapısının hem alıcısı hem de aktarıcısıdır. Aile hiyerarşik, otoriter toplumsal ilişkileri içselleştirmiş, öz disiplinli çocuklar yetiştirmek zorundadır.

Aile erkek için bir iktidar alanıdır. Kamusal alanın herhangi bir biriminde kazandığı parayı çocukları ve karısı için harcamakla kral olma hakkını kazanır. Karısını istediği gibi yönetir istediği kalıba sokar ve istediği gibi kullanır. Erkek bu saltanatını korumak için de öğrendiği ve sistemin

kendisine hak olarak tanıdığı (her tür şiddet dahil tüm yöntemleri kullanır). Onun içindir ki kadınların aile içinde maruz kaldığı şiddet sistemin en meşru bulduğu şiddet biçimlerindendir. Ne polis ne mahkemeler ne de başka kurumlar aile içindeki kadına yönelik bu şiddeti görmezden gelirler. Kadını denetlemenin, bastırmanın. aşağılamanın en etkili yöntemi aile içi şiddettir. Aile içi şiddet sistem için gereklidir. Aile içinde kadına yönelik şiddet; ailenin ortaya çıkması ile var olmuş, aile olduğu sürece de devam edecektir.

Evlilik kadını toplumdan çekip alan, özel alana kapatan ve kocaya da kadını topluma karşı koruma hakkı veren bir kurumdur, Aile içinde babanın iktidar alanı içinde olan kadın evlenerek kocanın iktidarına girer. Evlenmeden önce babanın namusunu koruyan kadın evlenince kocanın namusunu korumak zorundadır yani erkeklerin mallarını onlara rağmen koruma yükümlülüğü vardır. Cinsiyetçi toplumun kadına dayattığı ‘iffetli kadın’ olma ideolojisi aslında kadınların kendi bedenleri üzerinde söz sahibi olma hakkının elinden alınışının bir göstergesidir. Kadınlar cinselliklerini ancak evlilik içinde yaşayabilirler. Cinsiyetçi sistem evlenmemiş kadınlara, evlenmemiş annelere ve çocuklarına öyle bir günah yazar ki... Bu kadınlar bu günahın bedelini yaşamları boyunca büyük acılar içinde canları yanarak öder. Genellikle kadınlar evlenmeden önce cinselliklerini yaşayamazlar yaşasalar bile gizlemek zorundadırlar. Evlenmeden cinsellik yaşadığından şüphelenen kadınlar bekaret kontrolüne götürülürler, bu işi babalar ve ailenin diğer erkekleri yapar., Bazen de okul müdürü, yurt müdürü, polis marifetiyle de devlet yapar. Cinsiyetçi sistem evlilik olmadan kadınların cinselliklerini yaşamalarını asla istemez. Kadınlara reva gördüğü tek ve meşru olan cinsellik, evlilik içindeki heteroseksüel ilişkidir. Ayrıca cinsel isteklerin en kolay ve en çabuk karşılandığı kurum, evlilik kurumudur. Çünkü sistem eşlerden rolleri gereği görevlerini yapmalarını bekler. Görevlerini yapmazlarsa suçluluk duyarlar. Özellikle kadınlar evlilik içinde cinsellik istemezlerse büyük bir amaca ihanet ettiklerini düşünürler ve cezalanmayı hak sayarlar (Sıcak yuvaları, yanan ocakları ve temizlemekle bitiremedikleri güzel hapishaneleri için aile içinde maruz kaldıkları bütün şiddet yöntemlerine rağmen).

Aile erkek iktidarını ortaya çıkaran ve devamını sağlayan en temel dayanaktır. Hiyerarşik bir yapıdır. Otoriterdir, baskıcıdır, yasakçıdır. Bu

yapı içinde Aile bireyleri eşit söz hakkına sahip değildir, kararlara bütün Aile bireyleri katılamaz, bu yapı içinde sürekli kadın hakları ve çocuk hakları ihlal edilir. Dolayısıyla böyle bir yapıyı model alan cinsiyetçi sistemde demokrasiden söz etmek mümkün değildir. Toplum nüfusunun yarısından fazlasını oluşturan kadınlar ve çocuklar; Aile içinde yaşarken ve hiç de demokrasiden nasibimizi almazken eğer bir demokrasi varsa biz kadınlar için değil, olsa olsa erkekler için demokrasidir.

Sayı 4

Mayıs 1996

İkircikli Bir Ütopya

Gökşan Göker

‘Haydi’ dedik, ‘ütopyalarımızı tartışalım, söyleşelim ve bunu duyuralım’. Amaç, gelecekle ilgili düşüncelerimizi, kaygılarımızı ve çıkmazlarımızı ortaya dökmek ve bunlardan yaşadığımız coğrafyaya özgü ütopya(lar) ortaya çıkarmaktı. Bu, ‘devrim’, ‘örgütlenme’ ve ‘mücadele’ konularındaki tartışmaların ve oluşumların ilk adımı olacaktı. Yükselen Umut’un, Apolitika’nın 3. sayısındaki ‘Ütopyamız ve Biz’ adlı yazısı ile ütopya(lar) üzerindeki tartışmalar da başlamış oldu. Dilerim ki, arkadaşlar sessizliklerini bozar ve bir iki satır bir şeyler karalarlar. Yükselen Umut’un yazısında katıldığım ve eleştirdiğim noktaları bu yazının sonuna bırakıyorum ve kendi ütopyamı anlatmadan önce ‘ütopya’ sözcüğü ve dağarcığımdaki ütopyalar üzerine biraz şakımak istiyorum.

Thomas More adlı bir İngiliz, 1516 yılında ‘Utopia’ adlı bir kitap yazıyor. Ütopya, ‘hiçbir yer ülkesi’ demek yanlış anımsamıyorsam, ‘olmayan ülke’ de diyebiliriz. More, çağının sıkıntılarını, gözlemlerini düşsel bir olmayan ülke kurgulayarak, bu olmayan ülkede eleştiriyor ve birtakım öneriler getiriyor. Bugünden bakıldığında olumsuz yönlerinin çok olduğu bir ütopya, More’un ‘utopia’sı. Köleli, krallı, devletli; bilinmez, anlaşılmaz, açıklanmaz, insan zekasını aşan bir tanrıya tapınan bir toplum Ütopyalılar. Ancak, bugün bile geçerliliğini koruyan ilginç saptamalar var kitabın içinde. Neyse, konumuz kitabın tanıtımı değil, merak eden, bir şekilde edinir ve okur. Ütopya sözcüğü, More’un ‘Ütopia’ adlı kitabından sonra gelecekle ilgili toplumsal kurguların adı oldu.

Sonra, Ütopyalıların karabasanı çıkıyor ortaya: ‘Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm’. Yıl 1880. Friedrich Engels, Marksizmin temel taşları olan diyalektik materyalizm, artı değer, materyalist tarih anlayışı vb. konularındaki düşüncelerini özetlediği bu kitap aracılığıyla ütopyacı sosyalistleri eleştirip (eleştirmek ne kelime, onları tarihin çöplüğüne gönderiyor!), Marks ile birlikte kurguladıkları sosyalizmi ‘bilimsel’ ilan ediyordu. Böylece gelecekle ilgili düşlere ve kurgulara da ‘bilimsel’ sosyalizmin çelik zırhı giydiriliyor, ipotek konuluyordu. Tarihin ve toplumun ‘bilimsel’ yasalarını keşfettiğini söyleyen, bu nedenle ‘bilimsel’ olduğunu savlayan bir sosyalizm karşısında ütopikler ne yapabilirdi? Artık, düş kurmaya da gerek yoktu, yarının nasıl olacağını yeni kutsal kitaplar söylüyordu. Yapılması gereken yeni dine kayıtsız, şartsız kulluk etmek ve Marksizmin öncü partisinin önderliğinde üretimin doruğa ulaştığı yeryüzü cennetine ulaşmaktı. Neyse, Marksizmin eleştirisine girip konuyu dağıtmayalım. Bu kitapla birlikte ütopya sözcüğü de muhalif kesimler için ‘tu kaka’ oluyordu.

Ütopya denince N. G. Çernişevski’yi de atlamak istemem. ‘Nasıl Yapmalı’ romanı benim üzerimde derin izler bırakmıştır. Çernişevski ‘Nasıl Yapmalı’nın ana kişisi Vera Pavlovna aracılığıyla bir sosyalist ütopya çiziyor bizlere. Vera’nın özel ve genel insan ilişkileri, atelyesi, romanda bir görünüp bir kaybolan Ahmetov benzeri kişiler aracılığıyla romanın geçtiği çağın bir eleştirisini yapıp, geleceğe ilişkin ip uçlarını sıkıştırıyor aralara. Haa bir de Çernişevski’nin Vera’ya gördürttüğü rüyalar var. Cam ve çelikten yapılmış dev binalar; alüminyum mobilyalar, alüminyum tabaklar, kristal bardaklar, aynalar; insanlığın yerine çalışan makinalar. İlerleme mantığına kendisini teslim etmiş düşler. Bir önceki paragrafta düşlere ‘ipotek konması’ ile söz etmeye çalıştığım da buna benzer bir şey. Nasıl Yapmalı, bilimsel sosyalist ütopyalara bir örnek benim kafamda. Anımsadığım bir başka bilimsel sosyalist ütopya da, Aydınlık gazetesi günlük yayınlanırken, o zamanlar Aydınlık’ın haftalık eki olan Bilim ve Ütopya’daki çizgi öyküydü. Neyse, Vera Pavlovna’ya en içten sevgilerimizi gönderip bu paragrafı bitirelim. Ah Vera, Vera, canımın içi, bir tanecik Vera*:)

Bir de bu yazının omurgasını oluşturacak olan ve anarşist ütopyalara örnek olan Ursula K. Le Guin’in Mülksüzler’i var. Mülksüzler’le ilgili değinme

ve göndermeleri de biraz öteye bırakıyorum ve neden ütopyalara ihtiyacımız olduğuna kısaca değinmek istiyorum. (Elbette, 'Bu çocuk ne kadar da kitap okumuş' demeniz için bu kadar kitap adı sıralamadım, konuya bir yerlerden girmek gerekiyordu, ben de buradan girdim. Ki, çok kitap okumuşluğum da yoktur.)

Neden Ütopyalar?

Yaşam sürekli devinimdir. En küçük atomdan en büyük galaksiye, tek bir bireyden tüm insan topluluğuna dek her şey birbirini etkiler ve değiştirir. İçinde bulunulan anı belirleyen o kadar değişken vardır ki, bunların herhangi birinin gerçekte alacağı değer önceden kesin olarak bilinemez, belirlenemez. Çünkü, herhangi bir değişkenin değerini bilebilmek için diğer değişkenlerin değerlerini bilmeye gereksinme vardır. Bu ise tanrı rolüne soyunmak demektir. Ancak gelecekle ilgili birtakım öngörülerde, dileklerde bulunulabilir. Hemen içinizden 'işte bir teslimiyetçi' daha ya da 'yeni bir kaderci' türünden mırıldanmayın, biraz sabredin.

Toplumların ve bireylerin yaşayışlarını ve düşünüşlerini belli dönemlerde etkileyen belirgin eğilimler vardır. Ancak, bunlar bir süre sonra yıpranırlar, toplumun ve bireylerin üzerinde deli gömleğine dönüşürler. Ütopyalara duyulan ihtiyaç da burada ortaya çıkar. Ütopya, deli gömleğini parçalamak, yırtıp atmak için gerekli olan araçtır. Yaşamın sürekliliği ve değişkenliği karşısında yıpranan düşünceleri 'yine, yeni, yeniden' kurmak ve orta vadeli gelecekte belirgin bir yaşayış ve düşünüş alternatifi sunmaktır ütopyaların işlevi. Ezelî olduğunu öne süren, kaya gibi sert düşünce kütleleri yaşamın değişim dalgaları karşısında aşınmış ve bir süre sonra küçük çakıl taşları ve kum tanecikleri olarak dalgaların arasında yitip gitmişlerdir. Ütopyalar, topluma ve bireye yaşam okyanusunda kabaca bir rota çizerler.

Üç Renk: Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik

İnsanların özlemleri yıllardan beri dinmedi: Özgürlük, eşitlik, kardeşlik. Fransız devriminin üç rengi: Liberte, Egalite, Fraternite. Biz anarşistler aşka olan tutkumuzdan, doğaya olan sevgi ve duyarlığımızdan dolayı zaman içinde 'aşk' ve 'doğa'yı eklemişiz bu üçüne. Hepsi bir araya gelince ütopyanın temel yapı taşları da ortaya çıkıyor. Yaşamın içindeki tüm

yapılar, tüm ilişkiler bu temel yapı taşlarının eleştirel süzgecinden geçirilince ütopyanın imgesi flu bir fotoğraf olarak beliriyor zihnimizde. Kesin reçeteler bekleyen, net bir fotoğraf görmek isteyen arkadaşlar ne yazık ki umduğunu bulamayacak bu yazıda. Toplum yaşamını, kutsal kitap metinleri gibi kesin çerçevelere bağlayacak değilim.

Şimdi '–ecek', '-acak', '-meli', '-malı' ekli ütopya tasvirlerine başlayalım. Aklıma gelenleri belli bir mantık sırası izlemeden döktürüyorum. Benim ütopyamda (isterseniz bundan sonra ütopya yerine bilinmeyen anarşi ülkesi anlamında 'Atopya' sözcüğünü kullanalım) insanlar özgür olacaklar. Atopya'da özgürlük bir yaşam ve düşünüş biçimine dönüşecek.

Atopya'da özgür köyler, özgür köylerde özgür bireyler olacak. Köy toplumlarının üzerinde baskı oluşturacak herhangi bir kurumlaşmış iktidar olmayacak. İktidar toplumdan ayrı bir yapı olarak ortaya çıkamayacak çünkü, insanlar iktidar oluşumlarına karşı uyanık olmanın kültürünü özümsemiş olacaklar. Yöneten / yönetilen ilişkisinin sorumlusu yalnızca yönetme heveslisi insanlar değil, aynı zamanda boyun eğmeyi reddetmeyen insanlardır. Yönetme ve yönetilme, efendilik ve kölelik eğilimleri en ağır ahlakî sapma olarak nitelenecek ve bu eğilimdeki kişiler toplumdan dışlanacaktır. Atopya'da yalnızca birbirleriyle dayanışma içinde olan özgür ve eşit insanlara yer olacaktır.

Atopya'nın özgür köyleri de birbirleriyle gönüllülük temelinde yardımlaşacaklar. Asıl olarak her köy kendi gereksinimlerini karşılamayı hedefleyecek. Üretmeyen, ancak tüketen insanlar, patronlar, müdürler, askerler, polisler, bürokratlar, memurlar, sigorta poliçesi satıcıları, reklamcılar, muhasebeciler vs. vs. olmayacak. Çünkü herkes üretecek ve temel gereksinmeleri üretmeyi herkes kolayca yapacak. Üretemeyecek durumda olanlarla üretileni paylaşmak bir zevk olacak.

Köy demek, doğa ile iç içe olmak demek. İnsanlar doğanın sunduklarından yararlanacaklar, bazı durumlarda onu kendi amaçları doğrultusunda değiştirecekler ancak kesinlikle onu sömürmeyecekler. Çünkü, genel düşünüş tarzı, bir lokma bir hırka olacak. Kimse doğadan ihtiyacından fazlasını almayacak. Aldığını da mutlaka yerine koyacak. Doğanın bir parçası olduğumuz kesinlikle unutulmayacak.

Peki köyler olursa, büyük kentlere özgü sanayi ve teknoloji ne olacak. Elbette ki teknoloji olacak. Karabasan da bir teknolojidir. Kapitalizmin ilişkileri yaşamın dışına atılınca, bugün kapitalizmin bir aracı durumunda bulunan teknoloji de kendisine özgür Atopya'da bir yol bulacaktır. Sorun teknoloji değil, hangi amaca hizmet ettiğinde yatıyor bence. Teknoloji bugün yayılış biçimiyle, kapitalist pazar aracılığıyla değil, köyler arası iletişim aracılığıyla yayılacaktır. Ancak sanayi için o kadar iyi şeyler söyleyemem. Bugünkü sistemin yarı açık, yarım günlük hapishaneleri yerine olsa olsa küçük atelyeler gelebilir. Üretim yalnızca gerektiği kadar ve gerektiği zaman yapılacağı için başkaları için üretim de bir zorunluluk değil bir gönüllülük çerçevesinde yürüyeceğinden küçük atelyeler yeterli olabilir. Hatta evler atelye olarak kullanılırsa, üretim yerinde yapılırsa (ve tüketim de) büyük kentlere, sanayi metropollerine özgü olan otoyollar, gökdelenler, ticaret ve alışveriş merkezleri, metro istasyonları gibi daha onlarcasını sayabileceğim her gün çevremizde gördüğümüz kabus gibi yaşam da ortadan kalkacaktır. Tüketim yerinde yapılınca da (ve başkaları için üretim yapılmayınca) metaya dönüşen ürünlerle ilgili ambalaj malzemeleri, taşımacılık sektörü, büyük marketler, vb. yine onlarca araç / sonuç ortadan kalkacaktır.

Ya kültür? Egemen ideoloji tarafından medya ve benzeri araçlarca topluma giydirilen çok renkli ama tek tip elbise ortadan kalkacaktır. Her köy (ya da yöre) kendi özgün kültürünü yaşatmak ve geliştirmek şansına sahip olacaktır. Atopya'da sanat ise, birtakım kişilere ayrıcalık sağlama aracı olmaktan çıkacak, yaşamın doğal bir uzantısına dönüşecektir (olmayacaktır da denilebilir). Müzik endüstrisi ağır darbe yiyecek, bir daha ayağa kalkamayacaktır. Böylece kaset, CD, plak vb. olarak bize 'sunulan' yapıtlar da ortalıklarda dolaşmayacaktır. Onun yerine her köyün kendi müzik grupları olacaktır. Bunlar zaman zaman komşu köyleri dolaşıp, yapıtlarını paylaşacaklardır. Halkın gerçek beğenisini kazanan eserler, bir süre sonra her köyün kendi grubunca da çalınmaya başlanacak ve 'klasik' olmaya aday yapıtlar zamanda kendilerine yer edineceklerdir. Aynı şey sinema için de geçerli olacaktır. Çünkü sinemada bir sektördür ve çok karışık teknolojik yansımaları vardır. O karışık teknolojilerin üretilmesi için ise dev sanayi merkezleri gerekmektedir. Oysa bu onaylanan bir şey değildir. Sinema yerine her köyün bir tiyatro topluluğu olmasını öneriyorum. Hem daha

insancıl hem de herkes kolayca yapabilir. Tiyatro grupları da komşu köyleri dolaşıp oralarda oyunlarını sergileyecekler.

Herkes Şiir yazabiliyor, ama herkes şair olamıyor. Şimdilerde ürünlerini pazara çıkaracak kadar 'iyi' ilişkileri, maddî olanakları olanlar mı 'şair' olabiliyor. Ya da en güzel aşk Şiirlerinin yazıldığını, artık aşk üzerine söylenecek söz kalmadığını mı düşünüyorsunuz? Hayır, hayır, kesinlikle hayır! Her aşığın aşk üzerine söylenecek sözü vardır ve söylemelidir. Sözleri önceden söylenmiş sözlerden daha değersiz değildir. Son dönemin bilgi bombardımanı altında insanlar kendilerini anlamsız hissediyor olabilir. Kapitalist pazarda bir değeri olmayan şeyleri anlamsız buluyor olabilirler. Bunun önüne geçmek için geçmişten gelenlerin ağırlığından kurtulmak gerekir belki de. Bakkal rafında herhangi bir ürüne dönüşen öykü kitapları, romanlar, Şiir kitapları ve benzerlerinin yerine sözlü dağıtımın yerleşmesi gerektiğini düşünüyorum. Belli aralıklarla köy içi ve köyler arası Şiir söyleme günleri düzenlenebilir. Hikayeler için de masal akşamları olabilir. Bunun sayesinde 'yazı' ve 'alfabe'nin faşizan rengi bir ölçüde silikleşebilir.

Spor? Her şey gibi o da bir endüstri durumunda. İnsanın insan üzerindeki üstünlüğünün simgesi olan yarışma mantığı dışarıda bırakılarak çeşitli ve herkesin katılabileceği (kadın-erkek, genç-yaşlı) oyunlar oynanabilir. Yeni oyunlar icat edilebilir. Yine komşu köylerle iletişimin bir aracı olur spor oyunları. Çünkü boş zaman olacak.

Kamusal alandaki sorunlar nasıl çözülecek? Konuşarak, konuşarak, tartışarak ve yaparak. Belli yaşın üzerindeki (elbette bu yaşı belirlemiyorum) herkesin katıldığı ve eşit oy hakkına sahip olduğu köy meclislerinde tartışılacak topluluğun sorunları. Amaç topluluğun ortak çıkarını korumak olduğu için herkesin gönül birliği önemli olacak.

Herhangi bir cinsin diğeri üzerinde egemenliği kesin olarak ortadan kalkacak, cinsiyetçiliğe hiçbir şekilde prim verilmeyecek. Buna paralel olarak çiftlerin aşk yaşantısı da doğal olacaktır. İnsanlar birbirlerini yalnızca kendisi olarak sevecekler ve birlikte olacaklardır. Birlikte olmanın herhangi bir şekli, toplum tarafından bireylere dayatılmayacak.

Offf, sıkıldım. Hep olacak, yapılacak, -ecek, -acak… Eğer ‘topluca’ değil de ‘toplumsal’ olarak yaşanacaksa yukarıdakilerin çoğu gereklilik olarak ortaya çıkar. Ben toplumsal olarak yaşamak istediğimizi düşünüyorum. Az, çok mantıklı düşünen kişiler kolektif yaşam denince yukarıdakileri ve benzerlerini sıralayacaklardır. Ben asıl ‘çocuklarımızı anarşist yapacak mıyız?’ sorusunun yanıtını arıyorum. Dinci bir aile gibi, milliyetçi bir aile gibi, solcu bir aile (aile sözcüğü yerine topluluk da diyebilirsiniz) gibi biz de çocuklarımızı anarşist yapacak mıyız?

Bir devletin sınırları içinde doğduğumuz için o devletin vatandaşı, bir dine mensup bir ailede doğduğumuz için o dinin bir mümini, ya da bir siyasal ideolojiyi kendisine rehber edinmiş bir ailede doğduğumuz için o ideolojinin sürdürücüsü olmak, buna zorlanmak, bunların gereklerini yerine getirmediğimizde dışlanmak bugün nasıl yüz yüze olduğumuz bir durum ise, aynı durum, yarın bizim çocuklarımız için de geçerli olacaktır. Bunu aşmanın yolu nedir? Çocukları belli yaşlara kadar toplumun etkilerinden uzak tutmak, sonra var olan düşünüş ve yaşayış biçimlerinden birini seçmesini (ya da bir tane yaratmasını) sağlamak / istemek çözüm olabilir mi? Bu, anarşizm dışındaki yaşam biçimlerinin de bir arada olmasını gerektirmez mi? İslamcılarla, kapitalistlerle, faşistlerle vs. vs. bir arada yaşamak ne derece olanaklıdır? Değişik toplulukların, cemaatlerin bir arada yaşamanın en alt düzeydeki kriterleri nelerdir? Diyelim ki, çocuğumuzun faşist bile olabileceği bir kültür yarattık, bir faşistin çocuğunun anarşist olabilmesinin garantisi ne olacak? Sağda solda sözü edilen ‘Medine Vesikası’ türünden topluluklar arası bir arada yaşama sözleşmeleri, egemen bir güç(devlet) olmadan, gerçekleşebilir mi? Eğer ortak bir ütopyadan söz ediyorsak, diğer toplumsal odakları ortadan kaldırmadan ya da asimile etmeden nasıl bir birliktelik yaratılabilir? Benim için bu oldukça önemli ve üzerinde oldukça düşünmeme rağmen, üzerinde bir netlik sağlayamadım.

Açıkçası, ben çocuğumun ırkçı olmasını istemiyorum, ancak olabilmesini istiyorum. Tam tersi de geçerli, bir ırkçının çocuğu da anarşist olabilmeli. Nasıl?

‘Ütopyamız ve Biz’ Üzerine

Yukarıdaki satırlarda da değindiğim gibi, kolektif yaşam denilince hemencecik usa gelen birtakım kavramlar vardır. Akla hemen gelmeyenler ya da zaman içinde karşılaşılan durumlar da kolektif yaşam penceresinden bakılarak çözüme ulaştırılabilir. Bu nedenle Apolitika'nın 3. sayısındaki 'Yükselen Umut'un yazısında katıldığım yerleri değil, katılmadığım, onaylamadığım, kafama soru işaretleri düşüren kısa kısa noktaları ele alacağım.

1- Komünlerden oluşan dünya federasyonunu istemek bütün dünyanın ve dünyalıların anarşist olması ön koşulunu içinde barındırıyor mu? Herkes anarşist olamayacaksa, devletler olacaksa, devletsiz komünler federasyonu diğer devletlerin yanında ayrı bir 'devlet' gibi mi olacak?

2- Tek ahlaklı bir dünya istiyoruz derken, totaliter suçlamaları da yapmadan, özgürlükçü bile olsa egemen tek etikten söz etmek ne derece gerçekçi? Tahakküm etiği de, özgürlük etiği de sonsuza kadar var olacaklar, mücadeleleri sürecek. Biz ancak eşit koşullarda bir mücadele isteyebiliriz. Bunun yolu da devlet, aile gibi kurumların, araçların ortadan kalkmasıdır. O zaman egemen olma özenmeleri bireysel boyutlarda kalacaktır ve kalıcı olmayacaktır. Unutulmamalıdır ki, yalnızca hükmetmek isteyenler yok, hükmedilmek isteyenler de var. Eğer ikinciler olmasaydı efendi/köle ikilisi hiçbir zaman gerçekleşmezdi.

3- Doğayla uyumlu bir yaşam istiyoruz, doğru, ancak doğayı değiştirme yetisi bize birisi ya da birileri tarafından verilmemiştir. İnsanlar bunu evrimleşme sonucu edinmişlerdir, tamam. Fakat bu yalnızca insana özgü bir yeti değildir, her canlı ve cansız doğayı her an değiştirmektedir. İnsan doğayı değiştirmek zorundadır, yaşamanın tek yolu budur (diğer canlıların da). Sorun gereksinimlerin ötesinde tüketim, az ile yetinmeyi bilmemek, doğadan alınanın geri verilmesidir. Ekolojik krizlerin ortadan kalkması için ilerlemeci ve tüketimci, doğa ve insan üzerinde egemenlik kurmayı mübah sayan düşüncenin ortadan kaldırılması gerekir.

4- Doğal hukuk diye bir şey kavramsal olarak olamaz diye düşünüyorum. Ya da, doğada var olan şekliyle güçlünün güçsüzü ezmesi ve karşılıklı yardımlaşma kavramı doldurabilir bu terimin içini. Adına 'doğal' demeden bir hukuk (yasa değil) tanımlaması olabilir. Ayrıca paragrafta sözü edilen

‘suç’ nasıl bir şeydir? Suçun tanımı toplumdan topluma değişecek mi? Tek ahlaklı bir dünyada bu değişkenlik mümkün mü? Suç ve ceza birbirinden ayrı düşünülemediği için, aynı sorular ceza için de geçerlidir. Toplumdan tecrit edilen kişi başka toplumların içinde nasıl yer alacak?

5- Desantralize enerji üretimi konusunda çok iyimser bence Yükselen Umut. Önerdiği çözümler doğaya zarar vermeyen türden gibi görünüyor. Aynı zamanda hiyerarşik üretim / dağıtım şebekeleri yerine bağımsız enerji birimleri öneriyor. Şu göz ardı ediliyor galiba, söz konusu güneş pilleri, dalga tribünleri ve diğerleri dev sanayi tesisleri olmadan nasıl üretilecek? On milyonluk kentin enerji gereksinimini büyük bir baraj sağlıyorken 5 bin tane 2.000 kişilik 5.000 x 2.000 = 10.000.000 kasabanın elektrik gereksinimini sağlamak için 5 bin ayrı enerji birimine gereksinme olacaktır. Bu beş bin enerji biriminin üretilmesi için fabrikalara ve teknoloji üreten merkezlere gereksinme olacaktır. Bu da doğaya diğer yöntemden daha az zarar vermeyecektir. Termik santrallere, nükleer santrallere ben de karşıyım ancak 5.000 ayrı köyü besleyecek bir ya da birkaç baraj daha uygun bir çözüm olmaz mı? Bir de enerjinin dağıtılması ve tüketilmesi sorunu var. Bu da elektrik direkleri, bakır teller, plastik yalıtım malzemeleri, buzdolabı, elektrik sobası demek. Bunlar da demir çelik fabrikaları, petrol rafineleri, beyaz eşya fabrikaları demek. Haydi belki beyaz eşyayı atelyeler de yapabilir. Ama ya diğerleri. Hammaddeler nasıl elde edilecek?

Çok uzatılabilir sisteme alternatif olarak ortaya çıkmak için negatif söylemin kolaycılığı yerine biraz da ‘nasıl olur?’ demek, bu ‘nasıl olur?’larda da çelişkiye düşmemek gerekiyor. Zor iş. Bazen var olan sistemin ‘bir lokma, bir hırka’ felsefesi ile hiyerarşik olmayan örgütlenmesi olanaklı mı diye düşünüyorum. Barajlar olsun, demir-çelik fabrikaları olsun ancak az olsun ve gerektiğinde kurulsunlar ve çalıştırılsınlar. Bu teknolojileri elde tutmak ancak uygulamamak gibi bir şey. Baraja ihtiyacı olanlar (birkaç yüz bin kişi) dayanışma ile bir baraj yapabilmeliler. Köprüye ihtiyacı olanlar bir koordinasyon ile demir-çelik fabrikası çalıştırabilirler (orada sürekli çalışırlar demiyorum). Ya da şimdiki gibi bu işleri sürekli yapan ancak yapmama hakkını her zaman elinde tutan (gerektiğinde ‘çok isteyen gelsin kendisi yapsın’ diyen) köyler / kasabalar olur. Bu konu yalnızca desantralize enerji üretimi ile ilgili değil toplumsal yaşam(lar)ın

nasıl örgütleneceği ve koordine edileceği ile de ilgili. Üzerinde daha ayrıntılı konuşmak gerekiyor.

Tıp ve sağlık konularında pek çok insandan daha bilgili olduğunu bildiğimiz Yükselen Umut'un bu konularda bir iki söz söylemesi iyi olurdu. Gelecek toplumlarda sağlık sorunları ne yazık ki yalnız böcek sokması ve nezleden oluşmayacak. Cerrahî müdahale gerektiren durumlar her zamanki gibi yine olacak. Bu ise yine çok karışık teknolojiler, dev sanayi birimleri, tıbbın ve diğer bilimlerin öğretildiği üniversite benzeri kurumlar gerektiriyor. Doğal ilaçlar ve birtakım fiziksel / ruhsal egzersizlerden oluşan alternatif tıp üzerine bazı sözler duyuyoruz, okuyoruz. Yine de soru işaretleri bitmiyor ve kendimi bu konuda alternatifler önerecek durumda da hissetmiyorum.

Bunlar yazının içerikleri ile ilgili söylemek istediklerimdi. Üslûba ilişkin olarak birinci çoğul şahıslı cümleler kurmak için çok erken davranılmış diye düşünüyorum. Yazıda değinilen çoğu noktayı topluca değil de toplumsal yaşama gibi düşüncesi olan pek çok kişi küçük nüanslarla onaylayabilir. Bunun böyle olması yine de 'biz'li cümleler kurmayı gerektirmemeli. Birkaç ütopya yazısı daha yazılmış olsa, birkaç geniş katılımlı söyleşi daha gerçekleştirilmiş olsa, belki ondan sonra üzerinde anlaşmaya varılan noktalar 'ütopyamız' diye duyurulabilirdi diye düşünüyorum. Sonra bir de sık kullanılan 'cemaat' sözcüğü var. Cem, cemaat, cuma, cami hepsi Arapça aynı kökten gelen sözcükler. Bir arada olmak, toplu olmakla ilgili hepsi. 'cemaat' sözcüğü bende (ve daha birçok arkadaşta) dinsel çağrışımlar yarattığı için bu sözcüğün kullanılma yoğunluğuna dikkat edilmelidir diyorum. Başka bir deyişle dedem 'cami, cuma, cemaat' dediğinde işkillenmiyorum da, politik arenada var olan herhangi bir kişi -herhangi bir art düşünce olmadan- bu sözcükleri kullandığında, hele hele ütopyanın yapı taşı olarak ortaya koyduğunda işkilleniyorum işte.

Mülksüzler

Ursula K. Le Guin'in Mülksüzler adlı kitabındaki anarşist ütopya benim ütopyam üzerine yazacağım sayfalar dolusu yazıdan daha iyi anlatıyor düşüncelerimi. (Bunu baştan söyleseydim de bu kadar sayfa yazıyı

yazmasam olmaz mıydı? Olurdu…) İkircilikli bir ütopyayı anlatıyor Mülksüzler. Anarres denilen gezegen bir cennet değil, insanlar da melek değil. Anarres bir cehennem değil, insanlar da şeytan değil. Yardımlaşma, dayanışma, özgürlük kokuyor her yer. Üç renk artı iki renk; özgürlük, kardeşlik, eşitlik, aşk ve doğa tüm sayfalara sinmiş. Yok, yok doğası pek o kadar da iyi sayılmaz. Doğa denilince aklımıza gelen yeşil ormanlar, çimenlikler, mavi gökyüzü, deniz, kuşlar, böcekler, çiçekler pek yok Anarres'te. Yine de 'doğal' olan bir şeyleri hemen seziyorsunuz. Bireysel çıkar peşinde olanlara ya da bulunduğu konumun olanaklarını suistimal edenlere de rastlıyorsunuz. Dedik ya ikircikli bir ütopya. Anarşist olmayanların, kapitalistlerin ve devletçi-otoriter sosyalistlerin egemenliğinde olan Urras'ın olması beni rahatlatıyor. Onlar da olmalı, mücadele sürmeli diye düşünüyorum çünkü. Ve isteyen saflarını seçebilmeli.

Kitabın ayrıntısına girmeyeceğim. Çoğumuz okuduk kitabı. Ben Mülksüzler ile ilgili başka bir öneride bulunmak istiyorum. Mülksüzler'deki ütopya bundan sonraki ütopya tartışmalarının omurgasını oluştursun diyorum. Mülksüzler'i yaşadığımız coğrafyaya ve çağımıza uyarlayalım diyorum. Ben dahil, pek çok kişi Mülksüzler'i okuduktan sonra anarşist olduğunu söylüyor. O zaman diyorum ki, aranılan ortak zemin çoktan yakalanmış. Gerekli olan bu zemini biraz işlemek, açmak, ayrıntılandırmak. Şimdilik bu kadar.

Sayı 5
Mart 1997

İslami Bir Anarşizm Olanaklı mı?

Nizam İntizam

Eskiden bir Çete dergisi vardı, Hakan Albayrak ve arkadaşları çıkartıyordu, yanlış hatırlamıyorsam Nihat Genç de yazıyordu. Sonra, Ütopya dergisi... Hoş dergilerdi, anarşizme çok yaklaşıyorlar, İslam'ı böyle yorumluyorlardı. Kur'an ve hadis tefsirleriyle değil, Nietzsche'den İliç'e özgürlükçü düşünürlerle ilgiliydiler daha çok. Sonra Ali Bulaç'ın Din ve Modernizm kitabı, Bookchin'le hemen hemen aynı düzeyde bir ekoloji kavrayışına sahipti. Çok iyi hatırlıyorum İBDA-C'nin otonom örgütlenme anlayışını ilginç bulmuştuk. İlk dergileri Kara'dan yürütme bir sürü şeyle doluydu. Bütün bunlar Sivas'tan önceydi. O zamanlar anarşist gruplarda İsmet Özel'in Esenlik Bildirgesi'ni yüksek sesle, gerçekten duygulanarak okurduk. Ekoloji hareketi üzerine İzmir'de ilginç bir panel olmuştu. Panelde, Abdurrahman Dillipakla hemen hemen aynı görüşleri savunmuştuk, panel çıkışında Dillipak, kendisinin de anarşist olduğunu söyleyince iyice şoke olmuştum. İnsan Yayınları yaklaşık olarak Ayrıntı Yayınları'na benzer bir yayın politikası izliyordu. Türbanlı kızlarla sohbet ettiğinizde onların laik akranlarından çok daha donanımlı olduğunu görebiliyordunuz. (Hala da öyledir ama donanımın neye hizmet ettiği artık çok ortada). Velhasıl, bu yazı Sivas'tan önce yazılsaydı, başlıktaki soruya gönül rahatlığıyla neden olmasın cevabını verebilirdim.

Sivas olayları tam bir kerterez oldu benim için. Gerçi daha önce Reha Çamuroğlu İslamcıların Kutsal Cehennemi yazısıyla 'sivil toplumcuların' yaydığı, anarşistleri de etkileyen İslamcılara karşı iyimser yorumları eleştirmişti. Bu eleştiri Sivas olaylarıyla birlikte, aşikar bir gerçeklik kazandı.

Radikal İslamcı gruplara mensup çeşitli kişilerin bizde sempati yaratmak için, 'biz de anarşistiz' tarzındaki takkiyelerini bir kenara bırakıyorum.

Ümit Aktaş gibi, Mustafa Kaylı gibi aynı kategoride değerlendirilemeyecek kişiler de ‘anarşist’ olduklarını iddia etmektedirler. Aynı gurup ‘Şanlı Sivas Kıyamımız’ söylemine sahipken, az sayıda aydından oluşan ikinci grup Sivas katliamını samimi bir şekilde kınamaktadır. Bu yazıda kişilerden bağımsız olarak, bilebildiğim kadar İslam’ın kendi kaynaklarına ve İslami bir anarşizmin olanaklı olup olmadığını araştıracağım. Anarşizm ‘resmi ideolojisi’ olmayan bir gelenektir. Farklılığı zenginlik sayar ve bu yüzden de birbirinden çok farklı görünümlere sahip hareketler anarşist olarak adlandırılabilir. Örneğin en yetkin sözel ifadesini Tolstoy’da bulan Hristiyan anarşizmi vardır ve anarşist geleneğin meşru dallarından biridir. İnsan ilk bakışta aynı şey neden İslam için olmasın diyor. Aradaki fark Kur’an’la İncil arasındaki farktır. Hristiyanlığın Kutsal kitabı, İncil, Kur’an’dan farklı olarak gündelik hayatı kuşatan, aynı zamanda toplumsal düzenleyici hukuk işlevi gören ya da bu hukukun ana çatısını oluşturan ayrıntılı kurallar içermez; soyut ahlaki genellemelerin yapılabileceği menkıbeler tarzındadır. Bu yüzden de çok sayıda İncil vardır. İncil doğrudan tanrı sözü olduğu için kutsal değildir; o ağırlıklı olarak İsa’nın yaşamından söz eder; kutsal olan İsa’dır. Bu yüzden de Hristiyanlık ilk kaynaklardan çok sonraki yüzyıllarda geliştirdiği kuramsal örgütlenmeye, kiliseye daha doğrusu kiliselere, mezheplere ve tarikatlara dayanır. Bunlar arasında Paulusyenler, Anabaptistler, Quakerler gibi birçok anarşizan ögeyi barındıranlar da vardır. Hristiyan anarşizmi kendini asıl olarak Tolstoy’un her tür kiliseyi reddeden bireysel Hristiyanlık söyleminde bulur. Tolstoy’a göre; ‘herkes doğrudan İsa’nın yaşamını örnek alsa, bu saf Hristiyanlıktan köken alan bir ahlak toplumda egemen olursa ideal düzen olan anarşi kendiliğinden kurulur.’

Oysa İslamiyet için aynı şeyleri söylemek mümkün değildir. Kur’an’da ticaret hukukundan, miras hukukuna, kadın erkek ilişkilerinden, toplumsal kararların alınma mekanizmalarına kadar o zamanki kabile yaşamının bütün ayrıntılarını düzenleyen amir hükümler mevcuttur. Üstelik bu hükümler Tanrı sözü olduğundan, değil değiştirilmek, tartışılamaz bile. İşte tam bu noktada bu hükümlerin ne olduğuna, anarşi idealiyle uyuşup uyuşmayacağına bakmak gerekir.

Bütün radikal İslamcılar, kendini anarşist olarak adlandıranlar dahil bir Asr-ı Saadet tanımı yaparlar. Onlara göre gerçek İslam bu dönemde yaşanmıştır

ve İslam Devrimi asr-ı saadete dönüş demektir. Kendini İslamcı anarşist olarak adlandıranlara göre, İslam kulun kula kulluğunu kabul etmez, hakimiyet kayıtsız şartsız Allah'ındır, Allah'la kul arasında bir ruhban sınıfı yoktur, dolayısıyla egemenliği Allah adına kimse kullanamaz, Peygamber herkesin kabul ettiği doğal önderdir, halife seçimle iş başına gelir ve kendi başına karar veremez, istişare esastır, bunun için cemaatin önde gelen doğal önderlerinden oluşan şuralar, hatta cemaatin kendi kararı esastır, bu doğrudan demokrasidir, cemaatin içinde özelleşmiş ayrı bir silahlı güç yoktur, cemaatin tümü silahlıdır vb.

Bu yaklaşım kabile toplumlarının genel özelliklerini bize anarşizm olarak yutturmaya çalışmaktan başka bir şey değildir. Nitekim bütün bu sayılanlar İslamiyet öncesi kabile toplumlarının da genel özellikleridir. İslamiyet, kabileden kabile federasyonuna oradan da devlete giden yolda bütün bu özelliklerini tasfiye etmek zorundaydı, etti de. Radikal İslamcıların bozulma dedikleri aslında İslami yayılmanın doğal sonucuydu. Küçük bir kabile kendi reisini belirleyebilir, ancak milyonlarca insanı kapsayan geniş bir coğrafyaya yayıldığında vahiyle önceden belirlenmiş tanrı nizamını hayata geçirmek için bir hiyerarşi şart olacaktır.

Aslolan Kur'an'ın sembolik evreninde, yani dilinde tahakkümün meşru görülüp görülmediğidir. Kur'an erkek egemenliğini bütünüyle meşrulaştırır, mutlaklaştırır. Kuşkusuz bunu yaparken kadına da bazı haklar tanınmış, ev içinde ve çocuklar üzerinde belirli bir iktidar alanı bırakmıştır. Ancak erkek hakim olan, kadın tabi olandır. Kur'an ve hadislere göre kölecilik bir suç değildir, yalnızca kölelere iyi davranma onların da tanrının bir kulu olduğunu unutmama ve haklarını gözetme, emredilmiş; azat etme eylemi övülmüş ama emredilmemiş, köle sahibinin insafına bırakılmıştır.

Rızk'ın onda dokuzu ticarettendir denilerek rantiye sınıfının (Muhammed de bu sınıfa mensuptu) varlığı meşrulaştırmak ne kelime kutsanmıştır. Peygamber zamanından başlayarak yendikleri insanların mallarını gaspetmek demek olan ganimet meşru görülmüş, ganimetin adil paylaşımına dayalı bir adalet anlayışı savunulmuştur. Bu ganimetin içinde köle ve özellikle cariyelerin olduğunu söylemeye gerek var mı? Dar-ül İslam'da yöneticilere itaat kesin olarak emredilmiştir! Kısacası Kur'an ve hadislerin metin analizlerinden anarşizme açık bir yan bulmak olanaksızdır.

Ancak, hiçbir din yalnızca kutsal metinlerle ele alınamaz. İslamiyet'te kutsal metinler ne kadar önemli olursa olsun, aslolan İslamiyet adına kurulan somut yaşantılar. Bu bağlamda, Anadolu Aleviliği, İran'da Haşhaşiler, Mısır'da Kalamita vb. batıni tarikatlar farklı bir Kur'an yorumuyla beraber birçok anarşizan ögeler içeren yaşantılar oluşturmuşlardır. Bu tarikatlara göre Kur'an'ın 'zahiri' sözü ancak söylendiği zaman ve mekan için geçerlidir. Evrensel ve mutlak olansa bu sözlerin işaret ettiği 'batıni' anlamdır. Örneğin; hac, Kabe olarak algılanan insanın kalbini kazanma, gönlüne yönelme; oruç, kendini iradesiyle yanlışa, kötüye karşı koruyan insanın tavrı, eylemi olarak tanımlandı ve böylece köleleştirici ritüeller tamamen bir kenara bırakıldı. Canlı, cansız bütün varlıkları tanrının bir parçası olarak gören panteistik evren kavrayışı bugün yeni yeni önemini kavradığımız 'doğayla uyum' anlayışımızın mükemmel ifadesidir. Bu tarikatların hemen hemen tümünde birlikte çalışma, karşılıklı yardımlaşma, hatta bazılarında komünal yaşam yüceltildi. Bir değer olarak kadın-erkek eşitliği benimsendi.

Bu tarikatlar, İslam adına varlıklarını sürdürmeye çalışa merkezi devletlerin başına sürekli bela oldular. İran'da Haşhaşiler Alamut kalesi civarında kırk yıl boyunca Selçuklu ordusunun giremediği bir yaşam oluşturdular. Aralarında ünlü vezir Nizam'ül-mülk (adamın adı ne mal olduğunu çok güzel tanımlıyor) olmak üzere birçok devlet yöneticisine suikast yaptılar. (Bu yüzden bütün Batı dillerinde suikast 'assasin' sözcüğüyle, yani bu tarikatın ismiyle anılır). Anadolu Alevileri, Babailerden Celalilere sayısız isyanda hep en öndeydiler.
Bütün bunların yanında; baba ve dedelerin yönetici konumu, ortodoks İslama nazaran çok iyi olmasına rağmen kadınla erkek arasında hala varlığını sürdüren asimetri, gnostik bir anlayışa sahip olmalarına karşın attıkları her adımda kutsal metinlerle halleşmek zorunda olmaları ve bu yüzden de 'muhalif' de olsa konumlarının bu kaynaklar tarafından belirlenmesi, bu tarikatları anarşiden farklı kılan yönlerdir.

Sonuç olarak, İslami anarşizm Batıni gelenekten çıksaydı bunu anlardık. Nitekim Reha Çamuroğlu'nun bu yöndeki çabalarını uzun yıllar ilgiyle izledik. Ne yazık ki, Çamuroğlu Alevileri anarşistleştiremedi ama kendisi Alevi cemaatinin önde gelenlerinden biri oldu!

Oysa günümüzün İslamcı anarşistleri Sünni gelenekten yani Kur'an ve Hadis'in 'zahiri' anlamını esas alıyorlar. O zaman şu sorulara cevap vermek zorundalar:

Cihad, İslam'ın amir hükmü müdür? Batıniler, cihadı kişinin nefsini egemenliği altına alması için gösterdiği bir çaba olarak tanımlarlar. Bu tanımıyla cihad kavramının anarşizmle çelişen bir yanı yoktur. Oysa Ortodoks İslam, cihadı, inanmayanları egemenlik altına almak için verilen gerçek savaş olarak tanımlar. Bu yanıyla cihad, İslam'ın militarist yöneliminin ve günümüz Türkiye'sinde de İslamcı faşizmin temel bir kavramıdır.

'Mürtedlerin öldürülmesi' İslam'ın amir hükmü müdür? Bugün Türkiye'de bizim tanıdığımız bütün anarşistler, Müslüman bir ana-babadan olma-doğma oldukları halde, sonradan ateist ya da panteist olmuşlardır, yani mürteddirler. Başta, anarşistler olmak üzere bütün ateist ve panteistleri öldürecek misiniz? Namuslu bir radikal İslamcı bu soruya düşünmeksizin 'evet' diye cevap verir ve tam da bu yüzden 'Yaşasın Sivas Kıyamımız' der.

Kur'an'daki gibi erkeği 'hakim', kadını 'tabi' olarak tanımlıyor musunuz? Bu tanım, tahakkümün bütün biçimlerine karşı olan anarşizmle nasıl bağdaşıyor?

Açıkçası Sünni İslam'ın içinden anarşist bir akımın çıkması bize pek mümkün görünmüyor.

Osman Murat Ülke'nin Savunması

Osman Murat Ülke

(Osman Murat Ülke'nin 28 Ocak 1997 tarihinde Genelkurmay Askeri Mahkemesi'ne verdiği savunmayı aynen yayınlıyoruz.)

'İlk duruşmada 'vicdani red' boyutunu içeren yazılı bir savunma vereceğimi belirtmiştim. Gerçi Eskişehir'deki tutukluluğum sırasında yazılı başvuruda bulunmuş olmama rağmen bu duruşmaya katılma hakkımı kullanabilme

talebim geri çevrilmişti. 27 Aralık'ta tahliye edildikten sonra hem savunmamı yapabilmek, hem de firar etmediğimi göstermek için bugünkü duruşmaya katıldım. Aslında yargılandığım maddenin içeriğine bakıldığında suçlamanın vicdani reddin kendisini kapsamadığı görülür. Ancak TCK 155. maddeden yargılanmamım, vicdani reddi tanımlayan ve cezai müeyyideye bağlayan bir maddenin yokluğundan kaynaklandığı da açık. Oysa bir vicdani red açıklamasını 'halkı askerlikten soğutmak yolunda telkinat' suçlamasıyla kovuşturmak hukuken doğru değildir, çünkü vicdani red propagandif bir araç değil, bireysel bir duruştur. İnzivaya çekilmediğiniz sürece de her bireysel duruş ve tavır çevrenize olumlu olumsuz, az ya da çok, yaygın veya sınırlı bir etkide bulunur. Bu, sosyolojik açıdan açıklama dahi gerektirmeyecek a priori bir durumdur ve yargı konusu edilemez.

Yine birinci duruşmada vurguladığım gibi TCK 155. madde yani 'halkı askerlikten soğutma' diye anılan düzenleme hukuki bir temelden ve tutarlılıktan yoksundur, dahası öznel ve ideolojik kaygılarla meydana getirilmiştir. Maddede sözü edilen 'halk' reşit kabul edilmemekte ve dış etkilerle, her türlü iradeden, yoksun gelişi güzel yönlendirilebileceği varsayılmaktadır. Bununla da kalınmamakta ve halkın hangi olgulara (bizim örneğimizde 'askerlik') 'sıcak' ya da 'soğuk' bakması gerektiği yasa koyucu tarafından belirlenmekte. Pek de örtük olmayan bu mesajı gündelik dile çevirelim. Deniyor ki:

'Ey halk, senin ne yapacağın belli olmaz. İçinden birileri çıkıverir ve seni bizden soğutur, sen de bizi yalnız bırakırsın. Bu felaket olur, çünkü en doğrusunu biz biliyoruz ve çark ancak bizim dediğimiz olursa dönmeye devam eder. Bizim çıkarımızı kendi çıkarın olarak belirlemelisin. Dolayısıyla seni sana karşı, içinden çıkacaklara karşı korumalıyız. Tamam, askere gidecek olan sensin, senin evlatların, ama biliyorsun bu konu tartışılmaz, bu konuda kuşku duyulmaz, çünkü, eee… çünkü askerlik kutsaldır da ondan!'

Halkı, devletin tasarrufunda bulunan bir kitle olarak değerlendiren bu yaklaşım hukuki normlarla yakından uzaktan ilgisi yoktur. Dahası, bu yaklaşıma içkin otoriterizmin yol açtığı merkezileşme ve totaliterleşmenin varıp varacağı yer faşizmdir ki Türkiye'de parlamentarizmin vitrini ardında

yaşanan da budur. Konuyu dağıtmamak için burada devlet kurumlarının ve özelde MGK'nın yetki ve yetki alanının fiili sınırsızlığını örneklemeyeceğim. Tek bir şey söylemekle yetineceğim: Faşizm dışında bütün toplumsal düzenlerde (eğer mevcutsa) ordu yürütme erkine resmen ve kesinlikle fiilen bağlıdır. İşte durum bu kadar açık.

Diğer konu da 'kutsallık'. 1994 ya da 1995 yılında (tam olarak anımsamıyorum) dönemin Milli Savunma Bakanı Mehmet Gölhan bir demecinde bütün Türkiyeliler adına konuşup, herkese şehitlik payesi, daha doğrusu bu payeye erişme isteği atfetmişti. Bunun üzerine kendisiyle karşılıklı yazışmıştım. Şehit kavramının İslami bir terim olduğunu, kendisinin bakan olarak bu kavrama sığınamayacağını ve bizlerin –yani savaş karşıtlarının- kendimize bu tür atıflarda bulunulmasına karşı olduğumuzu kendisine bildirmiştim. Daha önce de 1993'te benzer bir yazışma ilk derneğimiz ile KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş arasında gerçekleşmişti. Denktaş ile Gölhan'ın yanıtları ise benzerdi. Biz istesek de istememsek de onları bizleri birer şehit adayı olarak görüyorlardı ve devlet adına bu şehitliği neye dayandırdıklarını açıklamıyorlardı.

Askerliğin kutsal kabul edilmesi, bunun da ötesinde herhangi bir kurum, çevre ve faaliyetin devlet tarafından kutsal kabul edilmesi, o devletin meşruiyetini metafizik alanda aradığını gösterir. Demek halkın, yani Demos'un ussal dinamikleri ve gelişimi dışında bulunan, bulunması gereken, değişmez olan, özetle tanrısal ve dolayısıyla tartışılmaz olgular vardır. Bu olgular vardır ya da yoktur, ama kendisini bu olgular vardır ya da yoktur, ama kendisini bu olguları ve ardındaki tanrısal takdiri korumakla yükümlü gören bir devlet bir devlet ancak teokratik bir devlet olabilir; tersinden söyleyelim, laik bir devlet olmaz. Oysa bu devletin ardında yatan zihniyetin ve bunun maddi uygulayıcılarının, yani seçilmiş, atanmış ve ya kendinden menkul yöneticilerinin böylesine dini bir kaygıyla hareket etmediklerini pekala biliyoruz. Demek ki, metafizik alanın sunduğu olanaklar toplumdaki birtakım inançlarla örtüştükleri, örtüştürülebildikleri oranda toplumu yönlendirmek için kullanılıyor.
Artık günün asıl konusuna, vicdani redde gelelim. Vicdani reddin tarihi en az düzenli orduların tarihi kadar eskidir. Şimdilik bilinen en eski kayıtlar Roma İmparatorluğu dönemine kadar uzanmaktadır. Özellikle ortaçağda, yani heterodoksinin mutlakiyetçi dünya görüşlerine karşı toparlandığı

dönemde birçok tarikat ve mezhep, tanrı ile kendileri arasına giren dünyevi ve aynı zamanda tanrının temsilcisi olma iddiasını taşıyan iktidarlara itaati sürdürmeyi reddetti. Aracıların reddi ilkesi tanrıdan başkasına askerlik yapmamayı da kapsıyordu. Birey fikrinin gelişkin olmadığı bu inanç sistemi içerisinde yine de irade fiili reddiyenin taşıyıcısı konumuna yükseldi. Tanrı dolayımıyla ve mutlak bir kulluk bilinciyle de olsa insan iradesine, otoriteye karşı durma sorumluluğunu yüklendi. (Tekrar yüklendi demek daha doğru olur, çünkü insanın kendi yolunu iradi olarak belirlemesi ve izlemesi bir takım inanç sistemleriyle ve tarihsel aşamalarla sınırlanamayacak farklı boyut ve biçimlerde hep varolagelmiş bir olgudur.)

Özellikle endüstrileşmeye denk düşen ve toplumsal mücadelelerde bir dönüm noktasını temsil eden 18. ve 19. yy.larda vicdani red tavrı dini cemaatlerin çok ötesine taştı. Sivil itaatsizliğin bu temel taşı, köleliğin ve angaryanın reddi, meşru görülmeyen ve /veya işgalci hükümetlerle ve kurumlarla işbirliğini red, tüketim boykotu, grev ve vergi reddi gibi kardeş mücadele tarzlarıyla birlikte, gelişen işçi hareketi ve toplum içinde etkili oldu ve farklı nosyonlarla Marksizm, anarşizm ve liberalizm akımları içerisinde ve arasında yoğun tartışmalara ve dolayısıyla eylemliliklere kaynaklık etti.

Yine de vicdani reddi, diğer sivil itaatsizlik biçimleri arasında özel kılan bir konumu var. Prusya ve ardından Fransa’nın sistematize edilmiş ve süreye bağlanmış zorunlu askerlik ilkesini uygulamalarıyla (ki daha önce devletler ve beylikler önlerine çıkanı zorla ya da para karşılığında gereksinim halinde askere yazıyordu) ve bu ilkenin 19.yüzyıl sosyal demokrasisi tarafından feci bir yanılsama sonucu ordunun demokratikleşmesine ve hatta devrime giden yollardan biri olarak kutsanmasıyla birlikte, askerlik her erkeğe devletçe mutlaklaştırılarak dayatılan bir uygulamaya dönüştü.

Kaçınılmayacak addedilen bu zorunluluk bireyi (çoğunlukla erkek bireyi) temel ve her şeyden önce tek başına verilecek bir karara itiyor. Karar vicdani redcilikten yana olduğu durumda ise, bu bireyin çevresinde bir dayanışma hareketi olsa da olmasa da seçimin sonuçları yine tümüyle tek başına taşınmak ve uygulanmak durumunda. Dahası, dayanışma hareketi varlığını ve anlamını ancak bireyin tutarlılığını koruması koşuluyla sürdürebilir. Bu da özgür ve iradi kollektiflerin ancak gerçek ve iradi

bireylerle varolabileceği gerçeğini açığa çıkarabiliyor. İşte vicdani redcilik bu yüzden her zaman sivil itaatsizliğin temel ve arı bileşenlerinden biri olmuştur.

Ayrıca vicdani redci kendisinin uzağında onu ilgilendirmeyen bir uygulamaya direniyor ve ya muhalefet ediyor değil. O kendi varoluşundan kaynaklanan, dünya ile ve çevresi ile kurduğu her türlü ilişkiye yön veren ahlakının gerekliliklerini izlemekte ve somut eyleme dönüştürmekte. Dolayısıyla burada asıl muhalefet ya da daha doğrusu 'karşı duruş' devletten gelmekte. Şöyle ki; insanın meydana getirdiği, yani ezeli, ebedi ve evrensel olmayan Devlet, ulaştığı güçle –kuşkusuz evrensel addedilmesi gereken- insanın kendini belirleme hakkını ezmeye kalkışıyor.

Vicdani red eylemi tek başına kesinlikle savaşları durdurmaya yeterli değil, ancak doğal mesajının arılığı ve tutarlılığı ile savaşlara karşı geliştirilecek kollektif iradeye ebelik eder. Bunun ilk örneği 1.Dünya Savaşı'nda görüldü. Sadece İngiltere'de 3bin vicdani redci cezaevlerine tıkıldı. Kuşkusuz sayıları bunun birkaç katıydı ve yine asker kaçaklarının ve firarilerin yanında çok azdılar.

Burada vicdani redcinin bir başka yönü çıkıyor karşımıza. Vicdani retçi tutarlılığının en büyük kanıtı olarak tavrını açıktan açığa ortaya koyar ve böylece devletin kendisine dayattığı iki onursuz seçeneği de reddeder: O, ne doğru bildiğinin aksine sinip askere gider, ne de benimsemediği bir kaçak hayatı sürdürür. İnancını, duruşunu her türlü zora karşı dolaysızca ve alenen sergiler ve dört duvar arasına tıkıldığında iradi özgürlüğünden güç alır. Böyle yapmakla insanlık ekini içinde zorbalığa ve yabancılaşmaya karşı hep varolmuş olan öze katılır ve onu ileriye taşır. Örgütlü şiddetin içinde yer almayan vicdani redcinin bu saf meşruiyeti ise, onun hakkı ve inancı için devlete yönelik bir karşı şiddeti da benimsememesi, örgütlememesi ve temel dayanağı olan çıplak insanlık durumuna yaslanmasından ileri gelir.

1.Dünya Savaşı'nın bitimiyle vicdani redciler ve diğer savaş karşıtları örgütlülüklerini dünya ölçeğine sıçrattılar ve 23 Mart 1921'de Uluslararası Savaş Karşıtları'nı (War Resisters International, WRI) Hollanda'nın Bilthoven kentinde kurdular.

Özellikle 2.Dünya Savaşı sırasında nicelik ve nitelik açısından boyutlanır. Ancak egemen tarih yazımı her zamanki gibi savaşçıların tarihidir. Hitler rejimi tarafından 50 bini aşkın firarinin idam edilmesi, ABD'nin Normandiya çıkartmasına asıl zemin hazırlayan ve çoğunlukla şiddetsiz ilkeler ve eylemlerle çalışan Fransız Resistans Hareketi, İskandinav ülkelerinde Nazi rejimini ve işbirlikçilerini yer yer fiilen felç eden şiddetsiz direnişler ve benzeri birçok örnek görmezlikten gelinir ve daha yeni yeni günışığına çıkar.
1945'ten sonra Almanya'nın remilitarizasyonuna karşı gelişen halk hareketi de aynı biçimde atlanır. Yine aynı yıllarda atom bombasına karşı azımsanmayacak bir toplumsal muhalefet vardır, ancak asıl açılım 1968'den sonra yaşanır.

Örneğin Vietnam Savaşı'nın sonlanmasını sadece işgalin başarısızlığına bağlamak yanlıştır. Vicdani Redcilerle birlikte ABD kamuoyunda gelişen tepki ve Beyaz Saray'ın içine girdiği meşruiyet krizi de etkin nedenlerdendi. Aynı şey işgal altındaki topraklara sevkedilmeyi reddeden İsrailli askerlerin yol açtığı direniş için de geçerli. En iyi örneklerden bir tanesi ise Güney Afrika'da yıkılan Apareyi rejiminin başına gelenler. Beyaz toplum ilk defa ırk ayrımına ve militarizme karşı bireysel iradesine sahip çıkan beyaz vicdani redcilerle büsbütün sarsıldı. Siyahların direnişi olağandı, ancak beyaz gençlerin bu tavrı ırkçılık ve militarizm tartışmasının iki toplum arasındaki bir çelişki olmaktan öteye, beyazların arasına, bütün Güney Afrikalı insanların arasına taşıdı ve Apartheid'ın usdışı meşruiyetini yerle bir etti. Sonuç malum.

Örnekler çoğaltılabilir ama şimdilik bu kadarının yeterli olduğunu düşünüyorum. Son olarak aktüel durumu ve birkaç argümanı özetleyeceğim.

Bugün artık Anglo-Sakson ülkeler (Kanada, İngiltere ve ABD) profesyonel orduya geçmiş durumda yani militarizm biçim değiştirdi. AB içinde de Hollanda ve Belçika profesyonel orduya geçtiler veya geçiyorlar. Yunanistan hariç bütün Avrupa Birliği üyesi devletler vicdani red hakkını tanımıştır (ki Yunanlı yetkililer de yakında bu yönde adımlar atılacağını bildirdiler).

Argümanlara gelince;

İlki, askerliğin erkek egemen düzen içinde ve hele Türkiye'de oynadığı role dair. Askerlik, devletin erkeği gençlikten yetişkinliğe geçişte son bir kez elden geçirdiği ve zoraki sosyalizasyonu tamamlamayı umduğu süreçtir. Bu kurumda erkek, insani sorumluluklarından ve haklarından arındırılır ve sınırsız itaate, otoriter bir dünya görüşüne, 'başka'larına nefrete ve şoven erkek egemen değerlere koşullandırılır. Bu sosyalizasyon işlevi ile askerlik gerçekten de 'ulusun okulu'dur. Sonuç ise bastırılmış ve fırsat bulunduğunda kendisi de ezen bireyler, kışkırtılmış erkeklikler ve serbestçe karar verme yetisi hırpalanmış, sürüleşmiş nesiller.

İki: Her türlü zorunlu hizmet, doğası gereği irade gaspıdır. Anayasal olarak yasaklanmış olan angarya askerlik kılıfına büründürülünce nedense dokunulmaz oluyor. Yasa ya da değil; iradem ve bu irade ile yön vereceğim yıllarım yalnızca bana aittir. Ve beni onaylamadığım, ikna olmadığım herhangi bir işe zorlayacak olan birey, grup veya kurum yanlış yapıyor ve benim ben olma hakkımı ihlal ediyor demektir.

Üç: Albert Einstein'ın da dediği gibi, 'savaşta insan öldürmenin herhangi bir cinayet işlemekten farkı yoktur.'

Askeri eğitimin temel hedeflerinden biri insan öldürmeyi öğretmek, silahları sevdirmek ('o senin karın' sözünde olduğu gibi) ve ölümü yüceltmek. Hepimizin bildiği üzere iş öldürme eğitimi ile kalmıyor. Askerler sürekli öldürmeye ve ölmeye sürülüyorlar. Siz bile yaşam hakkını en temel insan hakkı olduğunu kabul edersiniz; önemsemiyorsanız bile bağlı olmakla yükümlü olduğunuz belgelerde böyle yazıyor. İşte bu yaşam hakkının diğer okunuşu da yaşatma sorumluluğudur. Başkasının yaşayabilmesi elbette benim de onu öldürmememle olanaklı olabiliyor ancak. Bu anlamda vicdani red, benim için hak olmaktan öte bir sorumluluktur, sorumluluğumdur.

Şimdilik vicdani redde dair bu kadar. Burada gerçekleşen sözde yargılamaya gelince, 17 Mayıs 1994'te İstanbul SKD tarafından gerçekleştirilen ve dört kişi olarak tutuklanmamızla sonuçlanan basın toplantısının öncesinde, Alman konuklarımızla birlikte Nokta dergisi ile bir

söyleşimiz olmuştu. Öyle ki, genel yayın koordinatörü basımın bu söyleşi için geciktirildiğini söylemişti. Tutuklandıktan sonra Nokta'nın o haftaki sayısında bizim söyleşimizin yerine Turkish Daily News gazetesi editörü İlknur Çevik ile yapılmış bir söyleşinin basıldığını gördüm. Bu söyleşiyi keyifsizce okurken İlknur Çevik'in sona doğru söyledikleri gözüme çarptı. Çevik açık açık kısa bir süre önce Genelkurmay Başkanlığı'nın gizli çağrıyla gazete patronları ve yöneticilerinin de katıldığı bir toplantının gerçekleştirildiğini söylüyordu. Bu toplantıda medyaya, savaş karşıtları ve savaş karşıtlığı ile ilgili her türlü haber, yorum vb. yayın yasaklanmış. Ne komiktir ki, tam da bizim söyleşinin sansüre kurban gittiği sayıda, onun yerine basılmıştı. Gerek davamız sırasında, gerek daha önce tutuklanan SKD başkanı Aytek Özel için yürüttüğümüz kampanya sırasında Genelkurmay'ın bu medya ambargosunu delebilmek için (yer yer başardık) çok ter dökmüştük. Şu anda süren davanın 19 Kasım'daki duruşmasına da yoğun medya ilgisine rağmen (kameraları ve gazetecileri sayamamıştım) yazılı ve görsel basında kayda değer bir yankı olmaması kuşkusuz bu ambargonun sürdüğünü gösteriyor. Bir işe yaramayacağını bilsem de İlknur Çevik'in bu noktayı aydınlatmak üzere tanık olarak çağrılmasını talep ediyorum.

Bunları aslında niye aktardığıma gelince: Avukatlarımın ilk duruşmada ortaya koyduğu gibi askeri yargı ne bağımsızdır, ne de yargının tekliği ilkesiyle bağdaşıyor. Askerlerden müteşekkil yargıç ve savcılar hukuka değil, Genelkurmay'a bağlı iş yapıyorlar. Genelkurmay da elindeki bu araçla yetinmeyerek bacaksız bir vicdani redciyle onu halktan gizleyerek başa çıkmaya çalışıyor.

Sonuç: Beraattan ziyade davanın düşmesini talep ediyorum.

Vicdani Red Kavramına İlişkin Belirlenimler

Serdar Tekin

Dil önemlidir. Kavramlarımız, öyle zannediyorum ki, içeriklerinden daha fazlasını; kavramı kullananın o içerikle kurduğu ilişkiyi de gösterirler. Ve bilinmesi, iyice bilinmesi gerektiği üzre her kavram belli bir düşünce

dünyasında doğar ve bu dünyanın renklerini kendisiyle beraber taşır. Gerek bu makaleye adını veren ‘vicdani red’ kavramı, gerekse bu kavramın içinde doğduğu savaş karşıtı çerçeve, üzerinde yaşadığımız coğrafyada ilk kez on yıldan daha kısa bir süre öncesinde duyulmaya başlandı ve sadece üç yıldır örgütlü bir mücadelenin ekseni olageldi. Bizi bu makaleyi kaleme almaya yönelten öncelikli neden ‘vicdani red’ kavramını kendi öz bağlamında açıklamaya çalışmak ve sınırlı da olsa öncelikle ahlaki ve -belli bir dolayıma tabi olarak da- politik temellerini ifade etmekti; ancak, yazma nedenimiz salt bu çabayla sınırlı değil.

Vicdani red kavramının -ya da pratikte, ilk vicdani redcilerin ortaya çıkmasının- çok geniş olmasa da yarattığı bir etki var. Bu etkinin öncelikli nedenini elbette on yılı aşkın bir süredir devam eden savaşın belirlediği politik-toplumsal gerçeklikte aramak yerinde olur. Savaşın yarattığı bu koşullar vicdani red kavramının kendi gerçekliğini anlamayı (paradoksal olmayan ama yine de ilginç bir şekilde) zorlaştırmaktadır. Zira, savaşa ilişkin her -tarafsız değil ama var olan taraflardan bağımsız- tutum, savaşan tarafların gayretkeşliğiyle ya yok edilmeye ya da taraflardan birine yamanmaya çalışılıyor. Buna bir de bu coğrafyanın gayet pragmatist, incelmiş bir zekadan ve idealleriyle diyalektik bir ilişkide belirlenmesi gereken -ama böyle olmayan- ahlaki değerlerden yoksun olan geleneksel muhalefet kültürünü ekleyin. Sonuç; bir düşüncenin kendisini savaşan tarafların ya da geleneksel sol muhalefetin dışında; olduğu gibi var etmesinin ve hele de kamuoyu tarafından anlaşılmasının bütünüyle zorlaşmış olduğudur. Ortaya çıkan bir çok yeni kavram gibi ‘savaş karşıtlığı’, ‘vicdani red’, 'anti-militarizm’, ‘şiddetten arınmış eylem’, ‘sivil itaatsizlik’ vd. de yol açtıkları muhalefetin etkisi oranında devlet tarafından bastırılmaya, geleneksel sol söyleme eklenebildikleri oranda bu söylemin sürdiirücüsü kesimler tarafından kendilerine mal edilmeye, aksi taktirde ‘demokratik küçük burjuva tavrı’ olarak bir kenara atılmaya, savaş konusundaki duruşlarıyla da, ‘haklı savaş’ın destekçisi haline getirilmeye çalışılıyor. Bu erezyondur. Bu makale aynı zamanda okuyucusunu etkileyebildiği oranda bu erezyonu azaltma isteğinin de bir ürünüdür.

Vicdani Reddin Ön Temelleri

Vicdani red, bireyde vücut bulan ve bu nedenle belli bir birey tasarımı doğrultusunda kavranabildi savaş karşıtı bir tutumdur. En kısa tanımıyla; bir bireyin ahlaki tercih, dini inanç ya da politik görüşleri nedeniyle askerlik yapmayı reddetmesidir. Farklı motivasyonlardan kaynaklanan ama aynı eylemde birleşen bireylerin, kuşkusuz, ortak bir paydaları vardır. Bu payda militarizme karşı olmaktır. Militarizmin ve hizmet ettiği devlet aygıtının (tahakküm mekanizması da diyebiliriz). Birey üzerindeki en arsız tasarruf iddiasına karşı olmaktır.

Özel olarak militarizm ve genel olarak ta tahakküm mekanizması hayatımızın bir çok alanında ve hatta hayatımızın kendisi üzerinde çeşitli tasarruflar iddia etmekte, bu tasarrufları kullanmak için şiddeti örgütlemekte ve bu tasarruf iddiasına karşı çıkmayı da -yine örgütlü şiddet ile garanti altına alınan yaptırımlara bağlamaktadır. Bu toplumsal modelimiz, bir tahakküm mekanizması olan iktidarın bu tasarrufunu kullanabileceği biçimde örgütlenmiştir; ailede, okulda, işyerinde, orduda ve bizzatihi hergün onlarca defa üzerinde yürüdüğümüz caddelerde. Ve tek tek her birey, iktidarın kendi üzerindeki bu tasarruflarını kabul edecek, bu tasarruflarına hizmet edecek ve üstüne üstlük bir de bundan gurur duyacak biçimde yetiştirilmekte, daha doğru bir tabirle örgütlenmektedir.

Hayatımız üzerindeki bu tasarruflar neredeyse sonsuz bir çeşitlilikle ortaya çıkar. Vergiye tabi tutulmak, yasal olarak göz altına alınmak, yasalar İle onaylanmayan ama aynı yasalar tarafından fiili olarak korunan bir biçimde işkenceye uğramak, tecavüz edilmek, okulda dayak yemek, işten çıkarılmak, aç bırakılmak, hayatımızın bir- buçuk yılını orduya adamak, bunu yapmaya zorlanmak, yapmaktan kaçındığımız taktirde soruşturulmak, aranmak, yakalanmak, dövülmek, itaat etmeye zorlanmak, insan öldürmesini öğrenmek, şiddet kullanmak, insanlıktan çıkarılmak, köylülere bok yedirmek, yapmak istemesek yine dövülmek ana dilimizi konuşamamak, vb, vb. Yaşamımız boyunca bunları ve daha nice benzerlerini hepimiz görürüz. Bazılarımız bunların arasından yaşar gider, bazılarımız ise ‘Niçin?’ diye sorar. Rahatsız olur. Yaşanan durumu kendi adalet tasarımına, ahlakına, inançlarına, kısaca kendisini kendisi yapan herşeye aykırı bulur. Burada bir insanın hayatı üzerinde iki farklı hak iddiası vardır; biri o insanın kendisine aittir, diğeri ise iktidara. Vicdani red kararı, bu çatışkının en yoğun yaşandığı durumlardan birinde ortaya çıkar

ve çoğunlukla, askere çağrılan bireyin bu çağrıyı alenen reddetmesiyle gerçekleşir. Aslında sözkonıısu olan, bireyin kendi hayatı ve bizzat yaşama hakkı üzerinde, kendisinden başka bir yetkinin tasarrufunu kabul etmemesidir. Ve bu, bize, son derece makul gözüküyor.

Ahlaki Sorumluluk: İşbirliği Yapmamak

İnsanları vicdani redci olmaya yönelten çeşitli gerekçeler vardır. Bu gerekçeler içerikleri bakımından birbirlerinden gayet farklı olabilirler. Birey iman ile bağlandığı bir kutsallık tasarımı doğrultusunda askerlik yapmayı red edebileceği gibi, son derece politik bir tasarım yani bir toplumsal tasarım doğrultusunda da bunu yapabilir. Vicdani red, bu farklı gerekçelerin ortaklaştığı ahlaki bir momenttir. Zira, hangi gerekçeyle olursa olsun askerlik yapmayı reddet- mek, savaş mekanizması ile işbirliği yapmayı reddetmektir ve bireyi, bu reddedişe-neredeyse kaçınılmaz olarak-sürükleyen ahlaki bir sorgulamayı gerektirir.

Ahlaki sorgulamayı kavramların diliyle konuştuğumuz böyle bir metinde ifade etmek gerçekten zor. Anlamak için, insanın kendisiyle hesaplaşmasının derinliklerini tahayyül etmeliyiz. Bu tahayyül bizi tek bir söze, sık sık acı verebilen bir sözcüğe sürüklüyor: Sorumluluk! İnsan sorumludur. Eylemlerinden ve eylemsizliklerinden sorumludur. İrade sahibidir ve bu yüzden her koşulda doğru bildiği gibi davranma ‘imkam’-na sahiptir. Ahlaktan ve sorumluluktan söz edebilmemizi mümkün kılan yegane şey de zaten bu ‘imkan’dır. Birey, bu imkanı kullanmadığı her dununda ‘kötülük’ olarak addettiği şeyden kendisinin de sorumlu olduğunu duyumsar. En azından, dürüst ahlaki sorgulama bunu gerektirmektedir. Eylemin sorumluluğu onu gerçekleştirene olduğu kadar, ona iradi onay veren herkese aittir. Ve kanımızca, askerlik bunun için zorunludur; daha çok insanı savaş mekanizmasının günahlarına ortak etmesi için. Vicdani red, bu günaha ortak olmak istemeyen ahlaki duyarlılıktan doğar.

Savaşa Karşı Vicdani Red

Basitçe şunu soracağız: Üzerinde yaşadığımız coğrafya da bir savaş var mı? ‘Kirli’ ya da ‘haklı’ demiyoruz, ‘terör’ ye ‘teröre karşı mücadele’ de demiyoruz; sadece savaş... ‘Kürdistan’, ‘bölge’, ya da ‘Güneydoğu

Anadolu’da yaşanan bir savaş... tırnak içinde kullandığımız kelimelerden bağımsız olarak bu soruya ‘evet’ diyecek az çok insan var. Bu şu demektir; tırnak içindeki kavramların kendisinden doğdukları politik tasarımlardan bağımsız olarak savaş üzerine düşünen çok az insan... Kavramların bu çeşitliliği, bizim sadece ‘savaş’ demeyi yeğlediğimiz olgunun tamamlanmasına dair bir tartışmayla karşı karşıya olduğunu gösteriyor. Gerçi aklı başında hiç kimse durup dururken, savaş verine ‘kirli’ ya da ‘haklı savaş, terör ya da ‘teröre karşı mücadele’ demeyecek; veya bizim gibi sadece ‘ savaş’ demeyi yeğlediğini belirtme ihtiyacı duymayacaktır. Bu, savaş üzerine politik tasarımlar dolayımından düşünmenin ve bu yolla yargıda bulunmanın doğurduğu bir sonuçtur. Ve bu sonuç bize şunu söylemektedir: Pek çok insan belli (ve değişken olabilen) politik amaçlar doğrultusunda, belli tarihsel koşullarda savaşı bir araç olarak onaylamaktadır. Ve bu onay, kimi durumlarda onaylayandan bağımsız da olarak kendisini politik bir bütünlüğe dayandırır. Savaş, bu politik bütünlük içerisinde onaylanan ve gözetilen amaçların gerçekleştirilmesi yolunda meşru bir araç olarak kabul edilmekte ve pek çok ‘özgürlükçü-eşitlikçi’ söylem tarafından mücadelenin en üst biçimi olarak kutsanmak- tadır.

Bu durum üzerine düşünmek bizi, ister istemez, araç-amaç ilişkisi üzerine düşünmeye sürüklüyor. Politik düşünceler tarihi açısından bunun neredeyse kadim bir tartışma olduğunu biliyoruz. Bu tartışmayı burada bütünüyle yapmak mümkün değil; ancak, dikkat çekmek istediğimiz önemli bir nokta var.

Araç-amaç ilişki bakımından birbirine zıt görünen iki tutumdan bahsedilegelir. Birinci, amaca ulaşabilmek için her türlü aracı meşru gören bir tutumdur ve Makyavel ile özdeşleştirilmiştir. Bu tutum aracın meşruiyetini ‘yarar’ ilkesine göre belirler. İkinci bir tutum doğal olarak başka bir ilkeye dayanır. Bu ikinci tutuma göre bir aracı meşru kılan şey onun gösterilen amaca ‘uygun’ olup olmadığıdır -ve mesela, tarihsel olarak tipik bir temsilcisini Gandhi'de ve onun şiddetten arınmış direnişinde bulur.

Doğrusu, bu ayırımın araç ve amaç arasındaki karşılıklı ve kesintisiz etkileşimi hiçe saydığını düşünüyoruz. Böylesi bir ayırım, her iki tavrı da salt bireyin tercihine tabi olan iki imkan olarak göstermektedir. Oysa, hele ki söz konusu ettiğimiz şey politika olduğunda, araçlardan önce amaçlar

tercih edilirler ve iki tercih birbirini kesintisiz olarak belirler. Başka bir deyişle, araç ve amaç arasında yapısal bir farklılık aramak boşunadır. Kanımızca Makyavel de, Gandhi de bunun gayet iyi farkındaydı ve her ikisi de politik ideallerine giden yolu bu idealin yapısına uygun bir şekilde formüle etmişlerdi. Öncelikli sorun amacı gerçekleştirmek için doğru aracın ne olduğu değil, bizzatihi amacın ne olduğudur. Amaç kendi aracını söyler.

Savaştan yana olmak ya da ona karşı olmak... İşlek bir zihin temel sorunun bu olmadığını gösterecektir. Bir araç olarak savaşı onaylayan ya da reddeden iki ayrı ilkeyle -ve dolayısıyla iki ayrı ‘amaç kavrayışıyla- karşı karşıyayız.

Savaşı politik bir araç ya da şu çok sevimsiz deyişle ‘politikanın başka araçlarla devamı’ olarak ele aldığımızda, açıktır ki, amacına uygunluğu ölçütümle meşru bir araçtır. Öyle ya da böyle her türlü ‘haklı savaş’ söyleminin göz önünde bulundurduğu da bu olsa gerek. Nitekim, ulus-devlet kurmak için savaş kadar uygun pek az araç vardır ve savaşın ‘doğa’sı ulus-devletin ‘doğa’sına pek az haksızlık eder. Zira, her ikisi de tahakkümcü niteliklidir.

Tahakkümün çeşitli kisveler altındaki her türlü makro politik tezahürünün savaş ile içli dışlı olmasının bir tesadüf olmadığını düşünüyoruz; bu makro politik tezahürlerin hepsinde ‘haklı savaş’ düşüncesini buluyor oluşumuz ise hiç tesadüf değildir. Söz konusu olan tahakkümcü bir toplumsal tasarım yaratmak ya da onu korumaksa savaş buna çok uygun, bir araçtır ve tahakkümcü politik düşüncelerin böyle bir aracı ‘haklı’ olarak adlandırmaması için hiç bir neden göremiyoruz; çünkü savaş, tahakkümün bir başka işlevidir.

Vicdani red de bu düzlemde kavranabildiği ölçüde derinlikli olarak ve hakiki anlamıyla anlaşılabilir. Savaşın hiçbir türüne destek vermemek ve herhangi bir savaş mekanizması içinde yer almayı reddetmek anlamında vicdani red; savaşı yani militarizmi, yani örgütlü ve kurumsal şiddeti onaylayan hiçbir politik amacı ve toplumsal tasarımı insan topluluklarının geleceği için hayra alamet bir şey olarak görmemektedir.

Toplumsal Değişimin Aracı Olarak Vicdani Red

Vicdani redcilere sıklıkla söylenen şeylerden biri, savaşa karşı bu kadar bireysel bir tutumun, gerçi iyi niyetli olduğu ama, yetersiz kaldığı ve sonuç almaya yönelik olmadığıdır. Bu, diyoruz ki, vicdanının sesini dinleyen bir insanın durumunu anlamamanın bir sonucudur; redci öncelikle sonuç almak için değil vicdani kanaatleri gereği başka türlü davranması mümkün olmayacağı için bu yönde davranmaktadır; ama konumuz şimdi bu değil.

Vicdani red tekil bir eylem olarak, şüphesiz, toplumu dönüştürmeye muktedir değildir. Ama unutulmaması gerekir ki vicdani redci olmak bir öznedir; kendi iradesi doğrultusunda davranmakta ve ister istemez ötekileri de böyle yapmaya davet etmektedir. Bu davet, yapısı gereği,bir toplumsal değişim çağrısıdır. Elbette çoğu kişi bilir ki, toplum böyle çağrılarla değişmiyor ama bunu bilenlerin pek azı, toplumun bu çağrılar olmaksızın hiç değişmeyeceğinin farkındadır. Dolayısıyla redcinin tutumu, bizzat örnek teşkil etmesi bakımından toplumsal değişim yönünde bir değere sahiptir.

Vicdani reddin toplumsal değişim için ifade ettiği asli önem, eylemin kendisinden ziyade, kişiyi bu eyleme sürükleyen kavrayışta yatar. Vicdani redci -reddinin gerekçeleri çok farklı olsa da- belli bir toplumsal değişim istikametine işaret etmektedir. Bu istikamet; bir, toplumsal değişim mücadelesine katılanların iradesini özgürleştirmeleri, dolayısıyla iktidar tarafından belirlenen ve yönetilen kişiliksiz nesneler olmaktan çıkıp ahlaki ve politik özneler haline gelmeleri şekilinde; iki, özgürleşme sürecinin politik araçlarını tahakkümün köleleştirici araçlarından ayırmaları, yani şiddetten arınmış bir mücadele örgütlemeleri şekilinde; üç, istenen yeni dünyanın değerlerini bugünden inşa etmek ve onlara yaşam alanı açmak şeklinde; ve daha, şu anda aklıma gelmeyen başka başka şekillerde tezahür eder. Tüm bu tezahür edişler belli bir meşruiyet fikrine dayanmaktadır. Bu meşruiyet, kuşkusuz iktidar nezdinde değil, üçüncü taraflar yani halk nezdinde ortaya çıkar ve toplumsal değişimin momenti halktan başkası olmayacaktır. Şüphesiz, demek istemiyoruz ki, şiddetten arınmış eylem kendisinden menkul olarak üçüncü tarafları ikna eder ve dönüştürür. Hayır. Demek istediğimiz, vicdani reddin de bir parçasını teşkil ettiği bu eylem biçimlerinin, kendi duruş noktalarını anlatabilmek ve diğerlerini ikna edebilmek için sahip olduğu imkanlılıkların (istidatlar) daha fazla olduğudur.

Hiçbir tahakküm sistemi kendisini mutlak bir varoluşa dönüştürmeyi -en azından şimdiye kadar-becerebilmiş değildir. Her tahakküm sisteminin az ya da çok gedikleri vardır ve öyle zannediyorum ki bu gerçek hiç değişmeyecektir; zira insan, yapısı gereği çok çeşitli varoluş imkanlarına sahiptir. ‘En kapalı, en totaliter toplumlarda bile birisi çıkar ve düzenin çarkına bir yerde çomak sokar; çünkü özne her zaman eyleme muktedirdir ve daima hir özgürlük imkanına sahiptir ‘Şiddetten arınmış eylem biçimleri meşruiyetlerini tam da sistemin bu kapatılamaz gediklerinde tesis ederler ve bu gedikleri genişletirler. İktidarın şiddeti karşısında, şiddetten arınmış tutum (şiddete boyun eğmeyi değil, şiddete rağmen yapacağını yapmakta ısrar etmeyi kastediyorum) anlatmak istediğini üçüncü taraflara çok daha doğrudan ve kendisinden kaçınılmaz bir arılıkla iletme imkanına sahip olur. Onun meşruluk iddiasının pratikteki karşılığı işte budur.

İnsan Hakları, Barış, Demokrasi ve Vicdani Red

Kürt sorunu için önerilen savaşın başlamasından bu yana 12 yıl geçti. Adı ister ‘düşük yoğunluklu çatışma’ ya da ‘terörle mücadele’ olsun; ister ‘kirli’ ya da ‘haklı’ ön eklerini alsın, her savaş gibi coğrafyamızda yaşanan savaş da hesaba gelmez maddi ve manevi kayıpların yanısıra, tüm toplumsal ve siyasal yaşamda muazzam bir değişim ve alt-üst oluşa neden olmak tadır. Savaşla birlikte insan hakları ihlalleri daha da yoğunlaşmıştır. Savaşa bağlı olarak ırkçılığın ve şovenizmin geniş yığınlar arasındaki yaygınlığı ve gördüğü itibar ürküntü vericidir. Halkın adeta devlet gibi davranmaya başladığı koşullarda, devlet de militarist emir-komuta zincirinin tepesindeki karar merciinden İbaret bir görünüm vermektedir. Siyasal kirliliğin artışına koşut bir bir şekilde, demokrasi düşmanlığı ve hukuk tanımazlık, siyaset yapışın temel ilkesi haline gelmiştir. İnsan hayatının zerre kadar önemi 'Kalmamıştır. Şiddet, sorunları çözmenin tek aracı olarak benzersiz bir iktidara sahiptir. Farklı olanı anlamaya çalışmak, kendini ötekinin yerine koymak tek kelimeyle ihanettir. Herkes bizden olmak zorundadır, aksi taktirde yok edilmeyi hak etmiştir. Yokedilmeyi isteyenler ise bu coğrafyayı terk etmek zorundadırlar, tüm bu dayanışmalara karşı çıkış ve itaatsizlik ise güçlü değildir; geniş yığınlar nezdinde meşruiyet kazanmış bağımsız bir söylemi yoktur ve mücadele araçlarının seçiminde sistemden tam bir kopuşu yaşayamamaktadır...

Savaşın etkilediği sosyal ve siyasal koşulların betimlemesini daha da uzatmak ve ayrıntılandırmak mümkün. Ancak, bu kadarı bile nasıl zorlu ve karmaşık bir gerçeklik içinde olduğumuzu anımsatmaya yeter. Doğaldır ki; bu anımsamayı bir amaç güderek yaptık. Amacımız; insan hakları, barış ve demokrasi kavramları ile ilişkisi içinde vicdani reddin içinde yaşadığımız gerçekliğin neresine denk düştüğünü ortaya koyma isteğidir.

İnsan Hakları ve Vicdani Red

'Vicdani red' kavramının etik, politik içeriklendirmesi her şeyden önce insanın insan olmaktan kaynaklanan temel hak ve özgürlüklerinin meşru kullanımı olan vicdani red; aynı zamanda, görünür bir gerçeklik haline getirdiği bu hakların teminatıdır da. Vicdani red, insan hakları kavrayışı ve hak kullanımı bakımından oldukça geri düzeyde olan Türkiye'de, insan hakları mücadelesinin bir bileşeni olarak, hak sahibi olma ve hak arama bilincinin gelişmesini hızlandıracak önemli bir moment özelliği taşımaktadır.

Vicdani red öncelikle 'yaşam hakkı'nın savunmasına dayanır.

Aydınlanma düşüncesinin insanı kendisi dışındaki ve ona aşkın ilkelere dayanarak kavrayan her türlü dünya görüşüne karşı geliştirdiği birey olmak, biricik bir kişiliğe sahip olmak anlayışları, devamında bizi 'hak sahibi olma' fikrine ulaştırması bakımından önemli bir gelişmedir. Birey/kişi kavramı 'irade' ve 'eyleme' özgürlüğü gibi yetilerin üzerine oturmaktadır. İrade ve eylemeye ehil olmak ise bir takım doğal haklara sahip olmak ve onları kullanabilmek demektir. İnsan bio-psiko-sosyal bir bütünlüğe sahiptir. Kişi olarak haklarını kullanabilmesi için bu bütünlüğünün korunması bir zorunluluktur. Ancak, bio-psiko-sosyal bütünlüğün oluşmasının ve süreğen bir 'gerçeklik' hali kazanabilmesinin ön koşulu da, önce dünyaya gelmiş olmak sonra da 'yaşamı sürdürmek', yani 'yaşamaktır. Bu da 'yaşam hakkı' denilen şeyi karşımıza çıkartır. Diğer tüm hakların kullanılabilirlik merkezi olarak 'yaşam hakkı' içeriği, kapsamı ile 'bir ' ve 'aynı' olan bir özneden ibarettir. Tıpkı tek hücreli bir canlı gibidir. Ona yapılacak herhangi bir müdahale ya da sınır getirme çabası hücrenin tündüğünü etkiler. Bu aslında onu yok olmaya götüren ya da yokolma

tehdidi içeren bir etkilemdir. Dolayısıyla söz konusu 'özün', yani 'yaşam hakkı'nın, mutlak varoluşunun korunması için, hiçbir önlem, yaptırım ya da kurallar dizgesi ile sınırlandırılmaması, noksana uğratılmaması gerekmektedir. Buradan kalkarak daha özlü bir şekilde diyebiliriz ki 'yaşam hakkı', 'insanın öldürülmezliği' hakkından başka bir şey değildir.

Oysa savaş yol açtığı ağır kıyım ve yıkımlarla insanın varlığına karşı en ciddi tehdittir. Başta yaşam hakkı olmak üzere her türlü insan hak ve özgürlüğünün alabildiğine çiğnendiği, yok edildiği nesnel bir durumdur. Bu bakımdan savaşın hiç bir türüne destek vermemek; öldürmeyi öğreten, ölmeyi ve öldürmeyi emreden her türlü şiddet mekanizması içinde yeralmayı reddetmek anlamına gelen vicdani redcilik ise, yaşam hakkını mutlak olarak savunmak demektir. Öncelikle kendi yaşam hakkından yola çıkan vicdani redci gerçekleştirdiği hu eylemiyle aynı zamanda başkalarının yaşam hakkının koruyucusu ve güvencesi de olmaktadır.

Vicdani reddin dayandığı temel haklardan bir diğeri ise evrensel bildirgenin 18. maddesinde belirtilen 'düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkı'dır. Derin vicdani ilkelerle ortaya çıkan vicdani red, düşünce ve vicdan özgürlüğünün meşru bir kullanımı ve tezahüründen başka bir şey değildir. Bu tezahür ediş doğal olarak beraberinde 'düşünceyi ifade özgürlüğü' gibi temel bir hakkın kullanımını da getirmektedir.

Düşünmenin ve düşünceyi ifade etmenin suç sayıldığı bir çok yasal düzenlemeyle engellendiği bir ülkede bu hakların dolayımsız bir kullanımı olan vicdani reddin de önünde elbette büyük zorluklar vardır. Vicdani redcinin karşısına, düşüncesini açıkladığı andan itibaren, 'halkı askerlikten soğutmak' gibi belirsiz bir suçu düzenleyen TCK, 155.md. ve olağanüstü yargı niteliğindeki askeri mahkemeler çıkarmaktadır. Dolayısıyla, vicdani redde ilişkin hak alma çabaları başarıya ulaştıkça 'düşünceyi ifade özgürlüğü' için verilen mücadelede önemli bir adım atılmış olacaktır.

Demokrasi ve Vicdani Red

Yurttaşların çoğunluğunun hala 'kapıkulu' duyu ve zihniyeti ile körükörüne bağlı olduğu bir devletin egemenliği altında yaşıyoruz. Bu, demokrasinin en temel öğesi olan, verili olanı sorgulayan, eleştiren, reddeden ve

değiştirmeye çalışan ‘özgür iradelerin’ yokluğu anlamına gelmektedir. Ordu da, sözkonusu duyu ve zihniyetin yeniden üretiminin gerçekleştiği, devletin en önemli ideolojik üretim aygıtlarından biridir. Dolayısıyla, her bakımdan koşulsuz itaati isteyen bir kurumun sorgulanması ve işlevinin reddi anlamındaki vicdani red; ‘tebaa’ olmaktan, ‘kulluk’tan kurtulup ‘irade’ ve ‘eyleme’ özgürlüğüne sahip, ‘birey’ olmaya giden yolu açan önemli araçlardan biri durumundadır.

Bireyin özgür iradesine dayalı bir çıkış olan vicdani red aynı zamanda bir toplumsal değişim çağrısıdır. Bu çağrı diğer tezahür ediş biçimlerinin yanısıra önerdiği insan ilişkileriyle de gerçekleşir. Tahakkümcü, otoriter ilişkilerin yaşandığı bir ortamda özgür iradelerin, bunlara dayalı vicdani kanatların oluşmasının mümkün olmayacağı çok açıktır. Bu bakımdan hiçbir iktidar ve tahakküm ilişkisine izin vermeyen eşit ve özgür irade sahiplerinin ilişki biçimi olarak taban demokrasisi, vicdani red hareketinin daha doğru bir deyişle anti-militarist hareketin oluşmasının ve gelişmesinin ön koşuludur. Bu önkoşul aynı zamanda, bugüne kadar yönetenler açısından olduğu kadar, yönetilenler açısından da hep sorunlu bir kavram olan demokrasinin yaşam biçimi haline gelmesi için bir öneri, bir imkanlılıktır.

Vicdani reddin reel düzlemde demokratikleşme ve hukuk mücadelesinin zenginleşmesine yönelik katkısı ise çok daha yakın bir imkanlılık olarak gözükmektedir. Bu, ulusla rüştü hukuk normlarının benimsetilmesi uğraşısıdır. Başka bir çok alanda olduğu gibi bu alanda da TC. devleti altına imza attığı uluslararası sözleşmeleri ve kararları bir türlü uygulamamakta ve yokmuş gibi davranmaktadır. Vicdani red hakkına ilişkin uluslararası düzeyde alınmış kararların ve yapılmış sözleşmelerin iç hukuk kuralı haline getirilmesi yönünde sağlanacak bir başarı bir çok açıdan örnek oluşturacaktır. Diğer alanlardaki uğraşılar ile karşılıklı etkileşim içindeki bu katkı, genel demokrasi ve hukuk standartlarının yükselmesi anlamına da gelecektir.

Barış ve Vicdani Red

Bugün ulaşılan noktada, savaşın getirdiği yıkım, hiç kimsenin hatta savaşı sürdüren güçlerin bile tahammül edemeyeceği boyuttadır. Bir çözüme ulaşma ve barış talebi, tüm ağırlıyla kendini dayatan bir gerçekliliktir. Ne

var ki savaşan güçler savaşı kendileri açısından rasyonalize eden, meşrulaştıran, gerekliliğini mutlak kılmaya çalışan ve biraz dikkatlice incelendiğinde benzerlik taşıdığı görünen bir söyleme sahiptirler. Bu söylemin ve onu oluşturan düşünüş biçiminin içinde kalarak, gerçekten savaşa karşı bir tutum geliştirmek ve çözüm üretmek mümkün değildir. Kurumsal şiddeti onaylayan tüm siyasal, toplumsal amaçları yadsımak; savaşın hiçbir tünme destek vermemek; herhangi bir savaş mekanizması içinde yer almayı reddetmek anlamındaki ‘vicdani red’, taraflardan tümüyle bağımsız ve üçüncü bir seçeneğin varolduğunu açık ve net olarak göstermektedir. Bu, aynı zamanda, savaşın insan kaynaklarının kurutulması çağrısını da içermektedir. Bu çağrının karşılık bulması halinde savaşı durdurabilme ve gerçekten savaş yanlısı güçlerden bağımsız, adil bir çözüm üretebilme imkanı yakalanabilecektir.

Son günlerde yaşanan gelişmeler, özellikle kazadan sonra açığa çıkan siyasal gerçekler açıkça göstermiştir ki; barış, demokrasi ve insan hakları mücadelesinin önündeki asıl engel militarizmdir. Savaşın sürmesini isteyen de ‘o’dur. Başta faili meçhul cinayetler olmak üzere her türlü insan hakları Hilalinin sorumlusu da ‘o’dur. Artık militarizmi doğrudan hedef almadan sürdürülecek olan demokrasi ve insan haklan mücadelesi ile bir sonuca ulaşmak mümkün görünmemektedir. Bu bakmadan militarizmi doğrudan sorgulamaya alan, onu güçlendirecek her türlü ilişkiden kendini muaf tutmayı amaçlayan vicdani reddin barış, demokrasi ve insan haklan mücadelesinin bir bileşeni olarak önemi görmezden gelinemez.

Anti-Militarist Hareket Düzen Sınırları İçine Hapsedilemez

Tayfun Gönül

Aslında bütün kısmi muhalefet hareketleri (yeşil hareket, feminist hareket, eşcinsel kurtuluş hareketi) gibi anti-militarist hareket de pekala düzen sınırları içine hapsedilebilir. Dahası WRI’sıyla (Uluslararası Savaş Karşıtları), EBCO’suyla (Uluslararası Vicdani Redciler Toplantısı) Demokratik Batı Ülkelerinde çoktan düzene eklemlendi bile. Avrupa Konseyi anti-militarist etkinlikler için bütçesinden para ayırıyor. WRI

Birleşmiş Milletler'in (Bir Leşmiş Milletler diye de okuyabilirsiniz) gözlemci üyesi falan.

Türkiye biraz farklı tabi, en sıradan liberal bir tavır bile geleneksel devlet yapısına ve bir o kadar otoriter toplumsal örgütlenmeye çarpıp anında radikalleşiyor, kendini muhalif konumda bulan kişi bu muhalefetini ifade edecek kanallar tıkalı olduğundan kurulu düzenin bütünüyle yüzleşmek zorunda kalıyor. Ancak, bütün muhalefet dereleri anarşizme akması gerekirken ve bunun için koşullar uygunken, Türkiye'de güçlü bir anarşist hareketin olmaması yüzünden sayısız tuzaklara takılmakta, küçük gölcükler oluşturmaktadır. Türkiye'deki bir sürü örgüt, Avrupa'daki muadillerinden farklı olarak sıklıkla alanın dışına çıkıp düzene karşı 'toplumsal muhalefet' işlevini de üstleniyor, daha doğrusu üstleniyor görünüyor. Bunlardan tipik olanı İnsan Hakları Derneği'dir.

İHD muadili örgütler Avrupa'da İnsan Hakları ihlallerini tespit, tasnif ve takip eden, üyeleri toplumun saygın isimlerinden oluşmuş, liberal çerçeveli uzmanlık örgütleridir. Düzen karşıtı olmak gibi bir iddiaları ve eylemlilikleri katiyen yoktur. Türkiye'de ise İHD bir siyasi parti gibi çalışmaktadır. Gerek ele aldığı konular, gerekse bu konular arasında yaptığı öncelikler sıralaması, konuları ele alış tarzı ve örgüt yaşantısı sosyalist bir partiyi andırmaktadır. Kongrelerinde kulisler, ittifaklar, liste çekişmeleri yaşanmaktadır ki, bunlar örneğin bir Amnesty International, ya da Green Peace'de olacak iş değildir. İHD'nin 'politikaları vardır', örneğin Kürt meselesinin siyasi çözümünü savunmaktadır, oysa İHD'nin Kürt sorununa çözüm üretmek gibi bir derdi olmamalıdır, onun misyonu savaş ortamında savaşan tarafların yol açtığı insan hakları ihlallerini tespit, tasnif ve takip etmekten ibarettir. Mevcut savaşı haklı-haksız-kirli vb. sıfatlarla anmak, ve bu anışın doğal sonucu olarak taraflardan birinin (devletin) yaptığı ihlallere daha duyarlı olup, ötekinin (PKK'nin) ihlallerini gönülsüz basın açıklamalarıyla geçiştirmek de bir insan hakları derneğinin tutumu olamaz. Hele eşcinsel hakları komisyonunu, 'sizin çalışmalarınız bizi zayıflatır, memlekette onca sorun varken…' gibi gerekçelerle feshetmek bir insan hakları derneğinin kendini lağvetmesi değil de nedir? Sisteme karşı bütünlüklü bir karşı çıkışın olmadığı günümüz Türkiye'sinde bu tür örgütler devrimcilik yaptığını sanan binlerce insanın gücünü ve enerjisini massetmektedir. Hem kendi işlevini yerine getirememekte hem de düzene

karşı oluşan devrimci tepkiyi mecrasından alıkoymaktadır. Sivil Toplum Örgütleri denen bu örgütler bütün ‘solcu’ görünümlerine karşın sonuç olarak dernekler yasasına tabi, düzenin kendi meşruiyetini yeniden üretmesinin araçları olan liberal çerçeve örgütleridir, en radikal olduğu durumda bile karşı çıkışı kendi alanıyla ilgilidir ve sistemin bütününü belirleyen hiçbir özel alan (anti-militarizm dahil) olmadığından, özel alanda sıkışıp kalan bir muhalefet düzen karşıtı olamaz. Bütünlüklü bir karşı çıkış, yani devrimcilik, bütünlüklü bir örgütlenmeyle, yani anarşik federasyonla, mümkündür. Anarşistler inisiyatifler oluşturarak ‘özel alanlarda’ çalışabilirler kuşkusuz, ama öncelikle anarşisttirler ve bu özel alanda bulunuş tarzlarını da anarşistlikleri belirler. Devletin iznine tabi olmayan inisiyatifler halinde örgütlenirler., gerekli gördükleri zaman burjuva liberal sivil toplum örgütlerini dışarıdan destekleyebilirler, aktivist olarak çalışabilirler, çok çok özel durumlarda, çok kısa süreli yönetim sorumluluğunu üstlenebilirler. Bir anarşist ‘Çağdaş Hukukçular Derneği’, ‘İnsan Hakları Derneği’ ya da ‘Savaş Karşıtları Derneği’ başkanı ya da yöneticisi olamaz. Hele hele sosyalistler gibi kendi politikalarını o derneğin politikası haline getirmek hiç olmaz. En beteri de, anarşizmle liberalizmin bir çorbasını yapıp dünyayı açıklamak ne kelime, dünyayı değiştirecek bir ideoloji ‘icat etmektir’.

1992 sonlarında Türkiye’de herhangi bir ‘Barış’ örgütlenmesi yoktu. İHD’nin hali ise ‘malum’du.

Özetle Türkiye’de namuslu liberaller iyice köşelerine sinmişti ve işlevsizdi (hala da büyük ölçüde öyledir). Bunda devletin baskı politikalarının yanında Marksistlerin şirretliğinin de rolü vardı tabi. Örneğin bir liberal samimi olarak İnsan hakları Derneği’nde çalışmaya karar verse, öncelikle o derneği İnsan Hakları Derneği haline getirmek için Marksistlerle kapışmak zorundadır. Sonuçta liberallerin anlamlı olarak varolabileceği ve varolmalarının ‘insani değerler’ açısından anlamlı olduğu birçok alan, Marksistlerin ‘anlamsız’ işgali altındadır. Savaş karşıtı anti-militarist tepkinin gelişmesi açısından olabildiğince kitlesel bir barış hareketi acildi. Dediğim gibi, iş liberallerin işiydi ama ortada bu davayı sırtlayacak kimse gözükmüyordu (Şanar Yurdatapan ve arkadaşları, kitlesel bir barış hareketi için henüz harekete geçmemişti). O sıralar İzmir’de Amargi’yi çıkaran ağırlıklı olarak anti-militarist yayın yapan nispeten örgütlü küçük bir

anarşist grup vardı. Ancak onlar da böyle bir göreve talip değildi. ‘İş başa düştü’ diyerek harekete geçtim. Öncelikle Amargicilerle konuşup planımı anlattım, bu süreçte anarşist kimliğimi geride tutup bir ‘liberal’ gibi davranacak, ilk vicdani redci olmam yüzünden oluşan medyatik kimliğimi de, asla kullanmadığım doktor kimliğimi de sonuna kadar kullanacaktım. Dernek bir kez rayına oturduktan sonra da, gerçek sahiplerine, namuslu liberallere teslim edip kendi varoluşuma geri dönecektim. Bu süreç boyunca anarşist eleştiri istemiyordum. Yola çıkış iddiamız zaten anarşizme uygun değildi. Pazarlık yaptığım yalnızca anarşistler değildi, derneğe birey olarak katılmaya karar veren herkese, yeşillere, feministlere, bağımsız sosyalistlere bu derneğin anarşistlerin derneği olmayacağına dair kefil oldum. Sosyalistlere ve özellikle de Kürt milliyetçilerine şunu söyledim: ‘Bu derneği ele geçirmek sizler için çocuk oyuncağıdır, elli kişiyle gelir ve ele geçirirsiniz. Bu kez biz dernekten gideriz, bizim olmadığımız bir dernek, kendi örgütlenmenizin bir parçası olan dernek sizin de bir işinize yaramayacaktır. Kitlesel bir savaş karşıtı hareket istiyorsanız bu dernekten ‘grup’ olarak uzak durun’. Sonuçta, Savaş karşıtları Derneği kuruldu.

Dernek yasal bir ‘çatı örgütü’ olarak tasarlanmıştı. İki tip üyelik tanımlanmıştı, çalışma gruplarında sorumluluk alan ‘aktif üyeler’ ve genelde savaş karşıtı olup dernek çalışmalarında sorumluluk almak istemeyen destekçi üyeler. Bu üyelik modeli ‘Green Peace’ modeliydi. Yönetim kurulu yalnızca bürokratik temsille görevliydi. Aktif üyeler ya da özerk çalışma gruplarında (vicdani redciler, Kürt meselesi, Savaş Karşıtı Kadınlar, Savaşa Karşı Hekimler, Bosna-Hersek vb.) ya da Bakaya (Derneğin haftalık yayın organı), Dernek lokalindeki etkinlikler vb. projelerinde rol alacaklardı. Koordinatörler, aylık belirlenecek, basınla ilişkilerden de koordinatörler sorumlu olacaklardı. Özerk çalışma gruplarından çoğu kurgusaldı, çünkü ortada bu çalışmaları hayata geçirecek sayıda aktivist yoktu. Böylesi bir dernek modeli Türkiye’de (belki de dünyada) bir ilkti. İlk olmaktan doğan handikapları vardı ama gene de İzmir çapında olağanüstü etkili bir dernek haline geldi. Bir başka handikap da çalışmaların birkaç kişinin olağanüstü çabalarıyla yürümesiydi, çok sayıda insanın gönüllü katılımı vardı kuşkusuz ama sorumluluk çok az sayıda insanın sırtındaydı. Bakaya’nın tirajı 1500’e doğru yükselmeye başlamıştı. Dernek avukatlar, hekimler, öğretim üyeleri, hatta belediye başkanları (iki de belediye başkanı üyemiz vardı) arasından üyeler kazanıyor ama aktivist

kazanamıyordu. Bu durum aslında normaldi; dernek üyeleri arasında anarşistler, yeşiller, feministler, çeşitli gruplardan sosyalistler, Kürt milliyetçileri, sosyal demokratlar vardı, yani hiçbir dernekte görülmeyecek sol çeşitlilik sağlanmıştı ama asıl gerekli olan kişilerle bir bağ kurulamamıştı. Dernek her türlü politik kabuğunu kırıp sıradan insanlardaki, politik olmayan, samimi barış isteğine ulaşamamıştı. Sosyal demokratlardan üyeler kazanmak olumlu bir başlangıçtı ama derneğin liberal hatta muhafazakar üyelerinin de olması gerekiyordu. Çünkü, sol aktivistler zaten bir çok alana bölünmüştü ve SKD'nin bazı özellikleri (birey olarak katılım, dernek içi iktidar mücadelesinin, daha doğrusu bunun mekanizmalarının olmaması) onların alışık olmadığı bir tarzdı, öncelikle politik etkilerini arttırmakla uğraşan bu kişiler için SKD iyi bir çalışma alanı değildi. Kısaca derneğin yönetim ve sorumluluğunu teslim edeceğimiz asıl sahipler ufukta gözükmüyordu. (Sonradan bazı anarşistlerin teslim gibi bir niyetlerinin olmadığı da ortaya çıktı). Kişisel olarak bütün varlığımla içinde olduğum bu süreçte, 4 aylık bir dönemin sonunda iyice yorulmuştum, olmam gereken yere derneğin destekçi üyeliğine çekildim. Ardından hiç beklenmedik bir gelişme oldu, sosyalist gruplardan beklenen derneği ele geçirme girişimi bir anarşist sektten, Amargi sektinden geldi. Ben, başlangıçta insanlara verdiğim söze uygun olarak bu sektle sonuna kadar mücadele ettim. Bu arada dernek mahkeme tarafından kapatıldı.

Birinci derneğin en büyük hatası, 'sol' çevrelere rüştünü ispat etmek için fazlasıyla muğlak bir 'savaş karşıtlığını' adeta teşvik etmesiydi. Bu yüzden 'haklı savaş' , 'haksız savaş' tartışmaları lüzumundan fazla yer işgal etti ve dernek yaşantısını başından beri kaplayan bu sol retorik, derneğin kabuğunu kırmasının da önünde sürekli bir engel olarak durdu. Derneğin hiçbir şekilde haklı-haksız savaş ayrımı yapamayacağı belirtildi, ancak, bu ayrıma sahip insanlar da isterlerse kitlesel savaş karşıtı hareket içinde yer alabilirlerdi. Tabi, derneğe üye olduğu andan itibaren kendini ifade etme hakkı olduğundan her yeni Marksist üyeyle birlikte haklı-haksız savaş tartışmaları sürdü durdur. Tam burada aklıma geldikçe hala yüreğimi sızlatan bir olayı aktarmak isterim. Derneğin kuruluş toplantısında sanırım Tuncelili genç bir kız, kendisinin gerillalar tarafından askere alınmak istendiğini, bunun üzerine kaçarak İzmir'e geldiğini, ancak Kürtlerin haklı ulusal talepleri için verilen mücadeleden dışlanmış hissettiğini, oysa kendisinin Kürtlerin ulusal haklarını sonuna kadar savunduğunu ama

savaşmak istemediğini belitti. Ve hep devlete karşı tanımlanan ‘vicdani red’ hakkının PKK’ye karşı da savunulmamasını istedi. Bu son derece açık, dürüst, haklı ve doğru yaklaşımı reel politik kaygılarla (tartışma dallanıp budaklansaydı derneğin kuruluşu engellenebilirdi) diplomatik bir dille bastırdım. (Birinci tekil şahıs kullanıyorum çünkü dernek için kuruluş çağrısı yapan bendim ve çağrının başından derneğin kuruluşuna kadar bütün süreç benim kontrolümdeydi).

Amargi sekti ikinci derneği, birinci derneğe emek veren ama kendilerinin derneği kullanma tarzına karşı çıkacak kimseye haber vermeden, sadece bana değil, Aytek’e, Nazmiye’ye, Selim’e ve daha birçok kişiye haber vermeden, İbrahim Arzuk gibi İzmir’in kurumlaşmış aydınlarından icazet alıp, istedikleri gibi yönlendireceklerini düşündükleri bazı yeşiller ve feministlerle birlikte derneği kurdular. Daha sonra bu ‘safralardan’ da kurtulup, ‘küçük ama bizim’ ve Avrupa ilişkileri güçlü bir dernek oluşturdular. Kendi kafalarına göre suyun başını tuttular, ne ki, ortada su yoktu. (Hala da yoktur).

Öyle ki, bir müddet sonra yük olarak gördükleri ‘anarşizm’ kimliğinden de kurtuldular. Artık kendilerini anarşist olarak değil anti-militarist olarak tanımlıyorlardı. Oysa anti-militarizm ayırt edici bir politik kimlik olamazdı, anti-militarizm bir mücadele alanının adıydı (tıpkı anti-faşizm gibi) ve herkes bu mücadele alanında kendi kimliği (anarşist, feminist, liberal, yeşil vb.) ile varolabilirlerdi. Apolitika’nın 1994 yazında önerdiği, askerlik redcileri toplu davasını büyük bir kibirlilik örneği göstererek tartışmadılar bile. Anti-militarist politikayı onlar yapıyorlardı. Apolitika’ya ne oluyordu. Şimdiyse yeterli avukatımız yok vb. gibi gerekçeler öne sürüyorlar. Üç yıl önce harekete geçilmiş ve sistemli bir çalışma yapılmış olsaydı, bugün çok farklı bir noktada olurduk. Peki siz yapsaydınız deniyorsa, Apolitika Türkiye’ye özgü anarşist kimlik tartışması amacıyla yayınlanan bir dergidir, Apolitika fikir üretir, bu fikri hayata geçirecek olan (beğenirlerse) ilgili insanlardır. Bu fikir ilgili insanlara, yani ‘vicdani redcilere’ götürülmüştür. İlk planda toplu davaya katılacağını söyleyen (deklare etmiş veya etmemiş) sekiz vicdani redci ortaya çıkmıştır. Bu sayı bir toplu dava için çok azdır. SKD’li vicdani redciler de olaya katılsaydı biraz daha güçlü olarak çalışmalara girişebilirdik. Apolitika’nın çizdiği çerçevede davaya katılacağını söyleyen kişiler için ‘vicdani red’ SKD’lilerden farklı olarak bir

yan motifti, anarşizmin genel gelişimi bu insanları daha fazla ilgilendirmiyordu. Birkaç arkadaş İstanbul'da anti-militarist inisiyatif oluşturmaya çalıştılar ama bu çaba da bir sonuç vermedi.

'Toplu dava' ne kelime, biz 'anarşist devrimi' savunuyoruz; 'peki yapın o zaman' diyorsanız biz de susarız. Bu suskunluğumuz anarşist devrim savunumuzdan vazgeçtiğimiz anlamına gelmez; 'yapalım' yerine 'yapın' kipini kullanmanız sizin dışarıdan baktığınız anlamına gelir. Evet, toplu dava önerisine büyük bir kibirlilikle dışarıdan baktınız. Oysa dernek binalarınızdan dışarı çıkıp, yurtdışı ilişkileri ve çeviri çalışmalarından, 'atelye' çalışmalarınızdan, diğer politik gruplarla girdiğiniz diplomatik ilişkilerden kafanızı kaldırıp sokağa bakabilseydiniz, bu toplu davanın ne kadar hayati olduğunu görebilirdiniz. Çeviri yapa yapa, çeviri bir hareket olup çıktınız. Askeri darbenin ciddi bir olasılık olduğu günlerde bazı insanları gönüllü olarak devlete teslim etmek, ancak 'çeviri' bir ideolojinin körleştirdiği kafaların eseri olabilir.

Liberallerin işlerini yapmaya kalkınca anarşistlerin başına neler gelebileceğini göstermek için bu bölümü biraz uzun tuttum. Ben gene direkten döndüm, kurumlar içinde aktif çalışma yapmak bir anarşist için ayıyla yatağa girmek gibidir. Sen kurumu değiştirmeye çalıştıkça kurum seni kendine benzetir. Örneğin Reha Çamuroğlu'nun durumu, örneğin Amargicilerin durumu. Bu sıkıntılı dönemimde bana arkadan saldıranların biri (ismi lazım değil) 'Çağdaş Hukukçular Derneği' başkanlığı yaptı, bir başka Amargi yazarı, kuruluşundan kapatılışına kadar ikinci dernekte Savaş Karşıtları Derneği Başkanı sıfatıyla varoldu. İkisi hariç diğer Amargi yazarları kendilerini anarşist olarak tanımlıyor, onlar dernek yöneticiliği sıfatını tercih ediyorlar, her türlü 'izm'den özgürleşmenin keyfini çıkarıyorlar! Gene de kurumlar içinde çalışmayı reddetmiyorum, anarşistler etkili olmak istiyorlarsa zaman zaman ayılarla bile aynı yatağa girmeye hazır olmalılar, ancak huyunu suyunu iyi bilmek de şart.

İkinci SKD yöneticilerinin hazırladığı bir dosya olmasaydı bu yazı hiç yazılmazdı. Liberal çerçevede etkinlik gösteren gerçek bir SKD de böyle bir dosya hazırlamazdı. Liberal ideolojinin en özgün yanı ideolojik olmadığını iddia etmesidir. Bu yüzden de olgu tahrifatı yapmaktan kaçınır, olguları ampirik olarak sunar, iç bağlantıları üzerinde durmaz. Dosyanın tartışmaya

değer bölümünü, Serdar Tekin'in yazısını yayınladık. Bu dosyanın bir de evlere şenlik önsözü ile 'vicdani reddin kısa tarihi' bölümü var.

En son söyleyeceğimizi en baştan söyleyelim, boşuna uğraşmayın Türkiye'de ve Dünya'da anti-militarist mücadele alnını açanlar Anarşistlerdir. Bu olguyu ideolojik hokkabazlıklarla değiştiremezsiniz. Bilinen durumdur her ideoloji kendine uygun bir tarih yaratır. Bunun en kaba yolu olguları yok saymaktır. SKD'liler hazırladıkları dosyayla anarşistleri zaten yok saymaya dünden hazır, sosyalistlerin ve demokratların (!) egemen olduğu kurumlarla, olayın geçmişini bilmeyen iyi niyetli genç insanlara sunmak için hazırladıklarından en kaba tahrifatları yapmaktan kaçınmıyorlar.

Önce dünyadan başlayalım. Kısa tarihte, Quaker'lar vb. bir iki tarikattan bahsettikten sonra doğrudan İngiliz pasifistlerine ve WRI'ye atlanıyor. WRI çerçevesinde yürütülen mücadele özetleniyor. Ama WRI'nin en önemli özelliği, Birleşmiş Milletler'de gözlemci üye statüsü 'unutuluyor'. Batılı devletlerin vicdani red hakkını yönlendirmesi, 'sivil hizmet'le sınırlı tutuluyor; 'total red' sistem dışı bir tavır olarak sunuluyor. Oysa Batılı liberal devletler profesyonel ordularını kurdukları ölçüde 'total redde' kötü gözle bakmazlar; yeter ki, devletin ve ordunun bizzat varlığının meşruiyeti sorgulanmasın. Bu yüzden radikal savaş karşıtlığının gerçek taşıyıcısı anarşistlerdir. Radikal savaş karşıtı olmak için adil olmayan barışlara da, tahakkümün barışına da karşı çıkmak gerekir. Çünkü tahakkümün barışı iki savaş arasında verilmiş moladan, bir önceki barış bir sonraki savaşın nedeni olmaktan başka bir şey değildir.

Dinsel vicdani redden politik vicdani redde geçiş İngiliz pasifistleriyle başlamaz. Anarşistlerin 1907 Amsterdam Kongresi kararları:

'Anarşistler yoldaşlarını ve özgürlük isteyen tüm insanları, tahakküm araçlarının radikal yıkımı için koşullara ve kendi mizaçlarına göre ve tüm araçlara -bireysel isyan, tek tek ya da kolektif olarak hizmetin reddi, pasif ve aktif itaatsizlik ve askeri grev- mücadele etmeye çağırırlar. İlgili tüm halkların herhangi bir savaş ilanına ayaklanmayla karşılık verecekleri umudunu ifade ederler ve bu konuda anarşistlerin örnek olacaklarını kabul ederler.'

Eklenecek bir şey var mı? Daha WRI'ya gelinceye kadar arada Zimmerwald solu var. Anarşistlerin, Bolşeviklerin, enternasyonal manşeviklerin, sol sosyalist devrimcilerin, spartakistlerin, sol kanat sosyal demokratlarının, İngiliz pasifistlerinin bir arada olduğu bu savaş karşıtı cephe, Amsterdam Kongresi'nin bütün kararlarını, bütün eylem biçimlerini en üst düzeyde örneklemiştir. Anti-militarist eylemliliğin doruk noktasıdır ve sonucu Rusya, Almanya ve Macaristan'da toplumsal devrim olmuştur. Bolşeviklerin daha sonra bu toplumsal devrimin üzerine oturup onu karşı-devrime dönüştürmeleri Zimmerwald solunun tarihi önemini azaltmaz. Bütün bunlar kuşkusuz 'devletlu' anti-militarizmin belgelerinde yer almaz, alsaydı eminim onu da çevirirdiniz.

Politik vicdani reddin tarihini WRI ile başlatmak basit bir unutkanlık ya da bilgisizlik değildir. Dediğimiz gibi SKD kendi tarihini yazıyor yazarken de anarşistleri anti-militarist hareketten silmeye çalışıyor. Anarşistler saf olabilir ama, aptal olduklarını size kim söyledi?

Bizim belgelerimizde doğrudan anarşizmden söz edilmez, biz bir kitle örgütüyüz' gibi bir yaklaşım biraz anlaşılabilir. (Anarşizmden söz etmeden anti-militarizmin tarihi nasıl yazılacaksa). Tam burada elimize bir davetiye geçiyor. SKD antetli kağıda basılmış; İspanya Devrimi'yle ilgili bir tartışmaya çağrı metni. Konumuzu ilgilendiren bölümünü aktarıyorum: 'Başlangıçta bir özgürleşme projesine sahip olan anarşistlerin nasıl olup da otoriter ve militarist bir konuma geldiğini düşünmek lazım.' Bu satırlar adamların niyetini sanırım yeterince ortaya koyuyor.

Gelelim dosyanın önsözüne, dosya aynen şu cümleyle başlıyor; 'İzmir SKD Başkanı O. Murat Ülke'nin 7 Ekim 1996 tarihinde TCK madde 155'teki 'Halkı askerlikten soğutma' suçunu işlediği gerekçesiyle, Askeri Ceza Kanunu m.58'de düzenlenen 'Milli mukavemeti kırma' fiiline dayanılarak tutuklanmasıyla birlikte ülkenin siyasal gündemine 'vicdani red' kavramı ilk kez girmiş oldu.' Ardından devam ediyor. 'Aslında kamuoyu bu kavramla 1989 yılında Tayfun Gönül ve Vedat Zencir'in Sokak dergisinde vicdani redlerini açıklamalarıyla tanışmıştı. Bu arkadaşlar hakkında TCK m.155'ten dava açıldı, ancak sivil mahkemede yargılandılar. Bu yargılama sonucu Vedat Zencir beraat etti, T. Gönül ise 3 ay ceza aldı ve bu da para

cezasına çevrildi.’ Anladığımız kadarıyla, bir kamuoyu var, bir de ‘siyasal gündem’ kamuoyu ‘vicdani redle’ ilk kez 1989 tarihinde tanışıyor, ama ‘ülkenin siyasal gündemine’ ilk kez 1996 ‘da giriyor. Niye? Farklara bakıyoruz, birinde askeri mahkemede dava açılmış (siyasal gündeme giriş), ötekinde sivil mahkemede (kamuoyu ile tanışma), birinde tutuklama var (siyasal gündeme giriş) ötekinde para cezaya çevrilmiş (kamuoyu ile tanışma), birinde TCK 155 ile birlikte ACK 58 de var(siyasal gündeme giriş) ötekinde yok (kamuoyu ile tanışma).

Bu deli saçması ‘asıl ilk olan ne’ tartışması, ilk satırdan başlayarak tam bir sayfa boyunca sürüyor, üstelik dosyanın yazarı da bu tartışmayı kiminle ve niçin yapıyor belli değil.

Önsöz’e davam ediyoruz: ‘Daha sonraki yıllarda ülkede yaşanan savaş boyutlandı, çeşitli kesimlerden savaşa karşı daha ciddi tepkiler gelmeye başladı, asker kaçaklarının sayısı artış gösterdi.’ Bu tespite katılıyoruz. Asker kaçaklarının sayısındaki kitlesel artış, bireysel vicdani red açıklamalarından daha ciddi bir tepkidir. Dosyanın yarları bu tespiti unutmasınlar, hatırlatacağız.

Devam ediyoruz; ‘Bu olaydan kısa bir süre sonra Genelkurmay Askeri Mahkemesi, özel bir televizyon kanalı olan HBB’nin program yapımcılarından Erhan Akyıldız ile Ali Tevfik Berber’in ve İzmir’deki Savaş karşıtları Derneği Başkanı Aytek Özel’in tutuklanmasını kararlaştırdı’. Burada da tahrifat anlamına gelen bir bilgi eksikliği vardır. Yukarda anılan isimlerin yanında, Menderes Meletli için de gıyabi tutuklama kararı verilmiştir. Menderes Meletli’yi tutarlı bulmayabilirsiniz. (Ben de bulmuyorum). Onun vicdani red deklarasyonu temel kriterlere uymayabilir (bana göre de uymuyor). Ama Menderes Meletli anti-militarist hareketliliğin içindedir ve şu anda da giyabi tutuklaması vicahiye çevrilmiş durumdadır. Menderes’in bundan sonra alacağı tavır belirleyici olacaktır, mücadeleye zarar da verebilir; ancak gene de dava arkadaşlarının ismini yazarken onu anmamak ayıptır. Yapılan unutkanlık da değildir, çünkü SKD çevrelerinde Meletli kaygı ve dikkatle izlenen bir isimdir.

Yazarın bir ‘ilklik’ saplantısı var; bütün ‘ilk’leri de Ossi dolayımıyla kendi sektine mal etmek istiyor. Ne yazık ki TCK 155 ve ACK 58’den yargılanan

ve ilk tutuklanan kişi de Ossi değil, yukarda sözü edilen kişiler. Önsöz altta kalır mı: ‘O tarihten bu güne kadar onlarca gazeteci, sanatçı, öğrenci ve anti-militarist TCK madde 155’ten askeri mahkemede yargılandılar. Ancak hiçbir yargılama kamuoyunda yeterince ilgi ve tepki görmedi. Osman Murat Ülke’nin yargılanması bu anlamda bir ilki (hay sizin ilkinize) oluşturdu. Başta üç büyük şehir olmak üzere ülkenin birçok yerinde oluşturulan dayanışma komiteleriyle Osman Murat Ülke’ye sahip çıkıldı.’

Bu doğru. Merdi kıpti şecaad arzederken sirkatin söylermiş. Gerçekten de Aytek tutuklandığında ne dayanışma komiteleri kuruldu, ne askeri mahkemelere ve 155. maddeye karşı bir kampanya yapıldı. Aytek için söylenen, ‘TV’ye çıkarken bize mi danıştı?’ sözüydü. Siz adım atılırken danışılması gereken yetkili merci misiniz? Bu işler sizden mi sorulur? Madem ‘ilk’ler bu kadar önemli; ben de bir ‘ilk’ten bahsedeyim. Aytek anti-militarist mücadelede devletle başı ciddi halde derde girdiği halde SKD tarafından yalnız bırakılan ‘ilk’ kişidir. (Umarım son olur). Bütün bunları niçin anlatıyorum? Eğer bu sektin ilişkileri dışındaysanız, dayanışma falan beklemeyin. Asker kaçağıysanız, SKD’nin yakınından bile geçmenize gerek yok. (Çünkü orduya karşı dürüst değilsiniz!), eğer onların otoritesini benimsemiyorsanız gene fazla bir şey bekleyemezsiniz, dayanışmayı hak etmek için ‘anti-militaristçi’ (evet yeni icad edilen bu ideolojiden) olmalısınız!

‘… Ama en önemlisi vicdani red kavramı bir deklarasyon olmaktan çıkarak Osman Muzrat Ülke’nin eyleminde doğru bir biçimde içeriklendi. Türkiye’de asıl ilk olan buydu işte.

19 kasım 1996’da Genelkurmay Askeri Mahkemesi Osman’ın tutukluluk haline son vererek, askerliğini yapması için Bilecik’teki birliğin gönderilmesi kararı aldı. Yaklaşık 45 gün süren bu tutukluluğun büyük bir bölümünü Mamak Askeri Cezaevi’nde hücre cezası ve açlık grevinde geçti. Osman, bir sivil olduğu halde burada kendisine dayatılan askeri yaptırımlara uymadı, tek tip elbise giymedi. Aynı tavrını, hiçbir örgütlü şiddet kurumunun parçası olmayacağını, dolayısıyla askerlik yapmayacağını söyleyerek Bilecik’teki askeri birlikte de sürdürdü. Bu vicdani ve ahlaki bir tutumdur. Osman kendine ve orduya karşı dürüsttür. Kaçmadı, çürük raporu almak için uğraşmadı ve ‘parası neyse veririz’

diyerek bedelli askerlik yolunu seçmedi. Karşısına çıkan, çıkacak olan zorlukları göze alarak, katlanarak itaatsizliği seçti. İlk olan işte budur.'

Devletin 'vicdani redcileri' Ossi olayına kadar zorla askere almadığı doğrudur. Ossi bütün bu süreç boyunca doğru bir direniş çizgisi geliştirdi. Saygı duymanın ötesinde ondan birçok şey öğrendim, ve eninde sonunda devletle yüzleşecek olan bütün 'vicdani redciler' Ossi'nin direnişinden öğrenmelidirler. Sakin ve kararlı olmayı, ilk andan itibaren direniş çizgisi izlemeyi, kurum içinde yüzleşilen insanları doğrudan karşıya almayıp kendini anlatma, onlarla diyalog kurmaya çalışma tutumundan öğrenmelidirler. Bütün bunları adet yerini bulsun diye söylemiyorum. Yeri gelmişken bir noktada öz-eleştiri yapmak istiyorum. İlk vicdani redciler yani Vedat'la ben, birazdan daha ayrıntılı söz edeceğim Orhan Atış'ın (kurgusal ya da gerçek) direnişinden etkilenmiştik. Askerde direniş noktalarını saptarken, Orhan, elbise giymemek için direnmediğini, çünkü nasıl olsa zorla giydireceklerini belirtmişti. Bu açıklama o zamanlar bana da mantıklı gelmişti. Lüzumsuz eziyet görmemek için, direnişi elbisenin bir adım ötesine, yani emir alıp vermemekte, silah taşımayı, selam vermeyi, içtimaya çıkmayı, eğitim yapmayı, 'komutanım' demeyi reddetmekle kurmak gerektiği fikrindeydim. 'Elbiseyi mecburen giyerim, direnişe ondan sonra başlarım' tutumu, Sokak'ta İbrahim Eren tarafından eleştirilmişti. Eren'i hariçten gazel okuyan kötü niyetli bir kişi olarak gördüğüm için (gerçekten de öyledir, ama görüldüğü gibi onun sözlerinde de bir doğru yan olabiliyor) ciddiye almadım. Bakaya'larda da 'elbise' direnişin asli öğesi olarak sunulmaz. Ossi direnin ilk andan başlamasına özen gösterdi. Çünkü atılacak bir geri adım otorite tarafından kararsızlık göstergesi olarak yorumlanabilir ve bu direnişi daha zorlaştırır. Sonuç: Ossi ilk vicdani redci değil ama ilk 'vicdani red direnişçisidir'.

Ossi'ye saygı duyuyorum ama önsöz yazarına değil. Ossi'nin devletle doğrudan temas noktasında doğru bir direniş çizgisi izlemiş olması, henüz devletle doğrudan temasa girmemiş kişilerin 'yanlış' yaptıkları anlamına gelmez. Önce şu 'ilk' kepazeliğini kapatalım. Aslında ilk olan Orhan Atış'tır, 'Benim de Vedat'ın da gündemine askerlik reddini sokan Orhan Atış'ın hayli ilginç askerlik macerası olmuştur. Bunu Sokak dergisinde R.T.'nin öyküsü adlı yazımda ayrıntılı olarak anlatmıştım. Orhan biraz üçkağıtçı bir adamdır, anlattığı öykünün ne kadarı gerçek ne kadarı

sonradan yazılmış pek bilinmez; ama bütünüyle kurgu bile olsa çok önemlidir, bizleri bu konuda düşünmeye ve hareket sevk etmiştir. Aslında ilk olan, o zamanki Sovyet politikaları doğrultusunda bile olsa, Kore Savaşı'na karşı Galata Köprüsü üzerinde bildiri dağıtıp Sansaryan Hanı'nı boylayan Barışperverler Cezmaati'nin üyeleri Behice Boran ve arkadaşlarıdır. İlk olan 'Asker kaçakları' öyküsüyle İstiklal Mahkemeleri'ni boylayan, kılpayı idamdan kurtulup sürgüne gönderilen Cevat Şakir'dir (Halikarnas Balıkçısı). Asıl ilk olan, İstiklal Mahkemeleri tarafından kurşuna dizilen asker kaçaklarıdır. Asıl ilk olan 'Behey ahmaklar, nice savaşırsınız? Bilmez misiniz, Osmanlı Padişahı, Efrenç Kralı kendi zevk-ü sefasındadır' diyen Bektaşi dervişidir, asıl ilk olan, 'eline, beline, diline sahip ol' diyen, eline sahip olmayı yalnızca hırsızlık yapmamak değil, öncelikle insan öldürmemek olarak algılayan, bunun için Bizans tarafından kitleler halinde öldürülen Paulusyenlerdir. Asıl 'ilk' olan 'ben bir asker kaçağıyım, gelin bana bir tas su ver' diyen anonim inisiyatiftir. Ne yapmaya çalışıyorsunuz, Ossi'yi idol haline getirmek mi? Yaptığınız, kişilerin acıları üzerinden politika yapmaktır, buna o kişi cevaz verse bile çok ayıptır. Politik ölümün kol gezdiği, açlık grevlerinde, yargısız infazlarda, gözaltı kayıplarında, faili meçhullerde ölen yüzlerce insanın politik malzeme haline geldiği bu coğrafyada, çevremizde idamdan dönmüş, yıllarını cezaevinde geçirmiş, ağır işkencelerden geçmiş onca insan varken siz de mi, bu kervana katılıyorsunuz? Askerliğe direnmek sıradan insanların asla yapamayacağı olağanüstü bir kahramanlık mıdır? 'İlk' olmaya niçin bu kadar önem veriyorsunuz? İlk olan daha mı şereflidir? Daha önemli bir soruna geliyoruz, devlete karşı iyi bir direniş gösterenler, göstermeyenleri, geri adım atanları, sürçenleri küçümsemek hakkına sahip midir? Bu dosyayı benimseyenler arasında 'parası neyse veririz' (ne iğrenç bir ifade) diyerek bedelli askerlik yolunu seçenler yok mu? Onlar ikinci sınıf anti-militaristler mi? Asker kaçaklığı çok kötü bir şey mi? Çürük raporu almaya çalışanlar 'rezil' insanlar mı? (İtiraf edeyim, benim de aklımdan geçmedi değil). Hiyerarşi önce kafalarda oluşur, 'ilk'lerle, 'daha'larla, 'en'lerle oluşur.

Orduya karşı dürüst olma meselesine gelince. Burada esaslı bir ideolojik ayrımı yaşıyoruz, bu arkadaşlarla. 'Sivil İtaatsizlik' bağlamında 'vicdani redde' iki şekilde yaklaşabiliriz: Birincisi liberal yaklaşım. Mevcut toplumsal örgütlenmeyi, devleti, ordusu ve mahkemesiyle meşru gören fakat bazı yasal düzenlemelerin adaletsiz olduğunu düşünenler. Bunlar 'sivil

itaatsizlik’ eylemleriyle yasaların öngördüğü şekilde cezalandırılıp toplum vicdanını harekete geçirmek ve yasaların değiştirilip, kurulu düzenin daha adil olmasını sağlamak amacındadırlar. Bu tanımıyla sivil itaatsizler, (vicdani redciler) liberal düzenin gerçek kahramanları ve sigortasıdır. İstediğiniz her şeyi reddedebilirsiniz, sivil hizmetçi de olabilirsiniz, total redci de, önemli olan devleti, orduyu ve mahkemeleri meşru görmenizdir. Bu kurumlara karşı dürüst olmanızdır. İkincisi anarşist yaklaşım. ‘Sivil itaatsizlik’ eylemini düzenin bütününü teşhir etmek için bir propaganda aracı olarak kullanmak. Devlet, ordu ve mahkemeler anarşistlerin gözünde a priori gayrı meşrudur. Anarşistler bu kurumlara karşı dürüst olmak zorunda hissetmezler kendilerini. Bireysel olarak koşulları uygunsa, askere gitmemeyi bir direnme noktası olarak tespit ederler. Koşullara göre bireysel açık red, bireysel gizli red (araziye uymak), çürük raporu almak, evrakta sahtekarlık yapmak, toplu açık red (bkz. Apolitika toplu dava çağrısı) gibi yöntemler kullanılabilir. Hatta bazıları, bu konuyu direnme noktası olarak kabul etmeyip askerliğini de yapabilir. Açık savaş dışında anarşistlerin zorunlu varoluş alanı değildir anti-militarizm.

Asker kaçaklığı anarşizmin ruhuna daha uygundur. Kaçak eylemiyle devleti gayrı meşru ilan eder. Ne ki, eylemi bireysel olduğu ölçüde politik etki yaratmaz, oysa asker kaçaklarının sayısı kayda değer bir düzeye ulaşınca, bu durum düzen için ‘vicdani redden’ daha ciddi bir tehdittir. (Öyle değil mi, sayın önsöz yazarı?). Apolitika’nın önerdiği ‘toplu açık red’ ise doğrudan meydan okumadır. Buradan bütün asker kaçaklarının anarşist, anti-militarist kaygılarla ‘kaçak’ oldukları sonucu çıkmaz; ama asker kaçaklarının anti-militarist etkinlik gösteren anarşistlerin doğal tabanı olduğu sonucu çıkar. ‘Vicdani redci’ olanlarımız dahil biz anarşistler aynı zamanda ‘asker kaçağı’ olmaktan gurur duyuyoruz.

Önsöz yazarının ısrarla yok saymaya çalıştığı ilk anti-militarist kampanyanın değerlendirilmesini yapmak zorunlu hale geldi. Aradan yedi sene geçti ve yeni kuşak anti-militaristler bu konuda bir şey bilmiyorlar. (Önsöz yazarı buna güvenerek tahrifat yapıyor). Tamamen ‘anarşist’ mantıkla ama tecrübesizlikten dolayı biraz el yordamıyla yürütülen kampanya, gerek yaygınlığı, gerek etkisiyle Ossi’nin kampanyasıyla karşılaştırılamayacak düzeydeydi. Buradan kendimize pay çıkarmak

istemiyoruz. Koşullar çok özeldi ve doğrusu biz de bu koşulları çok iyi değerlendirdik.

Kara süreci bitmiş, ardından geliştirdiğimiz Atelye-A projesi başarısızlığa uğramıştı. Kendimi tam bir boşlukta bulmuştum. Yıldızımın barışmadığı Efendisiz grubuyla birlikte hareket etmek istemiyordum, (o gün örgütlü i tek anarşist gruptu). Bu sırada askerlik de kapı y dayanmıştı, bütün yasal tecil haklarımı kullandıktan başka, birinci bakayayı da geçmiş, ikinci bakaya konumuna gelmiştim. Birçok anarşist arkadaşın yaptığı gibi ya bedelli askerlik yapacak, ya da Türkiye'de hiç denenmemiş bir yolu seçip 'vicdani retçi' olacaktım. Ben çelişkiler içinde kıvranırken elime Sokak manifestosu geçti. Anarşist bir metin değildi ama anarşizandı. İstanbul'a gidip şansımı denemeye karar verdim.Eğer Sokak'la sağlam bir ilişki kurabilirsem, bir anti-militarist kampanya örgütlemek olanaklı olabilirdi. İki gün sonra elimde altı aylık bir anti-militarist yayın programıyla Sokak'ın kapısını çaldım ve projemden söz ettim, derhal sıcak bir ilişki kuruldu.Kampanya için üç aylık bir hazırlık dönemi geçirdik. İki gazeteci arkadaşla beraber bir komite kurmuştuk. Sokak sistemli bir şekilde anti-militarist yayın yaptı.Güneş'in Genç Bakış servisinde çalışan arkadaşların da desteğini aldık. Olayı takip edecek hukuk bürosuyla ilişkiyi kurduk. Sokak ve Güneş'te eş zamanlı olarak 'şok' bir yayın başlattık. Güneş o sıralar 'Yeni Yüzyıl' çizgisinde etkili, liberal bir gazeteydi. Yurtdışı ilişkilerimiz çok zayıftı, bir tek Yeşiller'den haberdardık, gene de Alman Yeşiller milletvekili Karitas Hansel basın toplantımda bulundu.Kampanyaya temel iki metin vardı.Birincisi, 'benim vicdani red' açıklamam.Adıyla, sanıyla, fikirlerimle anarşist kimliğime dayanarak 'vicdani red' gerekçemi açıklıyordu. İkinci metin, 'zorunlu askerliğe hayır' kampanya çağrısıydı. Bu çağrıda herkesin kendi değerleriyle var olabileceği anti-militarizm alanı tanımlanıyor ve çağrı yapılıyordu.

O gün doğru gibi gelen bu girişimin, bu günden bakıldığında eleştirilmesi gerekiyor. Çağrı metni askerlik yapmak istemeyen herkesi kapsayacak kadar fazla geniş tutulmuştu. Bu haliyle bir vicdani red kampanyasından çok fiili 'askere gitmeme' kampanyasıydı. Bizim açtığımız alan, gereksiz bir şekilde tepsi içinde sosyalistlere, Kürt milliyetçilerine hatta İslamcılara sunuluyordu. Daha sonra yaşayacağımız birçok problem çağrı metnindeki bu muğlaklıktan kaynaklandı.

Kampanya Türkiye çapında bir şok etkisi yarattı. Son derece müsait bir konjonktür vardı; demokrasi, şeffaf devlet nutukları atılıyor, T.C yeniden Avrupa topluluğuna girmeye çalışıyordu.

Basın üzerinde bu konuda sansür yoktu, örneğin Güneş her iki metni de yayınlamış, buna ek olarak karelerle, köşe yazılarıyla bir tam sayfayı kampanyaya ayırmıştı. Güneş ve Sokak derhal toplatıldı. Uzun zamandır ilk kez bir günlük gazete toplatılıyordu, birkaç gün de toplatılmaya karşı yayın yaptılar, Genelkurmay Başkanı, benim Türk gençliğini temsil etmediğimi söyledi. Konu bütün günlük gazetelerde, haftalık ve aylık dergilerde, sol basında yer aldı.

Kampanyaya yağmur gibi destek mesajları gelmeye başladı. Üç büyük şehir başta olmak üzere komiteler kuruldu. Dağınık ve birbiriyle küs olan bütün anarşist grupçuklar bir araya geldi. DGM anında soruşturma açtı. (Madde 155) Soruşturmaya karşı, insanların biz de aynı suçu işliyoruz dediği bir imza kampanyası açıldı. İlk gün içinde bine yakın imza toplandı. Ben de tutuklanmayı, ya da en azından askere götürülmeyi bekliyordum. Ama olmadı. (Niçin olmadığına ilişkin elimde burada açıklayamayacağım bilgiler var. İlgili kişilere açıklanmıştır.)

Ardından Vedat'ın açıklaması geldi. Oluşan anti-militarist grupları bir dernek çatısı altında birleştirmek fikri doğdu. Lakin para yoktu, kampanyayı desteklemek için büyük bir konser düşünüldü. Konser üzerine Oral Çalışlar'la birlikte çalışmaya başladık. Birçok ünlü sanatçı konsere katılmayı kabul etti. Bu arada kampanya için destek afişleri çıkarılmıştı. Ardından geriye sayım başladı. Güneş'in, Genç Bakış sayfası kaldırıldı ve tüm sayfa çalışanlarının işine son verildi. Ardından Sokak ekonomik nedenlerle (?) yayınına son vermek zorunda kaldı, Sokak çalışanları derginin profesyonelsiz aylık yayınlanmasına karar verdi ve ilk sayının editörlüğünü ben üstlendim. Hemen ertesi gün derginin yasal sahibi Enver Nalbant, Sokak'ın artık çıkmayacağını bildirdi, anti-militarist konser de Sokak'ın tüzel kişiliğiyle düzenlenecekti, konserden de vazgeçildiğini açıkladı (oysa konserden Sokak'a da ciddi miktarda bir para kalacaktı). Konserin ön masrafları için gereken beş milyon lirayı bulamadık, daha da önemlisi konseri üstlenecek tüzel kişiliği bulamadık. Kampanya afişleri

Yeşiller adına bastırılmıştı; Yeşiller önce İstanbul'da sonra İzmir'de afişlerin asılmasına yan çizdi(ler). Toplantı için parti binalarını vermeye bile mızmızlanmaya başladılar. Vedat'ın ardından yeni redciler de çıkmadı. Yeni adımlar atılamadığı için komiteler dağıldı. Kimseyi suçlamak istemiyorum ama bana göre devlet kampanyayı demokratik (!) bir şekilde noktalamıştı.

Anladığım kadarıyla, önsöz yazarının anarşistlerin başlattığı böyle bir kampanyadan haberi yok (!) hatırlatayım dedim. Malum, devlet de geçmişte olan bazı münasebetsizliklerin hatırlanmasını istemez de.

Önsöz diplomatik bir çağrıyla son buluyor: 'Dosya; algılayışlara ve isteklere bağlı olarak yapılacak katkılarla daha genişlemiş ama bize ait bir dosya olarak kalabilir. Ya da hepimizin ortak dosyası haline gelebilir. Durduğumuz noktadan baktığımızda karşı karşıya olduğumuz sorunun önemi bize, dosyanın hepimize ait olması gerektiği sonucunu veriyor.'

Biz anarşistler biraz köylüyüzdür, diplomatik dilden pek anlamayız. Yazar gerçekten de ortak bir 'vicdani red' dosyası istiyorsa, bu dosyayı, bir kenara koymalıdır. (En arkadaki dokümantasyon hariç.) Öncelikle 'vicdani red', nevi şahsına münhasır ideolojik anlamlandırmayla tanımlanamaz. Yazar isterse ideolojisini inşaya devam edebilir. Ama ortak bir 'vicdani red' metni, Apolitika'nın ikinci sayısında Gökşan Göker'in yazısında olduğu gibi, maddeler halinde, açık tanımlara dayalı, farklılıklara olanak tanıyan, dahası farklılığı zenginlik sayan, kısa bir metin olmalıdır. Genelde anti-militarist hareketin, özelde 'vicdani reddin' tarihi yazılmak isteniyorsa, ciddi bir çalışma grubu kurulur, belgeler, gerekirse tanıklıklarla olgulara dayanılarak yazılır. Yok, istenen anarşistlerle ipleri koparmaksa, bu kadar patırtıya ne gerek var canım; 'biz vicdani reddi sadece bir araç olarak gören anarşistlerle bir arada olmak istemiyoruz' denir, olur biter.

Gelelim Serdar'ın anarko-liberal ya da 'anti-militaristçi' 'belirlenimlerine'. Yazının anarşist söylemle kaleme alınmış birçok yerine katılıyoruz. İlk problem Ahlaki sorumluluk bölümünde.

'Eylemin sorumluluğu onu gerçekleştirene olduğu kadar, ona iradi onay veren herkese aittir. Ve kanımızca, askerlik bunun için zorunludur; daha çok

insani savaş mekanizmasının günahlarına ortak etmesi için. Vicdani red, bu günaha ortak olmak istemeyen ahlaki duyarlılıktan doğar.’

Ahlaki sorgulama iyi bir şeydir. Hakkıyla ve sonuna kadar sürdürülürse. Herhangi bir konuda yapılan derinlikli bir ahlaki sorumluluğun varabileceği tek bir sonuç vardır. ‘Bu tahakküm düzeninde yaşamanın bizzat kendisi ahlaksızlıktır. İşin kötüsü intihar da ahlaksızlıktır, çünkü tahakkümcülere karşı mücadeleyi zayıflatır. ‘Savaşa karşısınız, ahlaki sorgulamaya başladınız ve savaşa katılmayı reddettiniz, bunun için elinize silah almayı reddettiniz (Yehova Şahitleri ve Gandhicilerin 1.Dünya savaşındaki tutumu), ahlaki sorgulamayı biraz daha derinleştirdiniz ve destek hizmetleri olmadan bir ordunun asla savaş yürütemeyeceğini kavradınız, orduya katılmayı reddettiniz (sivil itaatsizlik), ardından bir ahlaki sorgulama daha ‘sivil hizmet’(in) ordunun bireylerin yaşamı üzerinde otoritesini tanımak olduğunu gördünüz ve total retçi oldunuz. Burada bitti mi, ahlaki sorgulama, bir adım daha, ordunun verdiğiniz vergilerle finanse edildiğini fark ettiniz, vergi vermemeye çalıştınız, bunun için ancak kayıt dışı ekonomi alanında var olabilirsiniz, tükettiğiniz her şeyden de fonlar ve vergiler aracılığıyla ordunun finanse olduğunu ve en sonu devletin bütçe açığını para basarak yani enflasyon vergisi alarak kapattığını buldunuz. Sonuç: Para kullandığınız andan itibaren savaştan siz de sorumlusunuz. Tam bu noktada, ‘vicdani red’ ancak dr kafalılar için ‘ahlaki sorgulamanın’ zorunlu sonucu olabilir. Bir anarşist hayatın bütününe ilişkin ahlaki sorgulamaları yaptıktan sonra, kendi gücü, mizacı, eğilimleriyle tahakkümü ortadan kaldırma mücadelesinin genel ihtiyaçları arasındaki dengeye uygun olarak belirli direnme noktaları ve mücadele alanları saptar. En önemlisi de kendi direnme noktasını ‘ahlaklılık’ olarak sunup genelleştirmez, kendini rahatlatmaz, hele hele bu noktada direnmeyenleri ahlaksızlıkla suçlamak gibi bir densizlik asla yapmaz. Savaştan ve militarizmden rahatsız olanlara ‘vicdani reddi’ ahlaki sorumluluğun zorunlu bir sonucu olarak sunup ‘vicdani reddi’ suça katılmamak olarak tanımlamak, tepkiyi sistemin bütününe yöneltmeden belli alanlarda hapsetmek, yersiz bir huzur ve arınma duygusu yaratmak demektir. WRI anti-militarizmdir, Avrupa Konseyi anti-militarizmdir, ‘devletlu’ anti-militarizmdir. Sonuçta vicdani red bizim için bir eylemliliktir, yerini, zamanını, biçimini bizim saptayacağımız bir eylemliliktir.

Vicdani reddi ahlaki sorgulamanın zorunlu sonucu, vicdani retçiyi de ‘ kendine ve orduya karşı dürüst, başka türlü davranması olanaksız bir kişi’ (bu tanımlamalar dosyadan alınmıştır) ilan etmek basit bir sözel yanlıştan ibaret değildir. Vicdani reddi böyle tanımladığınızda, koşullar ne olursa olsun; bir askeri darbe bile olsa açıkça ortaya çıkma zorunluluğu doğar. (Ahlaki sorumluluk) Bu tanımlama politik koşulların analizini de geçersiz kılar. Sonuçları gerçekten trajik olabilir. Bol keseden ahkam kesen dosya yazarları bu durumun sorumluluğunu üstlenebilecek mi? Yoksa, bu onların kendi seçimiydi diyerek işin içinden sıyrılacak mı? SKD bu dosyayla bir psikolojik terör yaratmaktadır, sektin ilişkide olduğu vicdani retçiler şu anki belirsiz politik koşullarda; açık konuşalım askeri darbe olasılığının hiç de küçük olmadığı koşullarda, hapse girecek tarzda ortaya çıkma aksi taktirde Ossi’ye ihanet etmiş olma pozisyonunda bırakılmaktadır.

Serdar’ın amaç araç diyalektiğini ele alışı da mekaniktir. Politik felsefe’nin en çetrefil meselesini iki cümlede çözüvermiş. Amacını belirle, o sana araçlarını söyler! Oysa amaç bire bir araçlarını söylemez, öyle olsaydı her şey çok kolay olurdu. En fazla, bazı araçların uygunsuzluğunu belirler. Neyin uygun olduğu apayrı bir tartışmanın konusudur. Ayrıca ‘paradoks’ diye bir şey vardır; hayat seni öyle bir köşeye sıkıştırabilir ki, kullanacağın hiçbir araç amacına uygun değildir. Savaşın genel olarak ‘özgürlük ideali’ (şuna anarşi desek; aramızda kalacak, söz) için uygun bir olmadığı doğrudur. Ama an gelir özgürlükçüler (anarşistler) de savaşmak zorunda kalabilir. Paradoksu net gösteren iki tarihsel örnek üzerinde duracağım.

Birincisi, son Sioux isyanında Sioux kabileler meclisindeki tartışmadır. Beyaz adamın yüzyıllar süren sistemli jenosidine maruz kalan ve bu süreçte beyaz adamı çok iyi tanıyan Kızılderili reislerinden biri zafer için ordulaşmanın şart olduğunu ileri sürer. Buna bir başka Kızılderili reisi olan Oturan Boğa’nın yanıtı gerçekten de hayranlık uyandıracak bilgeliktedir. ‘O zaman biz de Beyaz adam gibi oluruz.’ Sioux’lar ordulaşmadılar, yok oldular. Seçimleri doğru veya yanlış olarak adlandırılamaz, yalnızca saygıdeğerdir, o kadar. Paradoks, doğru ve yanlış arasındaki ayrımın ortadan katlığı momenttir. Yoksa, en küçük bir canlı bile yaşamını sonuna kadar sürdürmeye çalışırken koca bir kabile federasyonunun yok olmayı seçmesi ‘doğru’ diye nitelendirilemez.

İkincisi, İspanya iç savaşıdır. Katalonya ve Endülüs'te toplumsal devrime ön ayak olup merkezi devleti yıkan, yerine halkın özyönetim organlarını geçiren anarşistler, General Franko'nun askeri darbesi karşısında böyle bir paradoksla karşı karşıya kaldılar. Ya devrimi savunacaklar, bunun için savaşacaklar ya da Sioux'lar gibi yok olmayı seçeceklerdi. Savaş yoluyla 'toplumsal devrim' yapmak gibi bir düşünceleri yoktu. Yalnızca direnişleri sürerken İspanya'nın diğer yörelerinden, hatta tüm Avrupa'dan devrim bekliyorlardı. Bu direniş de saygıdeğerdir. Ne ki, 'doğru' değildir. (Yanlış da değildir) İspanyol anarşistleri, bu iç savaşın uzun sürmesi halinde ortada anarşi ideali bırakmayacağının farkındaydılar. Ascasso ilk ayaklanmada kendini ölüme atarken devrimi en güzel anında noktalamaya dair bilinçaltı bir isteğin etkisindeydi, belki de. Ölmeseydi Durutti'ye de muhtemelen İspanyol cumhuriyet ordularının başkomutanlığı teklif edilecekti ve Durtti de muhtemelen bu teklifi kabul edecekti. Bir anarşist için hazin bir durum. Paradokslar bütün yakıcılığıyla gerçek hayatta karşımıza çıkar(lar); uydurma çözümlerle paradokstan kurtulmak mümkün değildir.

Yazarın, kendi sopa kadar düz düşüncesine örnek olarak gösterdiği Gandhi, yaşamının bütün evrelerinde paradokslarla boğuşmuştur. Önce şunu söyleyeyim, Gandhi'nin şiddet karşıtlığı onun politik ve toplumsal amaçlarının zorunlu sonucu falan değildir. Onun yaşamı boyunca koyu bir dindar olmasından kaynaklanır. Nitekim, kendini esas olarak bir İngiliz Yurttaşı olarak gördüğü 1.Dünya savaşında Gandhi ve taraftarları İngiliz ordusuna katılmışlar, üniforma da giymişler, yalnızca ellerine silah almamışlardır. Gandhi, İngiliz devletinin nimetlerinden yararlanılmak isteniyorsa savaşta da İngiliz devletinin yanında yer almak gerektiğini açık açık savunmuştur. İngiliz devletinin bir sömürge aydını olan Gandhi'ye saygısı epey de buradan kaynaklanır. Gandhi, bağımsızlık hareketine, yani Kongre Partisi'ne katıldıktan sonra şiddetten arınmış politik araçlarını bu mücadelenin emrine vermiştir. Serdar, savaşın 'ulusal devlet' macına çok uygun bir araç olduğunu söylerken çok haklıdır, ancak göremediği Gandhi'nin şiddetten arınmış (non-violent) araçlarının da pekala aynı amaca hizmet edebileceği. Nitekim şiddet yanlısı bağımsızlıkçılarla aynı partide buluşan Gandhi bunun pekala farkındaydı. Beyhude bir idolleştirme çabası daha, gerçek Gandhi'yle Serdar'ın sunduğu Gandhi iki farklı figürdür. Ve Gandhi'nin politik eylem çizgisi bir dönem bağımsızlık hareketine egemen olsa da sonunda bağımsız Hindistan, etnik ve dinsel

çatışmalarda insanların yüzer yüzer öldüğü Bağımsız Hindistan devleti kurulmuştur. 'Bağımsızlık' fikri Gandhi için Hindistan'ın bağımsızlığıyla sınırlı değildir, o eyaletlerin de merkezi devletten bağımsızlaştığı bir yaşam istiyordu; bağımsız Hindistan onun için bir aşamaydı, bütün aşamalı devrim düşünceleri gibi bu da duvara tosladı. Şimdi eyaletlerin bağımsızlığı için oluk oluk kan akıyor. Şiddetten arınmış eylemlerin açtığı yolda kurulan, boğazına kadar şiddette batmış bir devlet. Bundan ala paradoks olur mu?

Serdar vicdani reddi toplumsal değişimin bir aracı olarak ortaya koyarken, bu süreçte 'özgürleşme sürecinin politik araçlarıyla tahakkümün köleleştirici araçlarının' birbirinden ayrılacağını iddia ediyor. Bu arada bir el çabukluğu yaparak savaşla şiddeti eşitliyor. Savaş yazarın da kabul ettiği gibi, örgütlü, kurumsal (daha da netleştirelim, hiyerarşik olarak kurumsallaşmış) şiddettir. Burada vurgu Serdar'ın yaptığının tersine 'hiyerarşik kurumsallaşmaya' yapılmalıdır. Şiddet şiddeti doğurduğundan, tahakkümcü kurumlaşmaya çok müsait bir 'insani potansiyeldir'. Öte yandan şiddet an gelir yaşamın sürdürülmesine, insanlık onurunun korunmasına da hizmet edebilir ve bu yönüyle özgürleştirici de olabilir. Benzer handikaplar tersinden 'şiddetten arınmış yöntemler' için de geçerlidir. 'Şiddetten arınmış yöntemler' de pekala tahakkümün zeminini oluşturabilir. Hitler faşizmine karşı şiddetten arınmış yöntemlerle mücadelenin daha özgürleştirici olduğunu söylemek mümkün mü? Sonuç: Şiddet, politik felsefenin çözülememiş bir sorunudur ve insan homo saphiens olarak kaldıkça, yani antropolojik olarak yeni bir türe evrilmedikçe de herhalde bu sorun çözülemeyecektir.

Gelelim şiddetten arınmış eylemlerin üçüncü taraflar yani halk nezdinde meşruiyeti olduğu fikrine.

19.yüzyılda yani modern devletin ilk kuruluş yıllarında belki geçerli olabilecek, toplumun yapılanışına ilişkin bu şemanın gerçekle hiçbir ilgisi yok. Yani, bir tarafta 'biz' varız (özgürlükçü muhalif güçler), diğer tarafta tahakkümcü güçler, ortada da geniş halk yığınları. Böyle bir şey yok. Modern devlet 'boyun eğme' den çok 'suça katılmayı' talep eden bir organizasyondur. Bu yüzden de çok güçlüdür. En azılı muhalifler olan anarşistler bile bu toplumsal organizasyonun bir parçası olarak yaşamayı kabul ettiği sürece tahakkümün suç ortağıdır. Vicdani red dahil bütün

şiddetten arınmış eylem biçimleri insanların vicdanında uyuyan özgürlükçü duygulara seslenecektir, bu doğru. Ancak, hemen hemen bütün insanların 'iradeleriyle' yani tahakkümcü sisteme eklemlenme yönündeki yaşamsal tercihleriyle de çatışacağından kaçınılmaz bir dışlanma ve şiddete maruz kalma da gündeme gelecektir. Bu toplumsal tepki en uç noktada 'yok edicidir'. Burada kilit sorun gelen tepkiyi göğüsleyip göğüsleyemeyeceğimizdir. Tam bu noktada güç ilişkileri gündeme gelir. Uyuşturucu ve çoğu zaman kısıtlayıcı 'toplumsal meşruiyet' kavramı yerine güç ilişkilerinin her an değişen dinamizminin analizine dayalı politika yapmak tek çıkar yoldur. Şiddetten arınmış yöntemleri özellikle devletle ilişkide itaatsizlik yöntemlerini kullanırken bir yandan da öz savunma olanaklarımızı arttırmak zorundayız. Serdar'ın görmediği işte budur. O, 'meşruiyeti' her derde deva, sihirli bir anahtar sanmaktadır. Toplumsal meşruiyet dediğin kriz anlarında eğer devrimci bir kalkışma yoksa egemenlerin mutlak iradesiyle örtüşür. 12 Eylül'de halkın nasıl bir gayretle devrimcileri ihbar ettiğini unutmayalım. Aynı halk bu kişilere darbe öncesi, önderimiz diye sahip çıkıyordu.

SKD'nin ana problemi, onu düzenin içine hapseden mantık tam da budur. Onlar askerden kaçmanın toplumsal meşruiyeti olmadığını düşünüyorlar ve kendilerini özenle asker kaçaklarının ötesine, böylece olduğundan daha yalnız bir konuma yerleştiriyorlar.

Anti-militarist mücadeleyi vicdani retle sınırlandırıyorlar, 'vicdani reddi' bir eylem olmaktan çıkarıp mitoslaştırıyorlar. Bu mitoslaştırma yazının son bölümüyle de uyum içinde. İnsan hakları, barış, demokrasi başlıkları altında sunulan 'liberal devlet' anlayışına eklemleniyor ve 'devletlu' anti-militarizmin ana gövdesini oluşturuyor.

Biz anarşistler için bireysel 'vicdani red' anti-militarist eylemliliklerden yalnızca bir tanesidir. En üst düzey de değildir. Bireysel asker kaçaklığı, bireysel firar, toplu firar, toplu vicdani red, isyan, askerlerin başlarındaki subaylardan kurtulup şuralar oluşturarak toplumsal devrime katılması ve en sonu devletin ilgası anlamına da gelen ordunun ilgası. Bizim anti- militarist eylem mitosumuz yaklaşık şöyle bir şey olabilir: 'Bir genel grevin ardından gelişen halk ayaklanmasını bastırmak için ordu birlikleri gönderilir. Askerler emre uymayı reddedip, komutanlarını saf dışı bırakırlar. Derhal

bütün rütbeleri kaldırır, üniformaları atar ve bir şura oluşturup toplumsal devrime katılırlar. Ayaklanan halka birlikte karşı devrimci odakları bastırdıktan sonra her asker yanına kendi silahını alarak, yaşam alanına; köyüne, atölyesine geri döner. Silahını mümkünse hiç, en azından belli süre kullanmamak üzere evin bir köşesine bırakır. Tank vb. ağır silahlar eritilmek üzere dökümhanelere gönderilir. Askeri tesis ve arazilerine kentin 'evsizleri' yerleştirilir, burada yeni komünler kurulur'.

Bizim 'askerlik retçileri toplu davası' önerimiz, işte böyle bir mitosun ışığında, 'bireysel vicdani red açıklamasının' bir adım ötesinde, bir üst-eylemliliktir. Bireysel 'vicdani red' açıklamaları yapılmıştır ve yapılmaya devam edecektir, koşulların uygun olduğu bir politik dönemeçte gündeme getirilecek bir 'toplu dava' bizi birinci derecede ilgilendirmese de (biz anarşistiz) vicdani red hakkının yasalaşması gibi bir pratik sonuç da verecektir. İlginç olan nokta, Susurluk sonrası siyasi gelişmelerle darbe olasılığı kadar, bir demokratikleşme olasılığının da gündeme gelmiş olmasıdır. Biz gene hazırlıksızız. Şu anda 'aktif beklemede' olmalıydık, oysa 'pasif beklemedeyiz'. Durumumuzu değiştirmek için sağlam bir özeleştirinin üzerinde yeniden harekete geçmeliyiz. SKD'nin eylemlilik böbürlenmelerini ciddiye almaya, devlete rehin bıraktıkları insanlar için suçluluk duymaya gerek yoktur. Suçluluk duyması gereken üç beş insanı cezaevine gönderip onların sırtından 'demokrasi mücadelesi' verenler olmalıdır. Bizler en azından asker kaçağı konumumuzla zaten o düzey bir eylemlilik halindeyiz, biz daha ötesi için uğraşmalıyız.

Bütün özel alanlarda kaçınılmaz olan bu tartışma (yeşil hareket, feminist hareket vb) aynen burada da yaşanıyor. Dikkat etmemiz gereken nokta sapla samanı birbirine karıştırmamaktır. Tartışma ne kadar sertleşirse sertleşsin bu Ossi'ye ve devletin elinde mahsur kalan diğer arkadaşlara karşı görevlerimizi unutturmamalıdır. Bulunduğumuz her yerde 'vicdani retçi tutsaklarla' dayanışma komitelerine katılmalıyız. (Bu açıdan bakıldığında Ankara'lı arkadaşların tavır alışlarının yanlış olduğu ortada) Bu komitelerde ve dayanışma komitelerinin etkinliklerinde, SKD'nin politika yapış tarzından kaynaklanan bilgi saklama, yurtdışı ilişkileri tekeline alma, bir merkez olarak kararları önceden alma ve bunları dayanışma amacıyla bir araya gelmiş insanlara dikte ettirme, her tür politik manipülasyon çabalarına fazlaca takılmayalım. Bunlar olmuştur ve bütün burjuva sekt

örgütlenmelerinde olacaktır. Biz ‘insani dayanışma’ için oradayız, kendimizi nesne gibi hissediyorsak ve bundan rahatsızlık (duyuyorsak), yapılması gerek kuru kuruya muhalefet etmek değil ‘özne’ olmanın gereklerini yerine getirmektir.

Sayı 6
Mayıs 1997

Demokrasi İstemiyorum

Metris Nankörü

Şu demokrasi konusuna gelmeden önce, izninizle lafı biraz dolaştırmak istiyorum. Sebebi ise, zihnimi azıcık başı boş bırakma duygusu. Bu duygu, tamamen üzerime sinen bahar havasındandır. Isınmaya başlayan kemiklerimde hissettiğim o kıpır kıpır bahar duygusunu yansıtmadan demokrasi gibi ruhsuz, duygusuz, yavan bir konuya girmek hiç içimden gelmiyor. Apolitika'daki makalelerin teorik havadan kopup, Ateş Hırsızı'nın Şiirsel iç dökmelerine benzemesi pahasına, biraz başka yerlerden dolaşarak konuya geleceğim.

İçimizi yaşama sevinciyle dolduran şu güzelim bahar günlerinde, kitapçıdan aldığı bir dergide 'ne çıkarsa bahtına' gibi bir kaderle karşı karşıya kalan bahtsız okura haksızlık olmasın istiyorum. Lafı uzatacağım için dilerim beni bağışlarsınız.

Seyla (o da bir metris nankörü, kulakları çınlasın), 'İstanbul'a kış, kömür ve portakal kokusuyla gelir,' demişti. Doğrudur. Kış boyunca İstanbul'a sinen kömür kokusu, artık iyiden iyiye azalmış o eski bahçelerde açan mimoza ve fulyaların efil efil esintisiyle kırılır, ıslak toprak kokusuna karışır. Hemen bunların ardından açan badem, erik ve elma çiçekleriyle, kış kokusu tamamen dağılır gider. İstanbul'a bahar, bunca motor gürültüsü, gaz kokusu ve bunca beton mezaliminden sıyrılıp, dal ucunda rengarenk bir sevinç gibi gelir.

Bahar, önce kokusuyla, ardından da insanların incecik giysileriyle, gelir güneş görmeyen bir bodrum dehlizindeki büromuza dolar. Salaş, nemli bodrumlarda da olsan bilirsin ki bahardır. Tabiat ve bilcümle mahlukat kımıldamaktadır. Tomur tomur açan dallar, cıvıl cıvıl renkleriyle ruhunu çepeçevre sarar. Yaşama sevinciyle dolup taşarsın. Kanın kaynar, kalp

atışların hızlanır, sığamazsın kabına. Bilirsin ki gözlerden ırak kuytuluklarda sevgililer buluşmakta. Bahar bahçelerinden geçip karışmak istersin aralarına. Ama ne fayda! Baharlar birbiri ardınca geçip gitmekte ve sen bir bodrum dehlizinde gam ile çürüyüp keder ile yaşlanmaktasın. Sağa dönersin iş, sola dönersin meşgale! Gürül gürül akan suyun, nakış nakış bahar dallarının hasretini, kağıt yığınları arasında çeker durursun öylece. Bağrını bahar bahçelerine açıp, çıkıp gitmek istersin şehrin girdabından. Fakat, bilirsin ki bahar da olsa, aşk eyyamı da olsa kitlesel heyecanların nabzı her gün biraz daha kabarmakta, kent, her gün yeni gösterilerle çalkalanmaktadır. Baharla birlikte 1 Mayıs afişleri de duvarlarda uç vermeye başladı işte. Militan coşku, hınçla doluşmaktadır kentin arka sokaklarına. Çünkü bahardır, ruhun taze bir fidan gibi tomurcuklandığı o sevinçli zamandır. Gözlerinin önünden bir çift sevgili geçer. Düşüp ardı sıra gitmek istersin taze bahar kokusuna doğru. Fakat ne fayda! Bilirsin ki editörün dört gözle yazı bekler senden. Ve ne yazık ki, yazma tembelliğine hiç bir mazeret bulunamaz. Ne fırtınada boranda ne baharda yazda. Çaresiz kıvranır durursun.

Elini şakağına daya, düşün dur bakalım demokrasi üzerine ne yazacaksın şimdi?

*** *** ***

Peki! Düşünelim bakalım.

Beş bin senedir konuşulan ve konuşuldukça ve karmaşıklaşan bu konu üzerine kafamdan geçenleri azıcık deşmeye çalışayım.

Demokrasinin aklıma getirdiği ilk soru, insanların neden bu denli demokrasi hayranı olduğudur. Neden en azılı diktatörler bile uygulamalarını demokrasi normlarıyla açıklama ihtiyacı duyarlar? Demokrasi kavramı niçin bu kadar bağlayıcı?

Yazı öncesi zamanı bir yana bırakırsak, çivi yazısının ilk çivisi çakıldığından beri demokrasi meselesi insanlığın değişmez gündemi olmuştur. Yani, rahat bir dört-beş bin senedir konu üzerinde yazışılmakta, tartışılmakta ve savaşılmaktadır. Soyut bir kavram olarak değil, insan

hayatındaki içeriği itibarıyla, gerek siyasal toplumsal düzeni, gerekse insanın gündelik yaşamını belirleyen en temel olgulardan biridir.

Demokrasinin kıymeti harbiyesi; en genel anlamıyla bireyci bir öze sahip olmasıdır. Yani, insanı doğuştan eşit ve özgür olarak varsaymasıdır. Özgürlük, eşitlik, kardeşlik vurgusu en masumane bir istem olarak Musa ile Firavun'un kavgasından beri demokrasinin değişmez bir içeriğidir. Fakat, Antikite'deki demokrasi kavramının masumane tanımı onlarca asrın gerisindeki yaşantılarda kaldı artık.

Ancak, demokrasi siyasal yapıya doğru yol aldıkça hızla bu içeriğinden uzaklaştı. Sonunda siyasal bir sistem olup bu ilk içeriğine karşı tam anlamıyla yok edici bir işlev kazandı. Artık bir yönetim biçimi olarak demokratik sistem, özgürlük, eşitlik ve kardeşlik özleminin karşısında duran ve bu istemi baskı altına alan temel bir siyaset haline geldi. İki bin beş yüz sene önce, Atina halk meclislerinin oluşumuyla, demokrasi, bireyin yaşam biçimi olmaktan çıkıp, bireye karşı siyasi bir sistem olarak kurumlaştı. Çoğunluğun egemenliği yanılsamasıyla, bireyi toplumsal baskı altına aldıkça kutsandı, kutsandıkça siyasal yapıların vazgeçilmez biricik sistemi haline geldi.

Siyaset bilimciler olağanüstü bir çaba içinde kıvranmaktalar. Demokrasi kavramını çağın sorunlarına uyarlı hale getirebilmek için, kapsamını sistemin ihtiyaçlarına uygun şekilde durmadan genişletiyorlar. Demokrasiyi günümüz dünyasının hızlı değişimine uydurabilmek ve toplumsal dönüşümün yerine ikame edebilmek için vitrinini durmadan süslemek zorundalar. Böylece, demokrasi, bir yandan sistem değişikliğine karşı sağlam bir sigorta işlevi görürken, öte yandan da toplumsal sistemlerin kaim bir siyasal tarzı olarak sunulmaktadır. Onun içindir ki, toplumsal düzene yönelik en haşarı dönüşüm istemlerinin bir süre sonra demokrasi reyonunda yer aldığını şaşkınlıkla görüyoruz.

Siyaset erbabının, nimetlerini öve öve bitiremediği demokratik sistem, temsili demokrasiye dayalı olarak işleyen sistemdir. Liberal demokrasi, burjuva demokrasisi, proletarya demokrasisi, halk demokrasisi, parlamenter demokrasi gibi isimlendirmeler temsili demokrasinin eşanlamlılarıdır. (Bu arada proletarya demokrasisiyle burjuva demokrasisini eşanlamlı

kullanmama itirazı olanlarla tartışmaya hazırım.) Aydınlanmacı filozoflar, egemenliğin halka dayandığı, çoğunluk iradesinin mutlak doğru olduğu tezinden hareket ederek bu düşünceyi demokrasinin temel dayanağı haline getirdiler. Böylece, Fransız Devrimi'yle birlikte temsili demokrasi, salt siyasi bir yapı olan parlamenter idari sitemin temel bir tarzı olarak yerleşti.

Tarihin en büyük yalanı olan, ‘egemenliğin halka dayanması’ ne demek? Genel doğru olarak kabul edilen çoğunluk iradesinin (genel iradenin) esas alınması demektir.

Rousseau'ya göre; eğer benim düşünceme karşı başka bir görüş çoğunluk tarafından kabul görürse bu sadece benim genel irade sandığım düşüncemin aslında genel irade olmadığıdır. Öyleyse bu görüşe boyun eğmeliyim. Dolayısıyla, halkı oluşturan bireylerin her biri bu genel iradenin yönetimi altına alınmalıdır.

Rousseau'ya göre durum böyle. Tabi şimdi aramızda olmayan merhum Rousseau'nun arkasından laf söylemenin bir yararı yok. Her ne kadar aramızda sayısız, küçük Jan Jak Rousseau'lar olsa da.

Başta bu küçük Jan Jak Rousseau'lar olmak üzere bütün demokrasi kuramcıları -Marksistler de dahil- genel iradeyi, tek tek birey iradesinin matematiksel toplamına eşitliyorlar. Oysa, demokrasi hayranlarının büyüleyici sözü olan çoğunluk veya genel irade, maddi hayatta hiçbir zaman var olamaz. Birbirlerini hayatta hiç görmemiş ve göremeyecek olan milyonlarca insanın aynı renkteki kağıtları bir sandığa atmalarıyla aralarında irade birliğinin oluştuğunu iddia etmekten daha büyük bir saçmalık olabilir mi? Bu sandığın çok ötelerinde yukarıdan aşağıya doğru örgütlü bir iradenin oluştuğu, özü ve işlevi aynı, fakat insanın gündelik yaşamıyla bir ilgisi olmayan, biçimsel birkaç seçeneği rakamlarla genelleştirerek hayatı tek renge indirgemesidir. Bu nedenle, devlet erkinin, sabit seçeneğini yurttaş bireye onaylatması ve tek tek oy pusulalarının sayımından genel irade toplamı elde etmesi tarihin bugün de devam eden en büyük illüzyonudur. Gerçekte ise, tek tek oy pusulalarından genel irade değil, yalnızca sandıklar dolusu kağıt elde edilebilir. Yani, genel irade diye bir şey yoktur. Yalandır, dolandır, bühtandır. Laf ola, beri geledir. İş olsun torba dolsundur.

Marquez rakamıyla, beş bin yüz altmış beş yıldır kandırılmışız. İsa'dan önce, üç bin yüz altmış sekiz senesinden beri uyutulmuşuz, uyanamamışız. Çünkü, uyku daima baldan tatlıymış. Kazara gözlerimizi açtıysak bile gördüğümüz manzara; genel irade denilen şeyin, çağdaş, modern toplumun temsili kurumlarıyla taşlaştığı ve gayet uygar bir çoğunluk diktatörlüğüne dönüştüğüdür. Tekil insan olarak birey yok ki, iradesi veya iradesinin toplamı da olabilsin. Birey yok edilmiştir. O yalnızca bir tanımdır. Günümüzün örgütlü çağdaş toplumunda birey tekil bir insan değildir, bir sıfattır. Ait olduğu toplumsal yapı tarafından yutulmuş, yeniden tanımlanmıştır. O artık, Ayşe, Fatma, Ahmet, Mehmet olmaktan öte, iradesi dışında oluşan sosyal ortamlarda bir niteleme sıfatıdır. Sözgelimi, kültür alanında sanatçı, okulda öğrenci, yolda sürücü veya yaya, işçi, memur veya mahkûmdur. Sadece toplum bilimde soyut bir kavram olarak insandır.

O halde şöyle de diyebiliriz: Hangi isim verilirse verilsin çağdaş demokrasi; öznesi gizli, nitelik sıfatlarınca oluşup fiile hal bildiren bir tümleçtir.

Bir soruyla toparlarsak: Çağdaş liberal burjuva demokrasisi veya sosyalist demokrasi genel olarak ne anlama gelir? Şu anlama gelir: Bütün kurumlarıyla gerçekleştiğinde bile, azınlığın farz edilen bir çoğunluk kararıyla, yine çoğunluk içindeki başka bir azınlık tarafından siyasal, kültürel, cinsel, ruhsal ve fiziki baskı altına alınıp, durmadan köteklenmesidir. Politik bir sistem olarak demokrasinin bundan başka hiç bir anlamının olmadığını size açık açık söylemiş olayım.

Sosyalistlerin temsili demokrasiyi özgürlük diye takdim etmeleri daha da büyük bir aldatmacadır. Seçtiğimiz temsilcileri geri alma mekanizmasına sahip olacağımızı söylüyorlar! Önce seçeceksiniz. Beğenmediniz mi? Hemen mekanizmayı işletip azledersiniz. Tıkır tıkır... Fakat, hiç kimse sormuyor; bu mekanizma kaç kişinin kuvvetiyle ve nasıl işleyecek? Mekanizmanın işlemesi için de genel bir irade yoklaması gerekecek mi? Temsilcinin azli için hangi oy barajını aşmak gerekecek? Bütün bunlar bir yana, bir kere önerinin kabulü için kaç kez ve kaç çeşit oylama yapılacak? İşte sana! Yine geldik mi çoğunluk iradesine? Ne güzel! Mekanizman var işletirsin. Biz hayatımızı mı yaşayacağız, yoksa ömrümüzü temsilci seçip temsilci azletmekle mi geçireceğiz?

Söylesene kardeşim; geri alma mekanizması ne demektir? İşte efendim... ...şey olarak... yani... Tamam ben izah edeyim: Bu mekanizma potansiyel yanlışlara karşı halkın sahip olduğu yetkinin yönteme bağlanmasıdır. Kitlenin, yanlış yapan temsilcisini görevden alma hakkının tüzükle güvence altına alınmasıdır.

Doğru mu? Evet, özet olarak bu.

Peki bunu özgürlükle ilgisi ne? Ne tüzüğü, ne potansiyeli, ne halkı, ne kitlesi?Biz insandan söz ediyoruz kardeşim insandan! Senden benden söz ediyoruz. Biz potansiyel miyiz? Kitle miyiz? İnsan bu kadar aciz ve düşkünmüdür ki, onu mekanize ediyorsun. Konuşan, gülen, ağlayan, hüzün ve neşe duyan insan için utanç verici bir durum değil midir bu? İşte adı üzerinde, mekanizma! İnsan insana ilişkiler mekanize edilmiştir. İleri çıkarıp geri alma mekanizması dediğiniz şey, tahakküm aygıtının ta kendisidir.

Nasıl yani?

Şöyle ki; tek tek her insanın kafası attığında zırt - pırt müdahale edemeyeceği, günlük yaşam akışı içinde somutlaşan arzu ve istemlerini doğrudan yansıtamayacağı, hayatın canlı müdahalesinin menzili dışına çıkarılmış, herhangi bir insanın tek başına aşamayacağı, ulaşamayacağı tüzel kişilerin tahakkümcü bir düzenleme içine alınıp korunmasıdır. Demek ki, her derdin devası cinsinden sanılan demokratik mekanizma öyle şakşaklanacak bir şey değildir.

Oysa, bütün bu saçmalıklara hiç gerek yok!

Böyle bir demokrasiyi ben istemem. Her şeyden önce, benim herhangi bir yönetim biçimine ihtiyacım yok. Özgürlükçü bir yönetim biçimi olamaz. Özgürlükle yönetim daima birbirini dışlar, birinin olduğu yerde öteki olamaz.

Eğer hala bana, peki öyleyse ütopyandaki yönetim şekli nasıl olacak diye sorarsanız tekrar en başa döneceğim. Demokrasiyi, tahakküm ilişkilerinin

dayattığı politik sistem olarak reddediyorum. Bu nedenle, dayandığı sosyal ve siyasal kurumların tasfiye edilmesini ve politik içeriğinden arındırılarak o ilk masum özüne, insanın gündelik yaşamındaki yerine yerleştirilmesini savunuyorum. Çünkü devletsiz demokrasi, insanın doğuştan eşit ve özgür olduğu ön kabulünü içeriyordu. Demokrasi kavramı, insanlar arasında hiçbir şekilde temsili ilişkilerin (dolayısıyla yönetimin) olmadığı, doğrudan bir hayat tarzı olarak yeniden bu içerikle tanımlanmalıdır.

Sonuç: Her türlü temsili kurum ve ilişkinin ortadan kalktığı, yalnızca bir yaşama biçimi olarak doğrudan demokrasiye evet! Bir itirazım yok. Ama, hangi özgürlükçü biçim içinde ele alınırsa alınsın yönetme ve yönetilme tarzı olarak demokrasi istemiyorum. Siz de istemeyin!

Özgürlük İçin Her Yol Mübahtır

Gökşan Göker

Geçen yıl, İstanbul'daki 1 Mayıs'a ‘öldürmeyeceksin’ pankartı ile katılmıştık. Bize göre içinde bulunduğumuz zaman diliminde söylenebilecek en devrimci slogan buydu.
Öyle ya, insanların ve devletlerin birbirini yok etmek için kıyasıya yarıştığı bir dünyada söylemek istediğini bir sözcükle, kesin net ve dolaysız olarak söyleyen daha devrimci bir slogan olabilir miydi? İstenilen özgürlük ise, bunun tek ve tartışmasız yolu öldürmemekten geçiyordu.

Yazılacak ifadeye grup halinde karar verilmişti ancak, benim açımdan bu ifade yoğun gelgitlerden oluşan bir iç sürecin sonucu gibiydi. Bu süreci sonlandırmamda Mayıs ayından önceki 3-4 ay içinde düşünecek çok zamanımın oluşu ve aynı zaman dilimi okutuğum Tolstoy'un Makaleler'i (1) oldukça etkili olmuştu. Tavuk bile kesemeyen ben, nasıl başka bir insanı öldürebilirdim ki? Evet, mantıksal ve duygusal olarak kararım, benim iç dünyama en uygun olanı, anarşizm perspektifli bir pasifizmdi. Artık rahattım, noktayı koymuştum.

Eriştiğim iç huzur çok sürmedi.

‘96 1 Mayıs'ında anarşistler birden kendini olayların göbeğinde buldu. Sabahtan üç kişi polis tarafından öldürüldü. Öğleden sonra da aşırı solcular bir anlamda bunu yanıtladı. Varoşluların genel anarşist kitleden daha çok sistemin dışında gözükmeleri düşündürücüydü. Aynı derecede düşündürücü olan ise, varoşluların sistemin içine girmek için gösterdikleri istek ve kendilerini içine almayan, onları öğütmeye henüz hazır olmayan sisteme kustukları öfkenin sınırsızlığıydı. Birçoklarına göre, kentin genel simgelerine (trafik lambaları, ATM'leri, polis, parklar vb.) yönelik bu öfke aşırı solcular tarafından önceden planlanmıştı. Benim için önemli olan ise, planlı ya da kendiliğinden olsun, bu öfkenin dışarı vurulmuş olmasıydı. O gün, ‘camlar kırılsın da, canlar kırılmasın’ diye düşündüm. Camları kimin, canları kimin kırdığını sanırım hepimiz biliyoruz.

O gün için anarşistler (bu satırların yazarı da dahil), ‘sistemin dışı, sistemin dışı’ diye ortalığı velveleye veren ancak, ne yazık ki, çoğu asi geçinen yarı Entelektüel kentlilerdi. Trafik lambasının onların hayatında bir yeri vardı, onunla doğup büyümüşlerdi. En uç noktada ‘kırmızı ışıkta geçme asiliği’ni yapabilirlerdi. Cebinde banka kartı olanlar da ATM'leri kıramazlardı. Değil evinin bahçesinde laleleri, değil evinin bahçesi, oturacak evi bile olmayanlar tekmeleyebilirdi ancak laleleri. Öyle de oldu.

Olayların toplumsal çözümlemesini yapmayı başkalarına bırakıp, asıl söylemek istediğim düşünceye geri döneyim. O gün, benim için ilginç olan şuydu, olaylar başlamadan daha on dakika önce ‘öldürmeyeceksin’ pankartına laf atan bir solcuya ayak üstü söylev verme ukalalığında bulunan ben; noktayı koyduğuna ve artık bir sonuca ulaştığına inanan ben, kendimi bazı anlarda güçlükle durdurduğumu hissettim. İnanın allak bullak olmuştum. 1 Mayıs'ı izleyen iki üç hafta boyunca her şeyi en baştan düşünmeye başladım. Bu kaçınılmazdı. Düşündüklerimi siz de düşünün diye aktarayım.

Düşünün ki, siz bir vahşi hayvansınız, bir kafese kapatılmışsınız. Kafesten kurtulmak için, bakıcınızı ya da sahibinizi öldürmek de dahil, her türlü yolu denemez misiniz? Denersiniz... Mutlaka kapıdan mı çıkmak gerekir? Hayır... Kurtulmak için her yolu denersiniz, çünkü siz özgürlüğün ne demek olduğunu biliyorsunuz.

Ya kafeste doğmuş bir yavru olsanız, üstüne üstlük bir de eğitilseniz, kapı açık bırakıldığında kapatmanız öğretilse size, nasıl ulaşırsınız özgürlüğe? Bilmiyorsunuz ki özgürlük nasıl bir şey? Kendi yiyeceğinizi kendiniz bulmayı bilmezsiniz ya da korkarsınız; bakıcınızın verdikleriyle beslenmeye alışmışsınızdır. Korkarsınız özgür soydaşlarınızdan, çünkü size yabancı bir ortamda yaşıyorlardır.

Bizim sorunumuz da burada. Sisteme göbeğimizden bağlıyız. Uygar ve uysal canlılarız. Okuduğumuz kitaplardaki, yaptığımız sohbetlerdeki özgürlük bizi heyecanlandırıyor ama iş özgür olmaya gelince hemen ‘orda kal portakal’. Hemen ‘Bilgisayarım da olacak mı?’, ‘Ama çamaşır makinası gerekli’, ‘Ya otobüsler?’ vb... Pöh! Siz söyleyin, bunların hangisi özgürlükten daha değerli ve gerekli olabilir ki?

Şimdi bir vecize yumurtlayayım: Özgürlüğe ulaşmanın ahlakı yoktur.

Çok Makyavelistçe değil mi? (2) Hatta biraz da Naçayev kokuyor. Bu özlü sözün altını dolduramazsam, altında ben kalırım gibi geliyor. Amaç-araç ikilisi de hemen ordan meraklı meraklı başını uzatıp, bana bakıyor. Amaç-araç ikilis için şunu söyleyebilirim: Özgürlüğe ulaşmanın tek yolu özgürlüktür. Bunun ardından özgürlük diye bir şeyin olmadığını söyleyebilirim. Yalnızca daha fazla özgürlükten, var olan durumdan daha özgür bir duruma geçmekten, özgürleşmeden söz edilebilir. Bu da egemenlik gibi, zamana ve mekana, kavrayışlara göre değişen göreceli bir kavramdır. Özgürleşmenin sınırı yoktur. Bir vecize daha: Özgürlük, bireyin düşüncede ve eylemde kendi sınırlarını kendisinin çizmesidir. (Bunu şimdi yumurtladım, bir kenara yazayım ileride torunlarıma anlatırım; ünlü bir adam olursam duvarlara falan yazarlar, heh heh.)

Musa yüzlerce yıl önce Tevrat'a ‘öldürmeyeceksin’ emrini yazdığında bu emir ‘dindaşını öldürme’ anlamını taşıyordu. Gandi-Hindistan örneğini anımsatanlara ise, Gandici yöntemleri uygulamaya çalışan Kamboçyalılar'ın Kızıl Kmerler tarafından nasıl kafatası tepeciklerine dönüştürüldüğünü anımsatırım. İspanya İç Savaşı'nda Emma Goldman'ın Hollandalı pasifistlere söylediği şu söz de dikkat çekici: ‘Uçaklar insanların üzerine bomba yağdırıyorken onlara nasıl kol kola girip oturmalarını önerebilirsiniz?’

Hayır, pasifistlere ya da yöntemlerine çamur atmaya çalışıyor değilim. Bence bir anarşistin kesinlikle öldürmek-öldürmemek açmazına düşmemesi gerekir. Bir insana 'öldüreceksin' demek ne kadar yanlış ise, 'öldürmeyeceksin' demek de aynı derecede yanlıştır. Gerektiğinde öldürmeli, gerektiğinde öldürmemelidir. Kişinin karar vermek durumunda olduğu her durumda, kendisine sorması gereken soru 'Hangisi beni özgürleştirir?' sorusudur. Karar vermek için kendi vicdanından (aklı ve yüreği) başka dinleyeceği hiçbir şey yoktur. Önemli olan bireysel ve toplumsal özgürleşmedir. Bu noktada 'tavuk bile kesemeyen biri nasıl bir insanı öldürebileceğini söyler' düşüncesi oluşabilir kafalarda. Tavuk kesemiyordum, çünkü benim için tavuk marketten satın aldığım bir üründü. Gerçek tavukla, marketteki arasındaki bağı kuramıyordum. Tavuğu metalaştıran (Nasıl kurtulmalı şu Marksçı sözcüklerden?) ve onu bana ambalaj içinde sunan sistemdi. Bağı koparan ben değildim, her şey ben doğmadan önce başlamış ve gelişmişti. Ancak şunu çok iyi fark etmiştim, sistem beni birşeylerden yalıtıp, sistemli bir biçimde aradaki bağlantıyı kurmamı da engelliyordu. Nerede, hangi koşullarda üretildiğini, nasıl paketlenip hangi yollardan bana ulaştığını bilemediğim bir tavuğu yiyorum. Aynı şekilde, tavuğun artıklarının da nasıl ortadan kalktığına dair en ufak bir bilgim yok. Pardon, bilgi sahibiyim. Birtakım insanlar bütün bu süreç üzerine oldukça bilimsel sözler söyleyip beni bilgilendiriyorlar. Gel gör ki, sürece en ufak bir tanıklığım söz konusu olmadığı gibi, tek katkım da tüketmek. Sanırım gerçek tavukla yediğimiz tavuk arasındaki bağı kurduğumuzda, yani yabancılaşmayı kırdığımızda istediğimiz dünyaya biraz daha yakınlaşmış olacağız. (Üzerinde düşünün ve 'öldürme' fiiline uyarlayın.)

Yeniden vahşi hayvan örneğine döneyim. Kafesinden kurtulan bir hayvan, belki kurtulmak için bakıcısını öldürmüş olabilir ancak, onun öldürmek gibi bir amacı yoktur. Tek amacı özgürlüğüne ulaşmaktır. Ve yapmayacağı belki de tek şey ise, kurtulduktan sonra bakıcısını kafese kapatmaktır. Bir anarşist de bunu yapmalıdır; özgürleşmek için her yolu denemeli ancak kesinlikle kendisini tutsak edenle rolleri değişmemelidir. Öldürmek, sizi, tutsak etmekten daha çok özgürleştirir.

Hepimizi özgürlüğe götüren her yol mübahtır.

Notlar

(1) Pencere Yayınları tarafından yayınlandı. Ayrıca Yine aynı yayınevi tarafından yayınlanan anarşizan besteci Dimitri Şostakoviç'in anılarını içeren Tanıklık Tutanağı adlı kitap da ilginç olabilir.

(2) Machiavelli'nin Hükümdar adlı kitabını da okumayanlara önerebilirim. Bendeki Düşünen Adam Yayınları'ndan. Çevirisi ve dizgisi biraz kötü. (Dizgicinin Notu: Sosyal'in çevirisi fena değil!)

Anarşizm mi Post-Modernizm mi?

Yükselen Umut

Gökşan Göker'in Apolitika 4. sayıdaki 'İkircikli Bir Ütopya' yazısından yola çıkarak post-modernizm konusunu ele alacağım. Gökşan Göker şöyle diyor: 'Açıkçası, ben, çocuğumun ırkçı olmasını istemiyorum ancak, olabilmesini istiyorum. Tam tersi de geçerli, bir ırkçının çocuğu da anarşist olabilmeli. Nasıl?' Soru böyle sorulduğu andan itibaren anarşizm değil, post-modernizmin sorunları tartışılmaya başlanmış demektir. Anarşizmin yaklaşımı açıktır: Tahakkümün bütün biçimlerini ortadan kaldırmak. Ben çocuğumun ırkçı olmasını istemediğim gibi olabilmesini de istemem ve bunun yollarını aramak için 'nasıl' sorusunu sorarım. Burada yapılan basit bir beyin jimnastiği değildir, bu yaklaşımın pratik sonuçları vardır ve insanın kanını donduracak kadar vahimdir. Örneğin, bir semt çalışmasında, ben o semtte faşist etkinliği nasıl engellerime kafa yorarken, Gökşan faşistlerle barış içinde nasıl bir arada yaşayabileceğimize kafa yoracaktır. Mücadelenin bir aşamasında biz faşistlerin yazılı, sözlü propagandalarını, faşist yayınların dağıtım ve satımını engelleme, Ülkü Ocakları benzeri faşist odakları 'ılga', hatta faşistleri semte sokmama gibi çabalar içindeyken Gökşan, 'Ne yapıyorsunuz? Çocuğumun ırkçı olabilme şansını ortadan kaldırıyorsunuz,' diyerek karşımıza dikilebilecektir. Öyle ya, ırkçı ajitasyon ve propaganda çocuğuna kadar ulaşmazsa çocuğu nasıl ırkçı olabilsin!

Gökşan bu yazıyı yazarken kuşkusuz işin buralara varabileceğini düşünmemiştir. Pratikte işler bu noktaya geldiğinde bir anarşist olarak kendine gelip gerekli tavrı alacaktır kuşkusuz, ama yazının bütününü okuduğunuzda uç noktada 'çocuğumun ırkçı olabilmesi' olarak ifade edilen bu 'ikirciklenme', anarşizm ile post-modernizm arasında bu gidiş-geliş rahatlıkla gözlenebilir. Benim anladığım kadarıyla Gökşan, post-modern bir toplumsal organizasyon içinde anarşist bir yaşam istemektedir ve asıl vahim olan da budur. Çünkü ütopyanın asli ögesi 'kendine' ilişkin ne istediğin değil (bu kadarı fantezidir), 'ötekiyle' ilişkilere dair ne istediğindir. Bu durumda Gökşan'ın ütopyası post-modernizm, fantezisi anarşizm olmuş oluyor.

Peki, bunca lafı edilen post-modernizm nedir? Bu soruya cevap verebilmek için, önce modernizmin ne olduğuna kısaca göz atmalıyız. Modernizm, Batı'da feodalizmin tasfiyesi, Hıristiyan skolastiğin yerini aydınlanmanın alması, sanayi devrimlerinin gerçekleştirilmesi ve tüm dünyanın sömürgeleştirilmesini de içeren genel bir yönelimin adıdır. Cumhuriyet, demokrasi, parti, seçim, laiklik, basın, meclis, sendika, sermaye, banka, grev, devrim!, koloni (sömürge), bilim, üniversite, akademi, lise, çavuş, albay, bölük, cezaevi, ıslahhane, tımarhane, hastane, postahane!, belediye, vb. yüzlerce kavram ve kurum, bir kısmı antik yunandan alınmakla birlikte, hayatı kuşatacak tarzda bir araya gelmiştir bu süreçte. Başlangıçta paradoksal özelliklere sahiptir modernizm. Skolastiğin yerini aydınlanmanın alması ve iktidarın dünyevileştirilmesinin, insan özgürlüğünün önünde büyük ufuklar açtığı doğrudur. Nitekim anarşizm de aydınlanmanın, dolayısıyla modernizmin çocuğudur (tabi isyankan çocuğu). Ancak, aydınlanma, savunurlarının iddia ettiği gibi 'ortaçağ karanlığının birdenbire parçalanması' olarak ele alınamaz. Tüm bir ortaçağ boyunca skolastiğe karşı mücadele veren heteredoks tarikatların gnosisi üzerinde yükselmiştir aydınlanma ve onun meşru, ayrıcalıklı çocuğu olan bilim. Pozitivizm hakimiyetini kurar kurmaz, Katolikliğe rahmet okutur bir kurumlaşma içinde, toplumu yeniden yapılandırma ve kalıba dökme faaliyetine girişmiştir.

Modernizmin birçok ayırt edici özelliği vardır. Kitlesel üretim ve tüketim, bu amaca yönelik olarak dünyanın o ana kadar el atılmamış kaynaklarının talanı, bu amaçla bütün dünyanın sömürgeleştirilmesi modernizmin

altyapısını oluşturur. Başka bir değişle endüstriyalizm ve sömürgecilik olmadan modernizmden söz etmek olanaksızdır. Modernizm öncesinde, toplumun tepesinde ona yabancı bir ur olarak var olan, egemenliği gücü oranında sınırsız olan devlet, teba sahibi devlet, yerini, egemenlik hakkı yasalarla sınırlanmış, yurttaşlarıyla karşılıklı hak ve ödevleri olan modern devlete bıraktı. Modern devletin yetkileri sınırlıydı ama gücü hem kontrol ettiği teknolojinin gelişmesi, hem de yurttaşlarıyla yeni kurduğu ilişki sayesinde son derece artmıştı. Devlet yurttaşlarını 'yasalar çerçevesinde hür' ve 'kanun önünde eşit' kılmıştı, karşılığında yalnızca itaat değil suça katılım da talep ediyordu. İşte bu gönüllülük yanılsaması, modern devleti, tahakkümün en yetkin, en tehlikeli biçimi haline getiriyor. Örneğin, eğitim zorunlu hale getirilmiş ve devletin asli görevlerinden biri olarak ilan edilmiştir, daha önce töreler ve dinsel dogmalar tarafından belirlenen ama merkezi devletin ilgi alanı dışındaki kadın erkek ilişkileri medeni kanunla devlet eliyle düzenlenmiştir, bütün yurttaşlar tek tek kaydedilmiş, bütün ekonomik faaliyetler kayıt altına alınmış ve vergilendirilmiştir. Kısacası, modern devlet bütün yurttaşlarını kodlayarak, kaydederek, onların yaşamlarını iyice kuşatmıştır.

Modernizmin ekinliği 'modern devletle' sınırlı değildir. Devletin boş bıraktığı alanı, tabi ki devletin koruyuculuğunda, sermaye doldurur. En temel yaşamsal ihtiyaçlardan başlayarak her şey, kültürü var eden her şey modernizmde metalaşmıştır. Gökşan yazısında spordan sanata bu durumu gayet güzel analiz ediyor. Metalaşmanın doğal sonucu kültürel standardizasyondur. Kravat ve takım elbise, jean ve tişört modernizmin üniforması olmuştur. Popüler kültürün idolleri, müziği, değerleri anında dünya çapında dolaşıma sokulmaktadır.

Ekonomide tekellerin egemenliği, siyasal demokrasi, militarizm, medyokrasi ve kültürel standardizasyon; bütün bunlar modernizmin ana gövdesini oluşturur. Yaklaşık üç yüz yıl süren bu süreç düz bir çizgi halinde ilerlememiştir. Kimi kısa, kimi uzun süreli kırılmalarla bugüne gelinmiştir. Faşizm, reel-sosyalizm ve ulusal kurtuluş savaşları modernizm içinde ama ana gövdenin dışında kırılma örnekleridir. 1789, 1844, 1871, 1971 Şubat Devrimleri ve sayısız devrimci başkaldırılar da modernizmin önünü kesen halk hareketleridir.

Modernizmin totaliterliğine karşı en yaygın başkaldırı ’68 hareketleri olmuştur. ’68 hemen öncesi ve sonrasıyla, sistemin bütününü ve temellerini sorgulayan muhalif hareketler ortaya çıkmış, bunlar Üçüncü Dünyacı, otantik kültürel ve politik oluşumlar ile etkileşim içine girmiş ve kültürel standardizasyon eni konu tartışma konusu olmuştur. Başta ABD olmak üzere bütün Batılı ülkelerde alt-kültürel hareketlerde çoğalma, kitleselleşme gözlenmiştir. Modernizmin aforoz ettiği, astrolojiden yogaya, alternatif tıptan envai çeşit dinsel mezhebe, yeşil-alternatif hareketlerden anarşizan, goşist eylemci gruplara, müzik kökenli alt kültür hareketlerinden sayısız feminist bilinç yükseltme grubuna, gay ve lezbiyen hareketlerinden savaş karşıtı hareketlere, ırkçı örgütlenmelerden Üçüncü Dünyacı hareketlere bir dizi aykırı hareket iyice yaygınlaştı. Post-modern toplum teorileri böyle bir iklimde ortaya çıktı. Popper’den İlyiç’e hatta Feyeraband’a (Feyeraband anarşizm adına yazmıştır) bir dizi düşünür, ‘çık toplum’ ya da ‘şenlikli toplum’ gibi isimler verdikleri toplum projeleri üzerinde çalışmaya başladılar. Onlara göre farklı kültürler yan yana barış içerinsinde yaşamalıydılar.

Başlangıçta iyi niyetli gibi duran bu yaklaşımı biraz kurcalayalım. Örneğin bir ırkçı ya da dinci cemaatle, bir anarşist cemaat yan yana barış içinde yaşayabilir mi? Aralarındaki ilişki hangi ilkelere göre düzenlenecektir. Bunun iki yolu vardır: Birincisi tarafların birbirine bulaşmayacakları bir güç dengesi, ‘pat’ durumu. Ve tabi aralarındaki ilişkiyi düzenleyecek herhangi bir ortak kriter olmayacağından ‘ilişkisizlik’ durumu. Açıktır ki, bu denge geçicidir. En azından anarşistlere rahat satar! Yanıbaşlarında küçücük çocukların tahakkümün zulmü altında inliyor olmalarını, ne yapalım onlar faşistlerin çocukları, deyip geçiştiremez ve an gelir sonucu ne olursa olsun kavgaya girer. Kaldı ki, tahakküm de yayılmacıdır, yanıbaşında yanan özgürlük ateşinin kıvılcımlarının kendi evine de sıçrayabileceğini (haklı olarak) düşünür. Gelelim ikinci yola; öyle güçlü bir devlet organizasyonu vardır ki, alt-kültürleri rezervasyon alanlarında kontrol eder ve birbirleriyle ‘doğrudan’ yüz yüze gelmelerini engeller. Gerçekleşebilir, yer yer de gerçekleşmiş, post-modern proje işte budur. Anarşistler bir alt-kültür grubu olmayı, siyasal demokrasiden ve azınlık haklarından yararlanmayı, kendi gettolarında anarşistçilik oynamayı ısrarla reddetmelidirler. Anarşistler tahakküm düzeninin sosu, siyasal demokrasinin özgürlük şovunun palyaçosu, süpermarket çeşitliliğinin ‘enteresan’ bir malı olmak için değil,

tahakkümü ortadan kaldırmak için vardırlar. Sovyet İmparatorluğu'nun çökmesiyle bazıları tarihin bittiğini ilan ettiler. Kapitalizm ve siyasal demokrasi kesin zaferini ilan etmişti onlara göre. ABD 'Yeni Dünya Düzeni' projesini ortaya attı. Ancak, bu projede tek düzenleyici militer güç olarak kendini diğer kapitalist metropollere kabul ettiremediği gibi, İran Libya, Saddam, Bosna, Kafkasya ve birçok yerel merkez-kaç tepkiyi de bastıramadı. Dinsel ve etnik ögelere dayanan bu merkez-kaç tepkiler acaba post-modernizmin potasında eritilemez mi? Kapitalist metropollerin ana gündemi budur. Bu gündem ekolojik krizi dondurma, bu amaçla da metropollerde sıfır hatta negatif büyümeyi sağlayıp, ağır sanayiyi Güney'e aktarma planıyla da uyum içindedir. Böylece siyasal demokrasi metropollere has bir ayrıcalık olarak kalacak, otantik kültürler kendine has despotik ilişkileriyle yeni dünya düzenine eklemlenebilecektir.

Çok seslilik (!), Post-modern söylemin cilasıdır. Bu cila anarşistlerin çok başını ağrıtacaktır, Gökşan'ın yazısında görüldüğü gibi şimdiden ağrıtmaya başlamıştır bile. Evet sesler farklıdır ama hepside aynı enstrumandan çıkmaktadır ve bu seslerin arasında kendi sesimiz yoktur. Alın işte sizin sesiniz dedikleri bizim sesimizin acemi taklitlerinden başka bir şey değildir. Biz tahakküm markalı bu enstrumanı kullanmak zorunda değiliz, bu enstruman bizim sesimizi veremez boşuna uğraşmayalım; onu çöpe atmaktan başka çıkar yol yoktur.

Tek ahlaklı ir dünya derken bu gerçeğe vurgu yapmak istedim. Tahakküm etiği ile özgürlük etiğinin sonsuza kadar yan yana var olacağı doğrudur. Buradan, tahakkümün makro yapılarının yani devletin, orduların, paranın, ailenin de sonsuza kadar var olacağı sonucu çıkmaz. (eğer öyleyse biz boşuna uğraşıyoruz demektir.) Biz, tahakkümün bu formlarının bütünüyle 'arkaik' olması için mücadele ediyoruz. Anarşide tahakküm etiği son derece güçsüz, kuşatılmış, etkinlik olanakları elinden alınmış (tahakkümcü kurumlar olmadan nasıl etkinlik gösterecek) olarak var olacaktır. Bu durumda da Gökşan'ın çocuğu da haliyle ırkçı olamayacaktır, nasıl bugün köle sahibi olamazsa! Bunda gocunacak bir şey yok, ırkçı olamayacaktır ama isterse bütün hayatını bir gezgin, çok iyi bir gemici, yada tiyatrocu vb olarak yaşayabilecektir. Her bireyin içindeki potansiyelin serbestçe gelişebilmesi, özünün-gürleşebilmesi için tahakkümcü kurumlar bütünüyle ortadan kaldırılmak zorundadır.

Gelelim Gökşan Göker'in diğer eleştiri-soruların. Komünlerden oluşan dünya federasyonu istemek, bütün dünyanın ve dünyalıların anarşist olması önkoşulunu içinde barındırmaz. Yalnızca anarşistlerden oluşan komünler olabileceği gibi, anarşistlerin hiç olmadığı ya da karma komünler de olabilir. Burada 'komün' sözcüğü, alt kültür gruplarının kullandığı anlamıyla aile muadili küçük gruplar değil, 1789, 1844 ve 1871 devrimlerinin ortaya çıkardığı kamusal var oluş anlamındadır. Herkes anarşist olmayacak ama devletler de olmayacak. Anarres'te herkes anarşist midir? Ama devlet de yoktur Anarres'te. Kaldı ki, tarihin bir aşamasında diğer devletlerin yanında ayrı bir 'devlet' gibi bir komünler federasyonu da olabilir. İspanya Devrimi başarıya ulaşsaydı ne olacaktı? Kuşkusuz geçici bir durumdur bu, asla bizim ütopyamıza tekabül etmez. Devletler arasında, onlarla barış içinde yaşayan bir federasyon, post-modern bir ütopyadır.

Bir toplumda devlet, ordu, para varsa tahakküm etiği egemendir, yoksa özgürlük etiği egemen demektir. Eşit koşullar diye bir şey yoktur ve olamaz. Gökşan devlet, hele hele ailenin ortadan kalkmasını eşit koşullar olarak sunuyor. Çıldırmış olmalı! Devletsiz ve ailesiz bir tahakküm etiği bir saat bile ayakta kalamaz.

İnsanı, eşrefi mahlukat kılan doğayı değiştirme değil (Gökşan'ın dediği gibi, canlı-cansız bütün varlıklar bunu yapar) yeniden düzenleme, belli bir zihinsel tasarıma göre yeniden düzenleme yetisidir. Örneğin, insan ortalama ömrünü uzatabilmiş tek canlıdır, bir et yığını olarak etoburların yiyecek zincirinin bir parçasıyken, kendine korunaklı barınaklar ve yaşam alanları yaratarak, silah kullanarak bu zincirin dışına çıkmıştır. Biyolojik yapısı, üyesi bulunduğu primatlar ailesindeki gibi otobur olmasına rağmen ateşi, pişirmeyi bularak et yiyebilir hale gelmiştir. Avcılık ve toplayıcılıkla yetinmeyip 'planlı' faaliyetler olarak tarım ve hayvancılık yapmaktadır. İnsan bugün makro düzeyde coğrafyayı değiştirmektedir, nehir yataklarını değiştirmekte, suni göller, hatta denizler oluşturmakta, dağları düzeltmekte, iklimi değiştirmektedir. Hal böyle olunca, ekolojik dengeyi koruma sorumluluğu da insana aittir.

Aslanın ceylanı parçalaması güçlünün güçsüzü ezmesi değildir. Aslan yalnızca karnını doyurmaktadır. Kimin güçlü kimin güçsüz olduğu da

tartışma götürür. Dinozorlar yok olurken kertenkeleler hala yaşamlarını sürdürüyorlar. Dışımızdaki doğada karşılıklı yardımlaşma diye de bir şey yoktur. Bunlardan biri Darwin'in, öteki Kropotkin'in uydurmasıdır. Güçlünün güçsüzü ezmesi de, karşılıklı yardımlaşma da insana ait olgulardır. Doğa derken insanı dışarı da bırakamayız. Doğal Hukuk, insan'ın kendi dışındaki doğadan çıkan hukuki sonuçlar anlamına gelmez. Böyle bir şey de çok saçma olurdu. Hukuk, kuşkusuz, yalnızca insana ait bir fenomendir. Doğal Hukuk da, 'insanın doğasından' kaynaklanan hukuktur ki, 'kendine yapılmasını istemediğini bir başkasına yapma' şeklinde formüle edilebilecek çok basit, anlaşılabilir, o ölçüde de güçlü, düzenleyici bir ahlak ilkesinden ibarettir. Anarşist toplumda da bu yüzden cinayet, ırza geçme, zorbalık gibi herkes için net birkaç suç vardır. Böylesine yalın olan suç tanımı da toplumdan topluma değişmeyecektir. Cemaatin dışına atılan kişi eğer başka cemaatler tarafından kabul edilirse daha başından 'suç işlemiş' biri olarak sıkıntılı ve cemaatin diğer üyeleriyle eşit olmayan bir konumda olacaktır. Suç işlemekte ısrar eden kişi de muhtemelen hiçbir cemaat tarafından kabul edilmeyip yalnızlığa mahkum edilecektir.

Geldik teknoloji konusuna. Gökşan'ın sorduğu bazı sorular ancak konunun uzmanı olanların cevaplandıracağı cinsten. 'Güneş pilleri, dalga tribünleri vs. dev sanayi tesisleri olmadan üretilebilir mi?' gibi soruları teknik olarak yanıtlayabilecek durumda değilim. Sağlıkla ilgili soruları yanıtlayabilirim ama o da bu yazının sınırlarını çok aşar. Şu kadarını söylemekle yetineyim; anarşist toplumda kuşkusuz apandisit ameliyatı yapılabilecek. Teknik sorulara teknik cevaplar her zaman bulunabilir; önemli olan durduğun yeri belirlemek. Eğer bunun faturası ekolojik kriz ve merkezi hükümetse bir watt bile elektrik istemiyorum diyebilmek ya da tersi eğer ben elektrikten, buzdolabımdan vazgeçeceksem özgürlük falan istemiyorum demek.

Gökşan da ben de Ursula K. Le Guin'in Mülksüzler kitabını referans veriyoruz. Ama besbelli ki, farklı okumuşuz kitabı. Bence Ursula'nın ütopyası, Anarres- Uras çifti değil, hatta Anarres değil, yalnızca Anarres'teki 'insan ilişkileri'. Mülksüzler her şeyden evvel klasik bir ütopya yazını değil.

Oldukça didaktik bir tez yazını. (Edebi değeri bu yüzden tartışılır. Bizi ilgilendiren politik değeri.) Yazar Urras'ı Anarres'in yanında kurgularken,

okuyucuya anarşist toplumla günümüzün tahakküm toplumu arasında karşılaştırma şansı veriyor. Yoksa, Urras anarşist ütopyanın, Gökşan Göker'i rahatlatacak, ayrılmaz bir parçası değil. (Anarşist olmayanların, kapitalistlerin ve devletçi otoriter sosyalistlerin egemenliğinde olan Urras'ın olması Gökşan'ı nasıl rahatlatıyor, niçin rahatlatıyor, anlamak mümkün değil. Uras demek tahakkümden acı çeken insanlar, çocuklar demek değil mi? Hadi büyükleri anladık; 'onların seçimi', iyi de çocukların suçu ne? Post-modern totaliterlik suçlamaları, iyice gözünü karartmış Gökşan'ın) Anarres, Marksistler'le hesaplaşmak üzere yapılmış bir kurgu aynı zamanda. Marksistler komünist toplumun ön koşulu olarak, 'sınırsız maddi üretim'i koyarlar. Tarihi materyalist bakış açısının sonucudur bu. Dünyanın kaynakları neredeyse tükenmek üzeredir ama bu 'sınırsız maddi üretim' bir türlü gerçekleşmemiştir! Le Guin bu tezle hesaplaşmak için Anarres'i özellikle kıtlık toplumu olarak kurgulamış ve anarşist komünizmi hiçbir ön koşula bağlı olmayan ahlaki bir tercih olarak ortaya koymuştur. Bir yazının ütopya olabilmesi için örgütlenme dışındaki tüm parametrelerin bugünkü yaşamla örtüşmesi gerekir. Yani, Ütopya yazını, insanlara 'yalnızca yaşamsal tercihlerinizi ve örgütlenmenizi değiştirin bugünkünden çok farklı, çok güzel bir dünyada yaşayacaksınız' mesajı verir. Süt akan ırmaklar, su yerine şarap akan çeşmelerle ütopya yazılamayacağı gibi, Anarres çölü de ütopyanın dekoru olamaz. Anarres'te kıtlık öyle boyutludur ki, mahsur kalan tren öyküsüyle Ursula anarşistleri de hınzırca çözümsüz bir paradoksun içine sokar. Bırakın olumsuzlukları, paradokslarına rağmen anarşist bir toplumdur Anarres. 'Yeni insan'lar olmadığı gibi, anarşistler de çoğunluk değildir Anarres'te. Tam tersine bir anarşist prototip olan Cheveek'i taşlayarak uğurlarlar Anarresliler. Bu yönüyle, anarşist toplumu herkesin anarşist olduğu bir toplum olarak tasarlayan Gökşan'a cevap verir gibidir Ursula. Gerçek bir anarşistin anarşist toplumda bile yalnız olduğunu söyler Le Guin. Tahakküm ettiği kuşkusuz vardır Anarres'te ama tahakkümcü kuramlar yoktur, yani özgürlük etiği hakimdir.

Üslup meselesiyle ilgili eleştirilere cevap vermiyorum. Anarşistler hem ben demeyi, hem biz demeyi bilmeliler. Gökşan'ın da, birçok anarşistin de problemi 'biz' diyememek. Gökşan, Kara'nın birinci sayısındaki 'Teknolojik Romantizmin Ölümü' yazısından itibaren açsın, Türkçe bütün anarşist literatürü incelesin; bu yazı kapsamındaki bütün önermelerin defalarca ele alındığını, ifade edilen tezlerin hiçbirinin benim orijinal

tezlerim olmadığını görecektir. On yıllık bir tartışma-yayın sürecinden sonra Ütopya gibi görece basit bir konuda, anarşist kimliğin ilk değilse bile kinci satırında bile rahatlıkla biz diyemiyorsak, mezarda mı örgütleneceğiz? Bu ne ben-merkezcilik, bu ne mükemmeliyetçilik.

Biz anarşistler ancak 'temsili' kurumlarla var olabilecek toplum, yani sosyete (society), yani cemiyete karşıyız. 'Doğrudanlığın' olanaklı olduğu topluluk (ne yazık ki tam karşılamıyor bu sözcük, gelişigüzel bir araya geliş tınısı veriyor), yani komünite (community), yani cemaatten yanayız. Cemaat lafından işkilleniyor Gökşan. Bu ne Batılılık! Cemaat yerine rahatlıkla komünite kullanabilirdim, bu kez de başka birileri benim 'Batılılığımdan' işkillenirdi ki bunu hiç istemem. İşkillenecek bir şey yok, sor açık açık söyleyeyim. Ben ateist değilim. (Ursula K. Le Guin de değil!) Panteist'im. (Ursula da Tao'cu, yani o da Panteist.) Türkiye'de bugün var olan Alevi-Bektaşilik, Panteist değil, Panteizm'in cesedi. Öyle olmasaydı Alevi-Bektaşi geleneğine de bağlanır, kendimi öyle tanımlardım. Anarşistlikten de vazgeçmezdim.

Kropotkin'in çabası başarısızdır, genelde ahlak, özelde bizim ahlağımız kaynağını doğadan alamaz, yani 'fizik' bir ahlak olamaz. Ahlak, yaşam estetiğidir, yaşama yüklediğimiz anlamdır. Yaşamın kendisinin bir anlamı yoktur; ona siz anlam yüklersiniz. Ahlaktan söz ediyorsanız, metafizikten söz ediyorsunuz demektir. Ve anarşizm öncelikle bir ahlak felsefesidir. Anarşist ahlak doğadan kaynaklanmadığı gibi kutsal kitaplardan da kaynaklanmaz; o, anarşistlerin 'vicdan'ından köken alır. Tam bu noktada, bir Panteist'in anarşistliğinde 'işkillenecek' bir şey yoktur. Çünkü vicdan insanın içindeki tanrıdır bir panteiste göre. Ama –bana göre- bir materyalistin anarşistliğinde 'işkillenecek' çok şey vardı. (Ben gene de 'İşkillenmiyorum', çünkü inançları uğruna ölüme giden insanların materyalist değil, yaman 'inançlı' insanlar olduğuna inanıyorum.) Ben ateist arkadaşlarla rahatlıkla yoldaşlık ilişkisi kurabilirim, sonuçta din Ursula'nın değişiyle kişinin 4. boyutla kurduğu özel ilişkidir. (bkz. Mülksüzler) Bazıları böyle bir özel ilişkiyi korkutucu, uyutucu ve hatta köleleştirici bulabilir ve kurmaz, yani salt 'dünyevi zamanda' yaşar; ama vicdanına sırt çevirmeden.

‘Şimdi gözlerinizi kapatın, bütün düşüncelerinizden sıyrılın ve şu soruya cevap verin. Kafanızda canlandığı kadarıyla böyle bir dünyada, böyle bir cemaatte yaşamak ister miydiniz? Bu yazı gönül gözüyle okunmalı!’

‘Ütopyamız ve Biz’ yazısı böyle bitiyordu. Gökşan, yazıyla diyaloğa girmiş ama final sorusuna cevap vermemiş. Tam bu noktada tartışmanın bir iç tartışmamı, yoksa yeni bir Ütopya sunum çabası mı (Gökşan’ın yazısı tek başına yeni bir Ütopya sunumu değil) olduğu belli değil. Soruyu ısrarla yeniden soruyorum.

Sayı 7
Aralık 1997

Üniversitelere İlişkin Bir Anarşist Reel-Politika Denemesi

Can Okur

1 - Bilginin Hayattan Koparılması Sürecinde Üniversitelere

Üniversite benzeri ilk kurumlar Antik Yunan'da ortaya çıkıyor. Daha önce bilginin merkezi tapınaklar. Maddi hayatın sürdürülmesi için gerekli bilgiler, tapınaklarda merkezileşiyor, oradan da dinsel ritüeller aracılığıyla tüm topluma yayılıyordu. İlkel kabile yaşamında şaman bilginin merkeziydi ve usta-çırak ilişkisi içerisinde bu bilgi kuşaktan kuşağa geçiriyordu. Şehrin ortaya çıkması ve yaşamın çeşitlenmesiyle birlikte şamanın işlevi kısmen tapınaklara geçti. Bu arada zanaatkarlarda 'polis' içinde yavaş yavaş loncalarda örgütleniyordu. Kentin gelişimi ve insanlığın sahip olduğu bilgi birikiminin çoğalması, çeşitlenmesi tapınakların bilgi tekelini kırdı. Özellikle loncalarda biriken dinsel ve mitik anlamlarından ayılmış ampirik ve tecrübi bilgiler, bilginin oluşum, birikim, muhafaza ve dolaşımında seküler bir kanal açmıştı. Tam bu noktada Ankitede ortaya çıkan 'bilgiyi sevme' (philo-sophia) eğilimi, antik kentlerin özgür yurttaşları ve soyluları arasında yeni bir bilgi türü ortaya çıkardı. Dinsel ve mitik anlamlarından tam olarak arınmasa da ampirik olguların aklın kantarına vurularak değerlendirilmesi, soyutlanması ve akıl yürütmeyle yeni bilgilere ulaşılması; başka bir deyişle 'felsefi bilgi'.

İşte bu süreçte salt bilgi üretme, muhafaza ve aktarma vb. Işlevlerde özelleşmiş kurumlar ortaya çıktı. Lycee, Gymnassium vb. Isimlerle anılan bu kurumlar ortadan kalktı. Bilginin denetimi liselere geçti. Kilise iktidarını, manastırlardan pazar ayinlerine bir dizi teknik kurum aracılığıyla sürdürdü. Tamamı kilisenin elinde olan 'insanlık bilgileri' kilise hiyerarşisinin katı disiplini içerisinde, dinsel bir çerçevede yeniden yorumlanarak, kısıtlı bir şekilde halka sunuluyordu. Kilisenin otoritesini sarsacak en ufak bilgi kırıntısı bile ifşa etmek büyük bir suçtu. Başta krallar

olmak üzere yerel soylular da ‘bilginin’ iktidar demek olduğunu anladıklarından güçleri oranında alimi himaye ediyorlar ve böylece cılız da olsa kilisenin karşısında seküler bir odak filizleniyordu. (Bu odak daha sonra rönesansa damgasını vuracaktır.) Teknik bilgi artık iyice oturmuş lonca sistemi içinde yavaş ama sağlam adımlarla ilerliyordu. Bir başka bilgi kanalı da kilisenin anlaşılır nedenlerle baş düşman ilan ettiği, halk içinde halk tebabeti, simyacılık, büyücülük ve falcılık gibi etkinliklerdi. En sonu, heteredoks tarikatların yaşantıları çerçevesinde var olan ‘gnostik bilgi’ de ortaçağın bir başka bilgi kanalını oluşturuyordu. (Gnosis daha sonraki yıllarda Aydınlanmanın duygusal ve kültürel iklimini hazırlamıştır.)

Doğu'da bütün bilgiye Tanrı adına temellük etmek iddiasında bulunan kilise benzeri kurumlar yoktu. Bu yüzden bilgi hareketleri daha özgürdü. Ancak daha sonra üniversitenin maddi alt yapısını oluşturacak ‘arşiv’ de oluşamadı. Aktüel sonuçları göz kamaştırıcı olsa da Doğu'nun bilgisi bir türlü sistematize olmadı, üniversite benzeri bir akademik tabana oturamadı ve endüstrileşme, sömürgecilik, emperyalizm ve küreselleşme süreçlerinde zaman içinde iyice marjinalleşti.

Rönesans, Aydınlanma ve Sanayi Devrimi süreçlerinde kaim modernite, bilginin bu çok kanallı yapısını değiştirdi. Kilisenin bilgi tekeline son verildi.

Dinsel mistifikasyondan arındırılarak bilgi sekülarize edildi, saydamlaştırıldı, bilimsel metot ortaya kondu, loncaların elindeki teknik bilgiler birleştirildi, yeni teknikler icat edildi. Bütün bu devrimi gerçekleştiren kurum üniversiteydi. (Buradan bugün anladığımız anlamıyla üniversitelerin bir anda zuhur ettiği ortaya çıkmasın. 1930'lu yıllarda bile üniversitelerde kilisenin etkisi hissediliyordu, bugün bile üniversite-kilise-devlet ilişkisi büsbütün ortadan kalmamıştır; akademik ünvanlar, mezuniyet kıyafetleri -cüppe ve kep- hatta mezuniyet kavramı kilise hiyerarşisinin kalıntılarıdır.)

Protestan ahlakı üzerinde yükselen üniversite, çalışmanın yüceltilmesi ve üretim histerisinin başını çeken kurumlardandı. Sekülarizasyon bir olumluluk olsa da, burjuvazinin taassubu ve tahakküm yeteneği kiliseyi fersah fersah aştı. Aydınlanmanın moral ve kültürel zemini olmasına karşın

gnosis kilisenin skolastiğiyle aynı sepete, ‘din’ sepetine kondu. Burjuvazi,bütün insanlık bilgisinin tek bir hedefe, üretim ve tahakküm hedefine yönelik olarak çoğaltılmasından yanaydı, bu yüzden de ‘ahlaki sorumluluk’ bütün ‘bilme biçimleri’ onun için tehlikeliydi. Varoluşa dair ‘ahlaki sorumluluk’tan arındıran bütün bilgiler ‘hakikat’ değil gerçekti ve burjuvazi hakikatin değil gerçeğin peşindeydi. Ona dünya imparatorluğunun yolunu açacak gerçeğin.

Modernizmin yapılacak birçok tanımından birisi de ‘toplumun okullaştırılmasıdır’. 5-11 yıl arası süren eğitmin ana amacı itaatkar yurttaşlar yetiştirmektir. Bunun yanında da karmaşık toplumsal roller için bir hazırlık dönemidir, ‘zorunlu eğitim’. Zorunlu eğitimin ardından çeşitli alanlarda çalışacak kişilerin yetiştirilmesini amaçlayan politeknik eğitim gelir. Eskiden loncalar içinde, usta-çırak ilişkisi içerisinde ve belirli bir etik bütünlük içinde aktarılan mesleki bilgiler, etik muhtevasından tamamen soyutlanarak ‘okullulaştırılır’. Zaten bildiğimiz anlamda meslekler de kalmamıştır orta yerde.

Bilgi hiyerarşisinin en tepesinde ise ‘üniversite’ yer alır. Üniversite bilgiyi depolar, tasnif eder, yeni bilgiler üretir, aralarından bazılarını seçer, gündelik pratikte kullanılabilir hale getirir, toplumun her kesimi için ‘gerekli’ bilgi dilimini saptar, bunu uygun bir söylem içine yerleştirerek ‘müfredatlaştırır’, her düzeyde okulda ve okul dışı kanallarda aktarır. Üniversite bir yandan toplumun ve üretimin üst ve orta kademelerinde görev alacak kişileri yetiştirir. Böylece toplumsal statünün ve hiyerarşinin yeniden üretilmesinde tayin edici bir rol oynar.

Özetlersek: Batı'da üniversite ana konseptiyle ‘bilgi üretir’; enstitüleriyle bu bilgiyi ‘teknolojiye’ dönüştürür ve en son, yüksekokullarıyla ‘yönetici-planlayıcı’ kadroları yetiştirir.

Üniversitelere ilişkin bir anarşist reel-politika modeli, işe üniversiteyi reddederek başlamalıdır. Özgür toplumda bilgi, toplumun bütün fertlerinin özgürce erişebildiği yerde olacak, çeşitlenecek, ‘ahlaki muhtevasına’ yeniden kavuşacak ve hiyerarşinin kendini ihya etmesine değil, yaşamın zenginleşmesine hizmet edecektir. Buraya kadar tamam. ‘Özgür toplumda özgür öğrenim’, ‘Eğitime Hayır’ ancak bu kadarı bizim ütopyamızı dile

getiren sloganlar, bugüne ilişkin hiçbir şey söylemiyor, bu yüzden de ‘reel’ değil.

Öncelikle bizdeki üniversitelerin Batı'dakilerden farkını saptamalıyız. YÖK'le birlikte üniversite ana konseptinden, yani ‘bilim üretme’ işlevinden büyük ölçüde sıyrıldı. Hatta teknoloji üretme işini de bir kenara bıraktı. Bilim ve teknoloji ürretmek lükstü, pahalıydı; ithal edilebilirdi; zaten yıllardır böyle yapılmıyor muydu? Bütün üniversite sistemi ‘yüksekokullaştırıldı’; öyle ki yapılan düzenlemelerle bütün üniversiteler için ortak müfredat oluşturuldu ve titizlikle uygulandı. Yıllardır öğrenci hareketinin sırtına yapışmış ‘Özerk, demokratik üniversite’ nakaratı iyice anlamsızlaşıyor. Ortada bir ‘üniversite’ yok ki onun nitelikleri tartışılsın. Solcuların çoğu nasıl bir okulda okuduklarının farkında değiller, çoğu kendisini üniversite öğrencisi sanıyor.

‘Yüksekokul değil üniversite istiyoruz’ demek bizim işimiz değil kuşkusuz, ancak hareket edeceğimiz zemini de tanımak zorundayız.

2 - Bugün Ne Diyoruz?

Bazı arkadaşlara çok garip gelecek olan anarşist reel-politikadan ne anladığımı burada açmak zorundayım. Bana göre anarşist reel-politika, tahakkümün baskısı altında ezilenlerin haklı taleplerinden yola çıkarak, onları anarşist ideallere taşıyacak yolun ortaya konulmasıdır. Ezilenlerin bütün talepleri haklı ve anlamı değildir. Kaldı ki, ‘öğrenciler’ toplumun diğer bireylerine karşı, gerçek ya da sanal ayrıcalıklar peşinde koştuklarından bütünüyle ezilen bir kesim olarak anılamazlar. Ancak, gelinen noktada birçoğu arzuladıkları bu statü yükselişini gerçekleştiremeyecek, toplumsal piramidin tabanına yakın yerlerde yerlerini alacaklardır. Onların asıl ‘ezilen’ olma konumları, eğitim sisteminin cenderesi altında olmalarından kaynakların. Dolayısıyla üniversite politikamızda öğrencilerin bu ikili niteliğini gözden kaçırmamak zorundayız.

İsteyen Herkes Üniversiteye

Anarşistlerin ilk olarak ‘Yüksek Öğrenim kapılarının herkese açılmasını’, ‘ÖSS-ÖYS'nin Kaldırılmasını’ savunmalıdır. Bazıları hemen ‘kapasite’ sorununu gündeme getireceklerdir. Tam bir demagojidir bu. Türkiye'nin üniversitelerinde eğitimin bel kemiği ‘tedrisattır’. Yani yüzlerce kişinin karşısına geçen öğretmen ders anlatmakta, öğrenci güruhu da habire not tutmaktadır. Sözümona üniversitedeki ‘teorik’ eğitimin zavallılığı tam da budur. Aynı bilgiler, iyi örgütlenmiş bir danışmanlık ağının desteğinde, okuma-yazması ve okuduğunu anlama yeteneği olan herkes tarafından text-book'lardan kendi kendilerine öğrenilebilir. Şu anda üniversitelerde teorik eğitim verildiği iddia ediliyorsa, bu eğitim, isteyen herkese verilebilir ve hiçbir kapasite sorunu çıkmaz. Yapılması gereken eli yüzü düzgün text-book'ları hazırlamak, bunları yeterince basmak, kişinin her an başvurabileceği yaygınlıkta danışman ağını örgütlemekten ibarettir. Pratik çalışmalara ve mesleki bilgi aktarımı sorununa gelince, üniversitelerimiz bu konuda öylesine ünlüdür ki, karaciğerin yerini bilmeyen hekimler, kaynak yapmaktan aciz makine mühendisleri, muhasebe defteri tutamayan iktisat mezunları, resmi istatistiklerde yeterince zikredilmektedir. İş hayatında az çok ciddi her kuruluş, işe aldığı üniversite mezunlarını haklı olarak yeniden mesleki eğitimden geçirmektedir. Yani ‘kapasite’ demagojisi burada da geçersizdir. Öncelikle yapılması gereken, ‘gerçek bir pratik çalışmanın’ ortaya konulmasıdır. Türkiye'deki yüksekokullların bunu yapamayacağı artık ortaya çıkmıştır. Çözüm, üniversite dışından ‘meslek örgütlerinden’ (gerçi meslek örgütleri de allahlıktır ya), ‘işletmelerden’ yani hayatın içinden gelebilir. Pratik çalışmada kapasite sorunu ortaya çıkarsa ‘rotasyon’ vb. Yöntemler devreye girebilir.

En sonu, ortalıkta yeterince diplomalı işsiz olduğu, isteyen herkesin üniversiteye girmesinin yeni diplomalı işsizler demek olduğu söylenebilir. ‘İş’ meselesi ayrı bir hikaye. Diplomanın güvenilir ve tatminkar bir iş anlamına geldiği yıllar, 1960'larda kaldı. Diplomanın hiyerarşinin teşkilinde tayin edici olmaktan çıkması bizim sorunumuz değildir. Biz ‘yaygınlaşan’ bilginin, özgürleşmeye yardım edeceğini düşünürüz. Seçme sınavının kaldırılması şu anki öğrencilerinin çıkarlarına aykırı olabilir/aykırıdır, ancak bilgiden uzak tutulan milyonların ‘haklı’ talebidir ve bizim için de önemli olan budur.

Derslere Hayır!

Anarşistlerin üniversite politikasının ikinci ayağı ‘derslere’ karşı çıkmak olmalıdır. Bütün gün anfide oturup, hocaefendinin ağzından çıkanları, çalakalem kağıda geçirmek; çok daha geniş ve ayrıntılı olarak text-book'larda bulunabilecek, biraz kaynak taramasıyla tartışmalı noktaların da belirlenebileceği bilgileri hocaefendinin yorum ve özetiyle aynen hafzetmek, üstelik de bu yolla bilgi sahibi olduğunu iddia etmek haysiyetli bir insanın katlanabileceği bir durum değildir. Bilimin kendisini, felsefesini tartışmak bir yana, yapılan ‘bilim’ bile değildir. Bu pedagojik yöntem, adıyla sanıyla ‘skolastiktir’. Kürsüde dile getirilen istediği kadar ‘İzafiyet Teorisi’ olsun, sonuçları ‘dünyanın tepsi gibi düz olduğunu söylemekten’ farklı değildir. Şu anda derslerin içeriğini oluşturan teorik bilgiler, çok daha geniş bir kaynak taramasıyla öğrencinin kendisi tarafından öğrenilmelidir. Danışmanlar, kaynak tavsiye ederek, ara ara konuyla ilgili sohbetler yapıp öğrencilerin sorularına cevap arayarak ya da kişiye konuyla ilgili sorulara yönelterek, öğrencilerin konuyla ilgili hazırladığı ‘paper’ları gözden geçirerek, bu öğrenme sürecine yardımcı olabilirler. Üniversite yaşantısı esas olarak, seminerler, tartışma toplantıları, konferanslar, work shop'lar, film ve dia gösterimleri, laboratuar çalışmaları ve pratiklerden oluşmalıdır.

Müfredata Hayır!

Üniversite öğrencisi, okul adımını atar atmaz eline tutuşturlan rehberden (birçok okulda rehber bile yoktur ya!) öğrenim hayatı boyunca hangi konuda, kaç saat ders göreceğini öğrenir. Devam zorunluluğu, vizeler, finaller ve bunlara hazırlanma için gereken süre de göz önünde alındığında kişinin bütün zamanının parsellendiği açıkça ortaya çıkar. Erişkin bir insanın ‘öğrenme’ gibi son derece önemli bir süreçte, zamanının böylesine kodlanması yeterince gariptir. YÖK'le birlikte bu gariplik terbiyesizlik düzeyine varmıştır. Artık, öğretim üyelerine de hiçbir inisiyatif bırakılmamıştır.

Müfredat mantığına karşı çıkmadan, YÖK uygulamalarına karşı çıkmak bizim işimiz olmamalıdır. Bu, eski ayrıcalıklarına yeniden kavuşmak, başına buyruk despotluklar kurmak peşinde koşan öğretim üyelerinin işidir.

Müfredat savunucularının ilk savunacakları argüman mesleki yeterlilikle ilgili olacaktır. Bir mesleğin icra edilmesi için gerekli bilgilerin ne olacağına öğrencilerin karar vermeyeceğini, bunun önceden belirlenmesinin doğal olduğunu söyleyeceklerdir. Bir an için üniversite-yüksekokul ayrımını bir kenara bırakıyoruz. Bu tezi eski lonca sisteminde olduğu gibi meslek erbabı dile getirseydi, bir yere kadar hak verebilirdik. Ancak herkes açıkça bilir ki, müfredat asla mesleğin gerektirdiği bilgilerden oluşmaz, müfredatın en az yarısı meslek hayatında asla gerekmeyen 'bilgi'lerden oluşur, gerçekten gerekli olan bilgilerin birçoğu da müfredatta yoktur. Müfredat, Batılı üniversitelerin acemi taklitleri, yılların getirdiği akademik alışkanlıklar ve resmi ideolojinin sentezinden oluşur. Diyelim ki, meslek açısından gerekli bilgiler ehil bir kurul tarafından gerçekçi olarak saptandı. Bu durumda bile bu bilgilerin hangi zaman diliminde hangi zaman diliminde öğrenileceğinin mantığı nedir? Kapitalizmin standardizasyon mantığı ve verimlilik mantığıdır, soyut olarak ortalama zekaya sahip bir bireyin, en kısa zamanda diyelim; bir mühendis, bir yönetici olacak bilgiyle donanmasının peşindedir. Kişinin kendi hayatını çok yönlü olarak yönlendirmesine, bilgi edinme sürecinin yaşamsal zevkleri ıskalamayacak bir sürece yaymasına, başka bir deyişle hayatı yavaşlatmasına asla tahammül edemez.

Söz konusu mesleki yeterlilikse, hem bilgilerin içeriği, hem bilgi edinme sürecinin nitelikleri hem de mesleki yeterlilik kararının verilmesi açısından gözden geçirilmiş, tahakkümden arındırılmış lonca sistemini açıkça savunmalıyız. Bu sistemde yüksekokulllardan farklı olarak, bilgi edinme süreci bizzat hayatın içine yayılmıştır. Kişiseldir. Standart değildir. Rakamlarla ölçülemez, teknik bilgi ahlaki bütünlükle birlikte verilir, en üst teknik bilgiye sahip olsa dahi yeterli ahlaki donanıma sahip değilse, kişi mesleki açıdan yeterli sayılmaz vb.

Sonuç olarak; neyi öğreneceğimize, ne kadar sürede öğreneceğimize, biz öğrenciler karar veririz. Kuşkusuz belirli bir mesleğe yönelmek istiyorsak, (bilgilenme isteğimiz salt bu yönelimle sınırlı olmak zorunda değildir) bu konuda danışmanlık talep ederiz. Anlamlı bir biçimde örgütlenmiş (bugünkü allahlık oda örgütlenmeleri tarzında değil!) o meslek grubunun bizi arasına alıp almamaya karar verme hakkı vardır. Üstelik bu karar, örneğin sınavlarlar rakamsal olarak ölçülebilen teknik bilgi ve donanımın

ötesinde, mesleğin gerektirdiği ahlaki formasyona sahip olup olmadığımızın da belirleyici olacağı bir değerlendirme ile verilmelidir. Tabi bu değerlendirmenin yapılabilmesi için, öncelikle o meslek erbabının da mesleğin gerektirdiği ahlaki formasyon içerisinde örgütlenmiş olması lazım. Üniversite; tanımı gereği, bize, mesleki öğretimin ötesinde olanaklar sunar ve bizler de gücümüz ve seçimlerimiz ölçüsünde bu olanaklardan yararlanmak istiyoruz. Müfredat denilen deli gömleğini giymek istemiyoruz.

Devam Zorunluluğuna Hayır!

Devam zorunluluğu, üniversitenin kışlaya benzeyen yanıdır. Yoklama, kışladaki içtimayla aynı fonksiyonu görür. Aklı başında hiç kimse devam zorunluluğu için aklı başında bir savunma sunamaz. Eğer bir öğrenci, bir programa kaydını isteyerek yaptırmışsa (yamukluk burada başlıyor), öğretim üyeleriniz ilgi çekici sunumlar yapıyorsa, (yıllardır değişmeyen ve köşedeki fotokopicide satılan, nakaratı tekrarlamaktan öteye gidiyorsa), üstelik öğrenciler bu programı izlemek için bir de para ödüyorsa, devam zorunluluğu koymaya ne gerek var; insanlar zaten derslere isteyerek devam edeceklerdir.

Derslere devam, ‘öğrenilmesi zorunlu’ bazı bilgilerin öğrendildiğinin kanıtıysa ‘sınavlara’ ne gerek var? Yok eğer sınavların kişinin bilgisini sağlıklı olarak ölçtüğünü iddia ediyorsanız, ‘devam zorunluluğu’ ne menem bir şeydir? Yoklamanın amacı, kişilerin zamanını alenen ve terbiyesizce kontrol etmekten başka bir şey değildir. Militarist mantığın sivil hayattaki uzantısı olan bu garabet, şu anki sistemin en zayıf noktasıdır. 12 Eylül ve YÖK'le kurumlaşan bu uygulama tamamen siyasi niteliklidir. Amaç, öğrencileri anfi ve dersliklerde gözaltında tutarak, onların hareket alanını sınırlamaktır.

Sınavlara Hayır!

Kapitalizm, insanları ölçülebilir niceliklerin toplamına indirgemiştir. Bu yüzden de rakamlar cinsinden ifade edilen sınav sonuçları, kapitalist eğitimin belkemiğidir. Anarşistler de sağlam argümanlar ile sınavlara karşı durmak zorundadır. Bu ve eğitimle ilgili, başta eğitimin kendisi olmak

üzere, diğer ‘Hayır!’larımız yalnızca tahakküme karşı çıkışın insanca halet-i ruhiyesi olarak kalmamalı, eğitimin var sayılan ve geniş kabul gören pozitif amaçlarını gerçekleştirmekte ne denli başarısız olduğu da deşifre edilmeli ve yine bu var sayılan amaçlar için bizim önerdiklerimizin de daha rasyonel olduğunu da ispatlamalıyız. Bu bakış açısından sınavları ele alırsak, ‘sınav savunucuları’ karşımıza hemen -yine- mesleki yeterlilik argümanıyla çıkacaklardır. Öyle ya, bir kişinin apandisit ameliyatı yapmaya, inşaat projesi çizmeye yetkili olup olmadığını nereden bileceğiz.

Kent, hele metropol yaşamıyla ilişkilerin anonimleştiği, kişilerin birbirleri hakkında doğrudan bilgi sahibi olma olanaklarının giderek ortadan kalktığı günümüz yaşantısında, mesleki yeterliliklerin belgelendirilmesinin zorunluluğunu teslim etmeliyiz. Peki bu belge ne olmalıdır, diploma mı?

Karaciğerin yerini bilmeyen tıp fakültesi mezunlarının, integral hesabından anlamayan mühendislerin kol gezdiği, sıradan gazete haberi haline geldiği günümüz koşullarında, diplomanın mesleki yeterlilik anlamına gelmediği açıktır. Gazeteler hala mektepli (Basın Yayın Yüksekokulu mezunu) değil, alaylı gazetecilerin sırtında. Bütün ciddi kuruluşlar, yeni işe aldığı elemanı mesleki eğitimden geçiriyor vb.

İşin aslı, Türkiye'de bir mesleği yapmanın asgari standartlarının belli olmadığı gibi, kelimenin gerçek anlamıyla meslekler Batı'yı biraz geriden takip etmekle beraber giderek de yok olmakta. Örneğin, bir terziye rastlamak imkansızlaşıyor. Eskiden, çok eskiden değil, 15-20 yıl öncesine kadar yaygındı, şimdi bile hala var, kumaşı giysi haline getirebilmenin mesleğiydi; terzilik. Bugün terzinin yaptığı içi yapan modacılar, desinatörler, tekstil mühendisleri, stilistler, kalıpçılar, kesimciler, romayözcüler, düz ayakçılar, makinacılar, overlokçular, ilikçiler, ütücüler, depocular, kalite kontrol elemanları ve tezgahtarlar var. Bunları hiçbiri tek başına kumaşı giysi haline getiremez! Her birinden istenen, olabildiğince hızlı bir şekilde işin bir bölümünü tamamlamalarıdır. Mesleğin yerini ‘iş’ almıştır ve ‘işin’ yetkinliğini de piyasa koşullarında belirlenir. Ortaya çıkan ürünü beğenmezseniz satın almazsınız! Hal böyleyken mesleki yeterlilikten bahsetmek komik olmuyor mu?

Denilebilir ki diploma, kişinin hiç değilse o işi yapmak için gereksindiği temel bilgilere sahip olduğunu göstermiyor mu? Hayır! Yapılan bir araştırma, tıp fakültesi mezunlarının, mezun oldukları anda anatomi bilgilerinin %70'ini unuttuğunu ortaya koyuyor. Her biri, birbirinden kopuk 1 veya 2 sömestrlık dersler ve bu ders notlarının ezberlenmesiyle rahatlıkla geçilen sınavlar ve bütün bu sınavların sonunda alınan diploma anlamsız bir kağıt parçası!

Sınavlar hakkında söyleyecek çok şey var. Örneğin, sınav sorularını hazırlayanların, cevapları değerlendirenlerin yetkinliğini sorguladığımızda ortaya çıkacak manzara malûmdur. Sınav tekniklerinin bilgiyi ne kadar ölçtüğü de ayrı bir hikaye. Her şeyden önce 'bilginin ölçülebilirliği' tartışma konusu.

İşte sağcısıyla-solcusuyla her türlü öğretim görevlisini yerinden oynatacak türden bir tartışma: aslında sınavların gerçek amacı da budur; insanın, ölçülebilir özelliklerin toplamından ibaret olduğu kabulünü hayatın içinde sürekli yeniden üretmek (bu açıdan bakıldığında vize saçmalığının amacı daha iyi kavranabilir) ve böylece 'hiyerarşi' fikrini meşrulaştırmak. Biz, tam da bu nedenle 'Sınavlara Hayır!' diyoruz. Ölçülebilir bir nesne değil, bütün cevvalliği ve yaratıcılığıyla (her ne kadar daha önceki yıllarda esaslı yaralar almış olsak da) kanlı canlı insanlar olduğumuzu haykırıyoruz!

Meslek örgütleri yetkilendirilmeli ve yeniden yapılandırılmalıdır. Mesleğin gerektirdiği asgari teknik bilgi ve beceri standardı, en önemlisi de 'etik formasyon' saptanmalıdır. Mesleki yeterlilik belgesi, adayın hayat içinde o mesleği icra ederken, uzun süreli gözlenmesine dayalı olarak ilgili meslek odası tarafından verilmelidir.

Diploma yerine, kişinin üniversite yaşamı boyunca hangi etkinliklere katıldığını (seminer, konferans, tartışmalı toplantı, pratik, laboratuar deneyleri, geziler vb.) hangi kitapları incelediğini, hangi konularda 'paper' ve 'tez' hazırladığını gösteren ayrıntılı sertifika düzenlenmelidir.

Yönetmeliklere Hayır!

Üniversitede yaşam, yurtlardan kıyafete, sosyal etkinliklerden ders saatlerine, sınav tarih ve yöntemlerinden 'devam zorunluluğuna', kredilendirmeden idareyle ilişkilere ve dahi 'öğrencilerin temsiline' kadar, en ünlüsü 'disiplin yönetmeliği' olan bir dizi yönetmelikle belirlenir, daha doğrusu belirlenmeye çalışılır. Bu yönetmeliklerin karşısında her an bunları delmeye hazır, zaman zaman da başarılı olan öğrenci karşı-kültürü bulunur. Tamamı devlet katında, öğretim üyelerinin bile küçük bir azınlığının dahil olduğu bir ekip tarafından belirlenen bu yönetmelikler uygulanmaya kalkıldığında ve uygulandığı ölçüde hayatı çekilmez bir hale getirir. Her şey ama her şey bize hiç danışılmadan, bizim istemlerimiz hiçe sayılarak, 'neyin iyi neyin doğru olduğunu' çok iyi bilen kafalar tarafından inceden inceye düşünülmüş ve kararlaştırılmıştır.

Bize denilecektir ki, binlerce kişinin toplu halde yaşadığı yerlerde kurallar olması kaçınılmazdır. Önemli olan kuralları kimin koyduğundan çok mantıklı olup olmamasıdır. Yine muhalif olan bazıları da diyeceklerdir ki, yaşamı yönetmeliklerle düzenlemek kaçınılmazdır; önemli olan yönetmeliklerin demokratik tarzda oluşturulmasıdır. Birlikte yaşamaya ilişkin derin zihniyet farkları ortadadır. İnsanların ortak yaşam alanlarına ilişkin (asla özel alanları içermeyen) geçici, istedikleri zaman değiştirebilecekleri ve oy birliğiyle alınmış kararların geçerliliğini kabul ederiz, ancak yönetici bir elitin (atanmış ya da seçilmiş farketmez) veya çoğunluğun koyduğu, üstelik özel alanları da kapsayan kurallar bizim için gayr-ı meşrudur.

Neyi, ne kadar zamanda ve hangi zaman dilminde öğreneceğim tamamen benim kişisel sorunumdur ve buna ilişkin hiçbir kamusal düzenlemeyi (müfredat, ders programı, devam zorunluluğu ve sınav) kabul etmeyiz. Kolektif olarak yapılması zorunlu pratik çalışmalarda yukarıda belirttiğimiz ilkeler çerçevesinde, ortak kararlardan yanayız. Hatta olanaklar herkesin isteğini karşılayacak düzeyde değilse, takvimin oy çoğluğuyla oluşturulmasını da kabul edecek esneklikteyiz. Keza öğretim görevlileri de kendi çalışma programları doğrultusunda, kendi etkinliklerinin takvimini istedikleri gibi belirleyebilirler. (Eğer bu etkinliklere benim katılmam gerekiyorsa, gene de bana danışmaları, benim önerilerimi dikkate almaları mantık gereğidir.)

Ders, sınav ve devam zorunluluğuna daha önce değinmiştik. Burada itaatsizlik yönünde adımlar atmak, uzun süreli ön hazırlığı gerektiren, başarılı olmak için belli ölçüde kitleselleşmenin zorunlu olduğu konu başlıkları. Öte yandan, kılık kıyafet yönetmeliği, yurt yönetmeliği gibi tamamen özel alanlara ilişkin düzenlemeler okullarda anarşi yaratmak için mükemmel kalkış noktaları olabilir. Bireysel itaatsizliklere de çok uygun, kısa vadeli, faturaları çok ağır olmayan konu başlıklarıdır, bunlar. Yurtlarda imza zorunluluğu, üstelik kadınlarda tam bir cinsiyetçi mantıkla gece hapsine dönüşecek kadar erken olması, sonu gelmeyen yasaklar vs. tahakkümün mantığının iyice absürde vardığı, dolayısıyla da kırılması en kolay olan zayıf noktalar.

3 - Benim Üniversitelerim

Gorki'nin bir romanını çağrıştıracak bu konu başlığı altında bir ‘üniversite’ ütopyası anlatacak değilim. Yazıyı okuyanlar diyebilirler ki, yukarıdaki hayırlardan sonra bir şey kalmadı, sen niye üniversitedesin. Yazının bu bölümünde üniversite yaşantısına ilişkin ‘evetlerim’ yer alacak. Öncelikle şunu belirtmeliyim ki bazılarınca hayatın, yani ‘zorunlu çalışma ve para kazanma düzeninin’ dışında olmak üniversiteli olmanın en keyifli yanı. Genel toplum yargısında, özelde ailelerimiz tarafından verilen bu rüşvetin bir bedeli var tabi. Yukarıda belirttiğim tüm kurallara uyup, iyi notlar alan iyi bir öğrenci olmak ve olabildiğince erken mezun olup hayata atılmak. Aralarında anarşistlerin ezici çoğunluğunun da bulunduğu çok sayıda kişi ikili oynayıp, işi ağırdan almakta ve haklı olarak bu keyifi alabildiğine uzatma peşinde koşmaktadır. Öğrenci karşı-kültürünün idolü bu haylaz öğrenci tiplemesi, sıklıkla ‘anarşist’likle karıştırılmaktadır. Kötü kahramana ‘inek’ ile karşılaştırıldığında bu tip olumlu olmakla birlikte anarşist olarak adlandırılamaz. Şu anki üniversite haylazlığı ve ufak tefek başkaldırıları bir yere kadar tolere edebilir ancak; ciddi bir anarşist itaatsizliğe izin vermeyeceği kesindir. Bu şekilde okulla ilişiği kesilen bir anarşist, öğrencilik rüşvetinden mahrum kalacak ve hayat sorumluluğuyla yüzyüze gelecektir. Hal böyle olunca öğrenciliği erteleme ve öğrenciliğin keyfini sürme mantığı ister istemez, anarşistliği sözde bırakmakta, sistemin temellerine yönelik bir karşı çıkışı engellemekte, deyim yerindeyse ‘kofti’ anarşist tipini yeniden üretmektedir. Bu yüzden üniversite yaşantısına dair ‘evetlerimiz’ hep ikircikli bir ‘evet’ olmak zorundadır.

Temelde reddettiğimiz bir kurumun içinde olduğumuzu hiç unutmamalıyız.

Bilgiye Evet!

Bütün handikaplarına karşın bilgiye en kolay ulaşılabilece mekandır, üniversite. Dahası bilgi alışverişinde bulunma, bilgiyi paylaşma ve bir ölçüde yeni bilgiler üretmenin de en kolay olduğu ortamdır. Önümüze konan otu yemeyi reddetmeliyiz kuşkusuz; ancak bu her türden okuma, öğrenme çabasını reddetmek olarak anlaşılmamalı, bu anlamda öğrenci karşı-kültürünün 'bilgi muhalifliğinin' büyüsüne kapılmayı reddetmeliyiz. 'Muhalif öğrenci söylemi' bütün ezilen muhalif söylemler gibi, kuşkusuz anarşist bir potansiyeli barındırmakta ancak bütün radikal görünümüne rağmen temel bir zaafı da taşımaktadır. Bu karşı-kültür kendi başına bir varoluş değildir, varlığı tahakkümün en yetkili kurumlarından üniversitenin varlığına bağlıdır. Kendi başına üniversiteye alternatif 'özgür öğrenim için iletişim ağına' ilişkin ögeleri ortaya çıkarmaz; bunun için bu karşı-kültür içinde anarşist bir iradi müdahale gereklidir.

Görüşümüzü daha iyi temellendirmek için iki örnek vermek istiyorum. 20 Temmuz günü CNT'li işçiler Barselona'da devrimci bir ayaklanmayı gerçekleştirirler. 500'den fazla anarşistin öldüğü kanlı bir çatışmanın hemen ertesinde, 24 saatte hiçbir yönetici merkez ve hiyerarşi kalmadığı halde belediye otobüsleri çalışıyordu. Silahlı işçiler, bir yanda sokaklarda devriye gezip güvenliği sağlarken üretimi de devam ettiriyorlardı.

CNT-FAI, bir isyanı devrim yapan anarşist iradenin adıydı.

CNT-,FAI yaşamı idame ettirmenin bilgisine sahip olmasaydı, 'bunlar yöneticilerin işi' diye düşünseydi, devrimci başkaldırı en başından salt yıkıcı bir kargaşa içinde kendini tüketecekti.

Mourray Bookchin'in Fransa '68 Mayıs isyanına ilişkin en büyük eleştirisi; -ki bu konuda ben de kendisine katılıyorum- başkaldırı, bir kez yaygınlaşıp her yerde işçi ve öğrenci komiteleri oluştuktan sonra da boykot ve grevlere devam edilmesine dair oluşmuştur. Oysa isyancılar yaşamın pekala

devrimci bir örgütlenmeyle, hiyerarşisiz de örgütlenebileceğini örnekleme yoluna gitmeliydiler.

Eğer üniversitede bulunmayı seçmişsek, küçük ölçekte de olsa, verili hiyerarşik sistemin dışında bilgi üretme, aktarım ve paylaşım kanalları olabileceğini örneklemek zorundayız. Bu görev de klasik öğrenci tembelliğini bir kenara bırakıp, inek diye tabir edilen tiplerden çok daha fazla bilgiye, kuşkusuz kapsamını kendimizin belirlediği bilgiye ulaşma çabasını gerektirir. Dahası sistemin teşhiri için, müfredatın içeriğine ilişkin tartışmalarda da altta kalmamak gerekir. Karşımızdakilerin prof. vb. şatafatlı sıfatlarına aldanmayalım. Birçoğunun bilgisi yıllar önce okunmuş birkaç kitaptan öteye gitmez. O insanlardan da öğreneceğimiz bazı şeyler varsa, kuşkusuz bu olanağı da değerlendirelim ama anarşist bilincin parlaklığıyla, akademisyen dar kafalılığını da yanyana getirmemek boynumuzun borcu olsun.

Bugün üniversitelerde ‘özgür öğrenimin’ nüvelerini oluşturmak mümkün müdür? Evet, mümkündür! Kulüpler bu olanağı gerçekleştirmek yolunda iyi bir basamak olabilir. Birçoğu yönetmelikler ve sorumlü öğretim üyeleri aracılığıyla idare tarafından denetlenmeye çalışılıyor, kuruluşlar izne bağlıysa ve çalışmaları göze battığında kapanabilirlikleri her an olsa da bütün bu engeller aşılabilir. Kaldı ki öğretim üyelerini de önümüzdeki bir engel olarak görmemek gerekir.

Aralarında anarşistlerle işbirliği yapacak insanlar bulmak da mümkündür. Bu konuda başarılı örnekler de vardır. Ege Üniversitesi'nde felsefe adına anlamlı etkinlikler Felsefe Bölümü'nde değil, Felsefe Kulübü'nde gerçekleştmektedir. Yıllar önce seyrettiğim BÜ Tiyatro Topluluğu, Oğuz Atay'ın ‘Oyunlarla Yaşayanlar’ını birçok profesyonel topluluğa fark yapacak mükemmelikte sergilemişti. Kulüp çalışmalarında nitelikli ürünler ortaya çıkarmak ve böylece informel bir bilginin akışının resmi kanallardan çok daha etkin olduğunu kanıtlamak, bilgiye ulaşma konusunda özdisiplinli bir tutum gerektirir. Kaldı ki resmi bir kulübe de gerek yoktur; üniversite içinde toplaşmaya elverişli bir sürü boş mekan vardır. Belli başlı üniversitenin kütüphaneleri kaynak açısından hiç de fena değildir. Az sayıda da olsa anarşist öğretim üyeleri vardır. Hemen her üniversitede de

internet vardır vd. Devam zorunluluğu ve sınavlar da ikinci plana atılırsa, yeterli vakit de bulunur. Geriye helva yapma niyeti kalıyor!

Peki, anarşistlerin bugün bu konuda tutumları nedir? Ne yazık ki, acınacak haldedir anarşistler, yalnızca resmi bilgiden değil, her türlü bilgiden uzak yaşamaktadırlar. Bu kusur anarşizme değil; aksine tamamen bu arkadaşların kendine aittir.

Hareket Zemini Olarak Öğrenci Karşı-Kültürüne Evet!

Öğrenci karşı-kültürü, sistemin reddi temelinde yükselir. Ancak bu reddediş, doğrudan ve açıkça olmaktan çok bir ‘kaçak güreş’e dayanır. Devam zorunluluğuna karşı çıkılır fakat bu karşı çıkış bir anarşist itaatsizlik tarzında imza vermeme, imza kağıdını yırtma, öğretim üyeleri ve idareyle kavga etme türünden yöntemlerle değil, yerine imza atacak başka bir arkadaşı ayarlama, hocayı ayarlama, yoklama yapılmayan dersleri kollama, devamsızlık hakkını son saatine kadar kullanma tarzında gerçekleşir. Keza karşı-kültürün içinde yaşayanlar için sınavlardan geçer not alma, konuyla ilgili bilgileri derinlemesine öğrenmeyle alakası olmayan, teknik bir konudur. Text-book'ları baştan sona okumak, başka kaynaklara başvurmak, hasbelkader girilen derslerde ve diğer zamanlarda hocaya sorular sormak, hele hele boş zamanlarda ortada bir sınav yokken, konunun içeriğine ilişkin arkadaşlarla konuşmak gibi var sayılan öğrenci pratikleri akla bile gelmez. Devam sorunu bir şekilde halledildikten sonra, ders çalışma sınavlara birkaç gün kalıncaya dek ertelenir, hatta sınavların birçoğu daha sonraki yıllara bırakılır. (Bu arada bazı kazalar yaşanıp, okuldan atılma söz konusudur, kuşkusuz)

Sınav öncesi ders notları tedarik edilip, şöyle bir göz gezdirilir, daha önceki yıllarda çıkmış sınav sorularına özel ilgi gösterilir, hocanın karakteri, alışkanlıkları, saplantıları ve klişeleri tespit edilip muhtelif kopya tekniklerinin de yardımıyla sonuçta kıtı kıtına bir notla geçilir. Örneğin elli ile geçilen bir sınavda ellibeş almak boşu boşuna enerji israfıdır! Sınavlar ciddiye alınmaz ama açıkça da reddedilmez!

Üniversite yaşamına ilişkin bütün kuralları iğdiş etmeye yönelik bu ‘kenarından dolaşma’ tutumu karşı-kültürün belirleyici öğesidir. Bu tutum

hiçbir düşünsel soyutlama içermeyen, kendiliğinden oluşan refleks bir tepkidir, kişinin kendine ait bir yaşam oluşturma ifadesidir. Sözel düzeyde tartışmaya kalktığınızda o kişi başta sınavların gerekliliği de olmak üzere sistemin temel argümanlarını da savunur. Bu haliyle 'yaşasın adalet diye bağıran mahkûmlara' benzerler. Ne ki, bu istem çoğu kez kuralları ciddiye alan Sol bir muhalefetten daha anlamlı olmakla birlikte, sistemin sınırlarını parçalamadığı sürece bir iradeye dönüşmez.

Öğrenci karşı-kültürü, gasp edilen zamanın bir kısmını yeniden ele geçirir ancak belirli bir soyutlama düzeyi ve perspektife sahip olamadığından bu zaman diliminde kendi 'bilgi pratiğini' gerçekleştirmez. Hatta resmi olanla istemli olan arasındaki ayrım da konulmaz, tüm 'bilgi pratiği' reddedilir.

'Carpe diem!', 'anı yaşamak' öğrenci karşı-kültürünün temel sloganıdır. Ancak, 'anı yaşamak' da bir birikim işidir. Kendilerini derslerden ve öğrenciliğin diğer yükümlülüklerinden muaf ilan eden öğrenciler, kıraathane, kafe, birahane vb. mekanlarda, öğrenci evlerinde kağıt oyunları ve geyik muhabbetiyle geçirmektedirler. Böylesine bir 'haz' anlayışı, başlangıçtaki isyan duygusu da sıradanlaşıp ortadan kalktığında, en az 'resmi öğrencilik' kadar kısırdır. Biz de yaşamsal zevklerin ıskalanmamasından yanayız ancak bizim için 'vakit', öldürülmesi gereken bir boşluk değildir. Zaman zaman geyik muhabbeti de rahatlatıcıdır ama bütün muhabbet bundan ibaret ise geyik olup çıkarız biz de. Seks güzeldir ama vaktimizin tamamı da cinsel partner peşinde koşmakla geçmemelidir.

Üniversite yaşamı, 'notlandırma' sistemiyle öğrencileri bir rekabetin içine iter. Zaten ÖSS ve ÖYS ile büyük bir yarışın içinden gelinmiştir. Bu yarışta karşı-kültürün birçok liseli taşıyıcısı elenmiştir. Buna bir de popüler 'köşeyi dönme' ideolojisi eklediğinizde karşı-kültürünü var oluş alanının iyice kısıtlandığı gerçeği ile karşılaşırız. Yine de yeterince insan üniversiteye kapağı atabilmiştir. Bu oran giriş puanının, dolayısıyla geleceğe ilişkin statü beklentilerinin düşük olduğu perifer üniversitelerinde iyice artar. Ancak sistemin pompaladığı rekabetçi, statü peşinde koşucu tavır, öğrenci çoğunluğunu da en çok bir yıl etkiler. Kurallar, sınavlar ve yasaklar üniversitesinin boğucu ikliminde karşı-kültür çığ gibi büyür. Ortalama bir zekaya sahip kişiler üniversitenin hayata dair hiçbir ayrıcalık sağlamayacağını görürler. Hayat içinde gerçek rekabetin notlarla değil, para

ve iktidar üzerine kurulu olduğunu farkederler. Öngörülenin tam aksine rekabetin yerini dayanışma, sahip olmanın yerini paylaşma alır. Hızla, kendini karşı-kültürün içinde var eden arkadaş grupları oluşur. Ne ki, bu kendiliğinden karşı çıkış 'rekabeti' reddeden kategorik bir bilinç üzerinde yükselmediğinden, rekabet, grup içinde karizma savaşları olarak sürer. Öğrenci karşı-kültüründe para önemsizdir, kimde varsa harcanır. Öğrenci evlerine dikkatlice bakılmazsa komünal bir yaşamın sürdürüldüğü izlenimi edinilebilir. Ne yazık ki, bu paylaşımcılık hayata dair bir bakışın üzerinde yükselmez, öğrencilikle sınırlıdır.

Öğrenci karşı-kültürü, bizim hareket zeminimizdir. Ancak handikaplarını da net olarak saptamalıyız. Bu kültürün hem içinde hem dışında olmayı becerebilmeliyiz. Kendiliğinden Şvaykça karşı çıkış, bilinçli bir isyana, kendiliğinden arkadaşlık ilişkilerini bilinçli yoldaşlık ilişkilerine dönüştürmenin yollarını aramalıyız.

Anarşi Yaratmaya Evet!

Üniversitenin bizim için en çekici yönü, anarşi yaratmaya müsait, doğal bir ortam olmasıdır. Binlerce insan tahakkümün baskısı altında ortak bir yaşam sürdürüyor. Örneğin, bir işyeri ile karşılaştırıldığında hareket alanı daha geniş ve iletişim olanakları daha fazla. Zorunlulukların baskısı da çok fazla değil. Dahası yaşam enerjileri daha tam olarak köreltilememiş, her şeye rağmen en çok okuyan, en çok düşünen, dolayısıyla tahakkümü deşifre etme şansı en yüksek kesim, üniversitelilerdir. Bütün bu yönleriyle, özellikle '60 sonrası bütün devrimci başkaldırılarda kilit rol üstlenmiştir, üniversiteliler.

Haberlerini alıyoruz, bugün Türkiye'nin her üniversitesinde birer ikişer de olsa anarşistler var. Ama ne yazık ki, okullardan henüz anarşi haberlerini alamıyoruz. Birçok okulda toplantılar yapıldı, bildiriler dağıtıldı, standlar açıldı, faşistlerle kavgalara katılındı, konserler düzenlendi, fanzinler çıkarıldı vs. Ama gene de 'anarşi' yaratıldığından söz edemiyoruz.

Anarşi yaratmak bir sanattır ve itiraf edelim ki biz bu sanatta çok acemiyiz. Eylemlilik yaratamadığımız için bütün var oluşumuz sözde kalıyor, yer yer giriştiğimiz örgütlenme girişimleri de kalıcı olamıyor. Burada anarşi

yaratmak üzere, üç aşamalı, somut bir planı arkadaşların tartışmasına açmak istiyorum.

a) Ön Hazırlık

Anarşist başkaldırı kahramanlık işi değildir, bunu böyle sunmak, anarşi yaratmayı aramızdan kahraman olanlar çıkana kadar ertelemek demektir. Ne yapılacaksa biz yapacağız, şimdi ve burada! Anarşist idealler büyüleyicidir ancak ayağımızı bastığımız toprağı tanımıyorsak ve bu zemine yeterince sağlam basamıyorsak, gevezelik etmekten bir adım öteye gidemeyiz.

Başımıza gelecekler bellidir, anarşi yaratmak adına az çok adım attığımızda kendimizi üniversitenin dışında bulacağız. Belki de kısa süreli hapislik. Sonrası, ailelerimizle ilişkilerimizin bozulması, belki de kopması, para kazanma zorunluluğu ve zorunlu çalışma düzeni, erkeksek askerlik sorunu, anarşist etkinliklere devam edeceksek sık sık işten atılmalar, doğrudan polisle haşır neşir olmalar, faşistlerden ve diğer otoriter gruplardan gelecek saldırılar vs.

İşe ilk olarak kendimizi tanımak ve kendimizi örgütlemekle başlamalıyız.

Para kazanmaya hazır mıyız? Ne yapabiliriz? Yukarıda ‘diplomayı’ iyice aşağıladık ancak asgari de olsa bir koruyuculuğu var, diplomanın. ‘Vasıfsız’ olarak iş hayatına atılmaya hazır mıyız? Bir fabrikada işçi olabilir miyiz ya da zabıtayla kovalamaca oynayan seyyar satıcı, pazarcı, pazarlamacı, anketör, çocuk bakıcısı olabilir miyiz, profesyonel araba ehliyetimiz var mı, yabancı dil biliyor muyuz, rehber, tercüman, hanutçu, muhabir, hamal, inşaat işçisi, balıkçı olabilir miyiz, bilgisayarla aramız nasıl, Corel, Quark, Word, Excel biliyor muyuz, iş takibi, gümrükleme, muhasebeden çakıyor muyuz, Türkçe'yle aramız nasıl, düzeltmen, DJ olabilir miyiz, sinema dünyasında tanıdıklarımız var mı, yer gösterici, figüran olabilir miyiz, tezgahtarlık, garsonluk, barmenlik, çöp toplayıcılık nasıl?

Bence üniversiteye adımını atan bir anarşist, ilk olarak para kazanma sorunu üzerinde durmalı. Kişi bu konuda pratik adımlar attıkça özgüven de kazanacak ve kredinin, aile desteğinin kesilmesi korkutucu olmaktan

çıkacaktır. Öğrenci karşı-kültürüyle hızla kaynaşıp, çok kişiyle birlikte yaşamayı, az tüketerek de hayattan zevk almayı, paylaşmayı içselleştirdiğinde 'her şeye rağmen' üniversitede kalma zorunluluğu da ortadan kalkacaktır.

Ön hazırlık babında ikinci olarak, aile ilie ilişkiyi yeniden düzenlemek önemlidir. Ortalama bir ailenin, üniversite öğrencisi olan çocuğundan beklentileri bellidir. Başını derde sokmadan bir an önce okulunu bitirmesi, bir işe kapağı atarak kendini kurtarması ve evlenerek hayata karışması.

Ailelerimize karşı dürüst olmalıyız. Bir anarşist olarak kendi yaşam tarzımızı yani bağlandığımız anarşist idealleri, bu idealleri gerçekleşirmek için yaşayacağımızı, bu bağlamda okulda bulunuşumuzun esas gerekçesinin anarşist idealleri yaygınlaştırmak ve anarşi yaratmak olduğunu, diplomadan hiçbir şey beklemediğimizi, evliliği hiç düşünmediğimizi, gizli ya da açık vicdani redci olacağımızı, her an okuldan atılacağımızı ve hatta hapise girebileceğimizi onlara açıkça belirtmeliyiz. Bu durumda ilişkiler haliyle gerilecektir. Sevdiğiniz (ya da sevmediğiniz) bu insanların paniğe kapılıp derin bir üzüntü içine girecekleri kesindir, bizi kararımızdan vazgeçirmek için her türlü aracı deneyeceklerdir. Bir anarşist olarak burada taviz vermemek özellikle önemlidir. Onları üzmemek adına burada verilen bir taviz, ileride çok daha büyük üzüntülerin kaynağı olacaktır.

Seçimimizde sağlam durursak, zamanla onların saygısını kazanacağımızı ve yeniden, bu kez eşit bir ilişki kuracağımızı umabiliriz.

Ön hazırlığın üçüncü adımı 'bilgilenme süreci'dir. Kendimize sistemli bir okuma planı hazırlayıp, başta anarşist literatür olmak üzere önemli gördüğümüz her konuda deli gibi okumalıyız. Unutmamalıyız ki, kör bir karşı çıkış değil, bilinçli bir anarşist etkinlik peşindeyiz.

Dördüncü adım, sosyalleşmektir. Okuduğunuz okulda öğrencisinden müstahdemine, dekanından asistanına, sağcısından solcusuna herkesle tanışmalıyız. Ne kadar içe dönük kişiliğimiz olsa da 'anarşi yaratmak' bilinciyle kabuğumuzdan çıkmayı becerebilmemiz lazımdır.

Beşinci adım, anarşist ideallerin yaygın olarak ajitasyon ve propagandasıdır. Bu amaçla her türlü aracı kullanmalıyız.

Altıncı adım, okulda kendini anarşist olarak tanımlayan ya da yakın hissedenlerle birlikte ortak zeminin araştırılmasıdır.

Yedinci adım, okul dışındaki anarşistlerle de bağ kurup, Türkiye'de anarşist hareketin genel sorunları üzerine kafa yorulması, muhtemel bir anarşist çıkış ya da eylemlilikte dayanışma beklentilerinin somutlanmasıdır.

Sekizinci adım, okulda bizim dışımızda oluşan gündeme (harçlar, ÖTK, faşist saldırılar vs.) kendi tavrımızla katılmaktır.

Bu adımların birçoğu atıldığında, birazdan ele alacağımız anarşist bir çıkışın koşulları gerçekleşmiş demektir.

b) Anarşist Çıkış

‘Çıkış’ sözcüğünü ‘Coming Out’ karşılığı olarak Kaos GL'den aldım. Kaos GL izleyen arkadaşlar, gay ve lezbiyenlerin kendi kimliklerini çevrelerinde açıkça ilan etmelerine ‘coming out’ dendiğini bilir. Okullardaki ‘anarşist çıkış’ da tahakkümün bir ya da birkaç öğesine açık ve doğrudan karşı çıkış, itaatsizlik ile başlayıp, üniversitenin tümünü, giderek tahakkümün tümünü sorgulayan eylemlilikler anlamına gelir.

Anarşistlerin de tahakkümün baskısı altındaki bütün bireyler gibi ‘yeter’ deyip, öfke haklarını dışa vurma hakları vardır, kuşkusuz. Derse geç gelindiğinde, dışarı çıkılmasını söyleyen öğretim üyesine ‘ben çıkmıyorum, sen çık’ deme hakkı, kapıda küfreder gibi yüzüncü kez kimlik soran bekçinin suratına bir tane geçirme hakkı vardır. Ne ki, ‘anarşist çıkış’ derken kastettiğimiz bu tür anarşistlere de özgü olmayan, öfke patlamaları değildir. Tam tersine ‘anarşist çıkışlar’ önceden tasarlanmış, zincirleme eylem başlatma potansiyeline sahip, sakin, kararlı, açık itaatsizlik eylemleridir. Bence anarşist çıkışın ilkeleri şunlar olmalıdır:

Anarşist çıkışı yapacak birey sonuçlarına hazır olmalıdır.

Anarşist çıkış tahakkümün en irrasyonel olduğu noktadan başlatılmalıdır.

Anarşist çıkışın yapılacağı, önceden herkesin bilgilenebileceği bir araçla ilan edilmelidir.

Anarşit çıkış açık olmalıdır.

Zorunlu olarak disiplin mekanizmasını harekete geçirecek kadar aleni ve sistemin hoşgöremeyeceği kadar ciddi bir itaatsizlik olmalıdır.

Tekil bir olaya verilen tepkiden çok, bir kurala karşı tekrarlanan bir itaatsizlik olmalıdır.

Diğer öğrencileri de itaatsizliğe çağıran, dolayısıyla kitleselleşmeye uygun bir karakteri olmalıdır.

Kişinin okulla ilişkisine kesilene ya da eylemin kitleselleşerek, tahakkümde bir gedik açılıncaya kadar yeni itaatsizlik eylemleriyle sürdürülmelidir.

Eylemin her aşaması okul içinde ve dışında yaygın olarak duyurulmalıdır.

Anarşi Yaratmak

Bir ‘anarşist çıkışın’ ardından gelişen eylemlilik sürecine ‘anarşi yaratmak’ adını veriyorum. Anarşi yaratmanın amacı, üniversitenin dışa kapalı hiyerarşik yapısının kırılarak, öğrencilerin öz-örgütlenmelerinin denetlediği ‘özgür öğrenim’ alanları yaratmaktır. Anarşi yaratmak, nüve halinde bugünden gerçekleştirilebilir, nihai olarak ise anarşist toplumsal bir devrimle gerçekleşir.

Fransa'da da ‘22 Mart’ hareketinin başlattığı '68 Mayısında doruğa vuran süreç, tipik bir anarşi yaratma sürecidir. Tabii, işler her zaman bu kadar yolunda gitmez. Çoğu anarşist çıkış daha ilk adımda sonlanır. Böyle bile olsa, bir çıkışın yaratacağı düşünsel ve moral etki, yıllar süren sözlü propagandaya bedeldir. Her anarşist çıkış, insanları vicdani bir hesaplaşmaya zorlamaktadır. Kanımca anarşist olmanın ilk koşulu da böyle bir hesaplaşmayla yüz yüze gelmektir. Bazı okullarda az sayıda ya da tek

başına olduklarını söyleyen arkadaşlar, okuldan atılmalarının o alandaki anarşist faaliyetin bitmesi anlamına geldiğini ifade etmektedirler. Oysa bir anarşist çıkış sonunda; o kişi okuldan atılıyorsa, o okulda, çok kısa bir süre içerisinde anarşist bir grubun oluşması çok muhtemeldir. En güçlü propaganda ‘yaparak propagandadır’.

Kapitalizm: Tarihin En Barbar Toplumu

M. Kazmacı

‘Bar-bar-bar -bar ‘ biçiminde konuşuyorlar diye, kendi dillerini konuşmayan kavimlerin dilleriyle eski Yunanlılar dalga geçerlerdi. ‘Barbar’ sözü de buradan türemiş olmalı. Belki bu sözü ilkin Yunanlılar kullandı. Daha sonra ise, Avrupa kendini Yunanlı'laştırdıkça kendi dışındaki halkları ve kültürleri ‘barbar’ olarak niteledi. Ama aynı Avrupa, bir müddet sonra kapitalizme toprak oldu.

Ben burada, Yunanlılar'ın ve ‘Yunanlı'laşmış’ Avrupalılar'ın, dil bağlamında haklı olup olmadıklarını tartışmayacağım. Çünkü benim, tarihe de yönelik olan diyalektik anlayışım, tarihten, kapitalizmin ‘zorunlu’ bir kötülük olduğu sonucunun çıkarılmasına izin vermez. Kapitalizm bir bütün olarak, mutlak olarak tarihin en büyük kötülüğüdür. Ama onu bugüne getiren arkaik toplumların güçlenip serpilmesi gerçekleşmeyebilir ve tarih farklı, belki de özgürlük yönünde seyredebilirdi.

Bugünkü tahakkümcü dünyanın en yüksek dilinin temelinde eski Yunanca'nın olduğu bir dereceye kadar bilinen bir gerçektir. Ancak eski Yunanca, özgürlüğün hakim olduğu dünyanın dilinin de temelinde olabilirdi, ama olmamış. Neden öyle olmadığını, hangi sebeplerin buna izin vermediğini saptamak yüzeysel olarak mümkünse de yüzeysel doğru'ların arkasında yatan derin yanlışlara saplanmak istemiyorum.

Tarihin ne hazin bir trajedisidir ki, günümüz dünyasının ortak dili de kulağa ‘bar-bar-bar-bar’ diye vuruyor. Otobanlardaki ve büyük-küçük bütün modern şehirlerdeki otomobiller, trenler, uçaklar vs. hep beraber, tarihte

görülmüş bütün barbar çığlıklarından daha korkunç bir çığlık oluşturuyor yeryüzünde. Eskiden, barbar diye nitelenen savaşçıların çığlıkları, yalnızca zaman zaman ortaya çıkan savaşlarda, çoğu zaman yalnızca savaşanlar tarafından duyulurdu. Oysa, modern metropol ve şehirlerde, barbar savaş çığlıkları, gündelik hayatın her saniyesinin ayrılmaz bir parçasıdır ve bir bakıma herkes savaşçıdır. Bence günümüz insanını tanımlamada artık homo homini lupus (insan insanın kurdudur) ifadesi son derece güçsüz kalmaktadır. Çünkü kurt denen 'yırtıcı' canlıdan, -önünde sonunda bir hayvan olması hasebiyle- beklenen şey sınırlıdır. Ama insandan daha fazla şey beklenir, canlılar evriminin onda yarattığı yüksek yeteneklerden dolayı. Ama günümüz insanı, kapitalist toplumda bir hayvandan daha aşağıya indirilmiştir. Artık şehir; militer anlamdaki barış zamanlarında bile, kendi kendini yiyip bitiren ve yeniden üreten, kendi kendini yakıp yıkan ve yeniden kuran bir savaş makinasıdır. Savaş ve onun çığlıkları, şehir sakinlerinin meskenlerine kadar ilerlemiştir. Şehir insanının en yalnız olduğu uyku anı bile savaşın bir tür devamı, rüyalar bile strateji ve taktiklerin üretildiği bir dünya gibidir. Kısaca günümüzün dili barbardır ve bu dile bir ad vermek gerekirse, 'kapitalizmce' demekten daha uygun bir ad yoktur kanaatindeyim.

Zaman zaman aykırı sesler duyulsa da hemen hemen tüm insanlık, tüm uluslar, tüm sınıflar ve zümreler, tüm ülkeler ve coğrafyalar yalnızca lehçe ve şive farklarıyla 'kapitalizmce' konuşmakta, aynı barbar dille savaşmakta ve 'barış' yapmaktalar. Arkaik şehirler sivillerin yaşadığı sivilizasyon merkezleriyken; modern şehirler, herkesin ve her şeyin savaşa hazırlandığı merkezlerdir. Modern şehir bir cehennemdir.

'Kapitalizmce'nin barbarlığı kapitalist toplumun barbarlığıyla iç içedir. Kapitalist toplum ise, geleceği bilmiyorum ama, tarihte şimdiye kadar kaydedilmiş en yüksek barbarlık biçimidir. Kapitalizm, yalnızca hiyerarşiyi değil, kendinden önceki toplumlarda görülmüş hemen hemen bütün olumsuzlukları, onları olabilecek en yüksek biçiminde geliştirilmiş olarak içermektedir. Kapitalizm; bütün olumsuzlukların diyalektik bir örgütlenişidir. Burada söz konusu olan 'gelişme' hemen hemen tamamen olumsuzdur.

Burjuvazinin ‘ileri’ciliği; arkaik barbarlık biçimlerinin tümünü alarak, daha derin bir tahakküm kurma eğiliminin ağır bastığı, tahakkümün bütün maddi biçimlerinden olabilecek bütün manevi biçimlere yükseltilmesidir. Böylece; daha derin, daha geniş ve yüksek bir manevi tahakküm yoluyla maddi tahakkümün sürekliliği garanti altına alınır. Burada söz konusu olan, tarihin olumsuz özelliklerinin en gelişmiş diyalektik birliğidir.

Böylece Hegelci idealizmle kavranmış tarihin ideo-materyalist yorumu olarak Adornit bir resimle karşılaşırız: Olumsuz diyalektik!

Tarihin ruhu ve maddesi birbirlerine uyumlu kendi iç gerilimlerinde otoriter kanat hakim olup neredeyse mutlak hakimiyete doğru ilerlemiş ve kendini olumsuz diyalektik olarak gerçekleştirmiştir.

Kapitalizm kendi hakimiyetini, yalnızca devlet olarak da özetlenen ordu-polis-bürokrasi aygıtlarıyla gerçekleştirmez. Aslında kapitalizmin manevi dünyası (ideolojik aygıtlar) ordu-polis-bürokrasiyi her gün yeniden üreten bir dünyadır. Bu dünyanın içine bir bütün olarak popüler ‘kültür’ endüstrisi girer. Bu endüstrinin tezgahlarında, kapitalizmin varlığını garantileyen tüm ideolojilerin yeniden üretimini sağlayan tüm fikirler, imajlar, düşler ve rüyalar her gün her saniye yeniden ve birbirleriyle dakik bir uyumluluk ve diyalektik bir birlikle üretilir. Zaman zaman zemberek boşalsa da, saat yeniden kurulur, kaos üretmeyi varlığında taşıyan araçsal aklın egemenliği altındaki sistem takır takır çalışır.

Barbarlığın maddi birer biçimi olarak ‘Auschwitz’ ve ‘Hiroşima’ tarihin en korkunç katliamlarını ve yıkımlarını simgeler. Batı ve özellikle Amerikan patentli popüler ‘kültür’ endüstrisi ise ‘Auschwitz’ ve ‘Hiroşima’dan daha korkunçtur. Artık emperyalist-kapitalist sistemin bekası silahlardan çok, hemen hemen tüm Rock'un da, sözümona, hemen hemen tüm ‘protest’ ‘kültür’ ve ‘müzik’in de içinde olduğu manevi silahlara bağlıdır. Buradan maddi silahları küçümsediğim anlamı çıkarılmamalı. Benim vurgulamak istediğim, manevi silahların stratejik bir önceliğe sahip olduğudur. Bu, hem düşman açısından hem de dost açısından böyledir.

Eğer toplumsallığın devrimlere içkin olduğuna inanıyorsak; eğer kapitalizmin bugün ulaştığı seviyenin dünya devrimi fikrini her zaman

olduğundan daha fazla güncelleştirdiğini görebiliyorsak; ‘yeni dünya düzeni’nin, popüler ‘kültür’ endüstrisi ürünleriyle kendini milyonlarca insanın nezdinde nasıl meşrulaştırdığını kavrayabiliyorsak, söz konusu manevi endüstriye karşı top-yekün ve evrensel bir meydan okumaya ve kavgaya girişmenin önemi ortaya çıkar.

Her gün, her saniye huşû içinde ‘kültür’ diye sunulan kokuşmuş kapitalist çöplüğe tapan milyarlarca işçi ve köylüyü, milyarlarca meteliksiz ve mülksüzü saflarımıza nasıl kazanacağız? Bu soruyu sormaz mısın kendine; ey yıkıcı, yaratıcı, devrimci, kutsal ruh???

Kapitalizmin ‘kağıttan kaplan’ olmadığı artık tam olarak anlaşılmıştır. Kapitalizm tam aksine, beton-çelik kalelerden oluşmuş bir dünyadır. Beton ve çelik kalelerin her tarafını içten ve dıştan kaplayan bir dokunulmazlık halesi vardır ki, o da, tüm bir ‘kültür’ endüstrisidir. Söz konusu ‘kültür’ çöplüğü de zannedildiğinin aksine, hemen dağılabilecek bir toz bulutu değil, olsa olsa nükleer sızıntılardan daha korkunç bir tahrip gücüne sahip bir şey olabilir. İnsanın manevi dünyası bu kadar tahrip edilmemiş olsaydı doğa da bu kadar derin bir tahribata uğramazdı. Gerçek nükleer sızıntının bekasını sağlayan ‘bilimsel’ imajlar, fiziğin ideolojisince, tahakkümcü fizik felsefesinin ‘atölye’lerinde üretilmiyor mu?

Kapitalizmin ‘kültürel’ ve medyatik tahakkümü ne kadar derinse, dünya devriminin zorunlu ihtiyacı olan gerçek-devrimci, karşı-kültür ve karşı-medyanın özgürlüğü o kadar derin olmalıdır. Bu gerçek, diyalektiğin apaçık bir dışa vurumudur.

Özgür bir kültürün kuruluşu ve sürekliliği için var olan tüm ‘kültür’ çöplüğünü eleştirel aklın filtresinden, devrimci kalbin iradi süzgecinden geçirmek zorundayız.

İnancın zannedildiğinden çok daha büyük gücü vardır. Milyonlarca yoksul, ‘kültür’ çöplüğünün imajlarına inanıp taptığı için ‘düzen’ adı altındaki kaos, kargaşa ve akılsızlık sürüyor. Bu kaos sürdüğü için de, söz konusu ‘kültür’ çöplüğü var.

‘Beyin yıkama’ gerçek ve evrensel bir sorundur. Milyarlarca insanın beyni, son derece ayrıntılara dikkat edilmiş biçimde üretilmiş olan imajlar ve fikirler yoluyla, her gün, her saniye yeniden yıkanıp ‘muzır’ fikirlerden ‘korunmaktadır’. Böylece düşman, ‘melek kılığında ama gerçekte şeytan’ olarak, bizzat içimizde, kapitalist imparatorluğun ajanı olarak çalışır.

Sormaz mısın kendine, ey devrimci-kutsal ruh; içimizdeki şeytanı hangi manevi güçle söküp atacağız diye? Seçtiğin kutsal metinlerin inandırıcılığı var mı? Senin metnini kutsayan ne? Nereden ilham alıyor şehir insanına yolladığın bildiri? Bunca tahrip edilmiş maddi ve manevi doğayı hangi manayla ve hangi maddeyle kurtuluş için silkinmeye çağırırsın?

Kapitalist manevi dünyanın tahakkümü ne yazık ki kendine sözümona Sol veya devrimci kültür fabrikalarında da içselleştirir. Kapitalizm; ‘Solcu’ dünyayı da büyük ölçüde imaj pazarındaki çeşitliliğin, kimi zaman şaşaalı-gösterişli, çoğu zaman da ‘masum’, ‘basit’ ve ‘mütevazı’ görünüşlü vitrinlerde sergilenen birer parça haline getirmiştir.

Öncü fikirler bile bir bakıma içimizdeki düşman rolünü başarıyla oynayan emniyet sübapları, güvenlik sigortalarıdır kapitalizmin. Bu toplumun kustuğu kültür, en saf ve katkısız anarşist fikirlerin bile yozlaşmasında kendi payına düşeni yapar. Bu da kapitalizmin ne kadar korkunç bir düşünsel tahakküm kurduğunun göstergesidir.

Eğer içimizdeki düşmana, düşünsel-eleştirel boyutlarda yeterli-zorunlu acımasızlığı gösteremezsek, yalnızca anarşizmin değil, dünyanın da sonu hemen hemen kesinleşecek demektir. İçimizdeki düşman fikirlere karşı kavgayı sürekli kılmak o kadar stratejik bir öneme sahiptir. Bu birinci adıma içten, diyalektik bir birlikle bağlı olan diğer adım, tüm ‘kültür’ endüstrisine karşı topyekün bir meydan okuma başlatmak olmalıdır. Ama bunun için o çöplüğü ne yazık ki epeyce karıştırmak, incelemek, araştırmak ve bu suretle derinden kavramak zorundayız. Üçüncü adım ise, yine ilk iki adıma aynı diyalektik bağlarla sıkı sıkıya bağlı, sopsomut bir ‘sistem’ olarak kapitalizme karşı yürütülecek olan dünya devrimi kavgasıdır.

Bu ise, her anarşistin kendi çapında bir kültür insanı olması anlamını taşır. ‘Kültür’ün anarşistçe yıkılışını ve yeniden kuruluşunu diyalektik ve

olumsuz-diyalektiğin diyalektik birliği olarak gerçekleştirecek bir halk olmadan, ‘sistem’in bunalımına dünya devrimi olarak cevap verilemeyecektir. Bu ise, bütün dünya yoksullarının yüksek bir anarşist bilinçle silahlanmasından geçer.

Kapitalizmin tekrarlayan ‘beyin yıkama’ sürecine karşı, sürekli güçlü çağrılar yapacak mekanizmalar gerekmektedir. Ama bu çağrıların gücünü ve sürekliliğini belirleyebilecek olan şey ancak ve ancak umut ilkesi olabilirdi. Ama umudu besleyen şey ise, gökten zembille gelmeyecek. Beyni dumura uğramış yoksullar da bu umudu kendiliğinden keşfedemeyecek. Anarşist bilinç, ancak güçlü bir felsefeye dayandığı zaman yeryüzünü kaplayan bir umuda dönüşebilir. Ve felsefe; eleştirinin ağır balyozlarını indirmeye başlamadıkça, tahakkümcü felsefe tarzlarını düelloya davet eden kutsal kılıcını kınından çıkarmadıkça herhangi bir güç elde etmeyecektir. Fütursuz bir derinleşme yoluna gitmeyen bir felsefe olmadan, umut, yıldızlara doğru yükselemeyecektir. Bu bir bakıma felsefeyle ütopya arasındaki ilişkiye işaret eder.

Bence; felsefesiz bir ütopya kör, ütopyasız bir felsefe ruhsuzdur. Eleştirel felsefe dünya devriminin biriken fısıltılarıysa, eleştirel felsefeye bağımlı devrimci ütopya, tüm tarihin derinliklerinden yükselen, tüm cansız ve canlı doğanın çığlığıdır.

Dünya devrimi için fısıltıyla okumaya başla, çığlık günü gelinceye kadar kendi kendine fısılda.

- - - - - - - - - - - -